

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ПЕРШИНА НАТАЛІЯ ГЕННАДІЇВНА

УДК 351.853(477)

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ
НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 281 – «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування». Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Н. Г. Першина

Науковий керівник: Бородін Євгеній Іванович, доктор історичних наук, професор.

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Першина Наталія Геннадіївна. Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Міністерство освіти і науки України, Дніпро, 2025.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, в якій сформульовано та вирішено наукове завдання публічного управління, що полягає в обґрунтуванні теоретичних основ застосування процесного підходу в публічному управлінні ОНКС та міжсекторальному партнерстві в цій сфері.

У першому розділі роботи «Теоретичні основи та історія охорони нематеріальної культурної спадщини» досліджено охорону нематеріальної культурної спадщини як наукову проблему, сферу публічного управління; історію становлення та розвитку пам'яткоохоронної галузі в Україні; зарубіжний досвід публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.

Зроблено висновок, що нематеріальна культурна спадщина – це фундаментальний компонент ідентичності будь-якої спільноти, який передається з покоління в покоління. Вона охоплює широкий спектр явищ: від мови, фольклору та традицій до знань, навичок і практик, пов'язаних з природою та світоглядом. НКС є цінним надбанням людства, яке потребує постійної уваги і турботи. Збереження нематеріальної спадщини – це не лише збереження минулого, але й інвестування в майбутнє.

Ключовими характеристиками НКС визначено такі: нематеріальність – вона не має фізичної форми, а існує у вигляді знань, умінь, традицій та практик; колективність – це спільне надбання спільноти, яке передається від

покоління до покоління; динамічність – нематеріальна спадщина постійно змінюється під впливом різних факторів, але при цьому зберігає свою сутність; цінність для ідентичності – вона формує відчуття приналежності до певної спільноти (етносу, нації), зберігає історичну пам'ять та культурні цінності.

Значення НКС полягає у збереженні культурного розмаїття. Кожна культура має свою унікальну нематеріальну спадщину, яка сприяє збереженню різноманітності культурного ландшафту. Значення НКС полягає у створенні відчуття спільності. Спільна участь у культурних практиках зміцнює соціальні зв'язки та сприяє розвитку спільноти. Значення НКС полягає у розвитку туризму та економіки. Популяризація нематеріальної спадщини може стати важливим фактором розвитку туризму та економіки регіону. Значення НКС полягає у збереженні історичної пам'яті. Нематеріальна спадщина є носієм історичної пам'яті, передаючи знання та досвід попередніх поколінь.

Історичний контекст охорони культурної спадщини в Україні є складним і багатогранним. Він відображає політичні, економічні, соціальні та культурні процеси, які відбувалися протягом століть. Охорона культурної спадщини в Україні має довгу й складну історію. Незважаючи на численні виклики, Україна має значний потенціал для збереження своєї культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Використання закордонного досвіду вимагає окремих висновків стосовно Європейської інтеграції та культурної спадщини. У цьому аспекті ключовими виділено такі аспекти публічного управління:

- Європейський культурний простір (створення єдиного культурного простору в Європі передбачає збереження культурного розмаїття та спільну відповідальність суб'єктів політики за охорону культурної спадщини);
- міжнародні договори та конвенції (Україна, як і інші європейські країни, є учасником міжнародних договорів та конвенцій, які регулюють питання охорони культурної спадщини. Це створює спільні підходи в політиці та управлінні, спільні принципи для всіх країн-учасниць);

– обмін досвідом (між країнами ЄС активно відбувається обмін досвідом у сфері охорони культурної спадщини, що сприяє вдосконаленню національних систем публічного управління її захистом).

Водночас варто зазначити, що навіть у країнах ЄС управління НКС стикається з серйозними викликами, зокрема через нерівномірний розподіл ресурсів та вплив екологічних чинників (зміна клімату, урбанізація тощо), які безпосередньо впливають на стан нематеріальної спадщини. У цьому контексті важливою є адаптація стратегій управління, що включають баланс між збереженням і розвитком, а також використання екологічного підходу у збереженні культурних традицій.

У розділі 2 «Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини: вітчизняні та світові проєкції» досліджено інституційний дизайн сфери охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні; нематеріальну культурну спадщину в нормативно-правових актах України; ідентифіковано інструменти формування та реалізації публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року.

Акцентовано на тому, що на міжнародному рівні інституційний дизайн охорони НКС сформовано навколо основних цінностей та принципів, що зосереджуються на захисті культурного різноманіття та визнанні культурної ідентичності спільнот. Конвенція ЮНЕСКО 2003 року є основним документом, який закладає юридичну основу для захисту НКС, базуючись на концепції культурної спадщини як невід’ємної складової людської ідентичності та прав людини. Цей інструмент наголошує на значенні сфери НКС як живої спадщини, що потребує особливих підходів у межах правового забезпечення, відмінних від тих, що застосовуються до матеріальної спадщини.

Доведено, що нормативно-правова база України щодо охорони нематеріальної культурної спадщини перебуває на стадії формування. Хоча існують певні позитивні зрушення, загалом вона є недостатньо розвиненою та

потребує подальшого вдосконалення. В Україні існують закони щодо охорони культурної спадщини, зокрема Закон «Про охорону культурної спадщини», і закріплено поняття нематеріальної культурної спадщини. Україна також є учасником міжнародних конвенцій.

Однак законодавство України не містить достатньо детальних норм для охорони нематеріальної культурної спадщини, бракує інтеграції з іншими галузями права, а наявні норми часто не застосовуються через відсутність інструментів і фінансування. НКС потребує єдиної державної політики та цілісної системи публічного управління цією сферою, а також законодавства щодо кримінальної відповідальності за порушення. В дисертації виділено основні правові колізії та неузгодженості в нормативно-правовій базі України у цій сфері. Визначено ключові напрями, процеси, аспекти, тенденції розвитку у світовій практиці охорони НКС, в аспектах публічно-управлінському та міжсекторальному.

Розширений аналіз Аналітичної доповіді 2023 року з метою ідентифікації в ньому дій, напрямків роботи та структурованих результатів діяльності дозволив ідентифікувати та довести наявність в них функцій публічного управління у сфері охорони НКС: планування (стратегічне) або напрям розробки та формування політики, комплексної стратегії; прийняття рішень; мотивація, створення стимулів для праці у даній сфері; організація (координація); комунікація; контроль та оцінка; робота з персоналом (суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини).

У третьому розділі роботи «Напрями вдосконалення публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні» обґрунтовано публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні; основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжетеоретичного збагачення» М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі у формуванні міжсекторального партнерства у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини та

концептуальну модель публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії.

Доведено, методологічний підхід автора, що базується на гібридизації процесного підходу в публічному управлінні та теоретичних перспектив у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі, дозволив обґрунтувати принципи публічного управління у сфері ОНКС в Україні: партнерство та демократичність (зацікавлених сторін та соціальних оцінок); мікроекономічної поведінки (прозорість та публічність); стійкість; інституційної перспективи (системність та ефективність); соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; управлінського та організаційного пізнання (законодавче стимулювання та легітимація діяльності); спроможностей та ресурсів (громадянська активність).

Обґрунтовано та підтверджено логічність і обґрунтованість методологічного концепту про системність інструментів публічного управління, особливо щодо взаємозв'язку та співвідношення принципів управління з його функціями. Зокрема, вказані принципи публічного управління корелюють із функціями управління: наприклад, принцип інституційної перспективи найбільш змістовно пов'язаний із функцією планування та формування політики; принцип мікроекономічної поведінки – передусім із функцією мотивації та організації; принцип спроможностей і ресурсів головним чином реалізується через функції планування та організації (координації); принцип управлінського та організаційного пізнання охоплює весь управлінський цикл як набір функцій, а не лише завдяки функції організації (координації) та обміну досвідом; принцип зацікавлених сторін і соціальних оцінок найперше виявляється через функції комунікації, прийняття рішень, контролю.

Критеріями для оцінки ефективності заходів з охорони НКС визначено: кількість заходів та активностей; залучення громади; освітня та просвітницька діяльність; соціальні показники; економічні показники; інфраструктура та ресурси; моніторинг та оцінка; цифрові технології.

Показано ключові аспекти процесного підходу в публічному управлінні у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.

Основні результати, що характеризують елементи наукової новизни: в дисертації уперше:

- на основі аналізу Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року знайдено та ідентифіковано процесні та функціональні характеристики формування та реалізації публічного управління у сфері охорони НКС для використання їх в практиці України у зазначеній сфері. Емпірично доведено, що функції планування (формування політики, бюджетування), прийняття рішень, мотивації, організації (координації), комунікації, контролю (оцінки) та роботи з суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини тісно взаємопов'язані та відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного збереження та розвитку НКС;

- запропоновано методологічний підхід автора, що базується на гібридизації процесного підходу в публічному управлінні з теоретичними перспективами МСП у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі, що дозволило обґрунтувати принципи публічного управління у сфері ОНКС в Україні: партнерство та демократичність (зацікавлених сторін та соціальних оцінок); мікроекономічної поведінки (прозорість та публічність); стійкість; інституційної перспективи (системність та ефективність); соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; управлінського та організаційного пізнання (законодавче стимулювання та легітимація діяльності); спроможностей та ресурсів (громадянська активність), а зазначені принципи публічного управління корелюють із функціями управління: наприклад, принцип інституційної перспективи найбільш змістовно пов'язаний із функцією планування та формування політики; принцип мікроекономічної поведінки – передусім із функцією мотивації та організації; принцип спроможностей і ресурсів головним чином реалізується через функції планування та організації (координації); принцип управлінського та організаційного пізнання охоплює весь управлінський цикл як набір функцій,

а не лише завдяки функції організації (координації) та обміну досвідом; принцип зацікавлених сторін і соціальних оцінок найперше виявляється через функції комунікації, прийняття рішень, контролю.

удосконалено:

- перелік ключових аспектів публічного управління в контексті Європейської інтеграції та культурної спадщини: Європейський культурний простір; міжнародні договори та конвенції; обмін досвідом. Окремим аспектом є роль держави та громадськості в публічному управлінні у сфері охорони НКС: державна підтримка ОНКС; законодавче забезпечення; залучення громадськості; фінансування охорони культурної спадщини; інноваційні підходи; міжнародне співробітництво;

- формулювання охорони нематеріальної культурної спадщини як складного і багатофункціонального управлінського процесу, який вимагає системного підходу та залучення зусиль різних суб'єктів політики та політичних інститутів. Публічне управління відіграє в цьому процесі ключову роль, забезпечуючи планування (формування політики, бюджетування), прийняття рішень, мотивацію, організацію (координацію), комунікацію, контроль (оцінювання) та роботу з персоналом – суб'єктами практичної діяльності та носіями НКС.

набули подальшого розвитку:

- концепт про системність інструментів публічного управління, особливо щодо взаємозв'язку та співвідношення принципів управління з його функціями, який доведено тим, що обґрунтовані у даному дослідженні принципи публічного управління у сфері ОНКС корелюють із функціями публічного управління;

- принципи публічного управління у сфері ОНКС в умовах МСП в Україні: партнерство та демократичність (зацікавлених сторін та соціальних оцінок); мікроекономічної поведінки (прозорість та публічність); стійкість; інституційної перспективи (системність та ефективність); соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; управлінського та організаційного

пізнання (законодавче стимулювання та легітимація діяльності); спроможностей та ресурсів (громадянська активність);

– критерії та показники для оцінки ефективності заходів з охорони нематеріальної культурної спадщини (НКС): кількість заходів та активностей; залучення громади; освітня та просвітницька діяльність; соціальні показники; економічні показники; інфраструктура та ресурси; моніторинг та оцінка; цифрові технології.

Ключові слова: публічне управління; нематеріальна культурна спадщина; управління охороною нематеріальної культурної спадщини; технологія процесного підходу в публічному управлінні; інструменти публічного управління; методологія публічного управління; принципи управління; функції управління; комунікація; мистецька комунікація; координація; громадянське суспільство; міжсекторальне партнерство; соціальний інститут; культурний інститут.

ABSTRACT

Pershyna Nataliia Hennadiivna. Public administration in the field of intangible cultural heritage protection in Ukraine. – Qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Knowledge Area 28 «Public Management and Administration», Specialty 281 «Public Management and Administration». – National Technical University «Dnipro University of Technology», Ministry of Education and Science of Ukraine, Dnipro, 2025.

The dissertation is a completed research work that formulates and solves the scientific task of public administration, which is to substantiate the theoretical foundations of the application of the process approach in the public administration of the JFSC and intersectoral partnership in this area.

The first chapter of the work, «Theoretical Foundations and History of Intangible Cultural Heritage Protection», examines the protection of intangible cultural heritage as a scientific problem, the field of public administration; the history of the formation and development of the monument protection industry in Ukraine; foreign experience of public administration in the field of intangible cultural heritage protection.

It is concluded that intangible cultural heritage is a fundamental component of the identity of any community, which is passed down from generation to generation. It covers a wide range of phenomena: from language, folklore and traditions to knowledge, skills and practices related to nature and worldview. ICH is a valuable asset of humanity that requires constant attention and care. Preserving intangible heritage is not only about preserving the past, but also about investing in the future.

The key characteristics of ICH are the following: intangibility – it has no physical form, but exists in the form of knowledge, skills, traditions and practices; collectivity – it is the common property of the community, which is passed down from generation to generation; dynamism – Intangible heritage is constantly

changing under the influence of various factors, but at the same time retains its essence; value for identity – it forms a sense of belonging to a certain community (ethnic group, nation), preserves historical memory and cultural values.

The importance of ICH is to preserve cultural diversity. Each culture has its own unique intangible heritage, which contributes to the preservation of the diversity of the cultural landscape. The value of ICH is to create a sense of community. Joint participation in cultural practices strengthens social ties and promotes community development. The significance of ICH lies in the development of tourism and the economy. Promoting intangible heritage can be an important factor in the development of tourism and the economy of a region. The significance of ICH lies in the preservation of historical memory. Intangible heritage is a carrier of historical memory, transmitting the knowledge and experience of previous generations.

The historical context of cultural heritage protection in Ukraine is complex and multifaceted. It reflects the political, economic, social and cultural processes that have taken place over the centuries. The protection of cultural heritage in Ukraine has a long and complex history. Despite numerous challenges, Ukraine has significant potential to preserve its cultural heritage for future generations.

The use of foreign experience requires separate conclusions regarding European integration and cultural heritage. In this regard, the following aspects of public administration are key:

- European cultural space (creation of a single cultural space in Europe implies preservation of cultural diversity and joint responsibility of policy makers for the protection of cultural heritage);
- international treaties and conventions (Ukraine, like other European countries, is a party to international treaties and conventions that regulate the protection of cultural heritage. This creates common approaches to policy and management, common principles for all participating countries);
- exchange of experience (EU countries are actively exchanging experience in the field of cultural heritage protection, which contributes to the improvement of national systems of public administration of its protection).

At the same time, it is worth noting that even in EU countries, the management of ICH faces serious challenges, in particular due to the uneven distribution of resources and the impact of environmental factors (climate change, urbanization, etc.) that directly affect the state of intangible heritage. In this context, it is important to adapt management strategies that include a balance between preservation and development, as well as the use of an ecological approach to preserving cultural traditions.

Chapter 2 «Public Administration in the Field of Intangible Cultural Heritage Protection: Domestic and World Projections», examines the institutional design of the field of intangible cultural heritage protection at the international level; intangible cultural heritage in the legal acts of Ukraine; identifies tools for the formation and implementation of public administration in the field of intangible cultural heritage protection based on the UNESCO Analytical Report 2023.

It is emphasized that at the international level, the institutional design of ICH protection is formed around core values and principles that focus on the protection of cultural diversity and the recognition of the cultural identity of communities. The 2003 UNESCO Convention is the main document that lays down the legal framework for the protection of ICH, based on the concept of cultural heritage as an integral part of human identity and human rights. This instrument emphasizes the significance of the sphere of ICH as living heritage, which requires special approaches within the framework of legal support, different from those applied to the material heritage.

It is proved that the legal framework of Ukraine for the protection of intangible cultural heritage is still in the process of formation. Although there are some positive developments, in general, it is underdeveloped and requires further improvement. Ukraine has laws on the protection of cultural heritage, including the Law on the Protection of Cultural Heritage, and the concept of intangible cultural heritage is enshrined. Ukraine is also a party to international conventions.

However, Ukrainian legislation does not contain sufficiently detailed rules for the protection of intangible cultural heritage, lacks integration with other branches

of law, and the existing rules are often not applied due to lack of tools and funding. The ICH needs a unified state policy and an integral system of public administration in this area, as well as legislation on criminal liability for violations. The thesis identifies the main legal conflicts and inconsistencies in the legal framework of Ukraine in this area. The key areas, processes, aspects, and development trends in the world practice of protecting the ICH, in terms of public administration and intersectoral aspects, are identified.

An extended analysis of the 2023 Analytical Report in order to identify actions, areas of work and structured results of activities in it allowed us to identify and prove the presence of public administration functions in the field of ICH protection: planning (strategic) or the direction of development and formation of policy, comprehensive strategy; decision-making; motivation, creation of incentives for work in this area; organization (coordination); communication; control and evaluation; work with personnel (practitioners and carriers of intangible cultural property).

The third chapter of the work «Directions for improving public administration in the field of intangible cultural heritage protection in Ukraine» substantiates public administration in the field of intangible cultural heritage protection in the conceptual positions of the process approach to management; the foundations of the «theoretical crossroads» and «integrative intertheoretical enrichment» of M. Sadri, A. Aristide and D. Ravazi in the formation of intersectoral partnership in the field of intangible cultural heritage protection and the conceptual model of public administration in the field of protection of intangible cultural heritage.

It is proved that the author's methodological approach, based on the hybridization of the process approach in public administration and theoretical perspectives in the context of the study of M. Sadri, A. Aristide and D. Ravazi, allowed to substantiate the principles of public administration in the field of ICH in Ukraine: partnership and democracy (stakeholders and social assessments); microeconomic behavior (transparency and publicity); sustainability; institutional

perspective (systematic and effective); social responsibility of business; patronage; managerial and organizational

The author substantiates and confirms the logic and validity of the methodological concept of the systematic nature of public administration instruments, especially with regard to the relationship and correlation of the principles of management with its functions. In particular, these principles of public administration correlate with the functions of management: for example, the principle of institutional perspective is most meaningfully related to the function of planning and policy-making; the principle of microeconomic behavior – primarily to the function of motivation and organization; the principle of capabilities and resources is mainly implemented through the functions of planning and organization (coordination); the principle of managerial and organizational knowledge covers the entire management cycle as a set of functions, not only through the function of organization (coordination) and experience exchange; the principle of stakeholders and social assessments is primarily manifested through the functions of communication, decision-making, and control.

The criteria for assessing the effectiveness of measures to protect ICH are: number of events and activities; community involvement; educational and awareness-raising activities; social indicators; economic indicators; infrastructure and resources; monitoring and evaluation; digital technologies.

The key aspects of the process approach in public administration in the field of protection of intangible cultural heritage are shown.

The main results characterizing the elements of scientific novelty:
for the first time in the dissertation:

- based on the analysis of the UNESCO Analytical Report 2023, the process and functional characteristics of the formation and implementation of public administration in the field of protection of the ICH were found and identified for use in the practice of Ukraine in this area. It is empirically proved that the functions of planning (policy-making, budgeting), decision-making, motivation, organization (coordination), communication, control (evaluation) and work with practitioners and

bearers of intangible cultural heritage are closely interrelated and play a key role in ensuring the effective preservation and development of ICH;

- the author's methodological approach based on the hybridization of the process approach in public administration with the theoretical perspectives of SMEs in the context of the study by M. Sadri, A. Aristide and D. Ravazi, which allowed to substantiate the principles of public administration in the field of ICH in Ukraine: partnership and democracy (stakeholders and social assessments); microeconomic behavior (transparency and publicity); sustainability; institutional perspective (systematic and effective); social responsibility of business; patronage; management and

improved:

- the list of key aspects of public administration in the context of European integration and cultural heritage has been compiled and systematized: European Cultural Area; international treaties and conventions; exchange of experience. A separate aspect is the role of the state and the public in the public administration of the protection of ICH: state support for ICH; legislative support; public involvement; financing of cultural heritage protection; innovative approaches; international cooperation;

- formulation of the protection of intangible cultural heritage as a complex and multifunctional management process that requires a systematic approach and involvement of various policy actors and political institutions. Public administration plays a key role in this process, providing planning (policy-making, budgeting), decision-making, motivation, organization (coordination), communication, control (evaluation) and work with personnel - practitioners and bearers of ICH.

were further developed:

- the concept of the systemic nature of public administration tools, especially in relation to the relationship and correlation of management principles with its functions, which is proved by the fact that the principles of public administration in the field of ICH, substantiated in this study, correlate with the functions of public administration;

– the principles of public governance in the field of protection of intangible cultural heritage in the context of cross-sectoral partnerships in Ukraine: partnership and democracy (stakeholder and social assessments); microeconomic behavior (transparency and publicity); sustainability; institutional perspective (systemic and effective); social responsibility of business; patronage; managerial and organizational knowledge (legislative incentives and legitimization of activities); capabilities and resources (civic engagement);

– criteria and indicators for evaluating the effectiveness of measures to protect ICH: number of events and activities; community involvement; educational and awareness-raising activities; social indicators; economic indicators; infrastructure and resources; monitoring and evaluation; digital technologies.

Keywords: public administration; intangible cultural heritage; management of intangible cultural heritage protection; technology of process approach in public administration; public administration tools; public administration methodology; management principles; management functions; communication; artistic communication; intersectoral partnership.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Першина Н. Г. Охорона нематеріальної культурної спадщини як складова захисту прав людини. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 5. С. 19-23. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.3>
2. Бородін Є. І., Першина Н. Г. Еволюція інституціонального дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини. *Аспекти публічного управління*. 2023. Том 11. № 4. С. 35-41. DOI <https://doi.org/10.15421/152350> Авторкою на основі документів ЮНЕСКО та наукової літератури надано нормативний аналіз права, побудови та стосунків соціальних інститутів, відповідальних за охорону НКС.
3. Першина Н. Г. Управління охороною нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. № 41. С. 99-106. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.13>
4. Бородін Є. І., Першина Н. Г. Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжетеретичного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства в охороні нематеріальної культурної спадщини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Т. 35 (74). № 4. С. 8-15. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/02> Авторкою гібридизовано основи процесного підходу в публічному управлінні з теоретичних перспектив у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі, що дозволило обґрунтувати принципи публічного управління у сфері ОНКС в Україні.
5. Першина Н. Г. Концептуальна модель публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії. *Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Публічне*

управління та адміністрування. 2024. № 4. С. 12-16. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.4.2>

Опубліковані праці у виданнях апробаційного характеру

6. Першина Н. Г. Формування державної політики України у сфері нематеріальної культурної спадщини. *«Наукова весна» 2023»* : матеріали XIII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 1-3 березня 2023 р. / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2023. С. 326-328. <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164162>

7. Першина Н. Г. Формування державної політики у сфері нематеріальної культурної спадщини як частини європейської культурної політики в країнах-членах ЄС. *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України* : матеріали XX наук.-практ. конф. 18 травня 2023 р., м. Дніпро. За заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро : НТУ ДП, 2023. С. 91-92. https://ipt.nmu.org.ua/ua/publications/Матеріали%20конференції_18_05_2023.pdf

8. Першина Н. Г. Інституціоналізація охорони культурної спадщини на міжнародному рівні. *Молодь: наука та інновації* : матеріали XI Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 22-24 листоп. 2023 р. У 2-х т. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» Дніпро : НТУ «ДП», 2023. Т. 2. С. 203-204. https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/166633/3бїрник_Молодь_2023_том_2_final_v-207-208.pdf?sequence=1&isAllowed=y

9. Першина Н. Г. Нематеріальна культурна спадщина як чинник формування національної ідентичності. *Національна ідентичність на новому етапі розвитку українського суспільства* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 листоп. 2023 р.). За заг. ред. В. В. Корнієнко. Дніпро :

Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 95-97.
<https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/13297>

10. Першина Н. Г. Основні компоненти публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини в контексті сталого розвитку. *«Наукова весна» 2024* : матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27-29 березня 2024 р. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ «ДП», 2024. С. 313-315. <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167186>

11. Першина Н. Г. Формування процесного підходу в публічному управлінні охороною нематеріальної культурної спадщини в синхронізації з «інтегративним міжтеоретичним збагаченням» М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі. *«Безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада»* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Дніпро, 16-18 жовтня 2024 р. / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2024. С. 257-260.
<https://science.nmu.org.ua/ua/conferences/Forum/Zbirnyk2024.pdf>

12. Першина Н. Г. «Модель публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини на основі міжсекторальної взаємодії. *«Молодь: наука та інновації» 2024* : матеріали XII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 13-15 лист. 2024 р. У 3-х т. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2024. Т. 3. С. 45-46.
<https://rmv.nmu.org.ua/ua/arkhiv-zbirok-konferentsiy/molod-nauka-ta-innovatsii-2024/molod-2024-vol3.pdf>

ЗМІСТ

ВСТУП	23
 РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ІСТОРІЯ ОХОРОНИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	35
1.1. Охорона нематеріальної культурної спадщини: наукова проблема, сфера публічного управління.....	35
1.2. Історія становлення та розвитку пам'яткоохоронної галузі в Україні	55
1.3. Зарубіжний досвід публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.....	65
Висновки до розділу 1.....	93
 РОЗДІЛ 2	
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: ВІТЧИЗНЯНІ ТА СВІТОВІ ПРОЄКЦІЇ.....	116
2.1. Інституційний дизайн сфери охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні.....	116
2.2. Нематеріальна культурна спадщина в нормативно-правових актах України.....	128
2.3. Ідентифікація інструментів формування та реалізації публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року.....	146
Висновки до розділу 2.....	170
 РОЗДІЛ 3	
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ.....	185

3.1. Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні.....	185
3.2. Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжтеоретичного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.....	202
3.3. Концептуальна модель публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії	216
Висновки до розділу 3.....	232
ВИСНОВКИ.....	248
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	258
ДОДАТКИ.....	287

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГО – громадська організація

ЗМІ – засоби масової інформації

МКС – матеріальна культурна спадщина

МСП – міжсекторальне партнерство

НКС – нематеріальна культурна спадщина

НУО – неурядова організація

ОГС – організація громадянського суспільства

ОКС – охорона культурної спадщини

ОМКС – охорона матеріальної культурної спадщини

ОНКС – охорона нематеріальної культурної спадщини

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реформаційні перетворення у сфері культури України відбуваються з часів проголошення незалежності держави. Однак, ці реформи тривають досить повільно і не завжди відповідають викликам часу. Актуальність дослідження посилюється й тим, що Україна прагне стати членом європейської спільноти, де існують більш жорсткі вимоги в означеній сфері.

Українська держава успадкувала величезний пласт пам'яток минушини, які є невід'ємною частиною її національної культури, ідентичності, свідомості та менталітету. Ці пам'ятки увібрали глибинне коріння національних традицій і в них закарбувалися велич історичних подій і видатних постатей.

Державна опіка пам'ятками культури є важливим завданням сучасного культурного будівництва в Україні. Забезпечення належного публічного управління у сфері збереження і належного використання пам'яток культури, зокрема, нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС) є не лише справою внутрішньої політики держави, а й обов'язком України перед світовим товариством. Повномасштабна російсько-українська війна актуалізувала проблему захисту культурної спадщини України та притягнення країни-агресора до відповідальності за завдану шкоду.

Однак, нинішній стан публічного управління у сфері охорони НКС в Україні свідчить про низку проблем. Серед них:

- неспроможність держави протистояти стихійним економічним процесам, які негативно впливають на елементи спадщини та носіїв-практиків;
- нездатність інститутів державної політичної влади захистити культурну спадщину від втрат та знищення.

Ці проблеми свідчать про відсутність у державі ефективної системи публічного управління у сфері охорони культурної спадщини, особливо нематеріальної. Попри гостру актуальність проблеми формування

методологічних засад публічного управління у сфері охорони НКС, вона донині не отримала належного аналітичного осмислення вітчизняними науковцями та не висвітлена в публікаціях.

Сучасними дослідниками у сфері охорони НКС (насамперед її історичних, інституційно-політичних, нормативно-правових, організаційних, державно-громадських, міжнародних інструментів управління та аспектів) в Україні є: Л. Безугла, Ю. Бережна, Т. Білушак, Н. Блюк, В. і М. Борисенки, Є. Бородін, О. Буценко, Т. Геврик, О. Герасименко, Л. Герус, В. Горбик, В. Дем'ян, В. Денисенко, С. Добровольська, О. Дутчак, С. Єсельчик, С. Заремба, Т. Катаргіна, Н. Кудерська, І. Кудерська, Т. Курило, Н. Липовська, В. Литовченко, І. Лукашук, О. Нестеренко, А. Мадей, В. Максимов, О. Мельничук, І. Паньонко, О. Поступна, Н. Самандас, М. Тарнавська, А. Фальковський, М. Федоренко, Н. Чорна, І. Шпекторенко.

На сьогодні переважна більшість українських дослідників акцентує увагу на проблемах, які існують у сфері культури з огляду на політичну та економічну нестабільність держави, процесах трансформації культурного простору України з часів незалежності, з урахуванням європейського вибору країни та світового досвіду. Разом з тим актуальні питання запровадження європейських і світових практик у публічному управлінні сферою культури України, їх інтерпретація, теоретична оцінка та узагальнення майже не розглядаються українськими науковцями. Разом з тим в умовах активного дослідження в Україні європейських практик до реформування публічного управління у сфері культури та європейських та міжнародних принципів управління в галузі культури, які активно запроваджуються усіма країнами ЄС, недостатньо дослідженими, а відтак актуальними залишаються управлінські, інструментальні та методологічні аспекти політичних та державно-публічних аспектів міжсекторальної взаємодії у сфері охорони та захисту НКС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота презентує результати участі автора у виконанні науково-дослідної роботи, а саме комплексного наукового проєкту кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» за темами: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні», номер державної реєстрації 0122U002375 (рішення кафедри державного управління і місцевого самоврядування ННІ державного управління НТУ «Дніпровська політехніка», протокол № 8 від 21.01.2022 р.; затверджена Вченою радою університету 12.05.2022 р., протокол № 5) з 01.03.2022 р. до 29.12.2024 р.; «Цифрова трансформація публічного управління», номер державної реєстрації 0122U002236 (рішення кафедри державного управління і місцевого самоврядування ННІ державного управління НТУ «Дніпровська політехніка», протокол № 8 від 21.01.2022 р.; затверджена Вченою радою університету 12.05.2022 р., протокол № 5) з 01.03.2022 р. до 29.12.2024 р. Особистий внесок авторки: наукове обґрунтування запровадження закордонних практик в ОНКС в Україні, системного підходу у формуванні основних функцій та принципів публічного управління у цій сфері культурної політики держави; наукове обґрунтування підходу та інструментів публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні. Результати дослідження також увійшли до наукових публікацій Першиної Н. Г., що готувалися під час виконання наукових тем.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ застосування процесного підходу в публічному управлінні ОНКС та міжсекторального партнерства в цій сфері.

Поставлена мета обумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань:

– визначити зміст і сутність нематеріальної культурної спадщини та її охорони в контексті наукової та управлінської проблематики,

схарактеризувати основні етапи в історії становлення та розвитку галузі культурної спадщини в Україні; проаналізувати нормативно-правові засади у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в нормативно-правових актах України;

– дослідити зарубіжний досвід публічного управління сферою охорони нематеріальної культурної спадщини, виявити особливості інституційного дизайну сфери охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні;

– дослідити та ідентифікувати інструменти формування та реалізації публічного управління сферою охороною нематеріальної культурної спадщини на основі Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року;

– визначити публічне управління сферою охорони нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні;

– адаптувати зарубіжний досвід, використавши «теоретичне перехрестя» та «інтегративне міжетеоретичне збагачення» М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі у формуванні міжсекторального партнерства у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини до процесного підходу в публічному управлінні;

– розробити й обґрунтувати концептуальну модель публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі міжсекторальної взаємодії.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, що склались в процесі публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.

Предмет дослідження – публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.

Науковими методами дослідження виступають принципи історизму, наукової об’єктивності, визначення загальних закономірностей розвитку методології публічного управління, історичної обумовленості з урахуванням можливих альтернатив ходу розвитку управлінської політики і практики в

Україні у сфері охорони культурної спадщини. Застосування цих принципів дозволило дійти відповідних висновків та узагальнень щодо тенденцій досліджуваних процесів у сфері культури та охорони нематеріальної культурної спадщини зокрема. Обширність поставленої мети та завдань, наявності невеликої джерельної бази та наукової літератури вимагали застосування ряду методів, а саме: спостереження за процесами формування політик та управлінських практик у сфері ОНКС у світі та в Україні; аналізу цих процесів на основі документів ЮНЕСКО, нормативно-правової бази інших держав та наукових джерел.

Використання наукового методу синтезу у дослідженні НКС передбачає об'єднання різних джерел, наукових та управлінських підходів та міждисциплінарних знань для створення цілісного уявлення про досліджуване явище. Метод синтезу дозволяє поєднати локальний досвід із глобальними перспективами, створюючи ґрунтовне розуміння й ефективні стратегії збереження нематеріальної культурної спадщини. Метод синтезу спрямований на об'єднання різних елементів явищ та процесів у сфері ОНКС у цілісну картину, враховуючи їхню взаємодію, він виходить від частин до цілого. Наприклад, одним з підсумкових результатів застосування цього методу став комплексний опис або концептуальна модель публічного управління у сфері ОНКС за участю міжсекторальної взаємодії.

Науковий метод порівняння у дослідженні НКС дозволив виявити спільні риси, відмінності та закономірності між різними політиками та практиками управління елементами НКС, культурами чи спільнотами.

Метод узагальнення дозволив виокремити ключові характеристики, властивості та закономірності з багатьох конкретних фактів або явищ для формування загальних висновків. Це стосується, насамперед, діагностування спільних процесних характеристик публічного управління у сфері ОНКС на основі Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року, що знайшло відображення в обґрунтуванні пропозицій стосовно основних інструментів (принципів та функцій) процесного підходу в управлінні сферою ОНКС. Узагальнення

дозволили виявити загальні принципи функціонування НКС, а синтез – об'єднати різні аспекти цих принципів у цілісну авторську концепцію використання процесного підходу в управлінні в умовах МСП, яка враховує взаємодію між елементами. Разом узагальнення та синтез як методи формують ґрунтовну основу для формування методологічної основи публічного управління та збереження НКС.

Історико-порівняльний, історико-генетичний методи дозволяють досліджувати розвиток інструментів управління у сфері охорони НКС через призму історичних процесів, порівнювати їх між країнами та виявляти закономірності, спільні та особливі риси розвитку. Наприклад, критеріями порівняння у даному дослідженні є: нормативно-правова база (закони, нормативи щодо охорони НКС); інституційна структура (державні органи, громадські організації); інструменти залучення громад до охорони НКС; фінансування та підтримка (державна, міжнародна). Інтерпретація результатів дозволила визначити найбільш ефективні інструменти, об'єднані в концепті процесного підходу в публічному управлінні, які можна адаптувати для інших країн.

Метод типологізації дозволяє класифікувати об'єкти або явища за спільними ознаками та виділити типи, які сприяють ефективному управлінню, моніторингу та охороні НКС. Такими типами нами обрано принципи та функції як методологічну основу публічного управління у сфері ОНКС. У контексті управління НКС типологізація може допомогти оптимізувати процеси збереження, популяризації та інтеграції спадщини в сучасну культуру.

Метод класифікації є важливим інструментом для створення ефективної системи управління НКС, що враховує різноманітність елементів, їхній стан та потреби охорони. Метод класифікації передбачає розподіл об'єктів НКС за категоріями на основі визначених характеристик, що дозволяє впорядкувати дані, полегшити аналіз і забезпечити ефективність управлінських рішень. Цей метод служить основою для створення структурованих реєстрів, розробки

стратегій охорони та інтеграції НКС у сучасну культурну політику. У поданому тексті науковий метод класифікації застосовується у кількох аспектах:

- визначення та описання етапів розвитку галузі охорони культурної спадщини в Україні (наприклад, період Київської археографічної комісії, радянський період, сучасний етап). Це є прикладом класифікації за хронологічними ознаками;

- групування методів і підходів до охорони нематеріальної культурної спадщини. Авторкою виділено різні аспекти міжсекторальної взаємодії (системний підхід, меценатство, законодавче стимулювання тощо). Це класифікація за функціональними особливостями;

- типологія інституційних підходів до охорони НКС. В дисертації зазначено, що державний підхід може бути стандартизованим, а практика імплементації Конвенції ЮНЕСКО пропонує альтернативні моделі з широкою участю громад. Це приклад класифікації за рівнем ефективності та залученості спільнот;

- розподіл нормативно-правових засад охорони НКС за проблематикою. В дисертації аналізуються проблеми законодавства України (загальні визначення, відсутність єдиного закону, розпорошеність норм тощо). Це приклад класифікації за проблемними зонами. Отже, метод класифікації у тексті використовується для систематизації даних щодо етапів розвитку, функціональних аспектів, інституційних підходів і нормативно-правових проблем у сфері охорони НКС.

Цілісний метод аналогії є підходом, який дозволяє використовувати знання (або аналогії) з інших сфер для вирішення проблем у певній галузі. У контексті управління у сфері ОНКС цей метод може бути застосований для створення ефективних стратегій, враховуючи багатогранність завдань, що стоять перед системою охорони НКС. Наприклад, адаптація інструментів діагностики (адаптивний підхід в менеджменті), системного підходу,

тестування, оцінка ефективності з інших наук (бізнес-менеджмент та адміністрування, екологія).

На основі аналогії формуються конкретні управлінські рішення стосовно, наприклад, процесів публічного управління, починаючи від її обговорення та формування, закінчуючи моніторингом та оцінкою; регіоналізацією стратегій: як екологічна адаптація залежить від місцевих умов, так само публічне управління у сфері охорони НКС має враховувати локальні культурні особливості; інтеграція технологій в публічне управління сфери ОНКС: впровадження цифрових інструментів (3D-сканування, цифрові архіви).

Наукова новизна одержаних результатів. Деталізація змісту наукової новизни дисертаційної роботи полягає у тому, що

уперше:

- на основі аналізу Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року виокремлено та ідентифіковано процесні та функціональні характеристики формування та реалізації публічного управління у сфері охорони НКС для використання їх в практиці України у зазначеній сфері. Емпірично доведено, що функції планування (формування політики, бюджетування), прийняття рішень, мотивації, організації (координації), комунікації, контролю (оцінки) та роботи з суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини тісно взаємопов'язані та відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного збереження та розвитку НКС;

- запропоновано методологічний підхід автора, що базується на гібридизації процесного підходу в публічному управлінні з теоретичними перспективами МСП у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі, що дозволило обґрунтувати принципи публічного управління у сфері ОНКС в Україні: партнерство та демократичність (зацікавлених сторін та соціальних оцінок); мікроекономічної поведінки (прозорість та публічність); стійкість; інституційної перспективи (системність та ефективність); соціальна відповідальність бізнесу; меценатство;

управлінського та організаційного пізнання (законодавче стимулювання та легітимація діяльності); спроможностей та ресурсів (громадянська активність), а зазначені принципи публічного управління корелюють із функціями управління: наприклад, принцип інституційної перспективи найбільш змістовно пов'язаний із функцією планування та формування політики; принцип мікроекономічної поведінки – передусім із функцією мотивації та організації; принцип спроможностей і ресурсів головним чином реалізується через функції планування та організації (координації); принцип управлінського та організаційного пізнання охоплює весь управлінський цикл як набір функцій, а не лише завдяки функції організації (координації) та обміну досвідом; принцип зацікавлених сторін і соціальних оцінок найперше виявляється через функції комунікації, прийняття рішень, контролю.

удосконалено:

- перелік ключових аспектів публічного управління в контексті Європейської інтеграції та культурної спадщини: Європейський культурний простір; міжнародні договори та конвенції; обмін досвідом. Окремим аспектом є роль держави та громадськості в публічному управлінні у сфері охорони НКС: державна підтримка ОНКС; законодавче забезпечення; залучення громадськості; фінансування охорони культурної спадщини; інноваційні підходи; міжнародне співробітництво;

- формулювання охорони нематеріальної культурної спадщини як складного і багатфункціонального управлінського процесу, який вимагає системного підходу та залучення зусиль різних суб'єктів політики та політичних інститутів. Публічне управління відіграє в цьому процесі ключову роль, забезпечуючи планування (формування політики, бюджетування), прийняття рішень, мотивацію, організацію (координацію), комунікацію, контроль (оцінювання) та роботу з персоналом – суб'єктами практичної діяльності та носіями НКС.

набули подальшого розвитку:

- концепт про системність інструментів публічного управління, особливо щодо взаємозв'язку та співвідношення принципів управління з його функціями, який доведено тим, що обґрунтовані у даному дослідженні принципи публічного управління у сфері ОНКС корелюють із функціями публічного управління;

- принципи публічного управління у сфері ОНКС в умовах МСП в Україні: партнерство та демократичність (зацікавлених сторін та соціальних оцінок); мікроекономічної поведінки (прозорість та публічність); стійкість; інституційної перспективи (системність та ефективність); соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; управлінського та організаційного пізнання (законодавче стимулювання та легітимація діяльності); спроможностей та ресурсів (громадянська активність);

- критерії та показники для оцінки ефективності заходів з охорони нематеріальної культурної спадщини: кількість заходів та активностей; залучення громади; освітня та просвітницька діяльність; соціальні показники; економічні показники; інфраструктура та ресурси; моніторинг та оцінка; цифрові технології.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним, завершеним науковим дослідженням. Усі наукові результати, викладені у роботі, отримані автором особисто і здобули апробацію та відображення в опублікованих працях. У дисертації не використовуються ідеї і розробки, що належать співавторам. Внесок автора в колективні наукові роботи конкретизовано у списку публікацій. Внесок автора в опублікованих у співавторстві роботах [2; 5] конкретизовано в списку публікацій.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції дисертаційної роботи мають практичне спрямування та забезпечують методологічне та емпіричне підґрунтя для формування, впровадження та підвищення ефективності публічного управління у сфері охорони НКС.

Практичне значення наукового дослідження полягає у розробці пропозицій з удосконалення публічного управління у сфері охорони НКС, шляхом запровадження процесного підходу в публічному управлінні та міжсекторального партнерства між державою, політичними інститутами, інститутами громадського суспільства, громадянами та громадами. Зокрема, пропозиції щодо формування концептуальної моделі публічного управління у сфері ОНКС на основі міжсекторальної взаємодії впроваджено Управлінням культури і туризму Донецької обласної державної адміністрації під час заходів з охорони культурної спадщини у 2024 році (Довідка про впровадження № 177/0/191-25 від 13 лютого 2025 р.), в діяльності Дніпропетровської обласної асоціації органів місцевого самоврядування (Довідка про впровадження № 63/01-2025 від 17 січня 2025 р.), під час вдосконалення навчально-методичного забезпечення освітніх програм в ННІДУ НТУ «Дніпровська політехніка» (Довідка про впровадження № 12-34/185 від 30 грудня 2024 р.) (Додаток А).

Окремі положення, висновки та пропозиції що отримані за результатами дисертаційного дослідження щодо актуальності формування процесного підходу в публічному управлінні сферою охорони НКС в Україні як однієї з умов забезпечення цифрової трансформації, стійкості, розвитку та ревіталізації територій і громад в Україні використано при формуванні звітів за НДР кафедри державного управління і місцевого самоврядування ННІ державного управління НТУ «Дніпровська політехніка» (Довідка про участь у науково-дослідних роботах № 12-34/186 від 30 грудня 2024 р.) (Додаток В).

Також, положення дисертаційної роботи можуть знайти застосування в освітньому процесі під час викладання тем, що пов'язані із методологією публічного управління, державним управлінням у сфері охорони культури та культурної спадщини, а також у науковій діяльності, зокрема, при розробці пропозицій щодо вдосконалення системи публічного управління у соціально-гуманітарній сфері (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Першиної Н. Г. «Публічне управління у сфері охорони

нематеріальної культурної спадщини», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» № 12-23/185 від 30.12.2024 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження оприлюднені на 7 комунікативних заходах: 5 міжнародних, 1 всеукраїнській, та 1 іншій науково-практичній конференції, а саме: «Наукова весна» 2023: Міжнар. наук.-техн. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Дніпро, 1-3 березня 2023 р., НТУ «Дніпровська політехніка»; «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України»: XX наук.-практ. конф. 18 травня 2023 р., м. Дніпро, НТУ «Дніпровська політехніка»; «Молодь: наука та інновації»: Міжнар. наук.-техн. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Дніпро, 22-24 листоп. 2023 р., НТУ «Дніпровська політехніка»; «Національна ідентичність на новому етапі розвитку українського суспільства»: Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 15 листоп. 2023 р., Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; «Наукова весна» 2024: IV Міжнар. наук.-техн. конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27–29 березня 2024 р., НТУ «Дніпровська політехніка»; «Безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада»: Міжнар. наук.-практ. конференція, м. Дніпро, 9-11 жовтня 2024 р., НТУ «Дніпровська політехніка»; «Молодь: наука та інновації» 2024: XII Міжнар. наук.-техн. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Дніпро, 13-15 лист. 2024 р., НТУ «Дніпровська політехніка».

Публікації. Основні наукові положення й результати дисертаційного дослідження висвітлено в 12 наукових працях: 5 статтях у наукових фахових виданнях України та 7 тезах матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи становить 294 сторінки. Обсяг основного тексту – 205 с. Робота містить 8 рис., 2 табл., 3 додатки (на 8 с.). Список використаних джерел налічує 244 найменування (з них 54 – іноземною мовою (англійська).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ІСТОРІЯ ОХОРОНИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1.1. Охорона нематеріальної культурної спадщини: наукова проблема, сфера публічного управління

Культура – це специфічний спосіб організації людської життєдіяльності, представлений в продуктах матеріальної і нематеріальної (духовної) праці, в системі соціальних інститутів та норм, у духовних цінностях, в сукупності ставлень людей до природи, оточуючих і самих себе. За визначенням ЮНЕСКО, «культура не обмежується лише доступом до мистецьких або людських цінностей, вона також є надбанням у сфері знань та вимогою до відповідного способу життя та способу людського спілкування, вона ...це форми поведінки стосовно себе, інших, людей, природи» [80, с. 77]. В державному управлінні культура визначена як комплекс «характерних матеріальних і духовних здобутків та практик суспільства, який включає історичну спадщину, мистецтва, гуманітарну науку й освіту, дозвіллієві практики та пов'язані з мистецтвом і дозвіллям індустрії» [80, с. 77].

Існує класифікація форм і проявів культури: масова і елітарна; міська і сільська, матеріальна та нематеріальна, домінуюча у суспільстві культура і субкультура, контркультура; молодіжна культура. З дефініцій цих форм зрозуміло, що вони пов'язані з суспільством і державою, а їх розвиток та збереження залежать не стільки від політичного устрою, стільки від компетентного та професійного управління, державного, публічного або соціального. Практична площина духовного виробництва – в тому, що держава управляє культурними процесами за допомогою законодавства і правових норм, з використанням різних функцій управління, політичних, фінансових, економічних, адміністративних і психологічних методів та більш складних за своєю побудовою інших інструментів публічного управління.

Закони держави регламентують діяльність системи освіти та науки, ЗМІ, охорону культурної спадщини і авторських прав. Регламентується право людини на задоволення культурних потреб. Розвинені держави спрямовують значні кошти на фінансування освіти, науки, проектно-конструкторських досліджень, підтримку державних закладів культури, охорону і реставрацію пам'яток культури, охорону та захист нематеріальної культурної спадщини.

Наш час виявив великий інноваційний потенціал культури, у першу чергу – науково-технічної. Разом з тим є небезпека стихійного розвитку культури, використання досягнень людської творчості, наприклад, в комерційних інтересах, або використання культурних цінностей в недоброчесній політичній боротьбі. Тому одним з важливих завдань сьогодення є вироблення такої культурної політики та публічного управління, які б визначали осучаснені цілі сфери культурного та духовного розвитку держави, суспільства та людини, а також проблеми методології публічного управління: принципи, функції, методи та інші інструменти впливу та зворотного зв'язку з культурними процесами у суспільстві.

Проголошення незалежності України зумовило зміни в суспільстві, які позначились на становищі культури. Радикальне реформування українського суспільства формує нову культурну реальність, яка характеризується й новими відносинами між людьми в цілому, особливою системою цінностей, норм і правил, культурних потреб та інструментів політики та управління задля їх задоволення. Основою всіх змін у суспільній свідомості є зміни форм власності на засоби виробництва, які породжують нові класи і верстви суспільства, нові форми культурного буття, стилю і способу життя. Це обумовлює появу нових зон соціально-культурних напружень (освіта, доступ до культурних цінностей, інформації, тощо).

Структура українського суспільства стає різноманітнішою. Модель культурно збалансованого суспільства – плюралістична, а у перехідних суспільствах утрачається чіткість критеріїв культури, ускладнюється культурна орієнтація та етно-національна ідентифікація громадян, особливо

молоді. Трансформуються норми та еталони людської поведінки, йде обговорення нових культурних парадигм відбувається формально, поквапливо застосовуються не властиві нам історично культурні моделі, характерна для сучасного ринкового суспільстві на Заході. Якісним стрижнем, який пронизує всі складові культури і суспільства в цілому, стає національна матеріальна та нематеріальна культура як чинники прогресу суспільства, державності, формування етно-культурної ідентичності.

Виходячи з розуміння сутності публічного управління як сфери та системи партнерських дій, що спрямовані на досягнення певних цілей, а також програми застосування тих чи інших принципів, функцій, методів та технологій досягнення результатів, публічне управління у сфері культурної політики держави визначають як адміністрування та управлінську адаптацію здійснення державної політики в сфері культури. Першочерговими завданнями цієї політики є відтворення цінностей культури, збереження культурної самобутності, дотримання ритуалів, норм, традицій в суспільній діяльності громадян, а також підтримку їх творчої діяльності, духовної культури. Державна культурна політика визначається також системою принципів та інституційних норм, якими керується держава в діяльності з збереження, розвитку і розповсюдження культури, а також комплекс дій, спрямованих на досягнення певних культурних цілей [80, с. 84-85]. Відповідно, державна культурна політика ширша за публічне управління культурою як сферою (галуззю) та ширша за дії в підтримку культури. Говорячи про культурну політику та публічне управління маємо на увазі визначення пріоритетів розвитку сфери культури и осмислення культури як консолідуючого важелю.

Публічне управління сферою культурного розвитку країни є одним з показників повноти вирішення її проблем: політичних, економічних, соціальних, духовних, екологічних, ідеологічних. Важливе місце посідає державна культурна політика та відповідна сфера публічного управління у формуванні та здійсненні політичної, духовної та ідеологічної функцій

держави. Суспільства, які дбають про свій розвиток, приділяють особливу увагу особистості як найвищій цінності суспільства. Тоді культура має політичний пріоритет і підтримується як політикою, так і економікою. Це відображається в культурній політиці як скоординованому комплексі правових, політичних, публічно-управлінських, економічних, соціальних та інших чинників.

Міністр культури має справу з галуззю, що мовчазно віднесена, як правило, до периферійних завдань Уряду. На відміну від міністрів охорони здоров'я та освіти, яким підпорядковані тисячі шпиталів і шкіл та мільйони працівників, у безпосередньому підпорядкуванні міністра культури незначні ресурси. А отже, формулювання і реалізація культурної політики є одним із найскладніших завдань сучасного уряду [52, с. 5]. З нашої позиції, культурна політика держави повинна охоплювати всі без винятку сфери суспільного життя, мати своє відображення в Конституції (Основному Законі) через чітко закріплені культурні права громадян із зобов'язаннями держави на забезпечення цих прав та надання культурних послуг, як це наразі зроблено у сферах охорони здоров'я та освіти.

Роль культури в суспільстві та культурної політики нині є предметом дискусій в Україні, одним із найважливіших питань на сучасному етапі розвитку країни. Складна структура сучасного суспільства означає, що формуючи культурну політику, як і в інших галузях діяльності, уряд має працювати в партнерстві з державними установами, приватними компаніями і організаціями громадянського суспільства.

Поєднуючи традиції й сучасні пошуки, матеріальна та нематеріальна культура розповідають не тільки про те, звідки ми прийшли, а й про те, хто ми є і куди йдемо [52, с. 6]. У сучасному світі все стрімко змінюється, а вдалі на сьогодні рішення завтра можуть виявитися непридатними. Отже, культурна політика не може бути статичною – це однаковою мірою процес і продукт. Ключовим чинником стабільних успіхів є якість вироблення рішень –

правильно сформульовані запитання є передумовою віднайдення вірних відповідей.

При розподілі коштів чи розробці програм щодо охорони культурної спадщини є вибір базових категорій: або фінансування матеріальної спадщини (або об'єктів культурної спадщини) або НКС. Культурна інфраструктура – контрольований і важливий критерій: без музеїв, бібліотек, театрів, культурна діяльність неможлива. Це породжує загрозу розглядання утримання об'єктів культурної інфраструктури як власне культуру, а не засіб її забезпечення. Культурна інфраструктура дедалі витратніша, оскільки відбувається скорочення видатків і на культурні послуги чи діяльність, і на саму інфраструктуру. Але інфраструктура все одно виявляється краще захищеною в часи воєнного стану та бюджетного дефіциту, ніж культурна діяльність. Культурною інфраструктурою простіше управляти. Управління культурною діяльністю, в якій беруть участь люди творчі – складна управлінська діяльність. Але саме це і є предметом культурної політики. Культура існує незалежно від наявності інфраструктури. Інфраструктура без культурної діяльності – мертві споруди.

Отже, культура є багатограним поняттям і включає в себе матеріальні та нематеріальні аспекти, охоплює різноманітні сфери життя суспільства. Сфери політики, управління та культури взаємно перетинаються в процесі публічного управління матеріальною та нематеріальною культурною спадщиною. Держава та інститути державної влади відіграють важливу роль у збереженні, розвитку та популяризації культури через законодавство, фінансування та підтримку культурних інституцій.

Культурна політика повинна бути невід'ємною частиною загальної державної політики і спрямована на формування ідентичності, збереження культурної спадщини та розвиток творчого потенціалу суспільства. Глобалізація, зміни в суспільстві, економічні фактори створюють нові виклики для культурної політики.

Культурна політика повинна поєднувати збереження матеріальної та НКС та сприяння розвитку сучасних культурних форм.

Культурна спадщина – сукупність успадкованих сучасниками від попередніх поколінь культурних цінностей. Розрізняють матеріальну та нематеріальну культурну спадщину. До 1-го її різновиду належать: 1) пам'ятки архітектури та монументального мистецтва й подібні до них пам'ятки археології та історії, а також пов'язані з ними природні об'єкти; 2) найрізноманітніші визначні місця; 3) рукописи, книги, архівні матеріали, всілякі предмети художнього, історичного або археологічного значення, наукові колекції, які мають художнє, історичне, етнографічне чи наукове значення. До НКС належать: традиції, звичаї, обряди, свята (святкування), традиційні ремесла, інші форми збереження та демонстрування досвіду, навичок і знань, що мають значення для окремих спільнот і передаються із покоління в покоління. Культурна спадщина підлягає збереженню та охороні, а також повинна бути доступною для якомога більшого кола зацікавлених людей і всіляко популяризуватися [38].

Нематеріальна культурна спадщина – надбання культури у специфічних формах вияву (мова, фольклор, традиції, звичаї тощо), колективні знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти і культурні простори, які транслиуються через покоління, відтворюються і живлять почуття етнокультурної самобутності та ідентичності [37]. Нематеріальна культурна спадщина – це культурно-духовні особливості, які й вирізняють один етнос від іншого, формуючи його національну ідентичність [28, с. 165].

Нематеріальна культурна спадщина – це нематеріальний елемент культури, здебільшого традиційної, все те, що можна вважати духовно-інтелектуальними здобутками народу. До нематеріальної культурної спадщини відносяться і свята, втілені у відповідних культурних практиках, що можуть мати найбільш стійкі і такі, що проявили свою безумовну цінність параметри, закріплені в свідомості людей як носіїв історично сформованого

досвіду, етнокультурної ідентичності, та різноманітних соціокультурних практиках, які дають змогу відрізняти культури одну від одної [35, с. 74, 78]. Ми вважаємо формування етнокультурної ідентичності в Україні більш історично обумовленим процесом. «...Найбільш важливими ознаками культурної спадщини, зокрема нематеріальної, є її традиційність (автентичність), універсальність та комунікативність» [35, с. 76].

Нематеріальна культурна спадщина є світовим зібранням духовних витворів людського генія за весь час його існування. Її цінність полягає в тому, що вона поєднує в собі унікальні зразки духовної культури різних націй, народностей, які були створені за виняткового сплетіння умов існування і розвитку. Нематеріальна культурна спадщина дає змогу досягнути все багатство і розмаїття духовної культури людства і водночас – унікальність та цінність кожної локальної культури, яка є виразником «душі» народу, його світогляду, багатовікового досвіду, знань і вмінь. Її існуватиме народ доти, доки в його середовищі буде зберігатися й розвиватися його культурне надбання [8, с. 99].

Нематеріальна культурна спадщина – це традиції, звичаї, знання та навички, практики, які передаються з покоління в покоління. Вона є важливою частиною культурної ідентичності та різноманіття, допомагаючи людям відчувати зв'язок зі своїм минулим і сьогоденням, а також сприяючи взаєморозумінню між різними культурами. Вона включає в себе усну народну творчість, фольклор, традиційні ремесла, музику, танці, театр, свята, обряди, знання та практики, пов'язані з природою і всесвітом.

У 2003 р. ЮНЕСКО прийняла Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини [103; 118]. Ця Конвенція визначає нематеріальну культурну спадщину як: «Звичаї, форми представлення і вираження, знання і навички, – а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти і культурні простори, – визнані співтовариствами, групами і, в деяких окремих випадках, особами як частина їхньої культурної спадщини».

Конвенція передбачає, що держави-члени ЮНЕСКО повинні вживати заходів для збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини.

Нематеріальна культурна спадщина може бути фізично відчутна і може бути передана з покоління в покоління. Вона може бути використана для вивчення історії та культури певного народу.

Отже, нематеріальна культурна спадщина може бути представлена у багатьох формах, таких як:

- усна народна творчість: міфи, легенди, казки, пісні, танці, вірші, прислів'я та приказки;
- фольклор: народні ремесла, народні костюми, народна музика, народний театр, народні свята та обряди;
- традиційні ремесла: гончарство, ткацтво, вишивка, різьба по дереву, кування тощо;
- музика: народна музика, класична музика, джаз, рок тощо;
- танці: народні танці, класичні танці, бальні танці, сучасні танці тощо;
- свята та обряди: релігійні свята, народні свята, сімейні обряди тощо;
- знання та практики, пов'язані з природою й всесвітом: народна медицина, народний календар, народна астрономія тощо.

Нематеріальна культурна спадщина є цінним культурним багатством, яке необхідно зберегти для майбутніх поколінь. Це можна зробити, підтримуючи традиційні практики, навчаючи молоде покоління про важливість нематеріальної культурної спадщини та популяризуючи її серед широкого загалу. Збереження нематеріальної культурної спадщини є важливою частиною збереження людської культури та спадщини.

Нематеріальна культурна спадщина не має фізичної форми, але вона може бути передана з покоління в покоління через навчання та практику. Вона є важливою частиною культурної ідентичності та різноманіття, допомагаючи людям відчувати зв'язок зі своїм минулим і сьогоденням, а також сприяючи взаєморозумінню між різними культурами.

Отже, всі типи культурної спадщини є важливими для збереження людської культури. Нематеріальна культурна спадщина має складові, що відрізняють її від матеріальної. НКС має значення для ідентичності: національної та етнічної. Нематеріальна культурна спадщина потребує збереження та охорони, оскільки вона вразлива до змін у суспільстві. Конвенція ЮНЕСКО (2003) є важливим документом для захисту нематеріальної культурної спадщини.

Під час так званого наукового ренесансу в 90-ті роки XX ст. в Україні почався новий етап розвитку наукової думки. Не виключенням стало і публічне управління, у тому числі сфера охорони культурної спадщини вийшла на якісно новий етап розвитку. У цей же час спостерігається тенденція до пожвавлення наукових досліджень матеріальної культурної спадщини, а про нематеріальну культурну спадщину як інституційовану сферу людських відносин у світі та в Україні почали говорити лише на початку XXI ст. Пов'язано це з багатьма факторами: наука, як передумова багатьох державотворчих процесів в Україні, вийшла за рамки ідеологічного та духовного гніту радянської владної машини. Крім того в 90-ті роки минулого століття наша держава тільки починала свій шлях як самостійний суб'єкт міжнародних відносин, тому законодавча база та вітчизняна наука формувалася лише навколо проблем охорони матеріальної культурної спадщини.

Варто зауважити, що проблематика пам'яткоохоронного законодавства в Україні на науковому рівні почала розглядати повноцінно лише близько тридцяти років тому. До цього моменту охорона культурної спадщини України, у тому числі і нематеріальної, розглядалася в контексті інших наукових дискусій.

Важливим політичним інститутом, суб'єктом політики, культурного та громадсько-політичного життя, інструментом впливу на свідомість людей, засобом формування суспільної думки, беззаперечно, є ЗМІ та періодична преса, зокрема. Тому в умовах сучасних реалій українського інформаційного

простору питання охорони національної історико-культурної спадщини потрібно розглядати і в контексті соціальних комунікацій [112], а не лише в галузевому аспекті – історичному, архітектурному, археологічному тощо – як досі це робили більшість науковців [49, с. 46-49].

На початку ХХІ ст. активне зацікавлення до загальних проблем охорони та захисту культурної спадщини в Україні мали юристи. Однак проблеми розвитку НКС не розглядалися взагалі, або, у кращому випадку, лише побіжно, як, наприклад, в дисертації статті В. Максимова 2001 р. «Правова охорона культурних цінностей у конвенціях ЮНЕСКО» [50] та Т. Катаргіною – у статті «Розвиток системи збереження пам'яток історії та культури у Великобританії, США, Канаді (1960-1980 ті роки)» [33]. У цьому ж році Т. Курило видав цікаву аналітичну статтю «Становлення та розвиток законодавства про охорону культурної спадщини України в сучасний період» [41], в якій указав на основні здобутки і недоліки у роботі сучасного українського законодавця щодо забезпечення пам'яткоохоронних заходів у країні. Ґрунтовну роботу над багатьма теоретичними та практичними аспектами пам'яткознавства продовжили інші знані дослідники. С. Заремба, який видав «Нариси з історії українського пам'яткознавства», а в одному з номерів Праць центру пам'яткознавства НАНУ виклав теоретичні проблеми та історію цієї дисципліни [32], лише побіжно охопивши аспект нематеріальної культурної спадщини.

На високому науковому рівні, підкріплені солідною джерельною та історіографічною базою, написані роботи В. Горбика, Г. Денисенко, Я. Верменич. Ці вчені ґрунтовно дослідили історію пам'яткоохоронної справи в Україні, сформулювали основні проблеми збереження, охорони, дослідження і використання нерухомих пам'яток України на сучасному етапі [16; 20; 21]. М. Дьомін у роботі «Першочергові заходи для виявлення та охорони нерухомих пам'яток культурної спадщини» [29], М. Жарких у статті «Досвід наповнення бази даних Державного реєстру національного культурного надбання» [30], у колективній праці – навчальному посібнику за

редакцією Л. Д. Залізняка «Археологія України» [31] також порушили актуальні питання організації пам'яткоохоронної справи, але зі значним акцентом на пам'ятках матеріальної культурної спадщини, а не нематеріальної.

У рамках даного періоду широкою теоретичною базою та багатоаспектністю порушуваних проблем характеризуються такі роботи, як «Палац гетьмана І. Мазепи в Батурині» В. Ленченка [42], «Відтворення церкви Різдва Христового на Подолі у Києві» Ю. Лосицького [48], «Концепція нематеріальної культурної спадщини. Формування в міжнародному праві» О. Мельничука [53], «Археологічна спадщина – проблеми і специфіка дослідження, збереження та пропаганди» І. Михальчишина [57]. Дослідники, вивчаючи перспективи і альтернативи збереження архітектурної та археологічної спадщини, наголосили на важливості реставраційної роботи і її належної організації, зробили значний внесок у дослідження насамперед матеріальної культурної спадщини.

Окремим проблемам збереження та охорони культурних пам'яток насамперед матеріальної спадщини Української держави в різних регіонах у цей же час були присвячені роботи В. Акуленко, Г. Андрес, Я. Верменич, Ф. Рябчикової, О. Манаєва, К. Поливач, О. Принь, О. Присяжнюк [3; 4; 16; 51; 65; 70; 71-73; 78]. О. Манаєв, наприклад, чітко сформулював основні напрямки роботи з охорони культурної спадщини в Автономній Республіці Крим. Відтворено цілісну картину розвитку пам'яткоохоронної справи в АРК протягом пострадянського часу. Визначені напрями діяльності, форми та методи роботи місцевих державних, приватних і громадських установ [89; 90] насамперед у сфері охорони матеріальної культури, а нематеріальна культурна спадщина все ще не постала в пріоритеті.

В низці дисертацій з філософських наук розглянуто такі теми як: «Гуманітарна політика в контексті суспільної модернізації» (автор В. Дзоз), «Етносоціальний вектор вітчизняної культурної політики» (автор В. Бакальчук), «Культурна політика як проблема сучасного соціокультурного

процесу» (автор С. Дрожжина), «Освітні тенденції культурної політики» (автор В. Михайлович), «Ксенофобія та досвід її трансформації у сучасних інтеркультурних контекстах» (автор О. Фельдман). У галузі юридичних наук варто відзначити дисертаційні дослідження з проблем організаційного управління культурою (О. Задихайло), методів державного управління культурою (І. Ігнатченко) [55]. Культурна спадщина стала темою дисертацій з історії: Г. О. Андрес [4], О. О. Демиденко [26], Т. І. Катаргіна [33], О. В. Принь [70]; юридичних наук: Т. В. Курило [40], О. І. Мельничук [54].

На початку ХХІ ст. кількість наукових досліджень нематеріальної культурної спадщини в Україні почала зростати, головним чином через тенденції розвитку світової науки, в якій нематеріальна культурна спадщина вже досліджувалась дуже активно. У статті В. і М. Борисенків «Нематеріальна культурна спадщина українців (регіональний аналіз прояву)» піднято деякі питання публічного управління охороною зазначеної сфери, вказавши на: очевидність необхідності наукового підходу до вироблення програм збереження нематеріальної культурної спадщини; завдання розробити методiku оцінювання втрати духовної і матеріальної спадщини в умовах воєнних дій. У статті розглянуто історичний розвиток етнографії на теренах сучасних українських земель, більш детально розглянуто розвиток методу картографування, а також деякі інші аспекти сучасних наукових підходів вивчення і взяття на облік об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, нормативно-правового регулювання цієї діяльності в Україні. В. і М. Борисенки вказують, що «окрім загальнонаукових принципів історизму, об'єктивності розроблено систему галузевих підходів. Серед них дослідники виділяють основні: географічний, історичний, екологічний, соціально-економічний, ландшафтний, системний та геоінформаційний [11, с. 78]. До цього переліку не потрапив управлінський підхід, який також є галузевим, і на якому зосереджено зміст даної дисертації.

Наукова стаття Н. І. Кудерської та І. О. Кудерської присвячена охороні НКС як ідентифікаційного чинника суспільства. В цій статті, окрім інших

питань, на основі аналізу нормативно-правових документів України виокремлено процеси охорони нематеріальної культурної спадщини: виявлення, вивчення, наукові дослідження у сфері НКС, ідентифікація, фіксація, консервація (наукові дослідження, документування, архівація); реконструкція, ревіталізація (повернення об'єктів (проявів) НКС до життя, доступ до інформації, моральна та матеріальна підтримка); збереження, захист; популяризація й поширення НКС (її різноманіття), навчання та підвищення обізнаності населення з питань НКС, підвищення ролі НКС в суспільстві, трансляція (освіта, виховання, актуалізація, організація різних заходів, передача знань про ці об'єкти наступним поколінням, підтримка діяльності щодо НКС освітніх й інформаційних установ, генерація нової культури на основі НКС), активне залучення громадськості, включаючи носіїв НКС, до її охорони та управління нею, тобто забезпечення життєздатності об'єктів (проявів) НКС серед сьогоденних поколінь, їх подальше існування серед майбутніх поколінь; моніторинг об'єктів НКС та їх елементів, як систематичне спостереження за станом їх охорони та життєздатності; контроль використання [39]. По суті, це єдина наукова стаття, в якій розкрито діяльнісні аспекти охорони НКС циклічно та в певній послідовності, що нагадує процесний підхід в управлінні, що складається з системи функцій.

О. І. Дутчак у статті зосередилася на проблемі створення списків – реєстрів нематеріальної культурної спадщини людства [28, с. 166], зокрема в Україні, та на значенні таких списків для розвитку туристичної галузі, зосередившись, таким чином, переважно на нормативно-правових та організаційних методах управління нематеріальною культурною спадщиною в нашій країні. Того ж 2017 року О. М. Герасименко опублікувала своє дослідження про сутність нематеріальної культурної спадщини в контексті її бухгалтерського обліку [18], чим розширила можливості здійснення функцій контролю та обліку в публічному управлінні сферою НКС.

В іншій статті, авторами якої є І. Паньонко, М. Тарнавська, Н. Бльок (2019) акцентовано на актуальності скандинавського досвіду охорони НКС,

оскільки він демонструє переваги інтеграції мистецтва, економіки та екології. Автори підсумували, що Україна може ефективно використовувати свої унікальні артоб'єкти та культурну спадщину для міжнародної популяризації, зокрема через Міжнародну конвенцію про охорону нематеріальної спадщини, яка відкриває перспективи розвитку регіонів і створення успішних проєктів на основі нематеріальних цінностей [62]. Отже, автори даної наукової публікації певним чином традиційно зосередились на аспекті юридичного захисту (нормативно-правових методах публічного управління) національного мистецького надбання за Конвенцією про охорону нематеріальної культурної спадщини.

Нормативно-правові аспекти охорони НКС в контексті перспектив туристичної галузі в Україні розглянула у статті Н. М. Чорна [91]. Традиційно у статті розглянуто зміст найважливіших Конвенцій ООН у даній сфері, Закони України, деякі інші закони та підзаконні акти нашої держави, кілька аспектів розвитку туристичної галузі в умовах взаємодії держави, місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства та громадянами. Управлінські аспекти в даній публікації зосереджено, головним чином, навколо нормативно-правових методів публічного управління, і, частково, організаційно-адміністративних методів.

А. О. Фальковський [85-88; 110] зробив значний внесок у дослідження нематеріальної культурної спадщини, зосереджуючись на організаційно-правових аспектах її охорони в країнах Європейського Союзу. У своїх статтях він детально аналізує ключові законодавчі акти та ініціативи, спрямовані на збереження та популяризацію нематеріальної культурної спадщини, зокрема на основі положень Конвенції ЮНЕСКО. А. О. Фальковський підкреслює важливість системного підходу, який враховує взаємозв'язки між правовими, соціальними, культурними та економічними аспектами, забезпечуючи гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами.

Особливу увагу А. О. Фальковський приділяє ролі місцевих громад у збереженні та передачі культурних традицій, а також механізмам

міжнародного співробітництва, що сприяють обміну досвідом між країнами-членами ЄС. Він також акцентує на викликах, таких як глобалізація, збройні конфлікти, зміни клімату та зникнення окремих громад, і наголошує на необхідності зміцнення існуючих правових механізмів та розробки нових стратегій для ефективного захисту культурної спадщини. Досвід країн ЄС у сфері правової охорони нематеріальної культурної спадщини, за його словами, є важливим для України, яка прагне інтеграції з ЄС, і може бути адаптований до українських реалій для вдосконалення національних механізмів охорони культурної спадщини. Внесок А. О. Фальковського полягає у всебічному аналізі та пропозиціях щодо вдосконалення правових механізмів охорони нематеріальної культурної спадщини, що сприяє збереженню культурного розмаїття та ідентичності народів, а також інтеграції культурної спадщини в систему загальнонаціональних цінностей.

На міжнародному досвіді охорони НКС, популяризації пам'яток духовної культури, процедурі внесення елементів до списків НКС та можливостях України у цьому питанні зосередилась Ю. М. Бережна [8]. Актуальною стала ідея розгляду нематеріальної культурної спадщини як поля міждисциплінарної взаємодії [24], що логічно обумовлює включення до цього поля управлінського підходу.

В Україні збереження нематеріальної культурної спадщини, яка формує етнічну самобутність, вимагає спільних зусиль держави, місцевого самоврядування, науковців та громадськості. Ці ідеї має стаття Л. Герус (2020) у «Народознавчих зошитах» [19]. Ефективне використання культурних ресурсів передбачає визначення їхньої ролі в розвитку територій та реалізацію стратегічних програм, таких як Державна цільова програма з охорони спадщини ЮНЕСКО. Децентралізація створює можливості для інтеграції культурного потенціалу в економічний розвиток малих міст і громад. Важливість традиційної культури полягає в збереженні етнокультурної самобутності, підтримці зв'язку з історичним минулим і побудові гармонійного майбутнього. Однак нестабільність у культурному відтворенні

та недостатня державна підтримка стримують ці процеси. Розвиток гуманітарної освіти, популяризація спадщини та залучення фахівців визначені Л. Герус ключовими для гармонійного розвитку суспільства та діалогу в ньому. Додамо, що ключовими у даній сфері є публічна політика та управління. Л. Герус також очолювала складання бібліографічного покажчика про традиційну культуру українців у дослідженнях відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України (1992-2018 pp.) [82].

Статті О. В. Поступної [67; 68; 92] роблять значний внесок у дослідження публічного управління у сфері охорони НКС, підкреслюючи важливість комплексного підходу та інтеграції НКС у різні сфери суспільного життя. Вони акцентують на необхідності розробки стратегій та заходів для ефективного збереження та популяризації НКС, особливо в умовах військової агресії. Крім того, статті підкреслюють роль позашкільної освіти у передачі культурної спадщини між поколіннями, що сприяє зміцненню культурної ідентичності та соціальної стійкості.

Н. А. Липовська у своїх дослідженнях [43-45] сприяла розвитку теорії та практики публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини. Вона досліджує інструменти публічного управління для виховання патріотів-пасіонаріїв через позашкільну освіту, підкреслюючи важливість нематеріальної культурної спадщини у формуванні громадянської ідентичності молоді; роль неформальної освіти у розвитку нематеріальних ресурсів громади, зокрема нематеріальної культурної спадщини, як джерела соціальної згуртованості та економічної стабільності [43]; її дослідження акцентують на необхідності залучення громадськості до процесів прийняття рішень, забезпечення прозорості та доступності інформації, а також впровадження освітніх програм для підвищення обізнаності населення про важливість збереження нематеріальної культурної спадщини [45]. Таким чином, Н. А. Липовська робить вагомий внесок у розвиток теорії та практики публічного управління, спрямованого на охорону та збереження нематеріальної культурної спадщини.

Важливим науковим джерелом важливих теоретико-прикладних знань у сфері охорони НКС в останнє десятиліття став український журнал «Культурологічна думка». Стаття В. В. Дем'ян (2018) [24] є оглядом, що вмістив багато відомих інструментів охорони нематеріальної культурної спадщини як складової культурної політики держав-учасниць згідно з інструментами Конвенції ЮНЕСКО 2003 року (політика, компетентний орган, переліки, ідентифікація, документація, програми, заходи, дослідження, освіта тощо) на прикладі Іспанії, Франції та Італії, однак понять «менеджмент», «управління», «публічне управління» у статті не використовувала.

У статті В. В. Дем'ян (2020) мова йшла про понятійний апарат нематеріальної культурної спадщини в сучасному науковому дискурсі. Авторка знову детально проаналізувала Конвенцію ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 року, розробка якої почалася ще в 1970-х роках, і яка була ініційована актуальними проблемами живої культури, ідентичності та міжпоколінної взаємодії. У статті зазначено, що термінологія сфери НКС стала результатом ґрунтовних наукових досліджень і обговорень, що вплинули на створення міжнародних і національних політичних документів. В Україні дискурс і практики в цій сфері поки що обмежені, що вимагає активної участі всіх зацікавлених сторін [25]. І цей висновок є дуже справедливим, оскільки в даній публікації поняття «політика» використано 9 раз, а поняття «управління» – жодного.

В. В. Дем'ян (2020) опублікувала статтю про генезу критеріїв та принципів охорони НКС в контексті аналізу документів міжнародного права [22]. Результати дослідження цієї авторки розширюють знання про нормативно-правові методи у формуванні політики та управління в зазначеній сфері соціально-гуманітарної та культурної політики. В іншій статті В. В. Дем'ян аналізується вплив глобалізації, кліматичних змін, воєн та конфліктів на нематеріальну культурну спадщину (НКС), її зв'язок із людською діяльністю та творчістю [23]. Розглянуто приклади законодавчих ініціатив із захисту НКС у різних країнах, підкреслено важливість врахування

національних особливостей при дотриманні принципів Конвенції ЮНЕСКО 2003 року. Також окреслено актуальні виклики, такі як питання інтелектуальної власності, авторських та соціально-економічних прав.

2023 року побачила світ ґрунтовна узагальнююча спільна праця – монографія В. Литовченко та В. Дем’ян. Це видання починається з аналізу всіх шести міжнародних конвенцій у сфері культури з особливим акцентом на Конвенції 2003 року; з розкриття феномену НКС. Зміст розділу 2 «Побудова політики з охорони НКС в Україні» зроблено через аналіз законних та підзаконних актів України, опис процедури формування Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, планів з охорони елемента НКС, розгляду впливів надзвичайних ситуацій на живу спадщину. В монографії вміщено актуальні сюжети про НКС як один з ключових факторів ідентичності та ідентифікації громад, розбудову партнерства для промоції НКС та створення сталого розвитку громади; вплив креативних індустрій для збереження та промоції НКС в громадах. Зауважимо, що в контексті управління, яке згадується в монографії 15 раз, розглядається Конвенція 2003 року (с. 38, 41); державний контроль та управління (с. 26); управління культурою (с. 77, 128, 136); Генеральне (Головне) управління спадщини Франції (с. 83); методи управління (с. 88, 126); Управління культури ОДА (с. 15, 106); збереження, управління та популяризація місцевої НКС (с. 117); інноваційні механізми управління (с. 122); управління наслідками туризму та його переваг (с. 169) [47]. Отже, таке важливе явище у формуванні та здійсненні політики у сфері охорони та захисту НКС яким є соціальний та політичний інститут державного (публічного) управління згадується лише один раз, і двічі згадуються методи управління.

Статті за участі Л. С. Безуглої формують єдину наукову лінію з акцентом на важливості охорони та модерного управління культурною спадщиною як ресурсом соціально-економічного розвитку. Проте в різних публікаціях проглядається певне коливання між пріоритетом збереження автентичності та прагматичним використанням спадщини у туристичній сфері [5; 6; 7; 9]. Це

природна дискусія для сфери публічного управління у сфері культурної спадщини.

На проблемі створення та цифровізації Національного переліку елементів НКС, дослідженні європейського досвіду п'яти країн з представлення цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини зосередились у своїй статті Т. М. Білушак та С. І. Добровольська (2023) [10]. Цікавий цикл статей про різні аспекти НКС опублікував український дослідник О. А. Буценко. Питання культури й культурної спадщини в проекції цілей сталого розвитку привернуло увагу зазначеного автора 2020 року в журналі «Мистецтвознавство України» [15]. У статті досліджується зростаюча роль культури та культурної спадщини в стратегіях сталого розвитку на міжнародному, національному та місцевому рівнях. Підкреслено внесок міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, та успішних проєктів у підвищення уваги до цих питань. В Україні ця тенденція розвивається переважно завдяки міжнародним ініціативам, проте наголошується на необхідності активізації наукових досліджень для ефективної реалізації стратегій сталого розвитку, як зазначено в національних програмних документах. 2024 року побачила світ стаття О. А. Буценко про культурні права [14]. Формулювання культурних прав громадян, як сфера нормативно-правових методів публічного управління є важливим інструментом, що дозволить ефективніше формувати та реалізовувати політику, спрямовану на кращу охорону та захист НКС в Україні.

Узагальнимо основні ідеї статей І. В. Шпекторенка щодо охорони нематеріальної культурної спадщини (НКС) з позиції публічного управління. Центральну роль нематеріальної культурної спадщини у сталому розвитку розглядає в одній із своїх наукових статей І. В. Шпекторенко. НКС розглядається ним як живий ресурс, що забезпечує соціальну згуртованість, ідентичність, мобільність громад і сприяє економічному зростанню [94]. Громадянське суспільство та неурядові організації є ключовими акторами охорони НКС.

В іншій статті [95] НУО представлені як політичні інститути, що не лише виконують просвітницьку, моніторингову, аналітичну функції, а й залучають локальні громади до формування політики, інвентаризації та освіти. Висвітлено світовий досвід і кращі практики, які можна імплементувати в українське середовище.

Інституційна взаємодія у сфері охорони НКС є однією з тем третьої статті зазначеного автора [93]. Ним запропоновано інституційну типологізацію (соціальні, культурні, соціокультурні, ідеологічні, політичні інститути), що створює методологічне підґрунтя для формування системи публічного управління НКС. Автор декларує небезпеку «копіювання» європейських інституцій, однак у першій та другій статтях активно використовує приклади саме з цього досвіду, не завжди демонструючи механізми їхньої адаптації до українських реалій. Теза про ідеологію як інтегратора між культурною і політичною сферою може бути проблемною в контексті аполітичності багатьох культурних практик та небезпеки їхньої політизації. Є ризик конфлікту між культурною автономією та політичною інструменталізацією спадщини.

Внесок у справу дослідження НКС в міжнародному та локальному аспектах зробили З. О. Босик [12], Г. О. Ворошилова, Ю. А. Рокитько [17], Ю. В. Опалько [61], О. Рибчинський [76], Л. Г. Руденко, К. А. Поливач [77], Н. В. Сергєєва [79], Н. Терес [81], У. Р. Уська [84].

На сьогоднішній день питання розвитку охорони культурної спадщини досліджується переважно в наукових закладах або установах. В даному контексті варто згадати колишній Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, на базі якого активно розвивається наукова галузь у сфері охорони культурної спадщини. Важливий внесок у пам'яткоохоронний напрямок досліджень свого часу зробила Громадська наукова рада, з підсумками діяльності якої можна ознайомитися у відповідному збірникові [13].

Отже, наукові дослідження відіграють важливу роль у збереженні культурної спадщини України. Аналіз матеріалу дозволяє зробити кілька важливих висновків. По-перше, наукові дослідження у сфері охорони культурної спадщини в Україні мають відносно недавню історію, особливо щодо НКС. Це пов'язано з історичними особливостями розвитку держави та зміною наукових пріоритетів. По-друге, сучасні дослідження характеризуються міждисциплінарним підходом, що дозволяє комплексно розглядати складні проблеми збереження культурної спадщини шляхом здійснення ефективного публічного управління та міжсекторальної взаємодії. Водночас, акцент традиційно робився на матеріальній спадщині, тоді як дослідження нематеріальної спадщини лише починають розвиватися.

Важливим аспектом є нормативно-правове та організаційне забезпечення охорони культурної спадщини, майже не досліджуються функціональні та процесні аспекти управління сферою охорони НКС. Науковці активно працюють над аналізом існуючого законодавства та розробкою пропозицій щодо його вдосконалення. Крім того, спостерігається тенденція до розвитку регіональних досліджень, що дозволяє враховувати специфіку різних регіонів України.

Для досягнення більш ефективних результатів необхідно посилити координацію зусиль науковців, органів публічного управління та громадських організацій, зокрема на поглибленні досліджень НКС у напрямку узагальнення та систематизації найкращих управлінських практик, в обґрунтуванні та валідації найбільш ефективних управлінських процесів, технік, підходів та технологій публічного управління цією сферою.

1.2. Історія становлення та розвитку пам'яткоохоронної галузі в Україні

На сьогоднішній день питання охорони культурної спадщини актуальне, як ніколи. Фактично вперше за понад 30 років незалежності Україна наша

держава знаходиться на етапі патріотичного ставлення до культурного надбання. Ідентифікація людини, як особистості, її світосприйняття формується завдяки власній культурі. Фактично даний момент відіграє ключову роль в єдності народу. Не випадково одним із ключових ознак держави є саме культура.

Так, культура, як загальна риса українського народу, має історичні корені і сягає тисяч років. Однак для того, щоб формувати власну ідентифікацію і надалі, необхідно зберегти ту історичну спадщину, яка передалась нам від предків. С цією метою на державному рівні створені умови, які в рамках правового поля захищають культурну спадщину України.

Зважаючи на те, що фактично з моменту занепаду Київської Русі і до середини XVII століття наша держава знаходилась в складі низки сусідніх країн, їхня культура, як держав-домінантів, значним чином вплинула на українськість. Після всеукраїнського повстання під проводом Богдана Хмельницького наша держава увійшла в склад Російської імперії. Історія відносин України з сусідньою державою не завжди мала позитивні наслідки для нашої країни. Довгий час Російська імперія гнітила все українське, нашому народу насаджувалася ідея меншовартості, тому й культура була пригніченою. Часто на неї впливало російське звичаєве право та обрядовість.

Так, фактично до початку XX ст. Україна мала два вектори розвитку культури – російський та польський, окремі українські території підпадали під вплив Молдови, Румунії, Білорусії та інших держав.

Держави-домінанти мали на меті в першу чергу захистити власну культурну спадщину. Однак, враховуючи те, що довгий час об'єкти культурної спадщини рахувалися за іншими державами-домінантами, їх охороняли та зберігали, як єдину складову підтвердження єдиної культурної ідентифікації з тими державами. В XIX ст. суворо заборонялося «руйнувати залишки давніх замків, фортець, пам'яток та інших будівель давнини під відповідальність за порушення сього Губернаторів та місцевих поліцій.

У середині XIX ст. в країнах Західної Європи спостерігався підвищений інтерес до пам'яток минувшини. У цей час почали розвиватися методи охорони та реставрації об'єктів нерухомої культурної спадщини. Відлуння цих процесів дійшло і до українських земель, які в той час були розділені між Російською та Австрійською імперіями. На теренах цих імперій стали проводитися роботи з оновлення окремих давніх споруд, переважно храмів.

Ці процеси сприяли започаткуванню формування пам'яткоохоронної методики в Україні. У 1843 р. при канцелярії Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора була створена Київська археографічна комісія. Метою цієї комісії було об'єднання зусиль у вивченні та збереженні об'єктів історичної спадщини. Київська археографічна комісія була першою державною установою в Україні, яка займалася питаннями охорони пам'яток. Комісія проводила дослідження історичних пам'яток, здійснювала їх облік і нагляд, а також брала участь у реставраційних роботах.

Комісія зробила значний внесок у вивчення та збереження історичних пам'яток України. Під її керівництвом було проведено дослідження багатьох об'єктів, зокрема Софійського собору, Києво-Печерської лаври, Золотих воріт та інших.

Отже, в середині XIX ст. в Україні почали закладатися основи державної системи охорони культурних надбань. Створення Київської археографічної комісії та Петербурзької археологічної комісії стало важливим кроком у цьому напрямку. Ці комісії проводили дослідження історичних пам'яток, здійснювали їх облік і нагляд, а також брали участь у реставраційних роботах. Їх діяльність сприяла збереженню цінних історичних об'єктів для прийдешніх поколінь.

У XIX – на початку XX ст. на західноукраїнських землях пам'яткоохоронні заходи здійснювалися в рамках законодавчих актів Австрійської (пізніше Австро-Угорської) імперії. Так, функціонування створеної 1857 р. у Відні Комісії з охорони пам'яток поширювалося й на українські землі Східної Галичини [69]. В основу дослідження Л. Прибєги було покладено в основному

нормативно-правові документи Російської та Австрійської, а пізніше Австро-Угорської імперій, СРСР XIX – першої половини XX ст., що регламентували комплекси охоронних та реставраційних заходів на пам'ятках. У статті визначено завданнями державної системи охорони об'єктів культурної спадщини та окреслено зміст відповідних заходів поза межами таких інструментів управління як функції, методи, підходи, технології управління.

Інший етап – охорона культурної спадщини в Україні в радянський період (1917-1991 рр.). Складні соціально-політичні умови, в яких опинилася Україна після революційних подій у Росії 1917 року, негативно позначилися на охороні історико-культурних надбань. Військові дії, політичні переслідування, економічні труднощі призвели до руйнування та втрати багатьох пам'яток.

До приходу на територію України радянської влади не існувало нормативного документу, який би регламентував діяльність у сфері охорони культурної спадщини. Опікувався охороною старожитностей Петро І, однак правитель більшою мірою провадив таку діяльність заради підкріплення офіційної ідеології та в науково-просвітницьких цілях. Це більше стосувалося казенних та культових споруд. Тобто мова йдеться лише про формування деяких компонентів нормативно-правового та організаційно-розпорядчого впливу в процесі управління сферою культурної спадщини.

В радянські часи на законодавчому рівні охорона культурної спадщини стала предметом не тільки розгляду, але й дискусій. З одного боку це є позитивним моментом для збереження об'єктів та предметів культурної спадщини. З іншого – не варто забувати, що радянська влада насаджувала атеїстичні погляди на реальність, тому всі культові споруди входили в зоні ризику.

Інспектор з Харкова С. А. Таранущенко, який проводив обстеження на Лівобережжі в 1927-1932 роках, писав, що майже всі дерев'яні церкви, які були вершиною досягнень українського зодчества, знищили, за винятком церков у Новгород-Сіверську, Лебедині, Новомосковську та ще кількох. Було

зруйновано Воздвиженський монастир у Полтаві, Покровську церкву 1690 р. в Сумах; Юріївську церкву XVIII ст. в Охтирці, архітектурні пам'ятки XVI-XVIII століть Новгород-Сіверського і Межигірського монастирів; торгові ряди XIX століття в Чернігові; фортифікаційні споруди в Херсоні і Кам'янець-Подільському; ратушу з вежами в Могилів-Подільському; будинок Пестеля в Тульчині; поховання солдатів-декабристів у Білій Церкві; царські скіфські кургани біля Маріуполя; церкву в селі Петриківці на Дніпропетровщині, яку збудував останній кошовий Запорозької Січі П. І. Калнишевський, церкву в селі Малинівці на Харківщині, яку розписував І. Ю. Рєпін. Негативна практика довільного руйнування давніх пам'яток архітектури при реконструкції і переплануванні не минула інші історичні міста України: Харків, Дніпро, Вінницю, Одесу, Чернігів, Полтаву, Суми, Кам'янець-Подільський. І це далеко не повний список населених пунктів України, які постраждали від вандальної політики Російської імперії. При реалізації цих ультралівацьких проектів безжально зносились і перебудовувалися пам'ятки історії та архітектури (монастирі, собори, церкви, костьоли, синагоги), у кращому випадку використовувалися для господарських або атеїстичних цілей. Були спотворені і втрачені історичні обриси міст і сіл, порушено нормальне перспективне сприйняття навіть уцілілих витворів зодчества через бездушну реконструкцію історичного середовища. [1, с. 15-16].

Протягом цього періоду були здійснені основні кроки в управлінні сферою культурної спадщини, що стосувались правових методів управління: 1918 року створено Центральну комісію з охорони пам'яток мистецтва та старовини; 1920 року прийнято декрет «Про охорону пам'яток мистецтва та старовини», який заклав правові основи охорони культурної спадщини в Україні; 1922 року засновано Всеукраїнський комітет охорони пам'яток (ВУКОП), що перейняв функції Центральної комісії; 1924 року ухвалено декрети щодо охорони пам'яток природи, мистецтва та старовини. Протягом 1930-тих років було ухвалено ряд постанов, які впорядковували діяльність у сфері охорони культурної спадщини.

Організаційно-правовими заходами у повоєнний період стали такі: створено систему органів управління, які відповідали за охорону різних типів пам'яток (архітектурних, мистецьких, археологічних); у 1950-1960-тих роках засновано наукові та реставраційні інституції, зокрема інститут «Укрпроектреставрація» та Спеціальний трест з реставрації; 1967 року створено Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, що координувало реставраційні роботи.

Ці заходи заклали основу для збереження значної частини культурної спадщини України для майбутніх поколінь.

Стосовно охорони НКС маємо практично один цікавий та вартий дослідницької уваги факт: у серпні 1940 р. РНК УРСР прийняла постанову «Про створення Комітету охорони та збереження історико-культурних, архітектурних і археологічних пам'яток». Комітет мав завдання державного управління цією сферою. Були утворені також місцеві органи Комітету. Отже наголосимо, що 1940 року уперше в історії України було зроблено спробу виділити охорону культурної спадщини в окрему галузь. Однак невдовзі статус цього органу змінили. Новостворений комітет підпорядкували Наркомосу.

В радянський час НКС не досліджувалась, втрати НКС від тодішньої внутрішньої політики комуністичної партії владою не обліковувались і не рахувались. Це не дає можливості підрахувати втрати НКС в радянський період.

90-ті роки XX ст., які увійшли в історію України, як час виникнення розбудови незалежної Української держави, характеризуються новими процесами у справі дослідження і збереження пам'яток культурної спадщини. Проголошення незалежності Української держави 24 серпня 1991 р. належить до числа найважливіших подій в історії української нації, яке за своїм значенням можна порівняти з Національно-визвольною війною середини XVII ст. під проводом Б. Хмельницького, Українською революцією початку XX ст., перемогою над нацизмом в роки Другої світової війни. Спираючись на

багатовікову історію українського державотворення, український народ отримав шанс на побудову незалежної, суверенної, демократичної держави. Про цю подію мріяли десятки поколінь, які вболівали за історичне минуле, збереження національних традицій, історико-культурної спадщини. Важливо, що ці питання знайшли своє відображення в прийнятій у 1996 р. новій Конституції України. Пряме відношення до охорони і збереження історико-культурної спадщини мають статті 54 і 66.

Так, у ст. 54 проголошується, що «культурна спадщина охороняється законом, і держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність» [36]. Тобто мова йде лише про МКС. Положення Конституції України стали правовою основою для розробки пам'яткоохоронного законодавства, всіх нормативно-правових документів, які регулюють відносини в суспільстві, пов'язані з охороною культурної спадщини.

В 90-ті рр. XX ст. наша держава тільки стала на шлях власного державотворення. Ряд галузей виявилися важливішими для тогочасного політикуму, тому охорона культурної спадщини знаходилася серед питань другого плану. Варто відзначити, що нормативні акти, які діяли в роки радянської епохи діяли і в період 90-х років.

Державний облік і контроль об'єктів культурної спадщини в Україні довгий час перебував в занепаді. Така тенденція спостерігалась до 2002 р., коли при Міністерстві культури України створили окремий державний орган – Державну службу з питань національної культурної спадщини. Відповідні структурні підрозділи були створені при Департаментах, управліннях, відділах та секторах культури, обл.-, райдержадміністраціях та міськвиконкомах. Такий крок значно покращив охорону культурної спадщини.

Неможливо розглядати сучасну державну політику з питань охорони культурної спадщини в Україні і не згадати про декомунізаційні процеси в Україні. Так, в 2015 р. чинності набув Закон України «Про засудження

комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Інститутом національної пам'яті було опрацьовані методичні рекомендації, які так і залишились на рівні рекомендаційного характеру. Жодних змін в законодавство з питань охорони культурної спадщини внесено не було, окрім Порядку обліку об'єктів культурної спадщини, затвердженого 11 березня 2013 р. № 158. В пункті 5.1 частини V вказано: «Пам'ятки (пам'ятники, пам'ятні знаки), присвячені особам, причетним до організації та здійснення Голодомору 1932-1933 років в Україні, політичних репресій, особам, які обіймали керівні посади у комуністичній партії, вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік (крім осіб, діяльність яких була значною мірою пов'язана з розвитком української науки та культури), працівникам радянських органів державної безпеки, подіям, пов'язаним з діяльністю комуністичної партії, встановленням радянської влади на території України або в окремих адміністративно-територіальних одиницях, переслідуванням учасників боротьби за незалежність України у ХХ ст., включенню до Реєстру не підлягають» (відповідно до наказу Мінкультури від 22 листопада 2015 р. за № 838) [59].

В нерозривному зв'язку з проблемами охорони і збереження окремих пам'яток знаходиться і проблема охорони історичних міст, переважна більшість з яких була започаткована в далекому минулому. Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. [66] затверджено Список історичних населених місць України у кількості 402. В цьому документі аспект і сферу ОНКС взагалі не було враховано.

Взагалі спостерігається деяка закономірність у проявах відношення до пам'яток історії та культури в періоди кризових явищ у суспільно-політичному житті країни. Чим вище політизація громадянського суспільства, тим частіше здійснюється наруга над об'єктами культурної спадщини. Так було за часів УНР – знесення пам'ятників царям та їх прибічникам, в період більшовицького терору – руйнування всього, що не вписувалося в рамки

пролетарської доктрини, в період хрущовської «відлиги» – знесення пам'ятників Сталіна та його пособників, а також пам'яток сакральної архітектури; горбачовської перебудови – так звана «війна пам'яток» із знесенням символів тоталітарної доби... Визнання пріоритету загальнолюдських цінностей та необхідність збереження культурного доробку кожного етносу характеризує сучасний рівень поцінування пам'яток в Україні, де в основу покладено принцип поважного ставлення до етнокультурних традицій та реліквій етносів, які мешкають на її теренах [34].

Закономірно, що у кожній країні світу інститут соціально-відповідального бізнесу буде працювати в різних варіаціях (див. п. 1.3). Для України даний вид підприємницької діяльності є необхідним, але досить важким з точки зору практичної реалізації даного питання. Особливо, якщо воно стосується охорони культурної спадщини. Справа в тому, що наразі в нашій державі спостерігається соціальний дисонанс між прошарком заможних громадян та бідних. Перші буквально відгородилися від других і не мають бажання брати відповідальність за соціально значимі об'єкти. Саме тому історичні будівлі для бізнесу є лише способом заробітку, а не бажанням підтримати культуру.

З іншого боку на практиці вирішення будь-якого питання, яке стосується пам'яткоохоронних заходів обертається для бізнесу лише додатковими проблемами. Зі свого боку органи виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини не створюють відповідні пільгові умови для соціально-відповідального бізнесу.

Зрозуміло, що Україна, як і кожна європейська держава, визначає власну культурну політику відповідно до цінностей, завдань та культурних переваг свого народу. Принципи державної політики у сфері культури втілюються у взаємодії між урядом, політичними інститутами, ЗМІ, бізнесом і громадськістю та реалізуються в конкретних культурних, музейних і виставкових проєктах. Домінантами прийнятими та схваленими міжнародною спільнотою є широке залучення благодійників, меценатів і спонсорів до

фінансування історико-культурної спадщини й обрання власної моделі подібної співпраці.

Наукові засади державної політики з питань охорони культурної спадщини на сьогоднішній день перейшли на якісно новий рівень. Після 90-х рр. XX ст. та пострадянського ренесансу сьогоднішня наука в Україні являє собою якісний продукт. Така тенденція спостерігається і в питанні охорони культурної спадщини. Однак важливим є момент відмінностей, які характерні для регіонального та загальнонаціонального рівнів. У частині меценатства та соціально-відповідального бізнесу така формула не є доцільною, оскільки західна модель впровадження приватного капіталу в державний сектор пам'яткоохоронної діяльності знаходиться на початковому рівні формування. Власне одним із найголовніших факторів, які не дозволяють ефективно провадити даний вид діяльності в Україні, є саме відсутність нормативно-правових актів у частині пам'яткоохоронного законодавства. З урахуванням викладеного варто відзначити, що наразі дорадчі органи при Міністерстві культури та стратегічних комунікацій України вже неодноразово піднімали питання реалізації ініціатив представників соціально-відповідального бізнесу, однак всі ці моменти залишаються на рівні методичних рекомендацій.

Таким чином, розглядаючи генезу державної політики у сфері охорони культурної спадщини в Україні варто відзначити, що її можна розділити на декілька умовних періодів: «дорадянський»; «радянський»; 90-ті рр. XX ст. – 2000 рр.; початок XXI ст. – сучасний. Незважаючи на досить тривалу історію формування пам'яткоохоронного законодавства в Україні на сьогоднішній день варто зауважити, що нормативно-правова база в даній сфері потребує серйозного доопрацювання, особливо у сфері охорони НКС.

1.3. Зарубіжний досвід публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини

1.3.1. Досвід публічного управління у сфері ОНКС. Важливим чинником, що спонукає сьогодні до змін і реформ у культурі, є європейський вибір країни та відкритість українського культурного простору до впливів світової глобальної культури. Намагання України інтегруватись в Європейське співтовариство спонукає державні органи до впровадження європейських стандартів у різні сфери публічного управління. Не виключенням є і сфера культури.

Для того, щоб впевнитися, що зарубіжний досвід у питанні охорони культурної спадщини є дієвим як на законодавчому рівні та у частині практичного його впровадження, достатньо звернути увагу на стан архітектурних будівель та скульптур, які можна зустріти на вулицях європейських міст. Даний показник візуалізує відношення того чи іншого суспільства до власного культурного спадку.

У даному випадку ключову роль відіграє не тільки законодавча база та наукові доробки видатних учених, але й так звана соціальна поведінка суспільства. Даний процес безумовно впливає і на публічне управління. Не виключенням є і сфера охорони культурної спадщини.

Наразі важливим моментом для розвитку вітчизняної сфери охорони культурної спадщини є удосконалення механізму правового забезпечення даної галузі. Переймання досвіду іноземних держав як ніколи є доцільним в даному випадку. Так, у цьому контексті заслуговує на увагу програма у рамках проекту Дорожньої карти – «Культура 2025». Довгострокова національна культурна стратегія (далі – Культурна стратегія) над розробкою якої працює Міністерство культури України за підтримки вітчизняних та європейських консультантів із Естонії та Грузії [58]. Важливо, що Культурна стратегія направлена на вирішення не тільки національних, а й регіональних і місцевих проблем із обов'язковим залученням до процесу її розробки ключових

партнерів (міністерств, регіональних і місцевих органів влади, а також неурядового сектору). Щоб уникнути створення документа, який може швидко втратити актуальність та для того, щоб Культурна стратегія відповідала викликам часу, планується її постійне оновлення та модернізація.

Культурна стратегія має бути схвалена Урядом, який зможе визначити подальші кроки/дії усіх залучених сторін (наприклад, культурна дипломатія і просування іміджу країни для Міністерства закордонних справ України, культурні і креативні індустрії для Міністерства економіки України, культурний розвиток у регіонах для Міністерства розвитку громад та територій України і т. п.). Це значно підвищить шанси Культурної стратегії на імплементацію.

Таким чином, у контексті дослідження, на особливу увагу заслуговує здійснення охорони пам'яток, їх популяризація в пресі та на телебаченні, вдосконалення форм використання та включення нових пам'яток у туристичні маршрути регіонами нашої держави. Враховуючи труднощі з фінансуванням такої програми, вона має бути відкрита для фінансової підтримки з боку приватного капіталу, культурно-освітніх закладів, благодійних фондів, окремих громадян [56].

Курс на євроінтеграцію та перспектива приєднання України до Єдиного європейського інформаційного простору (Single Information Space), Європейського освітнього та дослідницького просторів (European Research Area) та Європейського культурного простору (European Cultural Area) [60; 74; 75; 84] ставить перед Українською державою завдання розвитку національної сфери інформаційно-комунікаційних технологій та культурно-освітньої сфери в руслі європейських тенденцій.

В ЄС поставлена стратегічна мета створення «Європейського культурного простору», що базується на спільній Європейській культурній спадщині та орієнтований на стимулювання плідного міжнародного співробітництва в цій області. Поява в Європі цифрової культури відбувається одночасно із включенням традиційних культурно-освітніх закладів у

європейський культурний простір. Тенденція розглядати бібліотеки, музеї, архіви як заклади пам'яті, безпосередньо відобразилась на структурі інституцій ЄС. У Європейській Комісії були створені Генеральний директорат культури та культурної спадщини та Генеральний директорат культури інформаційного суспільства, у межах яких організовано відділ прикладних програм культурної спадщини.

Становлення електронних бібліотек, оцифровування культурної спадщини та накопичення цифрового контенту є як однією із основних тенденцій у сучасній культурі, так і об'єктивною умовою розвитку глобальної інформаційної цивілізації. Інтернет-мережа нараховує велику кількість інформаційних проектів, що передбачають розширення можливостей громадян щодо отримання інформації про основні питання пам'яткоохоронної галузі різних держав світу [98; 101; 105; 112; 119]. Кожний ресурс дозволяє посылатись на інші інформаційні сайти, забезпечуючи постійний зв'язок між ними та взаємне просування їх в Інтернет-просторі.

Інноваційними підходами у цьому напрямі є застосування у державному секторі фінансового механізму. В сучасних умовах визнається, що фінансовий механізм має відповідне інформаційне забезпечення. Таким інформаційним забезпеченням даного механізму, з метою імплементації нових управлінських технологій по формуванню системи е-послуг є: краудсорсинг (адміністративно-управлінські процеси з надання послуг у сфері охорони культурної спадщини, що регламентовані і здійснюються в електронній формі за допомогою автоматизованої системи міжвідомчої інформаційної взаємодії); краудфандинг (колективне фінансування з метою збору грошових коштів для інвестицій у сферу охорони культурної спадщини, використовуючи соціальні мережі) та фандрайзинг (спеціальний організаційно-економічний інструмент для пошуку та залучення грошових та інших ресурсів благодійними організаціями з метою реалізації певного соціального проекту або серії проектів у пам'яткоохоронній сфері, об'єднаних однією спільною ідеєю, як правило через мережу Інтернет). Визначені види інформаційного забезпечення

фінансового механізму дозволяють говорити про них як про феномен та початок формування нового сегменту фінансового ринку альтернативного фінансування.

В епоху нових перетворень увесь світ усвідомлює важливість збереження культурного надбання людства, що є важливим елементом етно-культурної ідентичності. Визнання важливості культурної спадщини у розвитку суспільства вимагає від нашої країни запровадження змін та формування нових підходів до вдосконалення механізмів державного регулювання зі збереження та популяризації історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури, а також прийняття концептуальних документів, що визначатимуть пріоритети і завдання реформування управління на демократичних засадах [56].

Правовою підставою для формування єдиної культурної політики Європейського Союзу стала ст. 128 Маастрихтського Договору (1992 р.) про створення Європейського Союзу, яка, зокрема, зазначає, що Європейська Спільнота має сприяти розквіту культур держав-членів, поважаючи при цьому їхнє національне й регіональне різноманіття, і водночас увиразнюючи спільну культурну спадщину. Діяльність Спільноти має бути направлена на сприяння розвитку співробітництва держав-членів, вдосконалення та поширення знань про культуру та історію європейських народів, збереження культурної спадщини, організацію некомерційних культурних обмінів, розвитку мистецтва і літератури [83, с. 16].

Іншим важливим документом ЄС є Комунікація Європейської Комісії «Європейська програма культури у глобалізованому світі» (2007 р.), яка визначила три важливі напрями: культурне різноманіття та міжкультурний діалог; культура як каталізатор творчості; культура як ключовий елемент у міжнародних відносинах [107]. Комунікація також наголошує на провідній ролі культури у процесі Європейської інтеграції та відносинах Європейського Союзу з третіми країнами. Цього рішення мають дотримуватись усі інституції ЄС і держави-члени в консультаційному процесі щодо вироблення політики із

залученням зацікавлених сторін, включаючи працівників культури, громадськість, науковців, підприємців тощо. Комунікація також акцентує, що основу діяльності ЄС у сфері культури визначено в Договорі про ЄС (ст. 151). Проте ця Стаття не передбачає уніфікації законодавства і регуляторних актів держав-членів. Діяльність на рівні ЄС здійснюється в повній відповідності до принципу субсидіарності, коли роль ЄС полягає в підтримці й доповненні, а не зміні дій держав-членів, забезпечуючи повагу до їх різноманіття і стимулюючи обміни, заохочуючи до діалогу і взаємного розуміння [107].

У 2008 році Рада Європи прийняла Білу книгу з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності й гідності», в якій доводилось, що найкращим способом управління міжкультурним розмаїттям є міжкультурний підхід. Нова концепція, запропонована в Білій книзі, орієнтована на забезпечення європейської ідентичності. Основою цієї ідентичності є спільні фундаментальні цінності, повагу до спільної спадщини і культурного розмаїття, а також рівної гідності кожної людини. Біла книга презентує величезний досвід європейських країн у сфері міжкультурного діалогу. Вона пропонує вивірені рішення і підходи, які можуть бути застосовані в Україні. У 2010 році Міністерство культури і туризму України за підтримки Ради Європи видало українську версію Білої книги. Це видання сприятиме поширенню європейських цінностей і практик в Україні [63].

Важливою частиною культурної політики Європейського Союзу є культурні права. Вони сприяють різноманіттю та багатокультурності Європи, дозволяючи людям вільно виражати себе та свої цінності через культуру. Культура виступає важливим елементом реалізації особистості, відкриваючи нові горизонти та можливості для творчості та самореалізації. Зв'язок між культурою і правами людини є двигуном для культурного різноманіття. Він забезпечує всім людям рівні можливості для доступу до культури та участі в культурному житті. Участь громадян в оцінці та реалізації культурної політики є не лише звичайною можливістю реалізації прав, а й характерною

ознакою демократії. Це дозволяє людям впливати на те, як культура розвивається в їхньому суспільстві.

Культурні права є одними з найважливіших прав людини, що відігравали важливу роль у створенні Європейського Співтовариства. Вони й досі є предметом постійних дебатів у Європі та світі. Культурні права важко чітко сформулювати, оскільки вони залежать від культурних практик, які постійно змінюються. Однак у міжнародному та європейському праві існує ряд формулювань культурних прав, які мають обов'язковий характер. Європейська Рада, заснована в 1949 році, має на меті забезпечити розбудову об'єднаної Європи на засадах демократії, свободи та поваги до прав людини. Одним з ключових завдань Ради Європи є сприяння заохоченню культурних прав за допомогою культурного співробітництва та запровадження стандартів. Це завдання відображено в Статуті Ради [63].

Європейська культурна конвенція 1954 року, до якої Україна приєдналася в 1996 році, закріпила культурні права на міжнародному рівні. Конвенція передбачає, що країни-учасники повинні надавати своїм громадянам можливість безперешкодно знайомитися з культурним надбанням інших європейських країн [83, с. 8]. Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року також містить положення про культурні права. Зокрема, стаття 13 Хартії визначає, що мистецтво та наукові дослідження повинні бути вільними від будь-яких обмежень [63].

Охорона та захист НКС є важливою передумовою для забезпечення ефективності певних прав людини на користь відповідних осіб та громад. З практичної точки зору, це означає вимогу до держав забезпечити таким особам і громадам належний доступ до своєї НКС та участь в управлінні нею [64, с. 22-23]. Стосовно НКС це означає зобов'язання не лише уникати прямого втручання державних посадових осіб у користування громадами та особами, яких це стосується, їхньою нематеріальною спадщиною, але й створювати належні умови для забезпечення конкретного та ефективного використання

спадщини такими громадами та особами, у світлі їхніх конкретних очікувань і потреб.

Міжнародне співтовариство не може терпіти культурні прояви, що перетворюються на ефекти, які є абсолютно неприйнятними у світлі першорядної цінності людської гідності. Чи, може, в ім'я культурного розмаїття, ми повинні прийняти такі явища, як, наприклад, канібалізм, людські жертвоприношення тощо? Тому дуже важливо, щоб будь-який прояв НКС був сумісний з кількома основними правовими нормами, які відображають цінності, фундаментальна характеристика яких переважає навіть значення культурного розмаїття. Необхідно, зокрема, щоб будь-яке культурне самовираження відповідало нормам про права людини. Однак це не означає, що жодні відступи від міжнародно визнаних прав людини не можуть бути прийняті в ім'я культурного розмаїття. Насправді, у світлі вирішальної ролі, яку в багатьох випадках відіграє НКС для реалізації прав людини, заборона підтримувати таку спадщину та передавати її майбутнім поколінням сама по собі означала б порушення міжнародно визнаних прав людини [64, с. 21].

Отже, у кожному конкретному випадку, коли прояв НКС може спричинити порушення прав людини, необхідно встановити баланс для того, щоб з'ясувати, чи невідповідність цим правам, що впливає з дії НКС, з точки зору серйозності, переважить обмеження на здійснення тих самих прав, визначених заборонаю практикувати та отримувати користь від цього прояву.

У випадку, якщо діяльність НКС призвела до порушення основоположних прав людини, які міжнародне співтовариство вважає абсолютно непорушними, такий прояв не має бути дозволений. З практичної точки зору, це призвело б до множинності ефектів. З одного боку, що не узгоджується з визначенням НКС, наведеним у ст. 2 Конвенції ЮНЕСКО про охорону НКС, відповідна спадщина буде знаходитися поза сферою дії Конвенції і не може бути включена до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства. Водночас, факт толерантного ставлення до відповідного прояву НКС мав би наслідком порушення

основоположної норми міжнародного права, наслідком чого було б зобов'язання держав вжити необхідних заходів для запобігання та припинення практики такого прояву.

Нерозривний зв'язок між НКС та правами людини дозволяє поглянути на зобов'язання держави щодо збереження спадщини під іншим і більш ефективним кутом зору. Насправді, доти, доки НКС (як елемент культурної ідентичності) є необхідною умовою реалізації прав людини, забезпечення захисту останніх за своєю суттю поширюється і на охорону НКС з тієї причини, що, якщо ця спадщина не охороняється належним чином, права людини, реалізація яких залежить від НКС, будуть неефективними. Іншими словами, НКС часто є елементом, збереження якого необхідне для здійснення певних прав людини її творців і носіїв.

Отже, тією мірою, в якій існує цей зв'язок між НКС і правами людини, гарантії першої слід розглядати як такі, що (також) підпадають під сферу міжнародного права, яка виходить за межі міжнародного права прав людини. Коли цей висновок застосовується, обов'язок охороняти нематеріальну культурну спадщину поширюється як з точки зору її ефективності, так і з точки зору її географічного простору. Вона поширюється з точки зору ефективності, оскільки НКС має бути захищена не лише в інтересах держави, на території якої вона зазвичай розташована – відповідно до підходу, якого дотримується Конвенція ЮНЕСКО про охорону НКС, – але особливо у спосіб, який є доцільним для забезпечення реалізації (індивідуальних та колективних) прав людини її творців та носіїв, з яких захист НКС є неодмінною вимогою. Географічно вона поширюється, тому що відповідає обов'язковості звичаєвого міжнародного права (отже, має обов'язковий характер для всіх країн світу) тією мірою, в якій права людини, істотною умовою яких воно є, також є частиною загального міжнародного права. Тому, хоча це може здатися парадоксальним, найефективнішим правовим запобіжником, доступним на сьогодні для НКС, поза системою Конвенції ЮНЕСКО про охорону НКС, є глибока взаємодія між спадщиною та захистом прав людини. На відміну від

матеріальної спадщини, НКС за своєю природою має помітно динамічний характер. Ця природа фактично уособлює два аспекти [64, с. 21-22].

Культурні права – це права, які забезпечують можливість вільного вираження культурних цінностей та доступу до культурних надбань. Вони включають право на участь у культурному житті, свободу мистецької та наукової творчості та доступ до культурного спадку. Культурні права сприяють підтримці різноманіття та багатокультурності, що є ключовими цінностями Європейського Союзу.

Культурні права є основою для розвитку особистості та збереження культурної ідентичності. Законодавче закріплення дозволяє захистити права людей на збереження та розвиток своєї культури, а також забезпечує рівні можливості для доступу до культурних благ. Наприклад, Європейська культурна конвенція та Хартія основних прав ЄС визначають культурні права як частину прав людини, що гарантує доступ до культурних надбань і свободу творчості [64, с. 22; 115].

Визначення та законодавче закріплення культурних прав у світі та в Україні мають такі особливості:

- труднощі у визначенні культурних прав, коли через динамічний характер культурних практик, що постійно змінюються, важко чітко визначити межі культурних прав;
- непросто встановити баланс між культурним розмаїттям та правами людини. Культурні прояви, які порушують права людини, викликають суперечки. Потрібно знайти баланс між культурним вираженням та захистом прав людини, особливо коли йдеться про НКС;
- загроза глобалізації. Мається на увазі те, що нематеріальна культурна спадщина (НКС) є вразливою до впливу глобалізації, що може призвести до втрати унікальної культурної ідентичності спільнот;
- зобов'язання держав. Держави мають забезпечувати охорону НКС, адже від цього залежить реалізація певних прав людини. Проте це вимагає

конкретних умов для збереження спадщини та її передання наступним поколінням.

Таким чином, культурні права залишаються важливою частиною прав людини, однак їх захист та реалізація потребують постійної уваги та адаптації до сучасних викликів.

Інші міжнародні документи, які хоч і мають рекомендаційний характер, також містять положення про культурні права. До них належать:

- Декларація ЮНЕСКО про принципи міжнародного культурного співробітництва (1966 р.);
- Декларація Мехіко з політики в галузі культури (1982 р.);
- Універсальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001 р.).

Ці документи підкреслюють важливість культурного різноманіття та необхідність захисту культурних прав людини. Вони є важливим інструментом для забезпечення доступу до культури для всіх людей, незалежно від їхнього походження, місця проживання чи інших обставин.

Європейське законодавство у сфері культури визначає принципи та стандарти управління культурою, яких мають дотримуватися держави-члени. Однак держави-члени мають певну автономію у здійсненні культурної політики. Важливим чинником реалізації цих принципів та стандартів є правове їх забезпечення на національному рівні. Однак форми та методи правового регулювання сфери культури кожна країна ЄС визначає самостійно, з урахуванням своїх традицій та наявної системи культурно-мистецьких установ і практик. Ці фактори впливають на стратегію держави щодо реформування публічного управління у сфері культури. Реформа має забезпечити входження норм європейського законодавства в правове поле держави та сприяти розвитку галузі на засадах мультикультурності. Реформування системи адміністрування галузі культури та вдосконалення методів управління на європейському рівні прямо залежить від загальноєвропейських процесів інтегрування. Натомість культурна політика

на національному рівні увібрала в себе управлінські традиції та ментальність кожної окремої країни.

Британський законодавчий досвід є відмінним від інших країн ЄС. Сполучене Королівство не має виписаної конституції, а послуговується прецедентним правом. Тому в державі відсутній всеохопний законодавчий акт, який би регулював галузь культури. Однак у Британії багато років діють нормативні акти для багатьох окремих культурних секторів (музеї, бібліотеки, театри тощо) [63].

У країнах-членах ЄС законодавчі перетворення у сфері культури тісно пов'язані з децентралізацією управління державою. Це сприяло запровадженню демократизму в публічному управлінні та адмініструванні та підвищенню ефективності прийняття рішень у сфері культури.

Управління сфери культури на локальному рівні у країнах-членах ЄС, зокрема Італії, Франції, Польщі, Німеччини, здійснюється представницькими органами чи інститутами місцевого самоврядування. Вони представляють інтереси певної громади і діють відповідно до потреб регіону.

Серед повноважень, які були делеговані органам місцевого самоврядування державою, є:

- формування місцевих податків;
- установлення фінансових стимулів для підприємницької чи спонсорської діяльності у сфері культури;
- формування місцевих бюджетів;
- продаж чи заборона приватизації закладів культури;
- утримання комунальних закладів культури.

Органи місцевого самоврядування підзвітні й підконтрольні місцевим громадам. Саме громадськість вирішує важливі питання розвитку культури свого регіону та контролює дотримання місцевими представницькими органами дотримання культурних прав.

Держава надає фінансову підтримку (у вигляді грантів, дотацій чи коштів на реалізацію певних програм) представницьким органам чи органам

місцевого самоврядування на розвиток галузі культури регіону. Урядові органи (Міністерства, Департаменти) формують пріоритети і цілі державної політики, які є основою для затвердження стратегічних планів розвитку культури та подальшої фінансової підтримки певних секторів культури [63; 86].

Франція, незважаючи на ринкову економіку, створила систему державного патронату над національною культурою. Міністерство культури Франції підтримує широкий спектр культурної діяльності, розробляючи програми підтримки мистецьких проєктів, мистецької освіти, охорони культурної спадщини, підтримки видання книжок тощо.

Головними пріоритетами цих програм є:

- підтримка національного мистецтва (програми підтримки мистецьких проєктів, мистецької освіти, охорону національної культурної спадщини, підтримки видання книжок тощо);

- доступ якнайширших верст населення до культурних надбань країни.

Міністерство культури Франції надає фінансову допомогу:

- органам місцевого самоврядування;
- організаціям культури різних форм власності;
- національним закладам культури.

Національні заклади культури не фінансуються стовідсотково державою, а мають можливість отримувати кошти з інших джерел, зокрема за рахунок надання платних послуг.

Культурна політика Великобританії визначила принцип фінансової підтримки галузі, як «принцип протягнутої руки». Держава не бажає бути єдиним суб'єктом фінансової підтримки галузі культури, тому відсторонюється від прийняття фінансових рішень.

Залучення громадськості до управління культурою є важливим фактором успішності реформ у цій сфері. У багатьох європейських країнах громадськість активно бере участь у культурному житті, розробці культурної політики та реалізації культурних проєктів.

У Великобританії громадськість представлена в Місцевих стратегічних партнерствах, які розробляють стратегії розвитку регіонів. До складу Місцевих стратегічних партнерств входять представники місцевого самоврядування, бізнесу, громадських організацій, культури тощо. У Місцевих стратегічних партнерствах створені групи з культурних інтересів, які мають можливість впливати на формування культурної політики регіону.

Асоціація ЕКУМЕСТ (Бухарест) та Європейський культурний фонд реалізують проект «Політика на підтримку культури», який спрямований на розширення участі громадськості у культурному житті країн Південної та Східної Європи. У рамках проекту було підтримано місцеві ініціативи в Хорватії, Болгарії, Чорногорії тощо.

Європейський Союз демонструє сучасні підходи до управління культурою, коли культура розглядається як конкурентноздатний і самостійний елемент, що ідентифікує націю. Міжнародні документи, такі як Рекомендація з охорони національного рівня культурної та природної спадщини (1972 р.) та Рекомендація із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів (1987 р.), також підкреслюють важливість залучення громадськості до управління культурою [74, с. 34-35].

На важливість призначення відповідального державного органу, який забезпечував би координацію пам'яткоохоронних заходів на об'єктах культурної спадщини на національному, регіональному та місцевому рівнях, звернено увагу й у Рекомендації із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів [75, с. 45-46]. За оцінкою міжнародних експертів, Україна є європейською країною з надзвичайно багатими і різноманітними культурними традиціями. Саме тому вона потребує нової культурної політики та процедур вироблення рішень, які створили б умови для розквіту культури і творчості [63]. Експерти наголошують на необхідності проведення в Україні реформи в публічному управлінні сфери культури, спираючись, де це необхідно, на європейський досвід.

З урахуванням викладеного варто зазначити, що для того, щоб в Україні ефективно працював механізм публічного управління у сфері охорони культурної спадщини необхідно інтегрувати в публічне управління інститути громадянського суспільства. Зокрема мова йде про співпрацю представників органів державної влади та громадськості. Однак дане питання необхідно розглядати на всіх рівнях державної влади: як в загальноукраїнських масштабах, так в локальних його варіаціях на прикладі країн Західної Європи. За свого боку Міністерство культури та стратегічних комунікацій України має створити оптимальні умови для повноцінного розвитку пам'яткоохоронного законодавства. З цією метою варто апелювати до досвіду ЮНЕСКО [7; 8; 27; 28; 46; 112; 116; 118].

Як бачимо, організаційна модель збереження НКС має ядро, яке визначається наявністю міцної законодавчої бази, яка дозволяє здійснювати пряму взаємодію чотирьох основних сегментів, без яких неможливо сформувати загальну економічну підоснову, а саме: а) державно-публічна система управління спадщиною зі значним впливом інститутів держави; б) науково-дослідницькі інститути; в) структури громадянського суспільств; д) приватні особи. Тільки при наявності та взаємодії всіх чотирьох сегментів держава має можливість забезпечити допомогу носіям/спільнотам у реалізації заходів з охорони елементів нематеріальної культурної спадщини.

Важливим аспектом в країнах світу є міжсекторальна взаємодія у формуванні та реалізації публічного управління у сфері ОНКС. Неможливо розглядати питання соціально-відповідального бізнесу та меценатства в сфері культурної спадщини в Україні та не апелювати до вище згаданого досвіду передових країн світу. Світовий бізнес все частіше повертається в сторону соціальних проблем як на національному, так і на глобальному рівні. Підприємництво з соціальною метою визнається окремим напрямком економічної діяльності, згадується як «четвертий сектор» в суспільстві. Посилення соціальної відповідальності бізнесу, заохочення до соціальної

активності підприємців є необхідними умовами для створення соціальної солідарності в країні [100; 106].

У сучасній практиці соціального підприємництва можна виділити три основних напрями.

У країнах Північної та Південної Америки соціальним підприємництвом називають підприємницьку діяльність неприбуткових організацій, дохід від якої спрямовується на вирішення соціальних проблем, надання послуг цільовій групі, заради якої створювалась організація, та покращення якості життя. Суб'єктами соціального підприємництва, в переважній більшості, є неприбуткові організації (Рис. 1.1).

В Європейських країнах соціальне підприємництво визначається більше як бізнес із соціальною місією. На відміну від звичайного підприємництва, на перше місце виходить соціальний аспект, або соціальний ефект від підприємницької діяльності, а потім фінансова ефективність. Важливим критерієм соціальних підприємств у Великій Британії, наприклад, є колективна форма власності та діяльність на користь територіальної громади. Як бачимо, суб'єктом соціального підприємництва тут виступають бізнес-підприємства з соціальною місією.

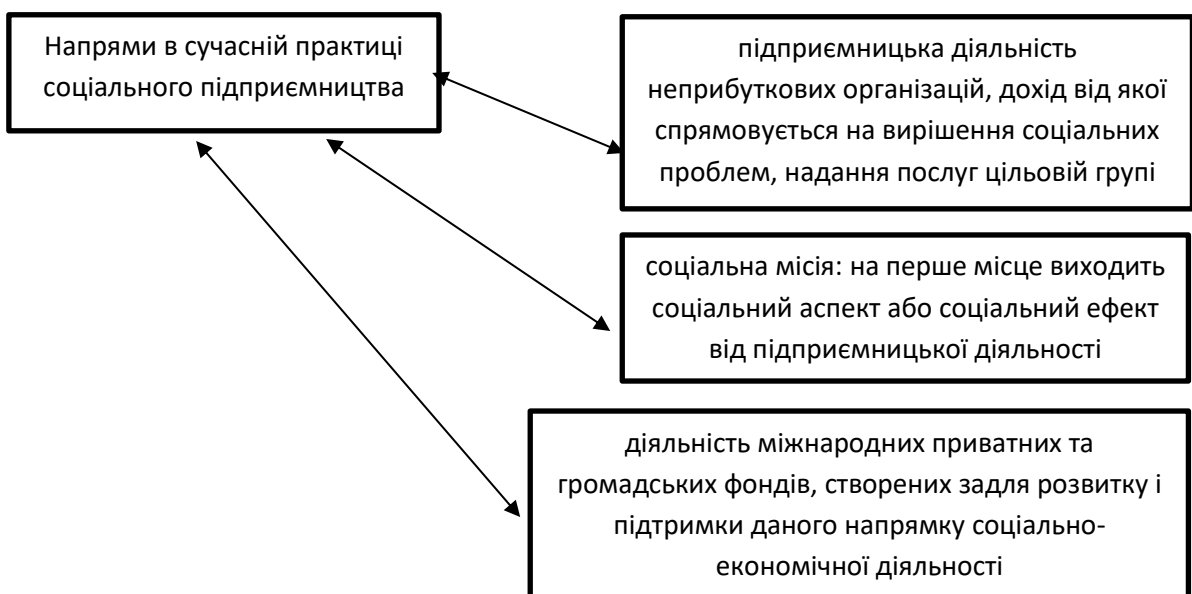

Рис. 1.1. Основні напрями в сучасній практиці соціального підприємництва

Третій напрямок соціального підприємництва використовується в більшості міжнародними приватними та громадськими фондами, створених задля розвитку і підтримки даного напрямку соціально-економічної діяльності. Такі відомі та дієві фундації як Schwab Foundation for Social Entrepreneurship (Швейцарія), Skoll Foundation (США) та Ashoka Foundation (Індія) визначають соціальне підприємництво радше як інноваційну підприємницьку діяльність задля соціальних перетворень в суспільстві та громадах. Відмінністю даного підходу є те, що на перше місце виходить лідер – соціальний підприємець.

Світовий досвід сформував наступні критерії, відповідність яким дозволяє визначити окрему організацію як соціально відповідальну:

- добросовісна сплата податків, виконання вимог міжнародного, державного, регіонального законодавств;
- виробництво та реалізація якісної продукції;
- реалізація корпоративних програм підвищення фаховості співробітників;
- реалізація корпоративних програм з охорони та зміцнення здоров'я співробітників;
- реалізація корпоративних програм морального стимулювання персоналу (суб'єктів практичної діяльності та носіїв нематеріальної культурної спадщини);
- реалізація благодійних і спонсорських проектів;
- участь у формуванні позитивної суспільної думки про бізнес.

З урахуванням європейського досвіду з питань вкладення коштів у розвиток культури, досить доцільним буде використання даного методу фінансування у частині охорони культурної спадщини [104; 108; 113].

Європейський і світовий досвід показує, що ефективна модель розвитку національної культури спирається на використання альтернативних джерел та нових підходів щодо фінансового забезпечення. В умовах ринку сфера економіки не може розраховувати лише на державне забезпечення.

У збереженні культурної спадщини значну участь беруть корпорації, приватні кампанії тощо. В економічно розвинених країнах все більше уваги приділяють фандрейзингу (налагодженню зв'язків культури та бізнесу) й застосуванню «специфічних» податків за благодійність. Завдяки цьому залучаються позабюджетні кошти для реалізації мистецьких проектів і для підтримки діяльності організацій культури.

До інших міжнародних заходів по заохоченню благодійності та спонсорства також належать нагородження спеціальними преміями за допомогу в збереженні та охороні історико-культурних пам'яток. Наприклад, премія «Les Oscars» щорічно вручається благодійникам у Франції. Там же діє програма «корпоративного меценатства», яка дозволяє компаніям покращити свій імідж шляхом некомерційної підтримки закладів культури [96-101; 105]. Поширеною формою співробітництва бізнесу та культурних установ в окремих країнах Європи є надання меценатам безкоштовних квитків на мистецькі акції, можливість використання приміщень для корпоративних цілей компанії-донора тощо.

Здійснення благодійних акцій у США та Західній Європі спирається на тривалість у часі. За століття в родинах мільйонерів та заможних мешканців склалися певні традиції, які завдяки сучасним інноваціям продовжують розвиватися та удосконалюватися. Зовсім інша ситуація існує в країнах пострадянського простору, де традиції благодійництва, спонсорства і меценатства були втрачені. Сучасні вітчизняні олігархи та їхні родини знаходяться лише на початковому шляху благодійництва. Більшість виділяє фінансові ресурси на будівництво лікарень, притулків, допомогу збіднілим прошаркам суспільства тощо. Діяти українські мільярдери воліють через різноманітні благодійні фонди, які мають різні завдання і досить часто не пов'язані зі збереженням культурної спадщини.

Окрім того, деякі благодійні фонди займаються реалізацією ряду проектів, які досить часто спрямовані не на збереження національної культурної спадщини, а на створення амбітних колекцій, в яких зберігаються

археологічні, нумізматичні мистецькі раритети, що не завжди мають законне походження. Таким чином, питання міжсекторальної взаємодії у формуванні та реалізації державної політики в сфері охорони нематеріальної культурної спадщини є надзвичайно актуальним, особливо в контексті залучення приватного сектору та соціального підприємництва.

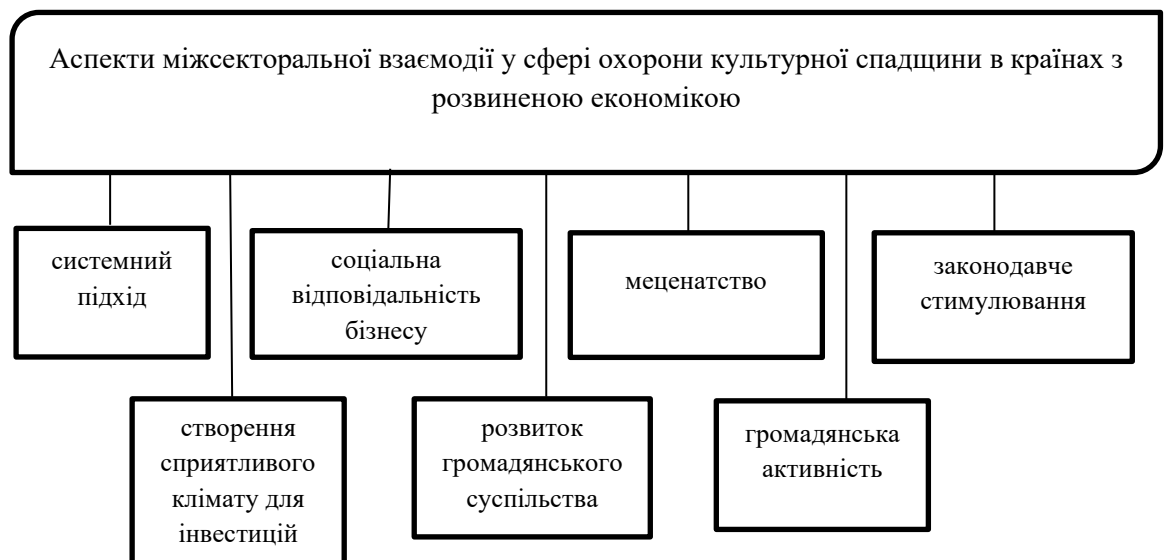

Рис. 1.2. Ключові аспекти міжсекторальної взаємодії у сфері охорони культурної спадщини в країнах з розвиненою економікою

Таким чином, здійснений аналіз практики та джерел дозволив виокремити кілька ключових аспектів міжсекторальної взаємодії у сфері охорони культурної спадщини в країнах з розвиненою економікою (Рис. 1.2):

– системний підхід. Охорона культурної спадщини розглядається не як ізольована задача, а як складова частина публічної політики та управління, загального розвитку суспільства. Це передбачає тісне партнерство державних органів, громадських організацій, ЗМІ, бізнесу та місцевих громад;

– соціальна відповідальність бізнесу. Бізнес все активніше включається у вирішення соціальних проблем, в тому числі і в охорону культурної спадщини. Приватні компанії інвестують у реставрацію пам'яток, підтримують культурні проекти, популяризують культурні цінності;

- меценатство. Меценатство є одним з найбільш ефективних інструментів залучення додаткових коштів на охорону культурної спадщини;
- законодавче стимулювання. Для заохочення приватних інвестицій у культуру в багатьох країнах діють податкові пільги, спрощені процедури реєстрації благодійних організацій та інші стимули;
- створення сприятливого клімату для інвестицій. Необхідно створити прозору і стабільну інвестиційну атмосферу, яка заохочуватиме інвестування в культурні проекти;
- розвиток громадянського суспільства. Активна громадянська позиція є важливим фактором успішної реалізації проектів з охорони культурної спадщини.
- громадянська активність. Активна громадянська позиція відіграє важливу роль у збереженні культурної спадщини. Громадські організації, зокрема молодь, ініціюють проекти, контролюють діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування і бізнесу.

Важливо зазначити, що міжсекторальна взаємодія – це не просто співпраця різних секторів, а створення спільної цінності та бачення майбутнього, де культурна спадщина є невід’ємною частиною життя суспільства.

Багато європейських країн мають тривалий досвід охорони культурної спадщини, що відображається в їхньому законодавстві, інституційних структурах та практичних заходах в публічному управлінні. Спільними рисами європейської політики ОНКС є (Рис. 1.3):

- єдина державна політика, яка означає чітко визначені цілі, пріоритети та інструменти та методологію публічного управління в реалізації державної політики у сфері охорони культурної спадщини;
- міжсекторальна взаємодія, яка передбачає активну участь громадських організацій, молоді, ЗМІ бізнесу у процесі прийняття рішень та реалізації проектів;

Рис. 1.3. Спільні риси європейської політики ОНКС

– фінансове забезпечення, коли до охорони НКС залучено різноманітні джерела фінансування, включаючи державні бюджети, приватні інвестиції та міжнародні гранти.

– міжнародне співробітництво (обмін досвідом, спільні проекти, управління процесами та координація зусиль на міжнародному рівні).

Заходи щодо захисту НКС мають бути сформовані на основі її значення для її творців та носіїв, відповідно до визначення НКС. Для досягнення цього результату також необхідно створити адекватний соціальний субстрат, в якому етнічні меншини, які є депозитарієм величезної частини світової НКС, зможуть насолоджуватися гідними умовами життя на землях своїх предків і отримають останнє слово, коли справа доходить до прийняття рішень щодо стратегій управління власною спадщиною.

Це головна проблема, що виникає у зв'язку із забезпеченням НКС як на національному, так і на міжнародному рівнях, особливо тому, що держави, як правило, дотримуються іншого підходу – фактично сприятливого для

структури та змісту НКС – у контексті якого пріоритет надається загальним інтересам громади. Хоча це й зрозуміло – оскільки НКС може бути потужним інструментом для стимулювання економічних доходів (особливо через туризм), а також для покращення міжнародної видимості держави – такий підхід може суперечити основним цінностям, пов'язаним з НКС, тобто її життєво важливій ролі у досягненні культурної ідентичності її творців і носіїв, а також, основним правам людини членів груп і спільнот, особливо стурбованих її захистом.

Крім того, такий підхід веде до прогресуючого збіднення культурного різноманіття на шкоду всьому людству. Саме з цих причин при захисті НКС «індивідуальна» точка зору місцевих громад повинна розглядатися в публічному управлінні як така, що переважає над інтересами суспільства в цілому. Першорядною цінністю, яку переслідує міжнародне право, є людська гідність людей, які розглядають НКС як невід'ємну частину своєї власної ідентичності та особистості.

1.3.2. Досвід публічного управління у сфері ОНКС, узагальнений науковцями. Сучасні закордонні дослідники виділяють такі загальні проблеми публічного управління сферою охорони нематеріальної культурної спадщини.

1. Нечіткість правового регулювання та політизація. У статті [114] розглядається вплив Конвенції ЮНЕСКО 2003 року на національні політики та стратегії охорони нематеріальної культурної спадщини (НКС). Т. Kopach підкреслює, що нормативно-правова база часто містить суперечливі положення, що ускладнює ефективне управління НКС. Другий аспект – політизація процесу також є значною проблемою, оскільки держави використовують списки спадщини для міжнародного позиціонування культури, що може призвести до конфліктів між науковими підходами та державним управлінням. Політизація спадщини використовується для зміцнення національної ідентичності або навіть відокремлення певних груп. Третя проблема – комерціалізація: популяризація спадщини для туризму може

призвести до її спрощення. Четверта проблема – бюрократизація: формальне збереження може перетворити живі традиції на статичні об'єкти.

2. Взаємозв'язок культури та управління дослідили у своїй публікації італійські дослідниці С. С. Donelli, S. Fanelli, I. Mozzoni [108]. Вони вказали на відсутність чітких управлінських механізмів у зазначеній сфері, що ускладнює охорону нематеріальної спадщини; розглянуто два основні підходи в охороні НКС: фестивалізація (короткочасні заходи) та створення постійних інституцій (музеї, архіви), підкреслень, що обидва підходи мають недоліки: фестивалі можуть бути комерціалізовані, а постійні структури – статичні.

Проблемами управління на прикладі Літературних парків Італії доведено: фінансову залежність (більшість парків отримує фінансування від держави або регіональних органів, тоді як доходи від квитків та спонсорів мінімальні); обмеженість ресурсів – у більшості парків невелика кількість персоналу, а волонтери є основними працівниками; низький рівень цифровізації: лише один парк використовує QR-коди, а багато хто не має сучасних цифрових рішень для взаємодії з відвідувачами.

3. Фінансові обмеження. Брак фінансування є однією з основних проблем, що піднімається у статтях закордонних авторів. Наприклад, у статті M. Zwemstra [120] зазначається, що недостатнє бюджетне фінансування на підтримку програм збереження НКС є серйозною перешкодою; а ідея необхідності створення спеціальних фондів підтримки НКС є популярною серед закордонних дослідників сфери НКС.

Пропоновані рішення від M. Shakya and G. Vagnarelli полягають в такому: інноваційні підходи – використання сторітелінгу, залучення місцевих громад до збереження традицій, створення маркетингових стратегій для популяризації спадщини; регіональне співробітництво – взаємодія фермерів, місцевих органів влади, природоохоронних організацій і туристичних операторів; екологічний підхід – розвиток екологічного сільського господарства та туризму, що мінімізує негативний вплив на природу. Окрім того вони виступають за запровадження державних програм субсидування та

грантів для локальних ініціатив та використання пільгових умов для підприємців, які працюють у сфері збереження НКС [116].

Вказані автори наголошують, що нематеріальна культурна спадщина може не лише підвищити якість життя місцевих жителів, а й стати рушієм економічного розвитку регіонів, якщо застосовувати інноваційні підходи до її управління.

4. Складність інвентаризації та каталогізації. Процес інвентаризації НКС є складним і вимагає залучення різних фахівців, таких як етнографи та експерти з соціальної історії. Це підкреслюється у статті М. Т. Artese та І. Gagliardi де автори описують труднощі, пов'язані з інвентаризацією та каталогізацією НКС: ідентифікація спадщини (доведено важливість виявлення елементів НКС, особливо тих, що знаходяться під загрозою зникнення); каталогізація (необхідність створення локальних або національних інвентарів, які постійно оновлюються та підтримуються); доступність інформації (забезпечення поширення знань про НКС через веб-технології); важливість залучення та участі спільнот у процесі ідентифікації та збереження НКС [101; 102].

5. Низька залученість місцевих громад. У багатьох наукових статтях, як і в попередній, підкреслюється важливість залучення місцевих громад до процесу збереження НКС. Наприклад, у статті D. Giglito зазначається такі проблемні аспекти публічного управління у сфері ОНКС:

- депрофесіоналізація управління спадщиною, яка може бути компенсована розумінням важливості залучення місцевих спільнот до управління НКС, відходячи від професійного домінування;
- цифрові технології (використання цифрових технологій для документування, збереження та поширення НКС);
- залучення спільнот – активна участь місцевих спільнот у процесі управління НКС сприяє їхньому розвитку та згуртованості;

– проблеми доступу та володіння – для забезпечення владою кращого забезпечення доступу до знань про НКС та підвищення почуття власності та відповідальності за культурну спадщину [111].

Інтеграцію НКС у місцевий розвиток шляхом використання спадщини для формування туристичних брендів регіонів та створення освітніх програм для місцевих громад, щоб залучити їх до управління культурною спадщиною пропонують M. Shakya and G. Vagnarelli [116]. Вони також виступають за інтеграцію НКС у місцевий розвиток через використання спадщини для формування туристичних брендів регіонів, створення освітніх програм для місцевих громад, щоб залучити їх до управління культурною спадщиною, співпрацю між державою, бізнесом і громадами шляхом формування державно-приватних партнерств для фінансування та управління культурними об'єктами, створюючи умови для залучення місцевих громад до ухвалення рішень щодо використання НКС.

Зазначені авторки підкреслюють, що ефективне публічне управління нематеріальною культурною спадщиною має базуватися на інноваціях, міжсекторному партнерстві, законодавчій підтримці та фінансових механізмах. Це дозволить не лише зберегти культурну ідентичність, а й сприяти сталому розвитку регіонів).

6. Вплив екологічного та людського середовища. У статті J. Sun розглядаються проблеми, пов'язані з впливом екологічних факторів на стан і розвиток НКС. Природні та соціальні умови можуть значно впливати на збереження та передачу НКС. У статті розглядаються проблеми публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини (НКС), зокрема труднощі її збереження через нематеріальний характер, вплив екологічного та людського середовища, а також складність збору, запису та збереження інформації про НКС.

Основні проблеми автор статті бачить такі:

– нематеріальний характер НКС – її важко зберігати в традиційних музеях, а методи управління матеріальною спадщиною неефективні;

- різний рівень доступності та розповсюдження – нерівномірний розподіл НКС у регіонах і серед етнічних груп;
- вплив екологічного та людського середовища – природні та соціальні умови впливають на стан і розвиток НКС;
- складність збору та збереження даних – традиційні методи документування неефективні для швидкого збору та збереження інформації про НКС.

Основні проблеми, які піднімають M. Shakyu and G. Vagnarelli, стосуються: потреби в балансі між туризмом і збереженням спадщини (деякі культурні традиції можуть бути комерціалізовані або спотворені під впливом туризму); розвиток сільських регіонів – багато регіонів мають унікальну спадщину, але не використовують її для економічного розвитку; інновації в управлінні спадщиною – необхідність пошуку нових методів популяризації культурної спадщини серед широкої аудиторії [116].

Окремим предметом нашого дослідження стали популярні підходи та інновації в публічному управлінні до вирішення проблем охорони нематеріальної культурної спадщини, запропоновані закордонними дослідниками.

1. Використання цифрових технологій. Цифрові технології відіграють важливу роль у сучасному управлінні НКС. У статті M. T. Artese та I. Gagliardi [101] описується мультимедійна система для інвентаризації, каталогізації, пошуку та перегляду даних про НКС.

Пропозиції та рішення M. T. Artese та I. Gagliardi складаються навколо трьох основних умов охорони НКС: мультимедійної системи (розробка інтегрованої системи для інвентаризації, каталогізації, пошуку та перегляду даних про НКС); архіву AESS (створення архіву, який містить дані про популярні традиції Ломбардії, що передаються з покоління в покоління); залучення фахівців, що складається зі співпраці з етнографами та експертами для визначення найкращих практик і типів інформації, яку слід зберігати. Стаття підкреслює важливість використання сучасних технологій для

збереження та управління нематеріальною культурною спадщиною, що сприяє її доступності та збереженню для майбутніх поколінь.

Використання геоінформаційних систем (GIS) та віртуальної реальності (VR) для збору та аналізу просторових даних НКС також розглядається Jiaxi Sun.

2. Інтеграція з Інтернетом речей (IoT). У статті J. Sun [117] пропонується інтеграція НКС з Інтернетом речей (IoT) для забезпечення ефективного збору даних про розташування та стан культурної спадщини. Запропоновані автором статті рішення стосуються: використання просторових інформаційних технологій та Інтернету речей (IoT) – для збору, збереження та аналізу даних про НКС; впровадження ГІС-технологій (геоінформаційних систем) та віртуальної реальності – для створення інтерактивних цифрових моделей НКС; цифрової консервації – використання технологій оцифрування для збереження аудіо-, відео- та текстових матеріалів про НКС; адаптації НКС до сучасних умов – надання їй нових функцій та форм спадкоємності, які відповідають потребам сучасного суспільства. Таким чином, автор підкреслює важливість використання сучасних технологій для управління та збереження НКС, що дозволить підвищити ефективність її захисту, популяризації та передачі наступним поколінням. Це дозволяє створювати інтерактивні цифрові моделі НКС та забезпечувати їхню доступність для широкого загалу.

3. Залучення місцевих громад та партисипативне управління. У статті D. Giglito [111] підкреслюється важливість залучення місцевих спільнот до процесу управління НКС через використання вікі-платформ, таких як Jurgapedia. Це сприяє підвищенню рівня залучення та розвитку спільноти, а також підвищенню самооцінки місцевих жителів через навчання використанню цифрових технологій.

D. Giglito вказує, що активна участь місцевих спільнот у процесі управління НКС сприяє їхньому розвитку та згуртованості. Однак, низький рівень включення громад до процесів збереження їхньої спадщини залишається проблемою. Автор звертає увагу на: використання вікі-платформ,

таких як Jurapedia, для документування та збереження НКС, що дозволяє місцевим жителям активно брати участь у процесі; підвищення цифрової грамотності шляхом навчання місцевих жителів використанню цифрових технологій для управління НКС, що сприяє їхньому розвитку та підвищенню самооцінки; залучення молоді до процесу управління НКС для забезпечення довгострокового збереження спадщини; використання цифрових платформ для зміцнення соціальної згуртованості та включення різних поколінь у спільну діяльність [106]. Отже, у статті підкреслюється важливість використання сучасних технологій для збереження та управління НКС, а також активної участі місцевих спільнот у цьому процесі для їхнього розвитку та згуртованості.

4. Інноваційні підходи до ОНКС та туризму. У статті Minoos H. Esfehiani та Julia N. Albrecht [109] розглядається планування туризму, заснованого на НКС, та визначаються фактори, що впливають на доступність туристичних продуктів. Автори пропонують розширення сфери планування туризму, де туристичні планувальники повинні розширити сферу планування, включаючи НКС; необхідність інтеграції зусиль з планування туризму та збереження спадщини для досягнення спільних цілей; залучення місцевих спільнот до процесу планування та збереження НКС; співпрацю між туристичним сектором та сектором збереження спадщини для створення стійких туристичних продуктів.

5. Розширення економічної автономії та фінансування. У статті C. C. Donelli, S. Fanelli та I. Mozzoni розглядаються проблеми управління Літературними парками та пропонуються рішення для збільшення економічної автономії через розширення комерційних послуг та залучення партнерств [108]. Це дозволяє зменшити залежність від державного фінансування та забезпечити стійкість культурних ініціатив. Рекомендації для покращення управління полягають у збільшенні економічної автономії: розширенні комерційних послуг, залученні партнерств та приватних інвесторів; розширенні аудиторії: розвиток освітніх програм, покращенні

доступності для людей з обмеженими можливостями; інтеграції в ширші мережі: співпраці з іншими культурними установами для розширення впливу [108].

Таким чином, збереження та розвиток нематеріальної культурної спадщини (НКС) є одним із ключових викликів сучасного публічного управління зарубіжних країн. Аналіз наукових статей, присвячених цій темі, дозволяє виокремити кілька фундаментальних проблем та шляхів їх вирішення. Зокрема, відзначається низька ефективність правового регулювання, що проявляється у фрагментарності та суперечностях нормативно-правової бази, політизації процесів охорони спадщини, що іноді спотворює її сутність, а також надмірної комерціалізації та бюрократизації.

Фінансові обмеження є однією з головних перепон для ефективного управління НКС. Дослідники відзначають недостатню державну підтримку та пропонують створення спеціальних фондів, субсидій та грантових програм для підтримки локальних ініціатив. Також наголошується на важливості державно-приватного партнерства, яке може забезпечити сталі джерела фінансування та стимулювати розвиток нематеріальної культурної спадщини.

Складність інвентаризації та каталогізації є ще одним важливим аспектом управління НКС. Науковці підкреслюють необхідність залучення фахівців, створення локальних і національних реєстрів спадщини, впровадження сучасних цифрових технологій для збору, збереження та поширення інформації. Використання мультимедійних систем та цифрових архівів є ефективним підходом до вирішення проблеми доступності та збереження культурних традицій.

Залучення місцевих громад до процесу управління НКС вважається критично важливим чинником її збереження. Дослідження вказують на необхідність активної участі спільнот у прийнятті рішень, що сприяє соціальній згуртованості та підвищенню рівня відповідальності за збереження культурної спадщини. Крім того, інтеграція НКС у місцевий розвиток через

формування туристичних брендів та освітні програми може сприяти сталому розвитку регіонів.

Значний вплив на стан НКС мають екологічні та соціальні чинники. Нематеріальний характер спадщини ускладнює її збереження, а нерівномірний розподіл ресурсів та змінні соціальні умови створюють додаткові труднощі. У цьому контексті важливою є адаптація стратегій управління, що включають баланс між збереженням і розвитком, а також використання екологічного підходу у збереженні культурних традицій.

Популярні серед науковців інноваційні підходи включають цифровізацію управління НКС, розвиток нових форматів взаємодії між державними установами, бізнесом і громадянським суспільством, а також адаптацію методів менеджменту до сучасних умов. Використання цифрових технологій дозволяє розширити доступ до інформації про НКС, залучити молодь та міжнародну аудиторію до збереження культурної спадщини. Інші інноваційні рішення, такі як сторітелінг, екологічний туризм і маркетингові стратегії, можуть сприяти популяризації нематеріальної культурної спадщини серед широкої громадськості.

Ефективне публічне управління у сфері охорони нематеріальною культурною спадщиною має базуватися на міжсекторальному підході, що включає правове забезпечення, фінансові механізми, залучення місцевих громад та використання сучасних технологій. Лише за умови інтеграції цих елементів можна досягти не тільки збереження, але й сталого розвитку НКС як важливого чинника культурної ідентичності та економічного зростання регіонів.

Висновки до розділу 1

1. Культура є фундаментом суспільства. Вона формує світогляд та свідомість людей, їхні цінності та норми поведінки. Тому культурна політика повинна бути пріоритетом для будь-якої держави.

Нематеріальна культурна спадщина – це фундаментальний компонент ідентичності будь-якої спільноти, який передається з покоління в покоління. Вона охоплює широкий спектр явищ: від мови, фольклору та традицій до знань, навичок і практик, пов'язаних з природою та світоглядом. НКС є цінним надбанням людства, яке потребує постійної уваги і турботи. Збереження нематеріальної спадщини – це не лише збереження минулого, але й інвестування в майбутнє.

Ключовими характеристиками НКС визначено такі: нематеріальність – вона не має фізичної форми, а існує у вигляді знань, умінь, традицій та практик; колективність – це спільне надбання спільноти, яке передається від покоління до покоління; динамічність – нематеріальна спадщина постійно змінюється під впливом різних факторів, але при цьому зберігає свою сутність; цінність для ідентичності – вона формує відчуття приналежності до певної спільноти (етносу, нації), зберігає історичну пам'ять та культурні цінності.

Значення НКС полягає у збереженні культурного розмаїття. Кожна культура має свою унікальну нематеріальну спадщину, яка сприяє збереженню різноманітності культурного ландшафту. Значення НКС полягає у створенні відчуття спільності. Спільна участь у культурних практиках зміцнює соціальні зв'язки та сприяє розвитку спільноти. Популяризація нематеріальної культурної спадщини може стати важливим фактором розвитку туризму та економіки регіону. Значення НКС полягає у збереженні історичної пам'яті. Нематеріальна спадщина є носієм історичної пам'яті, передаючи знання та досвід попередніх поколінь.

2. Історичний контекст охорони культурної спадщини в Україні є складним і багатограним. Він відображає політичні, економічні, соціальні та культурні процеси, які відбувалися протягом століть. Охорона культурної спадщини в Україні має довгу й складну історію. Незважаючи на численні виклики, Україна має значний потенціал для збереження своєї культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Ключові етапами історичного контексту охорони культурної спадщини в Україні є:

А. Дорадянський період, на який припали перші спроби систематичної охорони культурної спадщини (XIX ст.). Однак, масштабні заходи були утруднені через політичну роз'єднаність українських земель. До кінця XIX ст. не існувало чіткої державної політики щодо охорони культурної спадщини. Окремі заходи зі збереження пам'яток здійснювалися переважно завдяки ініціативам окремих осіб, науковців та громадських організацій. Охорона церковної спадщини була пов'язана з релігійними інституціями та часто мала місцевий характер, а управління нею не мало визначеного процесного змісту.

Б. Радянський період, коли незважаючи на ідеологічні переслідування та масові руйнування культурних пам'яток, радянська влада також здійснювала певні заходи щодо охорони культурної спадщини. Було створено відповідні державні органи та прийнято низку нормативних актів. Охорона культурної спадщини підпорядковувалася ідеологічним догмам радянської влади. Акцент робився на радянській історії та культурі, а інші аспекти часто ігнорувалися або піддавалися ідеологічній інтерпретації. Багато пам'яток, особливо релігійних, було знищено або перебудовано під час радянської влади. Управління охороною культурної спадщини було строго централізованим, а рішення приймалися на рівні союзних і республіканських органів влади.

Цей період мав також і позитивні наслідки. 1940 року уперше в історії України було зроблено спробу виділити охорону культурної спадщини в окрему галузь. Радянська влада також здійснювала певні заходи зі збереження культурної спадщини, зокрема, створювала музеї, проводила реставраційні роботи та здійснювала археологічні дослідження. Управління охороною культурної спадщини не мало чітко визначеної процесної основи та базувалось на нормативно-правових, організаційних, економічних та ідеологічних методах.

В. Сучасний період. Незважаючи на те, що науковий ренесанс в Україні розпочався у 90-х роках XX ст., постійні та системні наукові дослідження у

сфері охорони культурної спадщини почали активно розвиватися лише на початку ХХІ ст. Це пов'язано з низкою факторів, зокрема, з переходом до ринкової економіки, формуванням нової державності, відкритого суспільства, міжнародних контактів, необхідністю розробки відповідної законодавчої бази та методології сучасного управління державою.

Протягом тривалого часу основна увага науковців 90-х рр. ХХ ст. була зосереджена на дослідженні матеріальних пам'яток (архітектура, археологія). Дослідження НКС почали набирати обертів відносно недавно, що пов'язано з розвитком міжнародного співробітництва та прийняттям відповідних конвенцій.

Сучасним дослідженням НКС в Україні властиві:

- міждисциплінарний характер досліджень, об'єднуючи зусилля істориків, археологів, юристів, управлінців, соціологів та інших фахівців. Це дозволяє комплексно підходити до вивчення проблем збереження культурної спадщини;
- акцент на нормативно-правовому та організаційному забезпеченні, коли значна увага приділяється аналізу законодавства, що регулює сферу охорони культурної спадщини, інституціалізації суб'єктів та об'єктів управління, а також розробці пропозицій щодо їх вдосконалення;
- розвиток регіональних досліджень, що дозволяє детально вивчати особливості культурної спадщини різних регіонів України, проте локальні управлінські практики відображаються епізодично;
- незважаючи на зростаючий інтерес до нематеріальної культурної спадщини, все ще недостатньо досліджено питання управління нею, зокрема, розробки ефективних інструментів, механізмів, процесів та технологій публічного управління, узагальнення практик її збереження та популяризації.

3. Закордонний досвід вказує на те, що культурна політика та публічне управління нею мають бути динамічними. Коли світ постійно змінюється, культурна політика також повинна адаптуватися до нових умов шляхом пошуку балансу між збереженням традицій та сприянням інноваціям. Важливо

зазначити, що навіть у розвинених країнах ефективність управління нематеріальною культурною спадщиною (НКС) часто гальмується через фрагментарність і суперечливість нормативно-правової бази, політизацію процесів охорони спадщини та її надмірну комерціалізацію – усе це спотворює саму сутність культурної спадщини. Тому державна культурна політика та публічне управління цією сферою в Україні потребують комплексного підходу, охоплюючи всі сфери культурного життя: від процесів артикуляції інтересів і процесів управління збереженням пам'яток та НКС до підтримки сучасного мистецтва, окремих елементів та носіїв НКС. Необхідно враховувати як традиційні, так і сучасні культурні та управлінські практики.

У всьому світі НКС стикається з різними викликами, такими як глобалізація, урбанізація, соціальні та демографічні зміни та технологічний прогрес, діджиталізація. Для її збереження необхідно вживати комплексних заходів, що включають:

- законодавче забезпечення, яке передбачає не лише своєчасну розробку, але й постійне вдосконалення законодавства, спрямованого на формування, управління та адміністрування захисту нематеріальної культурної спадщини та культурних прав людини. Як показує зарубіжний досвід, навіть у країнах ЄС нормативно-правова база часто залишається фрагментарною та суперечливою, що ускладнює ефективну охорону НКС;

- міжсекторальну співпрацю державних органів, громадських організацій, бізнесу, ЗМІ та місцевих громад та спільнот до формування культурної політики та реалізації спільних проектів. Така співпраця є критично важливою для забезпечення цілісного підходу до збереження та розвитку НКС;

- фінансові ресурси та інституційну підтримку. Держава повинна інвестувати в розвиток культури, зокрема через створення спеціальних фондів і грантових програм (як це успішно реалізовано у багатьох країнах ЄС), а також розвивати державно-приватне партнерство, що забезпечує сталі джерела фінансування для локальних ініціатив зі збереження НКС. Фінансові

обмеження залишаються однією з головних перепон для ефективного управління НКС, тому пошук нових механізмів фінансування є постійним викликом;

- інвентаризацію та каталогізацію НКС, що передбачає створення локальних і національних реєстрів спадщини із залученням фахівців та впровадженням сучасних цифрових технологій (мультимедійні системи, цифрові архіви) для збору, збереження та поширення інформації про культурні традиції. Це не лише допомагає зберегти спадщину, але й робить її доступною для широкої аудиторії;

- популяризацію та активну пропаганду нематеріальної культурної спадщини серед широкого загалу, зокрема через освітні програми, культурні фестивалі та нові формати взаємодії, такі як сторітелінг та екологічний туризм, які не лише популяризують НКС, але й сприяють сталому розвитку регіонів.

Використання закордонного досвіду вимагає окремих висновків стосовно Європейської інтеграції та культурної спадщини. У цьому аспекті ключовими виділено такі аспекти публічного управління:

- Європейський культурний простір (створення єдиного культурного простору в Європі передбачає збереження культурного розмаїття та спільну відповідальність суб'єктів політики за охорону культурної спадщини);

- міжнародні договори та конвенції (Україна, як і інші європейські країни, є учасником міжнародних договорів та конвенцій, які регулюють питання охорони культурної спадщини. Це створює спільні підходи в політиці та управлінні, спільні принципи для всіх країн-учасниць);

- обмін досвідом (між країнами ЄС активно відбувається обмін досвідом у сфері охорони культурної спадщини, що сприяє вдосконаленню національних систем публічного управління її захистом).

Водночас варто зазначити, що навіть у країнах ЄС управління НКС стикається з серйозними викликами, зокрема через нерівномірний розподіл ресурсів та вплив екологічних чинників (зміна клімату, урбанізація тощо), які безпосередньо впливають на стан нематеріальної спадщини. У цьому

контексті важливою є адаптація стратегій управління, що включають баланс між збереженням і розвитком, а також використання екологічного підходу у збереженні культурних традицій.

У країнах ЄС роль держави та громадськості в публічному управлінні сферою охорони НКС визначається:

- державною підтримкою (більшість європейських країн мають чітко визначену державну політику в сфері охорони культурної спадщини, що включає законодавче забезпечення, інституціалізацію, фінансування та організацію, координацію зусиль та контроль різних органів влади);

- важливістю законодавчого забезпечення (для ефективної охорони культурної спадщини необхідно удосконалити національне законодавство, уніфікувати його з європейськими стандартами та забезпечити його послідовне виконання);

- залученням громадськості (громадські організації відіграють важливу роль у процесі охорони культурної спадщини, беручи участь у розробці та реалізації політики та проєктів, контролюючи діяльність державних та місцевих органів влади). Залучення місцевих громад до процесу управління НКС вважається критично важливим чинником її збереження, оскільки сприяє соціальній згуртованості та підвищенню рівня відповідальності за збереження культурної спадщини;

- фінансуванням охорони культурної спадщини:

- різноманітними джерелами фінансування (для фінансування заходів з охорони культурної спадщини використовуються різноманітні джерела, включаючи державні бюджети, приватні інвестиції, гранти міжнародних організацій та донорські кошти);

- податковими пільгами (багато країн надають податкові пільги власникам історичних будівель, що стимулює їх до збереження культурної спадщини);

- інвестуванням в культуру (збільшуються державні інвестиції в культуру та створюються сприятливі умови для залучення приватних інвестицій);
- інноваційними підходами:
  - цифрові технології: сучасні технології, такі як 3D-моделювання, віртуальна реальність, використовуються для документування, збереження та популяризації культурної спадщини;
  - краудфандинг та краудсорсинг: ці інструменти дозволяють залучати додаткові кошти та залучати широку громадськість до участі в проектах з охорони культурної спадщини;
  - міжнародним співробітництвом (розширення міжнародного співробітництва в галузі охорони культурної спадщини дозволить отримати доступ до нових технологій, знань та фінансових ресурсів).

Загалом, закордонний досвід демонструє, що ефективна охорона культурної спадщини можлива лише за умови комплексного підходу, що поєднує державну політику, публічне управління та адміністрування, громадянську активність, інноваційні технології та міжнародне співробітництво. Лише за умови інтеграції цих елементів можна досягти не тільки збереження, але й сталого розвитку НКС як важливого чинника культурної ідентичності та економічного зростання регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Акуленко В. І. Злочин проти пам'яті. Про нищення культурних цінностей на Україні (1927-1941 рр.). Київ : Видавництво т-ва «Знання» України, 1991. С. 15-16.
2. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні (1917-1990) : монографія. Київ : Вища школа, 1991. 274 с.
3. Андрес Г. О. Охорона культурної спадщини України в контексті Європейської інтеграції. Проблеми і шляхи їх вирішення. *Сугдейский сборник*. 2008. Вып. III. С. 524-533.
4. Андрес Г. О. Охорона культурної спадщини України в контексті світових інтеграційних процесів (друга половина XX – початок XXI століття). Автореф. дис. ... к. і. н. : 26.00.05 – музеєзнавство, пам'яткознавство. Національна академія наук України, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства. Київ, 2009. 22 с.
5. Безугла Л. С., Герасименко Т. В. Механізми публічного управління в галузі туризму. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 5. С. 65-72. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.5.8>
6. Безугла Л. С., Герасименко Т. В. Державне управління нематеріальною культурною спадщиною як інструмент розвитку туристичного потенціалу. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип. 44. С. 189-195. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.32>
7. Безугла Л., Ігнат'єва С., Нікітін Ю. Внесок ЮНЕСКО у розвиток туризму в Україні та країнах Європейського Союзу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-67>
8. Бережна Ю. М. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО: поняття, тенденції, український вимір. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 23. С. 93-100.

9. Белобородова М. В., Бессонова А. В., Безугла Л. С. Державне управління культурною спадщиною промислових територій. *Бізнес Інформ*. 2025. № 2. С. 95-101. DOI <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-712-712>
10. Білушак Т. М., Добровольська С. І. Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 41-52.
11. Борисенко В., Борисенко М. Нематеріальна культурна спадщина українців (регіональний аналіз прояву). *Український географічний журнал*. 2022. № 2 (118). С. 73-81. DOI <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.073>
12. Босик З. О. Нематеріальна культурна спадщина України в контексті суспільного розвитку та культурної політики держави. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2015. № 2. С. 35-39. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2015_2_10
13. Бульба В. Г., Меляков А. В. Громадська гуманітарна рада при Президентові України: підсумки року діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 10. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_10_9
14. Буценко О. А. Культурні права як деонтологічний та екзистенційний вимір охорони та відновлення нематеріальної культурної спадщини. *Культурологічна думка*. 2024. № 25. С. 50-57. <https://doi.org/10.37627/2311-9489-25-2024-1.50-57>
15. Буценко О. Питання культури й культурної спадщини в проекції цілей сталого розвитку. *Мистецтвознавство України*. 2020. № 20. С. 8-13. <https://doi.org/10.31500/2309-8155.20.2020.220912>
16. Верменич Я. Теоретико-методологічні проблеми історичної урбаністики. *Український історичний журнал*. 2004. № 3. С. 21-38. <http://history.org.ua/JournALL/regions/3/1.pdf>;
17. Ворошилова Г. О., Рокитько Ю. А. Місце нематеріальної культурної спадщини України в розвитку туризму. *Нематеріальна культурна спадщина*

як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації : тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 листопада 2019 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 51-54. https://tourlib.net/statti_ukr/voroshylova6.htm

18. Герасименко О. М. Дослідження сутності нематеріальної культурної спадщини в контексті її бухгалтерського обліку. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2017. № 2. С. 290-295.

19. Герус Л. Збереження нематеріальної культурної спадщини: український досвід. *Народознавчі зошити*. 2020. № 1 (151). С. 3-14. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2020.01.003>

20. Горбик В. О., Денисенко Г. Г. Діяльність державних інституцій і громадських організацій з охорони культурної спадщини: історія, теорія, практика. *Проблеми збереження історико-культурної спадщини Києва* : зб. наук праць. Відп. ред. В. О. Горбик. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2009. С. 5-42.

21. Горбик В. Про підготовку багатотомного «Зводу пам'яток історії та культури України». *Вісник Українського товариства охорони пам'яток історії та культури*. 2002. № 1-2. С. 10-18.

22. Дем'ян В. В. Генеза критеріїв і принципів охорони нематеріальної культурної спадщини у світлі аналізу міжнародних документів. *Культурологічна думка*. 2022. № 21. С. 138-147. DOI <https://doi.org/10.37627/2311-9489-21-2022-1.138-147>

23. Дем'ян В. В. Нематеріальна культурна спадщина у національному та міжнародному законодавстві. *Культурологічна думка*. 2024. № 25. С. 79-88. DOI <https://doi.org/10.37627/2311-9489-25-2024-1.79-88>

24. Дем'ян В. В. Нематеріальна культурна спадщина як поле міждисциплінарної взаємодії. міжнародний огляд. *Культурологічна думка*. 2018. № 14. С. 161-169.

25. Дем'ян В. Понятійний апарат нематеріальної культурної спадщини в сучасному науковому дискурсі. *Мистецтвознавство України*. 2020. № 20. С. 14-19. DOI <https://doi.org/10.31500/2309-8155.20.2020.220915>

26. Демиденко О. О. Увічнення та збереження історії козацтва в пам'ятках культури України (1945-2005 рр.). Автореф. дис. ... к. і. н. : 07.00.01 – історія України. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2006. 19 с.
27. Древаль Ю. Д. Діяльність ЮНЕСКО у сфері охорони культурної спадщини. *Державне будівництво*. 2014. № 1. http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_27
28. Дутчак О. І. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму. *Карпатський край*. 2017. № 1 (9). С. 165-170.
29. Дьомін М. Першочергові заходи для виявлення та охорони нерухомих пам'яток культурної спадщини. *Вісник Українського товариства охорони пам'яток історії та культури*. 2003. № 1. С. 65-70.
30. Жарких М. І. Досвід наповнення бази даних Державного реєстру національного культурного надбання. *Культурна спадщина Києва: дослідження та охорона історичного середовища*. Київ : АртЕк, 2003. С. 70-74.
31. Залізняк Л. Л., Моця О. П., Зубар В. М. та ін. Археологія України : курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. За ред. Л. Л. Залізняка. Київ : Либідь, 2005. 502, [1] с. : іл.
32. Заремба С. Нариси з історії українського пам'яткознавства : монографія. Київ : ТОВ «Видавництво Аратта», 2002. 204 с.
33. Катаргіна Т. І. Розвиток системи збереження пам'яток історії та культури у Великобританії, США, Канаді (1960-80-ті рр.). Автореф. дис. ... к. і. н. : 07.00.02 – всесвітня історія. НАН України; Ін-т історії України. Київ, 2001. 16 с. <https://www.dissertation.com.ua/ru/node/645266>
34. Катаргіна Т. І. Історико-культурна спадщина національних меншин у Києві. *Проблеми збереження історико-культурної спадщини Києва*. Горбик В. О. (відп. ред.), Даниленко В. М., Денисенко Г. Г., Катаргіна. Т. І. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2009. С. 165-199.

35. Козловська М. В. Свято як елемент нематеріальної культурної спадщини. *Культура і сучасність* : альманах. 2021. № 2. С. 74-79.
36. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-вр. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
37. Король Д. О. Нематеріальна культурна спадщина [електронний ресурс]. *Велика українська енциклопедія*. 2020. 19 жовтня. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/0756ef6f-6ccc-413c-9dc6-b5bbbecb7603>
38. Кот С. І. Культурна спадщина. *Енциклопедія історії України*: Т. 5: Кон – Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : Вид-во «Наукова думка», 2008. 568 с.: іл.. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Kulturna_Spadschina
39. Кудерська Н. І., Кудерська І. О. Охорона нематеріальної культурної спадщини в Україні. *Наше право*. 2016. № 1. С. 27-35.
40. Курило Т. В. Становлення та розвиток законодавства про охорону культурної спадщини в Україні: історико-правове дослідження. Автореф. дис. ... к. ю. н.: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2003. 16 с.
41. Курило Т. Становлення та розвиток законодавства про охорону культурної спадщини України в сучасний період. *Право України*. 2001. № 3. С. 108-110.
42. Ленченко В. Палац гетьмана І. Мазепи в Батурині. *Пам'ятки України*. 2003. Ч. 3. С. 19-27.
43. Липовська Н. А., Сахарова К. О. Публічне управління розвитком нематеріальних ресурсів громади засобами неформальної освіти. *Держава та*

- регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2024. № 4. С. 242-247. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.4.36>
44. Липовська Н. А., Сахарова К. О. Інструменти публічного управління вихованням патріотів-пасіонаріїв засобами позашкільної освіти. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 3 (13). С. 508-515. DOI [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3\(13\)-508-515](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3(13)-508-515)
45. Липовська Н., Сахарова К., Шевченко О. Координація взаємодії держави та суспільства для формування та реалізації сучасної публічної політики в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. 4. С. 23-28. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.4.4>
46. Литовченко В. В. Роль ЮНЕСКО в охороні та збереженні культурної спадщини в Україні (1954-2010 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 – всесвітня історія. Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України. Київ, 2015. 242 с.
47. Литовченко В., Дем'ян В. Нематеріальна культурна спадщина як найголовніший інструмент збереження української нації : монографія. Київ : Креативна агенція «Артіль», 2023. 180 с.: іл.
48. Лосицький Ю. Відтворення церкви Різдва Христового на Подолі у Києві. *Пам'ятки України*. 2003. Ч. 4. С. 63-73.
49. Мадей А. Охорона історико-культурної спадщини України у контексті соціальних комунікацій: історіографія проблеми. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 11. С. 46-49. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2014_11_12
50. Максимов В. В. Правова охорона культурних цінностей у Конвенціях ЮНЕСКО. Автореф. дис. ... к. ю. н.: 12.00.11 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, меляков 1997. 16 с.
51. Манаєв О. Ю. Охорона та використання пам'яток історії та культури в Автономній Республіці Крим (1991-2006 рр.). Автореф. дис. ... к. і. н. : 26.00.05 – музеєзнавство, пам'яткознавство. НАН України, Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства. Київ, 2008. 20 с.

52. Матарассо Ф., Лендрі Ч. Пошук рівноваги: двадцять одна стратегічна дилема культурної політики. Відділ досліджень та розвитку культурної політики. Аналітична розробка № 4. Рада Європи, 1999.
www.britishcouncil.org.ua
53. Мельничук О. І. Концепція нематеріальної культурної спадщини. Формування в міжнародному праві. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2003. № 3. С. 12-17.
54. Мельничук О. І. Статус всесвітньої культурної та природної спадщини людства в міжнародному праві. Автореф. дис. ... к. юр. н.: 12.00.11 – міжнародне право. НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2006. 19 с.
55. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень у науці з державного управління. *Теорія і практика державного управління*. 2012. Вип. 1 (36). С. 218-224.
56. Мерещаков В. В. Сучасні підходи до вдосконалення механізмів державного регулювання зі збереження та популяризації історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_9_14
57. Михальчишин І. Археологічна спадщина – проблеми і специфіка дослідження, збереження та пропаганди. *Вісник Українського товариства охорони пам'яток історії та культури*. 2003. № 1. С. 84-87.
58. Мінкультури презентує проект Дорожньої карти – «Культура 2025. Довгострокова національна культурна стратегія». Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. (Опубліковано 06 листопада 2014 року о 15:05). <https://www.kmu.gov.ua/news/247731309>
59. Наказ Міністерства культури України «Про внесення змін до Порядку обліку об'єктів культурної спадщини від 22 жовтня 2015 р. за № 838. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1406-15#Text>
60. Норріс Л., Ланкеліне В. Доповідь про розвиток сектору культурної спадщини в Україні. *Culture & Creativity EU-Eastern Partnership Programme*.

2017.

46

с.

https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Subsector_report_Ua_ukrainian_Fin.pdf

61. Опалько Ю. В. Збереження культурно-історичної спадщини в сучасній Україні: проблеми та перспективи. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 1(2). С. 83-88.

62. Паньонко І., Тарнавська М., Блюк Н. Юридичний захист національного мистецького надбання за конвенцією про охорону нематеріальної культурної спадщини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 377-381.

63. Пахлова С. Є. Специфіка публічного управління у сфері культури: український та європейський досвід. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 4. С. 343-350. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_4_52

64. Першина Н. Г. Охорона нематеріальної культурної спадщини як складова захисту прав людини. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 5. С. 19-23. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.3>

65. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. Наук. ред. Руденко Л. Г. Київ : Інститут географії НАН України. 2012. 208 с.

66. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списку історичних населених місць України» від 26 липня 2001 р. № 878. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2001-п#Text>

67. Поступна О. В. Забезпечення життєдіяльності нематеріальної культурної спадщини шляхом позашкільної освіти: стан висвітлення проблеми у дискурсі наукових досліджень. *Суспільство та національні інтереси : журнал*. 2025. № 3 (11). С. 890-905. DOI [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3\(11\)-890-905](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3(11)-890-905)

68. Поступна О. В. Проблеми збереження та захисту нематеріальної культурної спадщини України в умовах військової агресії: публічно-

- управлінський аспект. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 3 (13). С. 576-591. DOI [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3\(13\)-576-591](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3(13)-576-591)
69. Прибега Л. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини. *Культурологічна думка*. 2009. № 1. С. 130-138. https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD1_Prybieha.pdf
70. Принь О. В. Становлення і розвиток державної системи охорони культурної спадщини у Донбасі (1945-1991 рр.). Автореф. дис. ... к. і. н.: 26.00.05 – музеєзнавство, пам'яткознавство. НАН України, Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства. Київ, 2009. 20 с.
71. Принь О. В. Становлення і розвиток державної системи охорони культурної спадщини у Донбасі (1945-1991 рр.): історіографія проблеми. *Питання історії науки і техніки*. 2010. № 4. С. 46-60. <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000000243>
72. Присяжнюк О. М. Історія формування системи охорони пам'яток культурної спадщини в Одеській області (20-80-ті рр. XX ст.). *Інтелігенція і влада. Серія : Історія*. 2008. Вип. 13. С. 136-148. http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2008_13_16
73. Присяжнюк О. М. Охорона культурної спадщини : навчальний посібник. Ч. 1. Одеса : ПНПУ імені Ушинського, 2019. 226 с.
74. Рекомендація з охорони на національному рівні культурної та природної спадщини. *Охорона культурної спадщини : Зб. міжнародних документів*. Київ: АртЕк, 2002. С. 34-35.
75. Рекомендація із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів. *Охорона культурної спадщини : Зб. міжнародних документів*. Київ : АртЕк, 2002. С. 45-46.
76. Рибчинський О. Аналіз програм збереження культурної спадщини України. Проєкт «CHOICE: культурна спадщина і сучасність». <https://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/Heritage.pdf>
77. Руденко Л. Г., Поливач К. А. Збереження і використання культурної спадщини в Україні: проблеми та конструктивні пропозиції. *Український*

географічний журнал. 2018. № 2 (102). С. 51-61. DOI <https://doi.org/10.15407/ugz2018.02.051>

78. Рябчикова Ф. Музейний предмет: правова дефініція та новітні тенденції розвитку музейної справи. *Краєзнавство*. 2017. № 3-4. С. 229-238.

79. Сергєєва Н. В. Проблеми збереження традиції народної культури в умовах євроінтеграційних процесів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. № 6 (59). С. 166-172. http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2013_6_22

80. Скуратівський В., Трощинський В., Чукут С. Гуманітарна політика в Україні : навч. посіб. Київ : УАДУ; Міленіум, 2002. 262 с.

81. Терес Н. Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини: світовий та український досвід. *Етнічна історія народів Європи : збірник наукових праць*. 2011. Вип. 36. С. 58-63. http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2011_36_12

82. Традиційна культура українців у дослідженнях відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України (1992-2018 рр.): бібліографічний покажчик. Відп. ред. С. П. Павлюк; голов. ред. Л. М. Герус; ред.-упор. О. С. Федорчук. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2019. 196 с.: іл.

83. Українська культура і європейська інтеграція : Зб. аналіт. матеріалів. Наук. ред. О. А. Гриценко. Київ : УЦКД, 2007. 99 с.

84. Уська У. Р. Конвенції ЮНЕСКО як базова складова національної системи правового регулювання пам'яткоохоронної діяльності: понятійно-термінологічний аспект. *Historical and cultural studies*. 2014. Vol. 1. Num. 1. Pgs. 101-106. http://nbuv.gov.ua/UJRN/hcs_2014_1_1_20

85. Фальковський А. О. Кримінальна відповідальність за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини. *Приватне та публічне право*. 2022. № 2. С. 40-45. DOI [10.32845/2663-5666.2022.2.7](https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.2.7)

86. Фальковський А. О. Організаційно-правові засади охорони нематеріальної культурної спадщини: досвід країн Європейського союзу. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 356-364. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.8>
87. Фальковський А. О. Особливості доступу до нематеріальних культурних цінностей у період пандемії COVID-19: організаційно-правові аспекти. *Публічне право*. 2023. № 2 (50). С. 28-36. DOI [10.32782/2306-9082/2023-50-3](https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-50-3)
88. Фальковський А. О. Структура методології дослідження адміністративно-правового механізму захисту культурної спадщини в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 357-360. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/82>;
89. Худолей О. С. Зміни та перспективи пам'яткоохоронної справи незалежної України: історіографія проблеми (2000–2007рр.). *Гілея*. 2012. № 57 (2). С. 155-157.
90. Худолей О. С. Трансформаційні процеси у сфері пам'яткоохоронної справи в Україні (1991 р. – початок ХХІ ст.). Автореф. дис. ... к. і. н. : спеціальність 07.00.01 – історія України. Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля. Луганськ, 2007. 20 с.
91. Чорна Н. М. Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2021. Вип. 59. С. 29-33.
92. Шведун В. О., Поступна О. В. Публічне управління підтримкою нематеріальної культурної спадщини в межах позашкільної освіти. *Державне управління: удосконалення та розвиток : Електронний журнал*. 2025. № 3. DOI <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.3.3>
93. Шпекторенко І. В. Інститути: соціальні, культурні, соціокультурні, ідеологічні, політичні: до проблеми взаємовпливів. *Таврійський науковий вісник*. 2024. № 6. С. 77-84. DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.6.9>
94. Шпекторенко І. В. Сучасні напрями публічної політики з охорони нематеріальної культурної спадщини: світовий досвід, узагальнений

- ЮНЕСКО. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип. 42. С. 171-174. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.42.30>
95. Шпекторенко І. В. Участь неурядових організацій як інституту громадянського суспільства в охороні нематеріальної культурної спадщини: світовий досвід. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип. 44. С. 184-188. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.31>
96. Afolasade A. Adewumi. Protecting intangible cultural heritage in the era of rapid technological advancement. *International Review of Law, Computers & Technology*. 2022. Vol. 36. № 1. Pgs. 3-16. DOI <https://doi.org/10.1080/13600869.2021.1997084>
97. Afolasade A. Renewing the Crippled and Crippling Heritage – A Clarion Call to Action for the Unwary Giants of the Law (2014). *Journal of Law and Diplomacy*. Vol. 11. Num. 1. 2014. ISSN: 1117-1669. Pgs. 9-18. <https://ssrn.com/abstract=3758812>
98. Arcos-Pumarola J., Conill-Tetuà M. Promoting intangible cultural heritage through social networks: a case study of the *Fête de l'ours* in France. *Tourism marketing in Western Europe*. 2021. Pgs. 210-227. <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/10.1079/9781789248753.0011> DOI <https://doi.org/10.1079/9781789248753.0011>
99. Arizpe L. The Cultural Politics of Intangible Cultural Heritage. *Art, Antiquity and Law*. 2007. Vol. 12. Issue 4.
100. Arizpe L. Anthropological perspectives on intangible cultural heritage (Springer briefs in environment, security, development and peace, Vol. 6). Springer; 2013th edition (June 4, 2013). 145 pgs.
101. Artese M. T., Gagliard I. UNESCO Intangible Cultural Heritage Management on the Web. *Encyclopedia of Information Science and Technology*. Third Edition. 2015. 14 pgs. DOI [10.4018/978-1-4666-5888-2.ch527](https://doi.org/10.4018/978-1-4666-5888-2.ch527) <https://www.igi-global.com/chapter/unesco-intangible-cultural-heritage-management-on-the-web/112982>

102. Artese M., Gagliardi I. Cataloging intangible cultural heritage on the web. *Proceedings of the 4th international conference on Progress in Cultural Heritage Preservation (EuroMed'12)*. Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg. 2012. Pgs. 676-683. https://dl.acm.org/doi/abs/10.1007/978-3-642-34234-9_71 DOI https://doi.org/10.1007/978-3-642-34234-9_71
103. Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2020 Edition (2020). Printed in France at UNESCO. 152 pgs. CLT-2021/WS/5; CLD-758.21.
104. Blake J. On defining the cultural heritage. *International & Comparative Law Quarterly*. 2008. Vol. 49. Pgs. 61–85. DOI <https://doi.org/10.1017/S002058930006396X>
105. Blake J. Engaging «Communities, Groups and Individuals» in the International Mechanisms of the 2003 Intangible Heritage Convention. *International Journal of Cultural Property*. 2019. Vol. 26. Pgs. 113-137. DOI <https://doi.org/10.1017/S0940739119000134>
106. Bortolotto C., Demgenski P., Karampampas P., & Toji S. Proving participation: vocational bureaucrats and bureaucratic creativity in the implementation of the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Social Anthropology*. 2020. № 28(1). Pgs. 66-82. <https://www.researchgate.net/publication/> DOI <http://dx.doi.org/10.1111/1469-8676.12741>
107. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions on a European agenda for culture in a globalizing world. Brussels, 10.5.2007, COM (2007) 242 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007SC0570&from=GA>
108. Donelli C. C., Fanelli S., Mozzoni I. Managing and enhancing the intangible heritage: the experience of «Literary Parks». *European Journal of Cultural Management & Policy*. 2019. Vol. 9. Is. 1. Pgs. 52-63.

109. Esfehiani Minoo H., Albrecht Julia N. Planning for Intangible Cultural Heritage in Tourism: Challenges and Implications. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. 2019. Vol. 43, Iss. 7. DOI <https://doi.org/10.1177/1096348019840789>
110. Falkovsky A. Administrative and legal protection of intangible cultural heritage in the countries of the European Union. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2024. Вип. 3 (71). С. 53-59. DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.3.8>
111. Giglitto D. Community empowerment through the management of intangible cultural heritage in the Isle of Jura, Scotland. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)*. 2017. Vol. 3. Iss. 5. Pgs. 567-578.
112. Hammou I., Aboudou S., Makloul Y. Social Media and Intangible Cultural Heritage for Digital Marketing Communication: Case of Marrakech Crafts. *Marketing and Management of Innovations*. 2020. № 1. Pgs. 121-127. DOI <https://doi.org/10.21272/mmi.2020.1-09>
113. Janikowski R. Kultura osią zrównoważonego rozwoju. Kultura a zrównoważony rozwój. Środowisko, ład przestrzenny, dziedzictwo. R. Janikowski, K. Krzysztofek (eds.). Warszawa : Polski Komitet do spraw UNESCO, 2009. Pgs. 17-39.
114. Konach T. Intangible cultural heritage projects – National policies and strategies. The creation of intangible cultural heritage inventories. *ENCATC Journal of Cultural Management and Policy*. 2016. Vol. 5. Iss. 1. Pgs. 67-79. <https://www.encatc.org/media/2669-2015encatcjournalvol5issue16779.pdf>
115. Logan W. Playing the Devil's Advocate: Protecting Intangible Cultural Heritage and the Infringement of Human Rights. *Historic environment*. 2009. Vol. 22. Num. 3. Pgs. 14-18. https://www.researchgate.net/publication/306256667_Playing_the_devil%27s_advocate_protecting_intangible_cultural_heritage_and_the_infringement_of_human_rights
116. Shakya M., Vagnarelli G. Creating value from intangible cultural heritage – the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development.

European Journal of Cultural Management and Policy. 2024. 14:12057. DOI [10.3389/ejcmp.2024.12057](https://doi.org/10.3389/ejcmp.2024.12057)

117. Sun J. Intangible Cultural Heritage Management and Protection Based on Spatial Information Technology under the Background of Internet of Things. *Hindawi Computational Intelligence and Neuroscience*. Vol. 2022. Article ID 4941617. Pgs. 1-10. DOI <https://doi.org/10.1155/2022/4941617>

118. UNESCO, 2012. Culture: a driver and an enabler for sustainable development: Thematic Think Piece. UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda, New York. 10 pgs. https://www.un.org/millenniumgoals/pdf/Think%20Pieces/2_culture.pdf

119. Ziku M. Digital Cultural Heritage and Linked Data: Semantically-informed conceptualisations and practices with a focus on intangible cultural heritage. *LIBER Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries*. 2020. № 30. Pgs. 1-16. DOI <https://doi.org/10.18352/lq.10315>

120. Zwemstra M. Which Tools Can Aid the Management of Intangible Cultural Heritage in Community Based Heritage Organizations in Cairo? A Case Study of Shubr Case Study of Shubra's Archive. A thesis submitted by Mienke Zwemstra. To the Department of Middle East Studies. Supervised BY Professor Pascale Ghazaleh May 2024 in partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters in Middle East Studies. American University in Cairo, 2024. 138 pgs. <https://fount.aucegypt.edu/etds/2352/>

РОЗДІЛ 2

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: ВІТЧИЗНЯНІ ТА СВІТОВІ ПРОЄКЦІЇ

2.1. Інституційний дизайн сфери охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні

Нематеріальна культурна спадщина (НКС), що складається з усіх нематеріальних проявів культури, являє собою різноманіття живої спадщини людства, а також є найважливішим засобом культурного різноманіття. Головні конститутивні чинники НКС представлені самоідентифікацією цієї спадщини як суттєвого елемента культурної ідентичності її творців і носіїв, її постійним відтворенням у відповідь на історичну та соціальну еволюцію відповідних спільнот і груп, її зв'язком із культурною ідентичністю цих спільнот і груп, її автентичністю, а також її нерозривними стосунками з правами людини.

Міжнародне співтовариство нещодавно усвідомило, що НКС потребує і заслуговує на міжнародний захист, ініціювавши юридичний процес, який завершився прийняттям у 2003 р. Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини [19]. Ця Конвенція, базуючись на філософському обґрунтуванні, правильно висвітлює основні елементи НКС, але її операційна частина, структурована за моделлю, передбаченою Конвенцією про Всесвітню спадщину 1972 року, видається недостатньою для забезпечення належного захисту специфіки нематеріальної спадщини [20]. У цьому підрозділі доводиться, що для виправлення такої неадекватності міжнародне забезпечення НКС має спиратися на супутнє застосування, хоча й опосередковано, міжнародного права прав людини, з тієї причини, що НКС є складовою культурних прав людини та необхідною передумовою для забезпечення фактичної реалізації та здійснення індивідуальних та колективних прав її творців та носіїв.

У 1960 р. впливовий мислитель XX ст. писав, що культура не може бути

скорочена до її матеріальних продуктів, тому що вона безперервно живе і розвивається [38]. Він фактично вловив суть культурної спадщини, яка складається не тільки з матеріальних властивостей, але й особливо з основних елементів, що представляють живу культуру людських спільнот, їх еволюцію та подальший розвиток. Таким чином, вона включає в себе всі нематеріальні елементи, які розглядаються цією спільнотою як істотні компоненти її внутрішньої ідентичності, а також її унікальності і самобутності в порівнянні з усіма іншими людськими групами. Іншими словами, культура народу складається з сукупності елементів, що представляють саме серце його самобутньої своєрідності.

До останніх десятиліть XX ст. це цілісне сприйняття культури не було адекватно сприйнято міжнародною спільнотою. Основні правові документи, прийняті з метою захисту культурної спадщини, які можуть бути застосовані виключно в разі збройного конфлікту [21] або в мирний час [20], були присвячені виключно матеріальним культурним проявам, значення яких слід було оцінювати на основі об'єктивного і стандартизованого сприйняття їх художньої, естетичної, архітектурної, образотворчої, наукової та економічної цінності. Завдяки цим інструментам ця перспектива, розроблена в західному світі, стала глобалізованим методом оцінки, який використовується міжнародною спільнотою в цілому з метою встановлення цінності культурної спадщини.

З точки зору мета-права, це нерозуміння необхідності забезпечення належного захисту нематеріальної культурної спадщини, імовірно, було результатом – свідомо чи ні – впевненості в тому, що ця спадщина, будучи невід'ємною частиною культурної та соціальної ідентичності людських спільнот, автоматично та належним чином зберігається та розвивається на місцевому рівні в контексті соціальної еволюції відповідних спільнот. Іншими словами, вважалося, що депозитарії нематеріальної культурної спадщини спонтанно і відповідально виконують місію передачі майбутнім поколінням знань, необхідних для збереження і увічнення їх власної нематеріальної

спадщини, не потребуючи будь-яких міжнаціональних дій у цьому відношенні. Хоча цей спонтанний процес можна вважати таким, що добре розвивався протягом багатьох століть, його динаміка була раптово перервана розвитком процесу глобалізації, який ознаменував останні десятиліття. По суті, інтенсифікація міжкультурних контактів, яка в багатьох випадках призвела до культурної упередженості та нав'язування одних культурних моделей іншим, швидко поставила під загрозу здатність найстарших поколінь передавати свої знання та ноу-хау наймолодшим.

Сьогодні ми щодня усвідомлюємо остаточну втрату – у всьому світі – мов, знань, ноу-хау, звичаїв та ідей, що веде до прогресуючого зuboжіння людського суспільства. У серпні 2004 р. на зустрічі, організованій ЮНЕСКО в Токіо, міністр культури, освіти, науки і Гренландської церкви, висловивши свою думку про те, що «глобалізація є нічим іншим, як ще однією формою колонізації» наголосила, що в її країні «є десятки назв для снігу та льоду, тому що мисливцям важливо їх розрізняти, але багато дітей сьогодні знають лише деякі з цих назв» [27, с. 49, 51]. Цей приклад уособлює процес, поширений і характерний для нашого сучасного світу, в контексті якого культурні архетипи та інтереси домінуючих суспільств глобалізуються, до упереджень культур меншин, що веде до культурної гегемонії та одноманітності на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях. Такий процес врешті-решт призведе до кристалізації одноманітних і стереотипних культурних моделей і до контекстуального умертвіння цінності культурного різноманіття [29].

У синтезі багате культурне різноманіття людства поступово і небезпечно прагне до одноманітності. З культурної точки зору, одноманітність означає не лише втрату культурної спадщини, яка розуміється як сукупність відчутних проявів різних людських груп і спільнот, які екстеріоризуються та надаються в розпорядження інших, але й стандартизацію різних народів світу та їхньої соціальної та культурної ідентичності до кількох стереотипних способів життя, мислення і сприйняття світу. Різноманіття культур відображає

різноманіття народів; це особливо пов'язано з НКС, оскільки така спадщина є живим вираженням своєрідних рис різних спільнот. Збереження культурного різноманіття, як підкреслюється ст. 1 Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне розмаїття [36], «втілюється в унікальності та множинності ідентичностей груп і суспільств, що складають людство». Будучи «джерелом обміну, інновацій та творчості», культурне різноманіття є життєво важливим для людства і нерозривно пов'язане із захистом НКС. Взаємне визнання і повага до культурного розмаїття – і, по суті, належне збереження НКС різних народів, що складають світ, – має важливе значення для сприяння гармонії в міжкультурних відносинах через сприяння кращому розумінню відмінностей між людськими спільнотами.

Як зазначалося раніше, спочатку утвердження вкоріненої в Заході ідеї культурної спадщини, що розуміється як втілена в матеріальних продуктах мистецтва та архітектури, не дозволяло нематеріальній частині культури виникати як інтерес, що належить міжнародному праву. Незважаючи на це, з початку 1970-х рр. частина міжнаціонального співтовариства усвідомлює, що масштаб і значення культури виходять за межі її суто матеріальних продуктів, і що необхідно присвятити належну охорону до його духовної сторони. Ще в 1972 р., під час переговорів, що призвели до прийняття Конвенції про всесвітню спадщину, ряд представників держав поділяли думку про те, що сфера застосування цієї Конвенції занадто вузька і що діяльність міжнародного співтовариства в галузі культурної спадщини повинна поширюватися на її іматеріальні прояви [37]. Потім, через рік, уряд Колумбії запропонував додати Протокол до Всесвітньої конвенції про авторське право [1, с. 37] з метою захисту фольклору. У більш загальному сенсі, рушійною силою захисту НКС були країни Африки, Азії та Латинської Америки, мотивовані власною концепцією культури, зосередженою на живих традиціях, що зрештою призвело до досягнення того, що визначається як «глобальний баланс спадщини» [1, с. 37]. Вважається, що сам термін «нематеріальна культурна спадщина» є «вільним англійським перекладом» японського виразу «*mu-ki bunkazai*» [28, с. 9, 10].

У 1982 р. Декларація про культурну політику в Мехіко запропонувала нове цілісне визначення культури як «всього комплексу відмінних духовних, матеріальних, інтелектуальних та емоційних особливостей, що характеризують суспільство або соціальну групу. Вона включає в себе не тільки мистецтво і літературу, але і способи життя, основні права людини, системи цінностей, традиції і вірування» [25, 6-й преамбулярний параграф]. Отже, під культурною спадщиною народу слід розуміти «як матеріальні, так і нематеріальні твори, через які творчість цього народу знаходить вираження: мова, обряди, вірування, історичні місця та пам'ятники, література, твори мистецтва, архіви та бібліотеки» [25, п. 23].

15 листопада 1989 р. Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла перший спеціальний міжнародно-правовий документ щодо НКС – Рекомендацію про охорону традиційної культури та фольклору (RSTCF) [32]. Незважаючи на те, що поняття «фольклор» все ще обмежене, RSTCF наголошував на важливості фольклору як «частини універсальної спадщини людства та [його ролі] як потужного засобу об'єднання різних народів і соціальних груп та утвердження їхньої культурної ідентичності» [32], а також на небезпеці, «з якою він стикається через численні фактори» [32]. Перше з цих двох речень ясно показує, що ідея «суб'єктивної» релевантності нематеріальної спадщини вже сприймалася на рівні ЮНЕСКО. Ця ідея також виражена в параграфі А, який визначає фольклор (який вважається рівнозначним «традиційній і масовій культурі») як сукупність заснованих на традиціях творінь культурної спільноти, виражених групою або індивідами та визнаних такими, що відображають очікування спільноти тією мірою, в якій вони відображають її культурну і соціальну ідентичність; її норми і цінності передаються усно, шляхом наслідування або іншими засобами. Його формами є, зокрема, мова, література, музика, танці, ігри, міфологія, ритуали, звичаї, ремесла, архітектура та інші види мистецтва.

У будь-якому випадку, найбільш інноваційний принцип, включений до RSTCF, включений до параграфа В, який проголошує, що «фольклор, як

форма культурного самовираження, повинен захищатися групою (сімейною, професійною, національною, регіональною, релігійною, етнічною тощо) чію ідентичність вона виражає». Потім RSTCF встановлює набір принципів, що забезпечують керівні принципи для ідентифікації, збереження, поширення та правової охорони фольклору, а також для сприяння міжнаціональному співробітництву.

Протягом 1990-х рр. в рамках ЮНЕСКО було здійснено низку ініціатив щодо захисту НКС [26; 29]. Серед таких ініціатив слід виділити започатковану ЮНЕСКО в 1994 р. програму «Живі людські скарби». Вона була спрямована на заохочення держав-членів до офіційного визнання винятково талановитих носіїв традицій і ремісників, які володіють у дуже високому ступені знаннями та навичками, необхідними для виконання або створення конкретних елементів НКС, а також заохочення передачі своїх знань, ноу-хау та навичок молодим поколінням.

У 1996 р. в Доповіді Всесвітньої комісії з культури і розвитку [33] підкреслювалося, що розвиток ставить нові виклики для збереження спадщини. Мало того, що існує величезна прірва між засобами і цілями, так ще й наші визначення все ще занадто вузькі. Вони упереджено ставляться до елітарних, монументальних, письмових і церемоніальних джерел. Існує потреба в переоцінці таких уявлень, а також у розробці кращих методів ідентифікації та інтерпретації нашої спадщини. Важливо розуміти цінності та прагнення, які керували його творцями, без яких об'єкт вирваний зі свого контексту і не може отримати належного значення. Матеріальне може бути витлумачено тільки через нематеріальне [30].

Роком пізніше Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла резолюцію, в якій вирішила «підкреслити важливість НКС для народів і націй, проголосивши простори або форми культурного самовираження частиною «усної спадщини людства» [35]. Це призвело до того, що у 1998 р. Виконавча Рада започаткувала Програму проголошення шедеврів усної та нематеріальної спадщини людства [24]. Метою цієї програми, яка була безпосереднім

попередником Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (CSICH) [22], було вшанування найвидатніших виразів НКС, відібраних на основі номінацій, представлених державами-членами ЮНЕСКО. Він містив визначення НКС, розроблене групою експертів ЮНЕСКО під час першого засідання, формулювання якого дуже близьке – хоча, можливо, дещо ширше за своїм обсягом – до того, що використовується в остаточному тексті Конвенції. Його обґрунтування ґрунтувалося на розумінні того, що усна та нематеріальна спадщина здобула міжнародне визнання як життєво важливий фактор культурної ідентичності, сприяння творчості та збереження культурного розмаїття. Вона відіграє важливу роль у національному та міжнародному розвитку, толерантності та гармонійній взаємодії між культурами. В епоху глобалізації багато форм цієї культурної спадщини перебувають під загрозою зникнення, їм загрожує культурна стандартизація, збройні конфлікти, шкідливі наслідки масового туризму, індустріалізація, відтік із сільської місцевості, міграція та погіршення стану навколишнього середовища.

Шедеври усної та нематеріальної спадщини людства відбиралися за шістьма критеріями, які застосовувалися з метою з'ясувати, що ці шедеври відповідають вимогам «сильної концентрації НКС видатної цінності» або «популярного та традиційного культурного вираження, що має видатну цінність з історичної, художньої, етнологічної, мовної чи літературної точки зору» [34]. Хоча ці завдання ґрунтувалися на концепції «видатної цінності», такий винятковий характер існував, коли номінації, серед іншого, «дають широкі докази свого коріння в культурній традиції чи культурній історії відповідної спільноти» і «демонізують свою роль як засобу утвердження культурної ідентичності відповідних народів і культурних спільнот» [34]. Крім того, «суб'єктивну» спрямованість зазначених критеріїв продемонструвала Інструкція з подання досьє кандидатів «Шедеври» [31], в яких, пояснюючи критерій «видатної цінності як шедеврів людського творчого генія», зазначалося, що для того, щоб довести таку цінність, номінація повинна

продемонструвати свою «видатну цінність для зацікавленої спільноти... для підтримання культурного різноманіття по відношенню до (а) інших форм самовираження в межах однієї культури/культурної групи, (б) вираження сусідніх споріднених культур і (в) універсально». Таким чином, концепція «видатної цінності» була сприйнята з «суб'єктивної» точки зору, тобто на основі особливого значення номінації для відповідної спільноти. У 2001, 2003 та 2005 рр. було зроблено три прокламації Програми, які приписували кваліфікацію шедеврів усної та нематеріальної спадщини людства загалом 90 проявам НКС. Ці вирази були автоматично включені до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства, створеного CSICH на момент набрання ним чинності відповідно до положень його статті [22].

Діяльність ЮНЕСКО в галузі охорони НКС була остаточно завершена 17 жовтня 2003 р., коли Генеральна конференція прийняла CSICH. Конвенція набула чинності 20 квітня 2006 р. і на момент написання дисертації була ратифікована 184 країнами [1, с. 39].

«Нематеріальна культурна спадщина» визначається ст. 2 CSICH як: практики, уявлення, висловлювання, знання, навички, а також інструменти, об'єкти, артефакти та культурні простори, пов'язані з ними, які спільноти, групи та, в деяких випадках, окремі особи визнають частиною своєї культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається з покоління в покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами у відповідь на навколишнє середовище, їхню взаємодію з природою та своєю історією, і забезпечує їм відчуття ідентичності та спадкоємності, таким чином сприяючи повазі до культурного розмаїття та людської творчості.

Вона складається, зокрема, з «а) усних традицій і висловлювань, включаючи мову як носій нематеріальної культурної спадщини; б) виконавське мистецтво; в) соціальні обряди, ритуали та святкові заходи; г) знаннях і практиці, що стосуються природи і всесвіту; е) традиційні ремесла» за умови, що вони «сумісні з існуючими міжнародними документами з прав людини, а також з вимогами взаємної поваги між громадами, групами та окремими особами та сталого розвитку» [22].

Є деякі основні чинники, які явно чи неявно впливають із щойно відтвореного визначення, які мають особливе значення для повного розуміння невід'ємного значення та цінності НКС для міжнародного співтовариства. Ці фактори є, зокрема: а) самовизнання відповідними спільнотами, групами та окремими особами НКС як частини їхньої культурної спадщини; б) постійне відтворення НКС як відповідь на історичну та соціальну еволюцію відповідних спільнот і груп; в) глибокий зв'язок спадщини, пов'язаний з ідіосинкратичною ідентичністю її творців і носіїв; г) глибокий взаємозв'язок НКС з правами людини, з подвійної точки зору: стандарти прав людини як параметр «легітимності» відповідної спадщини та останні як інструмент сприяння фактичному задоволенню прав людини. Зазначені фактори глибоко взаємопов'язані один з одним.

Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства існує «для того, щоб забезпечити кращу видимість нематеріальної культурної спадщини та усвідомлення її значення, а також заохотити діалог, який поважає культурне різноманіття» [22] і що, отже, це не означає будь-якої класифікації між різними проявами НКС, яка ґрунтується на їх якості або цінності. Однак, незважаючи на те, що це може бути правдою в теорії, на практиці малоймовірно, що існування списку не буде сприйнято громадськістю як створення ціннісної класифікації серед існуючих прикладів НКС, особливо між тими, які мають схожий характер (наприклад, приклади музичних або театральних уявлень, які, здавалося б, дуже схожі один на одного, але насправді глибоко відрізняються через те, що вони є частини культурної ідентичності різних спільнот). Це, зрештою, демонструє досвід Конвенції про всесвітню спадщину (використовуваної, як зазначалося раніше, як модель для CSICH), у контексті якої, незважаючи на те, що існує положення, яке підтверджує, що охорона, надана Конвенцією, не повинна обмежуватися об'єктами, внесеними до списку об'єктів, на практиці таке положення залишалося практично незастосовним, а увага приділялася лише об'єктам, внесеним до Списку всесвітньої спадщини.

Крім того, навряд чи можна стверджувати, що Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства, навколо якого зосереджено охорону НКС на міжнаціональному рівні, може бути юридичною гарантією для відповідної спадщини; він радше постає як інструмент для держав для отримання видимості НКС, розташованої на їхній власній території. У зв'язку з цим слід зазначити, що весь CSICH цілком позбавлений правових гарантій для НКС. Насправді, також у зв'язку з забезпеченням НКС на національному рівні, більшість відповідних положень Конвенції просто підтверджують, що держави-учасниці докладають зусиль для вжиття належних заходів для такого забезпечення; це формулювання перешкоджає створенню цими положеннями ефективних правових зобов'язань (і, тим більше, правові гарантії для НКС), хоча існує загальне зобов'язання держав «вживати необхідних заходів для забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини, присутньої на [їхній] території», як це передбачено ст. 11 (а).

Цей підхід підтверджується положеннями Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини щодо залучення зацікавлених спільнот та груп (а також окремих осіб) до ідентифікації та управління НКС. У світлі конотації НКС як тісно взаємопов'язаної з культурною ідентичністю її творців і носіїв (а також з огляду на споріднені з нею елементи самоідентифікації), очевидно, що належне збереження спадщини може бути досягнуто лише шляхом забезпечення якомога глибшого залучення таких спільнот, груп та індивідів (Рис. 2.1).

На жаль, державоорієнтований підхід, який переважав під час переговорів експертів, відвів елементу участі громади на другорядну роль. Насправді, хоча – завдяки запеклому опору кількох делегацій (зокрема Італії та Угорщини) – врешті-решт вдалося зберегти у фіналі у тексті Конвенції дуже мало положень, що стосуються зазначеного аспекту, ці положення не виражають реальних зобов'язань, здатних змусити держави-учасниці фактично забезпечити участь зацікавлених громад.

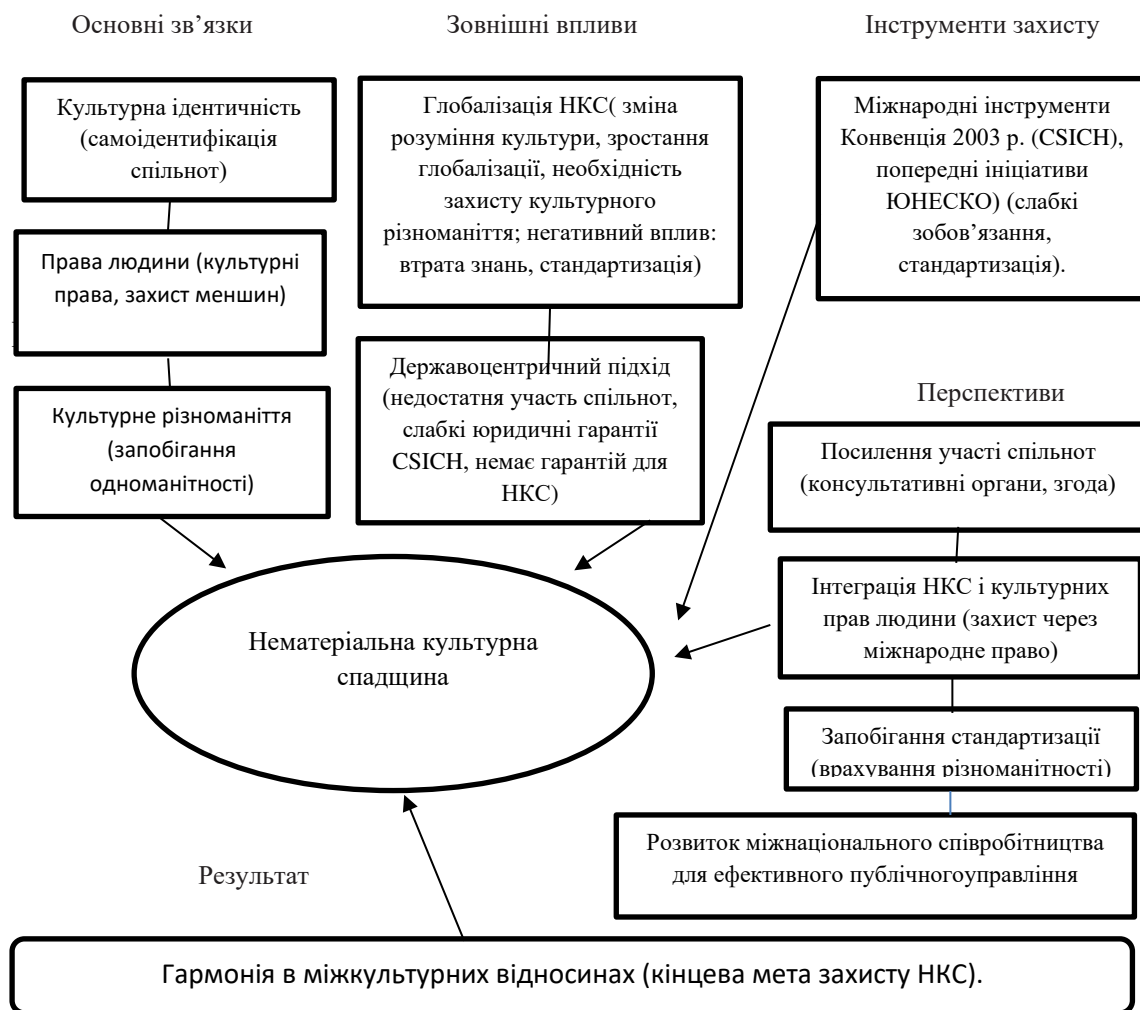

Рис. 2.1. Варіант основних компонентів інституційного дизайну ООНКС

Зокрема, ст. 11(b) вимагає від держави-учасниці «ідентифікувати та визначати різні елементи нематеріальної культурної спадщини, присутні на її території, за участю громад, груп та відповідних неурядових організацій». Так само ст. 15, використовуючи досить нейтральне формулювання з точки зору юридичної ефективності, наголошує на обов'язку держав «докладати зусиль для забезпечення якомога ширшої участі спільнот, груп і, де це доречно, осіб, які створюють, підтримують і передають [нематеріальну культурну] спадщину, а також активно залучати їх до управління нею». Абсолютно ясно, що – з причин, пояснених вище, – виявлення і управління НКС без належного залучення відповідних груп і спільнот (і індивідів) являє собою явне протиріччя в термінах.

Таким чином, державно-орієнтований підхід в управлінні сферою НКС може бути неефективним для досягнення належного захисту, оскільки спадщина є продуктом і елементом ідентичності груп і спільнот, інтереси яких можуть не збігатися з інтересами урядів держав. Держави, ймовірно, можуть розробити загальну стратегію захисту НКС, розташованої на їхній території, яка не враховує належним чином розмаїття, що існує між різними проявами такої спадщини.

У довгостроковій перспективі розвиток загальноприйнятого підходу може призвести до стандартизації спадщини, до якої він застосовується, або, принаймні, до адаптації певних аспектів його різних зразків до вимог загальноживаної національної моделі, що призведе до погіршення автентичності НКС на шкоду цінності культурного розмаїття та, отже, про саму структуру захисту НКС. Однак ситуація в цьому плані може бути покращена в імплементаційній практиці Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. Обнадійливим симптомом у зв'язку з цим є Оперативні директиви про імплементацію Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини (Оперативні директиви), прийняті Генеральною Асамблеєю держав-учасниць Конвенції у червні 2008 р. та змінені у червні 2010 р. (Operational Directives, 2010). Фактично, Оперативні директиви рекомендують, щоб Міжурядовий комітет з охорони нематеріальної культурної спадщини (заснований ст. 5 Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини) заохочував держави-учасниці «встановлювати функціональне та взаємодоповнююче співробітництво між громадами, групами та, у відповідних випадках, особами, які створюють, підтримують та передають нематеріальну культурну спадщину». Для держав-учасниць також заохочується «створити консультативний орган або координаційний механізм для полегшення участі» цих суб'єктів у визначенні та управлінні НКС, а також вжити інших заходів різного роду з метою полегшення їхньої участі в досягненні цілей Конвенції. Крім того, важливо, що у другому пункті Оперативних директив включено до

Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства вимогу про те, що «елемент був номінований за якнайширшою участю громади, групи або, якщо застосовано, зацікавлених осіб та за їх вільною, попередньою та інформованою згодою», хоча держави зберігають за собою першорядну роль у прийнятті рішення про висування на номінування елементів НКС.

2.2. Нематеріальна культурна спадщина в нормативно-правових актах України

З метою збереження та охорони культурної спадщини в Україні створена законодавча та нормативно-правова база, що врегульовує роль держави, спеціальних органів охорони культурної спадщини, владних органів регіонального рівня, міст, сільських поселень, землекористувачів, юридичних та фізичних осіб незалежно від форми власності, в якій перебувають об'єкти та пам'ятки культурної спадщини. Зокрема, діють закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про основи містобудування», «Про планування територій», «Про архітектурну діяльність». Законом України затверджено Генеральну схему планування території України. Ратифіковані Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута), Європейська ландшафтна конвенція, конвенція ЮНЕСКО про охорону підводної культурної спадщини, Конвенція про охорону архітектурної спадщини [17, с. 528].

Одним з перших нормативно-правових актів, який визначив правові, економічні, соціальні, організаційні засади розвитку культури в нашій державі, були «Основи законодавства про культуру», введені в дію постановою Верховної Ради № 2117-XII від 14 лютого 1992 р., зі змінами, внесеними відповідними декретами та законами [12] (втратив чинність 12. 01. 2011 р.). Принципами культурної політики, згідно з цим документом, стало визнання культури як одного із головних чинників самобутності української

нації та національних меншин, які проживають на території України; утвердження гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності, визнання їх пріоритетності над політичними і класовими інтересами. Основи створили правові, економічні, соціальні засади культури в Україні, які регулюють суспільні відносини в сфері створення, поширення, збереження та використання культурних цінностей [12]. У сфері культури українські громадяни мають право на свободу творчості, вільний вибір будь-якого виду культурної діяльності, засобів і сфер застосування творчих здібностей та самостійне визначення долі своїх творів; здійснення професійної та аматорської діяльності на індивідуальній чи колективній основі, самостійно чи за допомогою будь-яких сфер посередництва; створення закладів, підприємств чи організацій культури; об'єднання у творчі спілки, національно-культурні товариства, фонди, асоціації, інші громадські об'єднання, які діють у сфері культури; збереження і розвиток національно-культурної самобутності, народних традицій та звичаїв; доступ до культурних цінностей; захист інтелектуальної власності, здобуття спеціальної освіти.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» визначає державне управління сферою охорони культурної спадщини як сукупність заходів, спрямованих на забезпечення виконання вимог законодавства України, сприяння збереженню культурної спадщини та її ефективному використанню.

Відповідно до цього Закону (с. 3) державне управління у сфері охорони культурної спадщини покладено на Кабінет Міністрів України та спеціально уповноважені у сфері охорони культурної спадщини органи:

- центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони культурної спадщини;
- орган охорони культурної спадщини Ради Міністрів Автономної Республіки Крим;
- органи охорони культурної спадщини обласних і районних державних адміністрацій;

– органи охорони культурної спадщини місцевого самоврядування (виконавчі органи сільської, селищної, міської рад) [7].

Кабінет Міністрів України визначає державну політику у сфері охорони культурної спадщини, забезпечує її реалізацію, а також здійснює контроль за діяльністю органів охорони культурної спадщини.

Спеціально уповноважені у сфері охорони культурної спадщини органи здійснюють такі функції (ст. 6 «Повноваження інших органів охорони культурної спадщини»), що стосуються, головним чином, обліку і реєстрації об'єктів культурної спадщини; проведення інвентаризації об'єктів культурної спадщини; розроблення та реалізацію заходів щодо охорони та використання об'єктів культурної спадщини; надання дозволів на проведення робіт на об'єктах культурної спадщини; здійснення контролю за станом охорони об'єктів культурної спадщини та ін.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» став значним явищем у пам'яткоохоронній сфері незалежної Української держави. Він увібрав попередній досвід охорони пам'яток і водночас інтегрував принципи та рекомендації міжнародних пам'яткоохоронних документів.

Однак, на практиці ще залишається відсутність єдиного механізму комплексного збереження об'єктів культурної спадщини. Ця обставина в певній мірі спонукала до підготовки та прийняття Верховною Радою України у 2004 р. Закону України «Про охорону археологічної спадщини». Як в Законі «Про охорону культурної спадщини», так і в Законі «Про охорону археологічної спадщини» управління цією сферою покладається на Кабінет Міністрів України та спеціально уповноважені органи виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини з відповідно визначеними повноваженнями.

Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» нерухомі культурні надбання України поділяються на такі види: археологічні; історичні; монументального мистецтва; архітектури та містобудування; садово-паркового мистецтва; ландшафтні; науки і техніки. В Законі України

«Про охорону культурної спадщини» відсутні згадки про НКС взагалі. Пам'ятка нерухомої культурної спадщини є невіддільною від історії, свідком якої вона була, від довкілля, в якому вона знаходиться. Тобто пам'ятка архітектури водночас може бути пам'яткою історії, становити меморіальну цінність і бути елементом НКС, як, наприклад, легенди, пов'язані з цією пам'яткою, традиції громади, пов'язані, наприклад, з будівництвом, виробництвом будівельних матеріалів, технологіями будівництва, топоніми тощо.

Об'єкти архітектурно-будівельної діяльності пов'язані з конкретним природним чи природно-антропогенним середовищем. Відповідно історико-культурна своєрідність містобудівного утворення, його історико-мистецький образ значною мірою визначається характерним ландшафтом міста. Міський ландшафт в такому разі можна розглядати як спільне творіння природи і людини, тобто віднести до НКС як відображену в знаннях та практиках. У багатьох випадках з пам'ятковими архітектурними спорудами органічно пов'язані визначні твори скульптурної пластики та монументального малярства, декоративно-ужиткового мистецтва, що зумовлює, відповідно, комплексні підходи до їх збереження й охорони.

Передусім маємо уточнити суть самого поняття «охорона», його змістовність, виходячи із сучасного розуміння всього комплексу заходів, що стосуються забезпечення збереження й утримання об'єктів культурної спадщини.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини», термін «охорона» трактується як комплекс заходів з обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), захисту, збереження, належного утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, реабілітації та музеєфікації об'єктів культурної спадщини [7].

Охороною об'єктів культурної спадщини вважають й проведення комплексу соціальних, наукових, технічних заходів спрямованих на продовження фізичного існування й термінів практичного та духовного

використання пам'яток; профілактику руйнацій, раціональне використання, реставрацію та інші архітектурно-технічні заходи збереження, а також популяризацію спадщини [Цит по: 14, с. 135]. Ці заходи в цілому відображають в собі функції публічного управління сферою ОНКС.

Отже, основними завданнями держави, а відтак – і публічного управління у сфері ОКС в Україні є (Рис. 2. 2):

- законодавче та нормативне регулювання охорони пам'яток. Держава розробляє та ухвалює законодавчі акти, що визначають правовий статус об'єктів культурної спадщини, порядок їх обліку, захисту та використання;

- публічне управління та контроль у сфері збереження пам'яток. Держава створює органи, відповідальні за реалізацію державної політики з охорони спадщини, які здійснюють нагляд за станом пам'яток, видають дозволи на проведення робіт, забезпечують фінансову підтримку заходів зі збереження;

- облік, інвентаризація, дослідження та вивчення пам'яток. Держава забезпечує облік усіх об'єктів культурної спадщини на своїй території, проводить їх наукову інвентаризацію, вивчає історію та поточний стан, що сприяє ефективному захисту;

- збереження історичного середовища нерухомих об'єктів культурної спадщини через зонування. Держава визначає охоронні зони в історичних населених пунктах, де діють спеціальні правила використання земель та будівництва задля збереження культурного середовища;

- організація науково-методичного нагляду за охороною та реставрацією пам'яток, а також експертиза пам'яткоохоронної документації. Держава організовує науково-методичний контроль за реставрацією, а кваліфіковані фахівці проводять експертизу пам'яткоохоронної документації;

- створення умов для роботи наукових, проектних та реставраційних закладів у сфері охорони пам'яток. Держава сприяє розвитку дослідницьких та проектних інституцій і створює умови для діяльності реставраційних підприємств, що займаються відновленням пам'яток;

Рис. 2.2. Основні завдання держави і публічного управління у сфері ОКС в Україні

– популяризація культурної спадщини та просвітництво про національні культурні цінності. Держава розвиває просвітницьку роботу, щоб підвищити обізнаність громадян про важливість культурної спадщини та необхідність її збереження;

- надання фінансової підтримки та створення економічних умов для фінансування заходів з охорони пам'яток. Держава забезпечує фінансування збереження спадщини та сприяє залученню приватних інвестицій;

- контроль за дотриманням законодавства у сфері охорони культурної спадщини та правове реагування на порушення. Держава забезпечує нагляд за виконанням пам'яткоохоронного законодавства та вживає правових заходів при виявленні порушень.

Особливості управління охороною та збереження елементів НКС Законом України «Про охорону культурної спадщини» не визначені і не врегульовані.

Наступним кроком у формуванні законодавчої бази державної культурної політики стали «Концептуальні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури», затверджені постановою Кабінету Міністрів № 675 від 28 червня 1997 р., згідно з якими основними засадами здійснення державної культурної політики – піднесення ролі культури в державотворчих процесах, формування у структурах громадянського суспільства єдиного духовного простору, утвердження гуманістичних цінностей, високої моралі, національної самосвідомості та патріотизму, подолання негативних явищ та сприяння позитивним тенденціям у духовній сфері суспільного життя [9]. З позиції охорони та захисту НКС ця Постанова вимагає змін та актуалізації, що зроблено не було.

Важливим етапом у розбудові законодавства у сфері культури став Закон України «Про культуру», прийнятий 14 грудня 2010 р. [6]. Цей закон був покликаний замінити «Основи законодавства про культуру» зразка 1992 р., є новим законодавчим актом, що відповідає істотно змінній суспільній, культурній, економічній ситуації в Україні. Закон України «Про культуру» має на меті збереження і примноження національного культурного надбання. Основними засадами державної політики у сфері культури в зазначеному законі визначені захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури.

Закон визначив основні терміни політики у сфері культури, зокрема: національний культурний продукт, базова мережа закладів у сфері культури, культурний простір України, культурне благо, національне культурне надбання, нематеріальна культурна спадщина, об'єкт культурного призначення, культурна цінність тощо.

Визначено основні засади і пріоритети державної політики у сфері культури [6, ст. 3, 4], права і обов'язки у сфері культури [6, ст. 6-11], врегульовано збереження культурної спадщини, культурних цінностей та культурних благ [6, ст. 16]. Відповідно до ст. 16 «Збереження культурної спадщини, культурних цінностей та культурних благ» органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати збереження культурних цінностей на території України, охорону культурної спадщини та захист історичного середовища. Цією статтею також передбачена заборона знищення культурних цінностей з ідеологічних чи політичних міркувань, а також визначені об'єкти національного культурного надбання (п. 3 ст. 16) і вказано, що документи на об'єкти культурної спадщини та інформація про культурні цінності підлягають збереженню шляхом створення страхового фонду документації [6]. В законі відбито економічні процеси сучасної доби, зокрема, провадження інвестиційної та інноваційної діяльності, приватизаційні процеси у сфері культури [6, ст. 20] Окреслено участь громадськості у сфері культури та міжнародні культурні зв'язки України.

В цьому Законі у ст. 1 п. 1 підп. 16 надається таке розуміння терміну «нематеріальна культурна спадщина – звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього досвіду, оточення, взаємодії з природою, історії та формують у них почуття самотності та наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного розмаїття і творчості людини».

В Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини, ратифіковану Верховною Радою України у 2008 р. [8] поняття «нематеріальна

культурна спадщина» означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремим особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самотності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини».

Тобто в українському Законі «Про культуру» не враховані особливості НКС, що пов'язані з інструментами, предметами, артефактами й культурними просторами, які визнані спільнотами, групами.

У ст. 16 Законі «Про культуру» «Збереження культурної спадщини, культурних цінностей та культурних благ», у п. 5 вказано: «Перелік об'єктів нематеріальної культурної спадщини складає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв». Застосування в Законі поняття «перелік об'єктів нематеріальної культурної спадщини» вказує на невиправдане домінування у законодавців традиції нормативно-правового тлумачення НКС через понятійний апарат МКС, що не відповідає навіть Наказу Міністерства культури України від 12 лютого 2018 р. № 105 (зі змінами) [11] та усталеній практиці ЮНЕСКО.

Проте сфера ОНКС потребує загальнодержавного закону, який дає гарантії щодо його застосування в повному обсязі. Для створення належного механізму використання правових норм необхідним є прийняття змін до цілого ряду інших законів, які всебічно охоплювали б охорону НКС й обов'язково включали в себе гарантії щодо захисту і збереження спадщини з боку органів управління та різноманітних галузевих відомств.

На сьогоднішній день в Україні уповноваженими органами не розроблено і не впроваджуються державні цільові програми з охорони та збереження НКС. Це призвело до значного погіршення сфери НКС.

Однією із основних проблем є відсутність чіткого розподілу повноважень між різними органами влади. Це призводить до дублювання функцій, а також до того, що жоден орган не несе повної відповідальності за стан пам'яток.

Ще однією проблемою є недостатня прозорість та відкритість у роботі органів, відповідальних за виконання пам'яткоохоронного законодавства. Це ускладнює контроль інститутів громадянського суспільства за їхньою діяльністю.

Закордонний досвід ОНКС, як було доведено у розділі 1, має міцні традиції меценатства та меценатської діяльності. Українські олігархи, займаючись нині благодійністю, роблять це не завжди безкорисно. Відсутність належного законодавства не дає їм можливості отримати податкові пільги. Тому більшість благодійних акцій, якщо їх належним чином проаналізувати, є виконанням певних зобов'язань і реверансів перед політичним керівництвом країни з метою отримання за це гарантій для бізнесу та окремих переваг у політичній сфері. Усе це засвідчує, що для справжньої благодійності в країні потрібні не лише система пільг, а й широка інформація про меценатів і виховання їх у різних соціальних групах.

Закон України «Про корінні народи України» від 1 липня 2021 року № 1616-IX [5] є важливим нормативно-правовим актом, який закріплює права корінних народів України та визначає механізми їх реалізації. Зокрема, з позиції охорони нематеріальної культурної спадщини (НКС), цей закон має наступне значення:

1. Гарантії збереження НКС. Закон визнає право корінних народів на відродження, використання, розвиток і передачу майбутнім поколінням своїх історії, мови, традицій, писемності, літератури, а також на відновлення та збереження об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини. Це положення відповідає принципам Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини, до якої Україна приєдналася у 2008 році.

2. Заборона дій, що загрожують НКС. Закон забороняє будь-які дії, спрямовані на позбавлення корінних народів їх етнічної самобутності та культурних цінностей, включаючи примусову асиміляцію та розпалювання етнічної ворожнечі. Це створює правовий захист для елементів НКС, які можуть бути вразливими до таких загроз.

3. Підтримка культурної самобутності через медіа. Корінні народи мають право створювати власні засоби масової інформації, що сприяє популяризації та збереженню їхньої нематеріальної культурної спадщини. Держава може надавати підтримку таким медіа, якщо вони значною мірою присвячені питанням реалізації прав корінних народів.

4. Міжнародне представництво. Представницькі органи корінних народів можуть брати участь у міжнародному представництві, що відкриває можливості для включення елементів НКС до списків ЮНЕСКО та отримання міжнародної допомоги для їх охорони.

Отже, Закон «Про корінні народи України» створює правову основу для збереження та розвитку нематеріальної культурної спадщини корінних народів. Він забезпечує механізми захисту, підтримки та популяризації НКС, що є важливим кроком у збереженні культурного різноманіття України.

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» схвалено 2013 року. Цей Закон встановлює основні правові норми та принципи благодійної діяльності в Україні, регулює правові відносини у суспільстві, спрямовані на розвиток благодійності, утвердження гуманності та милосердя, а також створює сприятливі умови для заснування та функціонування благодійних організацій. До сфер благодійної діяльності в Україні (ст. 3., п. 2, пп. 7) віднесено культуру та мистецтво, охорону культурної спадщини.

Серед найбільш значимих недоліків законодавчої бази про благодійність слід виокремити: питання щодо оподаткування благодійної діяльності, надання податкових пільг індивідуальним донорам і звільнення від оподаткування доходів бенефіціарів-фізичних осіб. Усунення цих правових

колізій сприятиме адаптації національного законодавства до норм права Європейського Союзу.

Дослідження, проведені науковцями, засвідчують, що для приведення у відповідність українських правових норм до європейських потрібно здійснити ряд кроків. До них належать податкові пільги для благодійників і меценатів, звільнення від оподаткування благодійних внесків різних форм, визначення особливості правового статусу благодійних фондів та установ, меценатів і спонсорів. При внесенні подібних змін слід також звернутися до здобутків європейського та міжнародного законодавства. Наприклад, відсоткової філантропії, яка полягає в переадресації певного відсотку сплаченого податку на культурні потреби конкретній організації; венчурної філантропії – благодійній діяльності в партнерстві з певним колом організацій із чіткими культурними цілями; ендавменту – сумі коштів або цінних паперів у банках, з яких дивіденди нараховуються, як благодійний внесок, у певну культурну установу [15].

Серед причин низького залучення приватних джерел фінансування у розвиток сфери культури в Україні зазначимо такі:

- економічна та політична нестабільність;
- недостатність політичної волі для проведення системних реформ у країні в цілому та у сфері культури зокрема;
- недосконалість нормативно-правового регулювання щодо залучення приватних джерел фінансування;
- зношеність об'єктів інфраструктури у сфері культури;
- тривалий термін окупності інвестицій;
- відсутність розуміння з боку державних службовців щодо необхідності залучення новітніх механізмів формування та реалізації культурної політики в Україні.

Політична та економічна стабілізація в Україні сприятиме залученню приватних джерел фінансування в розвиток культури. Утім, цього замало: шляхом співпраці влади, бізнесу та громадянського суспільства необхідно

створити умови в країні для розвитку культури в ринкових умовах. Представники влади на сьогодні вже заявили про готовність до проведення системного реформування всіх складових життєдіяльності країни. Зокрема, Комітет Верховної Ради України з питань культури та духовності презентував проект нової Концепції реформування культурної сфери в Україні. Серед основних напрямів реформи зазначається й про зміну базових принципів залучення коштів для фінансування культури: широке використання недержавних коштів для підтримки галузі та створення передумов для появи і функціонування нових культурних об'єктів та явищ.

Для вирішення цих проблем необхідно провести реформу пам'яткоохоронного законодавства. Важливо встановити чіткий розподіл повноважень між різними органами влади, забезпечити прозорість та відкритість у їхній роботі, а також підвищити фінансування заходів з охорони пам'яток [3, с. 280].

Для вирішення цих проблем необхідно активізувати процес охорони культурної спадщини. Це передбачає:

- створення чіткого та ефективного законодавства про охорону культурної спадщини;
- посилення контролю за дотриманням цього законодавства;
- підвищення компетентності громадськості про важливість збереження культурної спадщини.

За порушення законодавства про охорону культурної спадщини передбачена кримінальна, адміністративна та цивільно-правова відповідальність.

Кримінальна відповідальність. Закон України «Про охорону культурної спадщини» встановлює такі кримінальні правопорушення:

- знищення, пошкодження або руйнування об'єктів культурної спадщини (ст. 298 Кримінального кодексу України);

- незаконне придбання, зберігання, перевезення, переробка або реалізація об'єктів культурної спадщини (ст. 299 Кримінального кодексу України);

- незаконне проведення розкопок (ст. 300 Кримінального кодексу України) [10].

Адміністративна відповідальність. Закон України «Про охорону культурної спадщини» встановлює такі адміністративні правопорушення [6]:

- порушення вимог законодавства про охорону культурної спадщини (ст. 88-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення);

- незаконне проведення розкопок (ст. 88-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Цивільно-правова відповідальність. Закон України «Про охорону культурної спадщини» встановлює, що власник пам'ятки зобов'язаний відшкодувати збитки, завдані пам'ятці внаслідок порушення законодавства про охорону культурної спадщини.

Верховною Радою України 12 березня 2025 р. прийнято Постанову Верховної Ради України «Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства України у сферах культури, охорони культурної спадщини, туризму, фізичної культури і спорту» [2]. Цим документом Верховна Рада України утворила Тимчасову слідчу комісію для розслідування можливих порушень у сферах культури, охорони культурної спадщини, туризму, фізичної культури і спорту. Основна мета – перевірити факти неефективного використання бюджетних коштів, неналежного виконання посадових обов'язків, можливих корупційних схем, а також реагувати на звернення громадян та організацій. Створення такої комісії свідчить про намір посилити парламентський контроль і прозорість у цих важливих суспільних сферах.

Законодавство України, як зазначалось вище, регулює питання структури, організації та, в дуже загальному вигляді – інструментів публічного управління ОНКС. Управління у будь-якій справі, ефект будь-яких реформ і

інновацій залежить, в першу чергу, від добре продуманої логічної структури підпорядкування, від організації управління певною сферою. Що ж до збереження й використання нерухомих пам'яток культурної спадщини, спостерігаємо в Україні, по-перше, ситуацію відомчого двовладдя (пам'ятки архітектури і історії перебувають в межах повноважень різних відомств), й, по-друге, певну «редукцію», послаблення функцій і повноважень, розмитість поняття «спеціально уповноважений орган з охорони культурної спадщини» на місцях. Таке відомче «розділення» пам'яток було закладене за радянських часів, у принципі, суперечить родовій природній дихотомічній класифікації пам'яток культури на рухомі і нерухомі, й, на нашу думку, значно ускладнює ефективну пам'яткоохоронну діяльність держави.

Як в законі «Про охорону культурної спадщини», так і в Законі «Про охорону археологічної спадщини» управління цією сферою покладено на Кабінет Міністрів України та спеціально уповноважені органи виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини з відповідно визначеними повноваженнями [7].

Водночас у проекті Закону «Про охорону архітектурної та містобудівної спадщини», управління у сфері охорони архітектурно-містобудівної спадщини покладається на інший орган – центральний спеціально уповноважений орган з питань містобудування та архітектури і спеціально уповноважені органи на місцях [4]. Власне, Міністерство розвитку громад і територій України через відповідне управління та Державну інспекцію архітектури і містобудування України (підпорядковану Міністерству) опікується архітектурною та містобудівною спадщиною і зараз, успадкувавши ці функції від колишнього Комітету в справах будівництва і архітектури (Держбуду; з 2011 р. Державна архітектурно-будівельна інспекція України).

Звернімо увагу й на ту обставину, що як спеціально уповноважений орган у сфері охорони культурної спадщини, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 30 березня 2002 р. № 446, було утворено в системі Міністерства культури і мистецтв Державну службу з питань

національної культурної спадщини. Цей орган у своїй діяльності керувався відповідним Положенням й опікувався охороною об'єктів нерухомої культурної спадщини [13]. Згідно з положенням, Державна служба з питань національної культурної спадщини здійснювала управління науково-дослідними, проектними та реставраційними організаціями, заповідниками та музеями, що належать до сфери управління Міністерства культури і туризму України; координувала проведення науково-дослідних робіт з охорони культурної спадщини, діяльність музеїв і заповідників; здійснювала контроль за станом обліку збереження, використання, реставрації державної частини Музейного фонду України; здійснювала нагляд за виконанням пам'яткоохоронних заходів на нерухомих об'єктах культурної спадщини; видавала дозволи на тимчасове вивезення пам'яток, що належать до Музейного фонду України, проведення археологічних розвідок, розкопів на територіях пам'яток, проведення будівельних робіт у зонах охорони пам'яток; погоджувала науково-проектну документацію на виконання робіт з консервації, реставрації, музеєфікації, ремонту та використання пам'яток національного значення, проекти забудови та інших господарських робіт в зонах охорони пам'яток та в межах історичних ареалів міст, а також забезпечувала проведення інших заходів, пов'язаних з охороною об'єктів культурної спадщини. Загалом, з погляду на весь комплекс завдань, покладених на Державну службу з питань національної культурної спадщини, принаймні нерухомими.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» [7, ст. 3] окреслює вертикаль влади у даній сфері. Це – Кабінет Міністрів України, центральний орган і спеціальні органи на місцях (такі мають утворюватися в структурах місцевих державних адміністрацій).

Місцеві державні адміністрації належать до органів виконавчої влади і відповідають за реалізацію державної політики у сфері культури, контроль з боку вищих органів культури за їх діяльністю відбувається лише декларативно. Ці функції належать відповідним органам місцевого

самоврядування, які так само опосередковано здійснюють контроль за управлінням сфери культури громадян. Коли рішення у сфері культури між цими двома місцевими видами органів управління є узгодженими, то управління у сфері культури є ефективним. У випадку неузгодженості та конфліктних ситуацій, особливо конфлікту інтересів різних політичних сил, виникають певні перешкоди на шляху прийняття важливих для галузі рішень.

На практиці, спеціальними уповноваженими органами з охорони культурної спадщини на місцях стають управління культури обласних державних адміністрацій і відділи культури районних державних адміністрацій. Така ситуація породжена відсутністю управління з охорони культурної спадщини як підрозділу в Типовому положенні про обласну державну адміністрацію. Лише в трьох областях України створено управління з охорони культурної спадщини в структурі обласних державних адміністрацій (Одеська, Львівська, Черкаська області).

На районному ж рівні всі повноваження зі здійснення охорони культурних цінностей покладені, згідно Типового положення про відділ культури районної державної адміністрації [16], розробленого у 2009 р., на відділи культури районних державних адміністрацій. Нагадаємо, що до пам'яткоохоронної діяльності відносять і виявлення пам'яток, і їх обліку, і погодження ремонтно-реставраційних робіт, і експертиза земель історико-культурного призначення й багато інших охоронних заходів. У той же час, штат відділу як правило налічує 2 посадові особи: начальник відділу і спеціалісту, у віданні яких перебувають також вся культурна інфраструктура району, включно з клубами, бібліотеками, народними музеями тощо.

На нашу думку, для успішної реалізації зобов'язань у сфері охорони культурної спадщини, необхідно забезпечити функціонування в державі потужної пам'яткоохоронної інфраструктури, що включала б Центр документації національної культурної спадщини, науково-дослідні та проектно-реставраційні організації (обласні чи регіональні), технологічні лабораторії, виробничі підприємства, навчальні центри тощо. Діяльність такої

інфраструктури поширюватиметься на весь пласт об'єктів нерухомої культурної спадщини, яка споріднена типологічно й за методикою охорони та реставрації. Для координації діяльності цього організму потрібно існування єдиної, принаймні для об'єктів нерухомої культурної спадщини, державного органу управління, а також створення державної інспекції контролю за станом охорони, реставрації та утримання об'єктів культурної спадщини.

Враховуючи, що пам'яткові ресурси є основою розвитку туристичної галузі, то цілком доцільним слід вважати створення як цілісного утворення Державного агенства з питань охорони національного культурного надбання і туризму України.

Саме удосконалення управління цією інфраструктурою є однією з важливих ланок подальшого поліпшення охорони національних культурних надбань, і що, своєю чергою, дасть змогу зберегти кращі творіння наших пращурів для прийдешніх поколінь.

Таким чином, в Україні існує ряд законів, які стосуються охорони культурної спадщини в цілому, зокрема, Закон України «Про охорону культурної спадщини». Поняття «нематеріальна культурна спадщина» закріплене в законодавстві, що свідчить про розуміння її важливості. Україна є учасником низки міжнародних конвенцій, що регулюють питання охорони культурної спадщини, зокрема, нематеріальної.

Незважаючи на наявність загальних положень, законодавство не містить достатньо детальних норм, які б регулювали специфіку охорони нематеріальної культурної спадщини. В Україні відсутній окремий закон, присвячений виключно сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.

Норми щодо охорони нематеріальної культурної спадщини недостатньо інтегровані з іншими галузями права, такими як інтелектуальна власність, авторське право тощо. Наявні правові норми часто не знаходять належного застосування на практиці через відсутність інструментів та механізмів їх реалізації в публічному управлінні, недостатнє фінансування та інші причини.

НКС України є цілісним пластом культурних надбань держави і захист їх потребує єдиної державної політики й цілісності системи управління всіма процесами охорони. Створення відповідного законодавства щодо кримінально-правової відповідальності за порушення законодавства про охорону НКС є важливою частиною цієї реакції, з нашої позиції, особливо в питання етноциду.

2. 3. Ідентифікація інструментів формування та реалізації публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року

Для аналізу найголовніших інструментів публічного управління – його функцій, звернемося до вивчення положень Аналітичної доповіді першого циклу періодичної звітності про виконання Конвенції та про поточний стан елементів, внесених до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства державами-учасницями в Європі. Цей документ був підготовлений на основі аналізу Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО до 18-ї сесії Касане, Республіка Ботсвана 4-9 грудня 2023 р. [23] (далі – Аналітична доповідь 2023 р.).

Мета даного підрозділу – на основі аналізу Аналітичної доповіді 2023 року знайти та ідентифікувати процесні та функціональні характеристики формування та реалізації публічного управління у сфері охорони НКС.

Офіційний документ – «Аналітична доповідь 2023 р.», як у ньому зазначено, «взяв до відома загальні тенденції, виклики, можливості та пріоритетні сфери, пов'язані з сферою охорони нематеріальною культурною спадщиною, а також різні підходи та методології охорони, прийняті державами-учасницями в Європі для виконання Конвенції». До таких «підходів та методологій охорони» увійшов комплекс компонентів скоординованих дій, процесів та відповідних очікуваних результатів, які ми

обґрунтовано згуртували навколо функцій публічного управління. Ці функції складають процесну основу публічного управління (або діяльнісну основу так званого процесного підходу в управлінні).

Перша функція, напрям діяльності та компонент дій – планування (стратегічне) або напрям формування політики. Наявність змістовного наповнення охорони НКС цього компоненту доводять такі частини тексту Аналітичної доповіді 2023 р., які наводяться цитатами з Документу зі скороченнями. В тексті Доповіді пишеться про: «Комплексні плани зі збереження..., де це доречно, як приклади належної практики» [23, с. 10]; «створення онлайн-репозиторіїв інформації, пов'язаної з нематеріальною культурною спадщиною, також дозволило посилити синергію з плануванням охорони навколишнього середовища і матеріальної спадщини [23, с. 12]; внесок охорони НКС у сталий розвиток та інклюзивний економічний та соціальний розвиток, екологічну стійкість, соціальну згуртованість і мир, про зв'язок між практикою нематеріальної культурної спадщини, її охороною та сталим розвитком [23, с. 18, 19, 43]; те, «як саме здійснення заходів з охорони нематеріальної культурної спадщини в контексті імплементації Конвенції сприяло сталому розвитку, а не лише на тому, як це могло б зробити звичайна практика та передача досвіду [23, с. 18]; охорону нематеріальної культурної спадщини, що сприяла підвищенню спроможності ефективного планування, пов'язаного зі зміною клімату [23, с. 20]; «відсутність комплексних стратегій, спрямованих на подолання численних спільних загроз нематеріальній культурній спадщині на всій території держав, що подали звіти» [23, с. 43]; вжиття відповідних правових, технічних, адміністративних і фінансових заходів, спрямованих на «забезпечення доступу до нематеріальної культурної спадщини, поважаючи при цьому звичайну практику, що регулює доступ до конкретних аспектів такої спадщини» (стаття 13(d)(ii)) [23, с. 50], коли нормативно-правові методи публічного управління виступають складовими функції та процесу планування. Крім того Аналітична доповідь 2023 року вміщує сюжети, що стосуються інших аспектів процесу планування політики

та управління у сфері охорони та захисту НКС, наприклад про: використання результатів досліджень, документації, наукових, технічних і мистецьких досліджень у сфері нематеріальної культурної спадщини для зміцнення процесу вироблення політики в різних секторах [23, с. 51]; необхідність більш чіткої артикуляції між дослідженнями та охороною нематеріальної культурної спадщини або формуванням політики [23, с. 52]; те, що «включення дорадчих або консультативних органів у політичні процеси дозволило ефективніше використовувати дослідження у процесі вироблення політики» [23, с. 57].

На с. 58 Аналітичної доповіді 2023 р. виокремлено «Тематичну область IV – Політика, правові та адміністративні заходи», в якій вказано, що «встановлення комплексу відповідних політик та/або правових і адміністративних заходів створює важливу основу для підтримки проектування, розробки, реалізації та впровадження ефективних і сталих програм і заходів з охорони нематеріальної культурної спадщини в різних секторах... Основною сферою такої політики та планування, ймовірно, буде сфера культури, де також можуть розроблятися плани дій та стратегії охорони нематеріальної культурної спадщини... із залученням зацікавлених громад, груп та окремих осіб... [23, с. 58].

Аналітична доповідь 2023 р. на с. 59 розмістила Перелік основних показників та факторів оцінки політики, правових та адміністративних заходів (B11-B14), в якому відображені такі поняття та висловлювання як: «культурна політика та/або правові й адміністративні заходи, що інтегрують нематеріальну культурну спадщину»; «національні або субнаціональні стратегії та/або плани дій» (с. 59); «розробка або перегляд і впровадження політики та/або правових і адміністративних заходів у секторі культури, які включають нематеріальну культурну спадщину та її охорону і відображають її розмаїття» [23, с. 60].

На сс. 60-61 розміщено розділ «Специфіка змісту політики», присвячений особливостям формування та фінансування сфери охорони НКС та участі громадськості у формуванні політики та загальному розвитку цієї

сфери у різних країнах світу. Тут же мова йде про «ключові сфери для розширення державної політики у сфері культури та освіти», зокрема, у комплексі зі сталим економічним та екологічним розвитком [23, с. 62-68].

Політика інклюзивного соціального розвитку та екологічної сталості з урахуванням нематеріальної культурної спадщини охоплює такі сфери, як сільське господарство, продовольча безпека, зміна клімату, доступ до чистої води та стале водокористування, гендерна рівність та охорона здоров'я [23, с. 68], а «політика, пов'язана з економічним розвитком, здебільшого зосереджена на культурному туризмі, фестивалях, традиційній кухні та ремеслах» [23, с. 69].

Наприклад, у Карибському регіоні Нідерландів охорона нематеріальної культурної спадщини сприяла підвищенню спроможності ефективного планування, пов'язаного зі зміною клімату [23, с. 20]. На с. 80-81 даного Документу починається аналіз креативних підходів із залученням громад, на прикладі Литовської республіки, Франції, Іспанії, Вірменії, Боснії та Герцеговини, Болгарії, Молдови, Мальти що можуть допомогти забезпечити включення нематеріальної культурної спадщини до планування місцевого розвитку. Тобто, по суті було здійснення аналізу вже сформованої в цілому державної політики, а зі с. 101 Документ вмістив результати окремого дослідження та моніторингу охорони нематеріальної культурної спадщини.

Хоча в багатьох переліках зафіксовано конкретні загрози і ризики для збереження конкретних елементів і запропоновано заходи з охорони, у кількох звітах відзначено відсутність комплексних стратегій, спрямованих на подолання численних спільних загроз нематеріальній культурній спадщині на всій території держав, що подали звіти [23, с. 43].

Отже, ця велика частина Аналітичної доповіді 2023 р. серед іншого довела, що формування політики та її планування з позиції здійснення публічного управління поєднується також з процесами прийняття рішень, організації, комунікації, контролю та інших функцій управління.

Другий аспект, функція, напрям діяльності та компонент дій – мотивація, створення стимулів для праці у даній сфері, коли у суб'єктів практичної діяльності та у носіїв нематеріальної культурної спадщини формуються та сформовані внутрішні мотиватори: почуття приналежності (створення відчуття приналежності до спільноти, яка дбає про збереження культурної спадщини); самореалізація (надання можливостей для особистісного та професійного зростання); соціальна відповідальність (підкреслення важливості внеску кожної людини у збереження культурного надбання), за умови середовища, в якому здійснюється зовнішня мотивація, що складається з: матеріальних стимулів (фінансова підтримка проєктів, премії, гранти); соціального визнання (публічне визнання досягнень, нагороди, почесні звання) та кар'єрного зростання (надання можливостей для професійного зростання та розвитку кар'єри у сфері охорони НКС).

На с. 90 Аналітичного звіту 2023 року вказано, що всі країни, окрім двох (40 з 42, або 95%), повідомили, що політика та програми з підвищення обізнаності визнають практиків і носіїв нематеріальної культурної спадщини на інклюзивній основі (B19.1). Таке визнання було досягнуто завдяки призам, нагородам, грантам і званням для практиків і громадських діячів. Кілька країн регулярно організовували церемонії вшанування громад, елементи яких нещодавно були включені до переліку на національному рівні. У деяких контекстах громади мали змогу використовувати офіційний логотип нематеріальної культурної спадщини для підвищення обізнаності про свій елемент після його включення до національного переліку. Як і емблема ЮНЕСКО, такий логотип, як правило, був розроблений для інформаційного використання, а не для прямого маркетингу товарів і послуг [23, с. 90].

Прикладами найголовніших конкретних мотиваційно-стимулюючих заходів, що відображені в Документі, що нами аналізується є: створення програми менторства для молодих фахівців; проведення щорічного конкурсу на кращий проєкт з охорони НКС; організація навчальних семінарів з використанням інтерактивних методів; створення інформаційно-

комунікативних, навчальних онлайн-платформи для обміну досвідом та знаннями; розробка системи оцінки ефективності роботи співробітників та надання зворотного зв'язку. Запровадження таких заходів дозволить підвищити мотивацію працівників, покращити якість роботи та сприяти досягненню цілей охорони нематеріальної культурної спадщини.

Ключовими аспектами використання морально-етичних методів управління в контексті охорони нематеріальної культурної спадщини є: стимулювання етичної поведінки через: фінансову підтримку (надання фінансової підтримки проектам, які дотримуються етичних принципів і забезпечують участь місцевих громад); розробку етичних кодексів (створення кодексів етики для різних сфер діяльності, пов'язаних з охороною НКС (туризм, дослідження, освіта тощо); проведення тренінгів та семінарів (організація заходів для підвищення компетентності про етичні принципи та їх практичного застосування); визнання та нагороди (відзначення та нагородження осіб та організацій, які досягли значних результатів у сфері охорони НКС з дотриманням етичних норм); створення мереж співпраці (створення платформ для обміну досвідом та кращими практиками між різними акторами).

Отже, мотивування на стимулювання сприяють формуванню ефективної системи мотивації в сфері ОНКС, підвищенню якості роботи та досягненню цілей збереження культурного надбання, ефективному формуванню та виконанню інших функцій публічного управління.

Третій аспект, функція, напрям діяльності та компонент дій – прийняття рішень. У багатьох країнах, що подали звіти, нематеріальна культурна спадщина була інтегрована в політику і програми сталого розвитку в різних секторах (у тому числі в освіті) у синергії з Порядком денним у сфері сталого розвитку на період до 2030 року та його 17 Цілями сталого розвитку» [23, с. 6]. У понад чотирьох п'ятих країн нематеріальна культурна спадщина визнана ресурсом для сталого розвитку (B15.3) у рамках заходів з розвитку (B15.4). Трохи більше двох третин країн, що надали звіти, зазначили, що їхня

політика визнає важливість «захисту традиційних прав громад і груп на [доступ] до різних екосистем, необхідних для практики і передачі» нематеріальної культурної спадщини (B14.2). Однак іноді виникають суперечності між різними підходами до управління навколишнім середовищем у захисті такого доступу [23, с. 15].

Різні політичні механізми підтримують збереження нематеріальної культурної спадщини відповідними корінними громадами (очевидно, політичні рішення, закони. – *Авт.*). Стаття 13(а) Конвенції заохочує держави-учасниці «прийняти загальну політику, спрямовану на підвищення ролі нематеріальної культурної спадщини в суспільстві, а також на інтеграцію охорони такої спадщини в програми планування». Основною сферою такої політики та планування, ймовірно, буде сектор культури, де також можуть розроблятися плани дій та стратегії охорони нематеріальної культурної спадщини із залученням зацікавлених громад, груп та окремих осіб, відповідно до статті 15 [23, с. 58].

Наприклад, новий Комплексний план розвитку території Литовської республіки був прийнятий урядом країни у вересні 2021 року. План об'єднав стратегічні політики в різних сферах, включаючи бізнес, сільське господарство, туризм, рекреацію, охорону навколишнього середовища, ландшафту та біорізноманіття, природної та культурної спадщини, а також створення інфраструктури. Документ визнає важливість культурної спадщини для розбудови сталих громад та економічного розвитку, розвитку регіональної та місцевої ідентичності, а також сприяння соціальній та економічній привабливості регіонів. Таким чином, збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини було включено до стратегічних цілей Плану: 1) підвищення регіональної та міжнародної конкурентоспроможності країни та 2) сприяння регіональному розвитку [23, с. 80].

Відповідно до Етичних принципів, План Литовської республіки визнає, що місцеві громади відіграють центральну роль у виявленні та збереженні своєї нематеріальної культурної спадщини, щоб вони могли отримувати

вигоду від її використання в таких сферах, як ремесла, сільське господарство та туризм. Особлива увага приділяється включенню до Плану людей, які належать до національних меншин, та їхньої культурної спадщини. Він також спрямований на забезпечення кращого доступу людей з інвалідністю до ресурсів культурної спадщини, як матеріальних, так і нематеріальних [23, с. 80].

Стаття 15 Конвенції заохочує держави-учасниці забезпечувати якомога ширшу участь зацікавлених громад, груп і, у відповідних випадках, окремих осіб, а також відповідних неурядових організацій в охоронній діяльності. Хоча періодичні доповіді зазвичай складали компетентні органи або відповідні співробітники міністерств, відповідальних за культуру, або національних комісій у справах ЮНЕСКО, було докладено значних зусиль для забезпечення участі зацікавлених спільнот, груп і, де це було можливо, окремих осіб.

Практика країн-учасниць засвідчила, що ними використовувалися різні методи консультацій з громадою, зокрема зустрічі, опитування, спостереження після подій, пов'язаних з фестивалями чи ходами. Документація про елементи нематеріальної культурної спадщини, інвентаризації, переписи практиків, анкети на муніципальному рівні та дослідницькі інтерв'ю з членами громади також іноді використовувалися для збору інформації для звітів.

У звітах згадується про низку проблем, пов'язаних із забезпеченням участі громадськості у звітності, зокрема, про спеціальну мову, якою складена форма звітності. Тому для отримання інформації, необхідної для процесу звітування, потрібні були особисті комунікації, дискусії або коротші та доступніші анкети, адаптовані до конкретних аудиторій. Труднощі з організацією особистих зустрічей під час пандемії COVID-19 часто вимагали переходу до онлайн-формату, і ці цифрові інструменти були корисними для проведення широких консультацій з громадою [23, с. 121].

Отже, основне значення функції прийняття рішень у публічному управлінні у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини полягає в

інтеграції цієї спадщини в політику сталого розвитку та забезпеченні участі громад у процесах охорони.

Четвертий аспект – функція, напрям діяльності та компонент дій – організація (координація). У Документі, що аналізується, дану функцію можна ідентифікувати на основі численних згадувань про неї в контексті формування та реалізації ООН, державами-учасницями Конвенції 2003 року. Аспект координації в процесі організації як функції публічного управління ми бачимо у реченні про те, що «близько 160 компетентних органів у 42 країнах, чий звіт були піддані кількісному аналізу, були призначені для координації виконання Конвенції» [23, с. 9]. На тій же сторінці під рубрикою «Тематична область I – Інституційна спроможність» написано: «З метою сприяння виконанню Конвенції та охороні нематеріальної культурної спадщини Конвенція наполегливо рекомендує у статті 13(b), щоб держави-учасниці «призначили або створили один або декілька компетентних органів з охорони нематеріальної культурної спадщини, наявної на [їхній] території», а також зазначено, що «держави заохочуються до створення консультативних органів або координаційних механізмів для сприяння залученню громад та інших зацікавлених сторін до охорони нематеріальної культурної спадщини». Але аналіз у пункті B1 ступеню підтримки компетентними органами та установами, а також консультативними механізмами постійної практики та передачі нематеріальної культурної спадщини, з нашої позиції, є слабким, епізодичним, як і відповідні критерії цієї ступені підтримки – досить розпливчастими [23, с. 21].

В процесі організації зазначеної сфери окрім державних органів звернено увагу на широке залучення громадськості, людей з передовим досвідом [23, с. 22]. В якості поради для здійснення функції організації сфери охорони НКС можна сприймати речення про те, що «держави-учасниці також заохочуються до вжиття відповідних правових, технічних, адміністративних і фінансових заходів, спрямованих на «забезпечення доступу до нематеріальної культурної спадщини, поважаючи при цьому звичайну практику, що регулює

доступ до конкретних аспектів такої спадщини» (стаття 13(d)(ii)) [23, с. 50]. Тут акцент зроблено на актуалізації застосування нормативно-правових, адміністративно-розпорядчих та економічних методів публічного управління, а також технічного забезпечення та супроводу.

Виділена авторами Аналітичної доповіді 2023 року інша тематична область VII «Діяльність з охорони нематеріальної культурної спадщини» також зосереджена на аспектах процесу та функції організації політики та процесу охорони НКС, роблячи акцент на «ефективному залученні широкого кола учасників». Таке залучення, на думку творців Доповіді, «має важливе значення для досягнення найкращих результатів у сфері охорони як нематеріальної культурної спадщини в цілому, так і окремих елементів нематеріальної культурної спадщини. Ключовими серед цих суб'єктів є зацікавлені спільноти, групи та, у відповідних випадках, окремі особи, чия якомога ширша участь в охороні та управлінні їхньою нематеріальною культурною спадщиною заохочується статтею 15 Оперативних директив та Етичних принципів». Важливим в процесі організації охорони НКС ж функція контролю, показники та фактори оцінювання діяльності з охорони нематеріальної культурної спадщини (B21-B22) [23, с. 94], які дозволяють здійснити оцінку згідно з двома широкими напрямками охорони НКС:

- як НУО та інші суб'єкти громадянського суспільства (спільноти, групи та окремі особи), суб'єкти приватного сектору беруть участь на інклюзивній основі та в якомога ширшому обсязі в охороні нематеріальної культурної спадщини;

- настільки сприятливим є середовище для зацікавлених неурядових організацій та інших суб'єктів громадянського суспільства спільнот, груп та окремих осіб, науковців, експертів, науково-дослідних установ та експертних центрів для моніторингу та проведення наукових, технічних і мистецьких досліджень програм і заходів з охорони нематеріальної культурної спадщини [23, с. 95].

Формування та реалізація політики у зазначених напрямках охорони НКС вимагають широкого впровадження організаційно-розпорядчих методів публічного управління у комплексі з іншими методами, а «брак організаційної інфраструктури, зокрема постійної професійної підтримки та впізнаваного місця, іноді ускладнював охорону пам'ятки [23, с. 120]. Під час планування та організації політики та заходів з охорони НКС, як довела практика охорони НКС, важливим є розподіл відповідальності залучених до цього суб'єктів, аби офіційні організації мали більшу відповідальність, ніж залучені академічні чи культурні установи, як національні, так і місцеві, відповідальні за більш загальні заходи [23, с. 121]. Ефективна організація та співпраця між різними зацікавленими сторонами згадується у звітах як ключовий критерій успіху заходів зі збереження. Національні комісії у справах ЮНЕСКО відігравали координуючу роль у цьому відношенні на національному рівні.

П'ятий аспект – функція, напрям діяльності та компонент дій «комунікація» є важливою умовою та результатом здійснення функцій планування (проектування, розробки політики), організації (координації), інших функцій. Від того, як якісно сформована та реалізована зазначена функція публічного управління, залежить досягнення всіх цілей та завдань політики та заходів з охорони НКС, насамперед обізнаності, партнерства, з використанням в першу чергу методів публічного управління: морально-етичних та виховання, а також засобів, методів (технологій) комунікації. Прикладами таких інструментів названо: «методи консультацій з громадою, зокрема зустрічі, опитування, спостереження після подій, пов'язаних з фестивалями чи ходами»; «документація про елементи нематеріальної культурної спадщини, інвентаризації, переписи практиків, анкети на муніципальному рівні та дослідницькі інтерв'ю з членами громади також іноді використовувалися для збору інформації для звітів» [23, с. 121].

Текст Аналітичної доповіді 2023 року націлює читача на необхідність «обмінюватися інформацією про ефективні заходи і стратегії охорони» [23, с. 5], на «важливість подолання розриву між отриманням інформації про

нематеріальну культурну спадщину шляхом досліджень чи інвентаризації та її доступом і використанням, особливо зацікавленими громадами або для задоволення їхніх потреб» (с. 10), на «доступність інформації в кадастрах» [23, с. 45]. А «стратегії, використані для сприяння доступу до інвентаризацій відповідно до Етичних принципів, включали вимоги щодо згоди громади, перекладу записів інвентаризації та адаптації текстів для широкого загалу читачів» [23, с. 46]. Актуальними з позиції формування інформаційно-комунікативної мережі охорони НКС є згадані в Документі «децентралізовані процеси інвентаризації» [23, с. 46]. Підкреслимо, що інвентаризація розуміється у стратегічному плануванні охорони НКС.

Участь громади у процесах охорони часто передбачена державною політикою, як зазначалося вище в тематичній області IV, присвяченій політиці. Країни, що подали звіти, підкреслили активну участь громади у визначенні загроз і ризиків для елементів нематеріальної культурної спадщини, наприклад, шляхом прямих консультацій під час інвентаризації. У звітах наведено кілька прикладів планів охорони, складених за участю громадськості, хоча, як видається, не так багато комплексних планів охорони нематеріальної культурної спадщини є у відкритому доступі в країнах, що звітували. Іспанське законодавство зобов'язує органи державної влади забезпечувати участь громад у заходах зі збереження їхньої нематеріальної культурної спадщини. Деяким процесам охорони допомагали державні установи, культурні інституції чи НУО, але охорона не завжди потребує зовнішнього втручання [23, с. 96].

Звичайно, ці НУО та організації громадянського суспільства мали різні форми та діяли по-різному. Деякі з них були громадськими організаціями, інші допомагали громадам розробляти ініціативи з охорони, а треті діяли як консультативні чи дорадчі органи на національному рівні та/або працювали на міжнародному рівні у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, причому деякі з них були акредитовані відповідно до Конвенції.

Важливою для НУО була підтримка з боку державного сектору.

У багатьох звітах підкреслювалася спроможність НУО та організацій громадянського суспільства об'єднувати різні типи зацікавлених сторін в охоронних ініціативах, іноді шляхом об'єднання кількох організацій. Багато ініціатив, згаданих у звіті, були пов'язані з ідентифікацією, збереженням та підвищенням обізнаності про культурну спадщину місцевих громад [23, с. 98]. Деякі організації, згадані у звітах, були залучені до охорони певних практик або сфер нематеріальної спадщини.

Отже, політика у сфері охорони НКС спирається на активну комунікацію між державою, громадянським сектором, ЗМІ, бізнесом, громадами та громадянами.

Країни, що відзвітували, доклали зусиль для забезпечення інклюзивної участі громадськості в охороні культурної спадщини. Вірменія повідомила, що за останні кілька років масштаби участі громад у заходах з охорони нематеріальної культурної спадщини, організованих Міністерством освіти, науки, культури і спорту, зросли, оскільки більше НУО і носіїв нематеріальної культурної спадщини, зокрема жінок, переміщених осіб і представників вразливих груп, змагаються за фінансування культурних програм. Залучення молоді до роздумів про те, як спадщина може і повинна адаптуватися до нових контекстів, як, наприклад, в австрійському проекті «The Heritage Hack» (Переосмислення гірничодобувної та промислової спадщини), допомогло зберегти її актуальність для нових поколінь [23, с. 96].

Документ відзначає, що у «звітах (країн-учасниць Конвенції 2003 року) було виявлено низку проблем комунікації, що залишаються невирішеними. Серед них – необхідність забезпечення вільного, постійного доступу до публічної документації, важливість оновлення та підтримки баз даних, а також забезпечення чіткого інформування громадськості про якісні наукові дослідження відповідними мовами та форматами, з дотриманням етичних принципів щодо доступу до даних [23, с. 54-55], що це раз доводить актуальність комунікації у формуванні та реалізації політики з охорони та захисту НКС. Майже в усіх країнах, згаданих в Аналітичній доповіді 2023

року, державна інформаційна політика та програми публічно визнають фахівців у сфері нематеріальної культурної спадщини на інклюзивній основі [23, с. 85].

Предметом обговорення є роль ЗМІ у випадках, коли виникали конфлікти всередині або між громадами, групами та окремими особами навколо нематеріальної культурної спадщини. Зростання обізнаності про нематеріальну культурну спадщину спричинило низку дебатів про дискримінацію, культурне привласнення та права тварин у зв'язку з деякими практиками.

Звичайно, ці НУО та організації громадянського суспільства мали різні форми та діяли по-різному. Деякі з них були громадськими організаціями, інші допомагали громадам розробляти ініціативи з охорони, а треті діяли як консультативні чи дорадчі органи на національному рівні та/або працювали на міжнародному рівні у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, причому деякі з них були акредитовані відповідно до Конвенції.

Важливою для НУО була підтримка з боку державного сектору.

У багатьох звітах підкреслювалася спроможність НУО та організацій громадянського суспільства об'єднувати різні типи зацікавлених сторін в охоронних ініціативах, іноді шляхом об'єднання кількох організацій. Участь приватного сектору в охороні (принаймні та, що відповідає Етичним принципам), як правило, була меншою, ніж участь інших зацікавлених сторін. Тим не менш, у звітах згадуються різні способи участі приватного сектору в охороні нематеріальної культурної спадщини, будь то фінансування або надання технічної допомоги, приміщень чи інших видів підтримки проектам з охорони нематеріальної культурної спадщини. У таких секторах, як туризм, харчова промисловість і ремесла, часто залучалися сторонні зацікавлені сторони з приватного сектору, на додаток до підприємців-практиків і місцевих підприємств.

Зацікавлені сторони з приватного сектору, згадані у звітах, включали сімейні підприємства, банки, фонди, приватні музеї та торгові асоціації, які

надавали фінансування або доступ до матеріалів чи приміщень, займалися промоцією туризму, організовували фестивалі чи ремісничі заходи, надавали технічну допомогу або брали безпосередню участь у заходах зі збереження спадщини [23, с. 100].

З огляду на негативні наслідки деяких форм взаємодії приватного сектору з нематеріальною культурною спадщиною, у деяких звітах підкреслено цінність розробки керівних принципів або етичних кодексів. Водночас, у кількох доповідях відзначалися труднощі у підтримці практики та передачі досвіду, коли фахівці не можуть отримувати достатній дохід від своєї діяльності та роботи з нематеріальною культурною спадщиною. Подальшу увагу можна було б приділити ролі приватного сектору в охороні, висвітленню передового досвіду, зменшенню ризиків і визначенню нових можливостей для державно-приватного співробітництва, що підтримує охорону відповідно до Етичних принципів [23, с. 96].

Багато ініціатив, згаданих у звіті, були пов'язані з ідентифікацією, збереженням та підвищенням обізнаності про культурну спадщину місцевих громад.

Деякі організації, згадані у звітах, були залучені до охорони певних практик або сфер нематеріальної спадщини [23, с. 92-99]. Документ згадує про «низку проблем, пов'язаних із забезпеченням участі громадськості у звітності, зокрема, про спеціальну мову, якою складена форма звітності. Тому для отримання інформації, необхідної для процесу звітування, потрібні були особисті комунікації, дискусії або коротші та доступніші анкети, адаптовані до конкретних аудиторій» [23, с. 120-121].

Отже, комунікація є своєрідною пов'язуючою функцією між іншими, формуючи прямі та зворотні зв'язки між суб'єктами та об'єктами публічного управління в процесі охорони НКС.

Шостий аспект – функція, напрям діяльності та компонент дій – контроль та оцінка. Структура загальних результатів виконання Конвенції

2003 року, що відображає її структуру, складається з двадцяти шести ключових показників і вісімдесяти шести факторів оцінки» [23, с. 5].

У тексті Аналітичної доповіді 2023 року ми зустрічаємо фіксацію як інструментів контролю, що вже використовуються в практиці охорони НКС: законодавчі, регламентаційні та інші заходи, вжиті з метою виконання цієї Конвенції, форм і періодичності, які визначаються Комітетом [23, с. 5]; самозвітування [23, с. 5]; розгляд «Аналітичного огляду» доповідей Комітетом на його сесії [23, с. 6]; інвентаризації, орієнтовані на охорону, наприклад, шляхом включення інформації про життєздатність і заходи з охорони або регулярного оновлення [23, с. 10], причому процеси інвентаризації можуть бути пов'язані з систематичним моніторингом і оцінкою роботи зі збереження конкретних елементів [23, с. 10]; так і процеси в межах здійснення функції контролю – «звітні цикли», тобто «звіти про виконання Конвенції кожні шість років на основі регіональної ротаційної системи» [23, с. 5]. Зазначено, що «новий метод онлайн-звітності, орієнтований на результат, допомагає державам визначити ступінь виконання індикатора, створюючи базовий рівень для моніторингу індикаторів, а також встановити свої власні цілі для охорони через шість років» [23, с. 5].

Документ, серед іншого, має рекомендацію: для кращого моніторингу та оцінки ролі живої спадщини в соціальній, екологічній та економічній сферах необхідно вдосконалити механізми збору даних, моніторингу та оцінки, щоб надати інформацію для формування політики та стратегічного планування» [23, с. 6], що доводить про актуальність функції, процесів та результатів контролю, звітності в управлінні сферою охорони НКС: «Що стосується заходів з підвищення обізнаності, звіти також продемонстрували потенційні переваги комплексної комунікації та довгострокових інформаційно-просвітницьких стратегій, які виходять за рамки заходів, пов'язаних із вшануванням пам'ятних знаків чи нагородженням» [23, с. 10]. Звіти показали, що охорона та управління нематеріальною культурною спадщиною визнається як можливість для міжсекторальної співпраці у сфері сталого розвитку [23,

с. 10]. «Це (звіти. – *Авт.*) забезпечило можливості для налагодження зв'язків, навчання, колективні маркетингові платформи та підтримку практиків, що уможливило продовження практики та передачу нематеріальної культурної спадщини, а також підтримку гідної праці та засобів до існування» [23, с. 10]. Звіти продемонстрували, що «забезпечення інклюзивності в охоронній роботі часто вимагає втручання, спрямованих на потреби конкретних виключених або маргіналізованих груп» [23, с. 10].

«Новий метод онлайн-звітності, орієнтований на результат, допомагає державам визначити ступінь виконання індикатора, створюючи базовий рівень для моніторингу індикаторів, а також встановити свої власні цілі для охорони через шість років» [23, с. 5].

В Аналітичній доповіді 2023 року – документі, що зараз аналізується, виокремлено окрему тематичну область III – «Переліки», присвячену процесам та напрямам роботи, стрижнем котрих є ідентифікація різних елементів НКС, складання їх переліків та їхнє зберігання оновлення. Так, стаття 11(b) Конвенції вимагає, щоб держава-учасниця «ідентифікувала та визначала різні елементи нематеріальної культурної спадщини, наявні на її території, за участю спільнот, груп і відповідних неурядових організацій». Стаття 12.1 уточнює, що метою інвентаризації є «забезпечення ідентифікації з метою охорони». Вона вказує, що кожна держава-учасниця «складає відповідно до своєї ситуації один або декілька переліків нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території. Ці переліки повинні регулярно оновлюватися» [23, с. 41].

Перелік основних індикаторів та факторів оцінки інвентаризації (B7-B8) вміщено на с. 41, а перелік основних показників та факторів оцінювання діяльності з охорони нематеріальної культурної спадщини (B21-B22) розміщено на с. 94 Аналітичної доповіді 2023 року.

Деякі країни повідомили про створення постійних механізмів для моніторингу та оцінки прогресу в охороні, які виходять за рамки моніторингу окремих елементів або проектів. У Фландрії (Бельгія) співпраця між багатьма

зацікавленими сторонами дозволила забезпечити ширший рівень моніторингу на додаток до процесу інвентаризації. Урядові департаменти, відповідальні за культуру, офіційно відстежували дворічні звіти спільнот носіїв елементів, внесених до інвентаризації. Організація Workshop Intangible Heritage (WIE) проводила більш загальний моніторинг наскрізних питань, пов'язаних з нематеріальною спадщиною. Це включало оцінку гендерної інклюзивності, розмаїття або прогресу в різних заходах чи функціях охорони. Тематичні організації зі збереження спадщини здійснювали моніторинг охорони більш конкретно у певних сферах нематеріальної спадщини. Осередки спадщини здійснювали моніторинг заходів зі збереження у конкретній місцевості. Як зазначалося вище, такий моніторинг може стати основою для розробки більш загальних стратегій охорони в країні, щоб задовольнити потреби в охороні різних спільнот, сфер чи субрегіонів [23, с. 102].

Формуючи та здійснюючи функцію контролю системно з іншими функціями публічного управління, країни-учасниці Конвенції 2003 року здійснюють внесок у досягнення цілей Репрезентативного списку – одного з інструментів контролю, комунікації, планування, організації. Цілі Репрезентативного списку включають забезпечення наочності нематеріальної культурної спадщини в цілому, підвищення обізнаності на місцевому, національному та міжнародному рівнях про її важливість, а також сприяння повазі до культурного розмаїття і людської творчості та взаємній повазі між спільнотами, групами та окремими особами. У звітах країн-учасниць відзначалося зростаюче усвідомлення цінності нематеріальної культурної спадщини в суспільстві, чому сприяли включення до Репрезентативного списку [23, с. 117-118]. Внесення до Репрезентативного списку сприяло повазі до культурного розмаїття та людської творчості, а також до спільнот, груп та окремих осіб у різний спосіб як на національному, так і на міжнародному рівнях. Наприклад, на національному рівні включення елементів, що практикуються громадами, які раніше були маргіналізованими, та участь груп меншин у культурних заходах сприяли підвищенню поваги до культурного

розмаїття та взаємної поваги між групами [23, с. 117], а внесення до Репрезентативного списку в деяких випадках вимагало вжиття додаткових охоронних заходів для подолання негативних наслідків більшої видимості, включаючи новий комерційний тиск [23, с. 118].

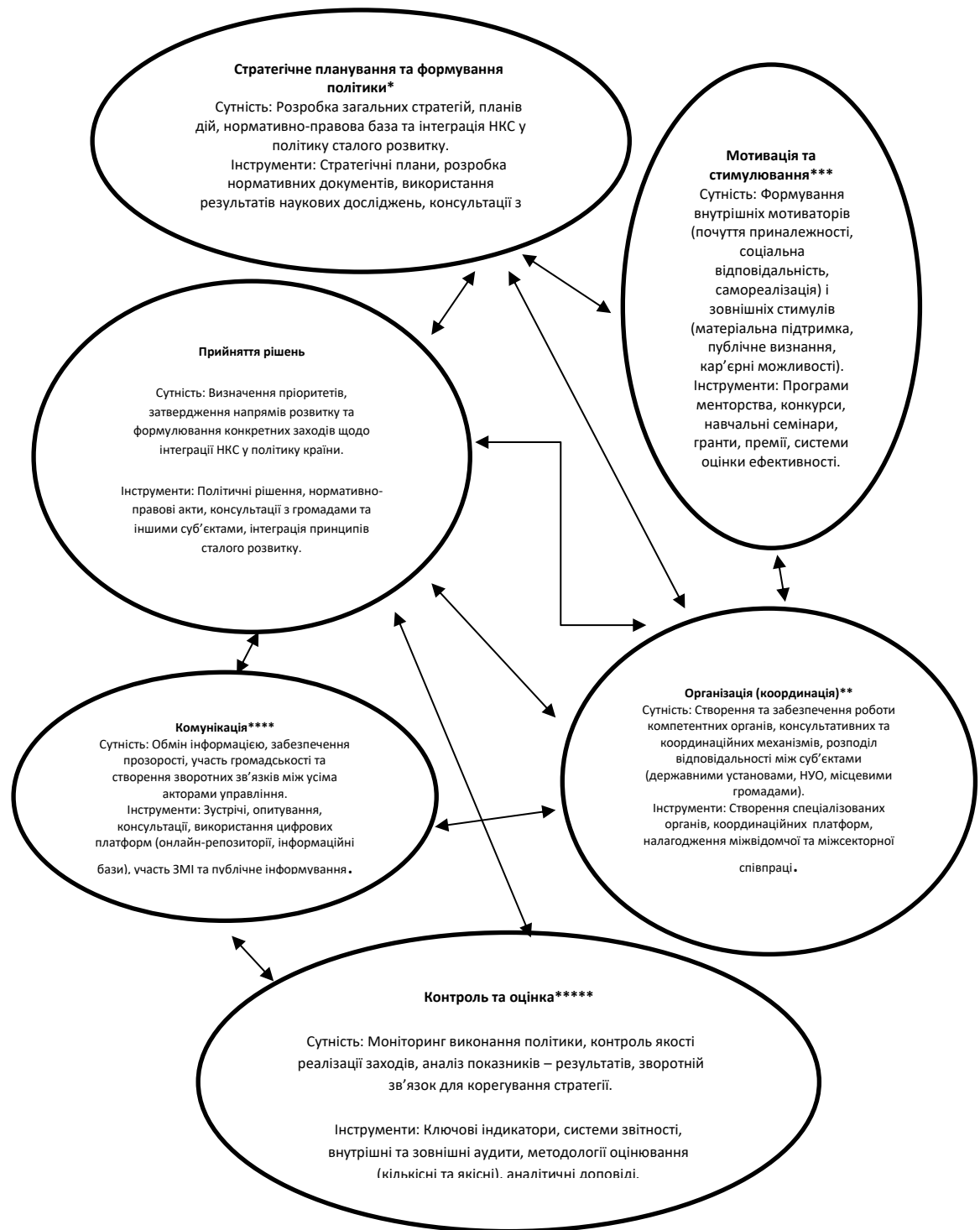
Сьомий аспект – функція, напрям діяльності та компонент дій – робота з персоналом (суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини). Основні завдання роботи з персоналом орієнтуються на: формування професійних та позапрофесійних компетентностей людей, залучених до формування та реалізації політики у сфері охорони НКС; орієнтування залучених людей на цілі та завдання політики; формування комплексу управлінських якостей (планування, прийняття рішень, організація, комунікація, контроль, стимулювання та мотивування, робота з суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини), обумовлених участю в публічно-управлінських процесах; документування, а також обізнаність про фінансову та інші форми підтримки, що сприяють дослідженням, науковим, технічним і мистецьким студіям, документації та архівуванню, орієнтованим на охорону і здійснюваним згідно з відповідними етичними принципами; заохочення досліджень, що стосуються підходів до охорони нематеріальної культурної спадщини в цілому і конкретних елементів нематеріальної культурної спадщини; формування знань та умінь суб'єктів практичної діяльності та носіїв нематеріальної культурної спадщини беруть участь в управлінні, впровадженні та поширенні результатів наукових, технічних і мистецьких досліджень, «причому все це здійснюється за їхньою вільною, попередньою, постійною та інформованою згодою» [23, с. 50]. Важливим завданням є виховання суб'єктів практичної діяльності та носіїв нематеріальної культурної спадщини.

Зауважимо, що в документах ООН використовується поняття «обізнаність», яке за своїм змістом дорівнює, на думку укладачів загаданих документів, поняттю «компетентність». З нашої позиції, відповідність цих слів є умовною і необґрунтованою.

Орієнтування суб'єктів практичної діяльності та носіїв нематеріальної культурної спадщини здійснюється в процесі загального управління сферою охорони та захисту НКС (Рис. 2. 3). Комунікація повинна забезпечити інформування з приводу формування політики та прийняття рішень, планування заходів та бюджетування, різних аспектів перспективної та поточної організації, контролю, засад роботи з залученими громадянами. Орієнтування здійснюється багатьма методами (технологіями) комунікації, політичними, соціально-психологічними та іншими методами публічного управління, і має на меті отримання об'єктами орієнтування необхідної інформації та знань, а також зворотний зв'язок з суб'єктом публічного управління.

Велике навантаження для формування компетентності покладено на освіту. Формальне професійне навчання проводилося в різних типах закладів. Звичайно, підтримка тісного взаємозв'язку між формальною і неформальною формами професійної освіти залишається важливим критерієм її захисного потенціалу [23, с. 67].

Майже в усіх країнах, що прозвітували, були запропоновані програми, спрямовані на зміцнення людського потенціалу для сприяння збереженню та управлінню нематеріальною культурною спадщиною (B2.1) [23, с. 28-29]. У більшості країн освітні рамки не містили конкретних цілей чи інструкцій щодо включення нематеріальної культурної спадщини у шкільне навчання [23, с. 33]. У кількох країнах були створені кафедри ЮНЕСКО, багато з яких пропонують навчання з охорони та управління нематеріальною культурною спадщиною [23, с. 33].

* Планування задає напрямок для прийняття рішень.

** Рішення, затверджені на цьому етапі, переходять у стадію організації, де формується відповідна інституційна структура та розподіляється відповідальність.

*** Паралельно формується мотиваційна база, що забезпечує активну участь виконавців та практиків у реалізації заходів охорони НКС.

**** Комунікація є поперечною функцією, яка забезпечує обмін інформацією між усіма ланками – від прийняття рішень до організації та мотивації, а також інтегрує зовнішні дані (відгуки громад, результати досліджень).

***** Контроль та оцінка закріплюють ефективність виконання, аналізують досягнуті результати та за потреби вносять корективи, що в подальшому впливають на перегляд стратегічного планування.

Інтерактивність:

За потреби корегування через результати моніторингу (контроль) відбувається повернення до стадії планування або прийняття рішень, що створює безперервний процес удосконалення публічного управління.

Участь різних зацікавлених сторін (державних органів, громад, НУО, приватного сектору) забезпечується через комунікаційні платформи, що є невід'ємною ланкою для забезпечення інтеграції всіх аспектів управління.

Рис. 2.3. Процес загального управління сферою охорони та захисту НКС за використання функцій публічного управління

Формальна і неформальна освіта часто поєднується для сприяння передачі знань, особливо там, де старі механізми передачі знань перебувають під загрозою. У Швеції, наприклад, усне оповідання передавалося в різних неформальних контекстах, а також через більш формалізовані мережі оповідання, які організовували зустрічі та курси за участю дітей по всій країні [23, с. 34].

Відбувається залучення громади до освітніх програм з нематеріальної культурної спадщини. Залучення громад має важливе значення для того, щоб освітні програми сприяли охороні, оскільки саме громади продовжуватимуть практикувати та передавати свою нематеріальну культурну спадщину [23, с. 34].

Країни, що прозвітували, доклали значних зусиль для досягнення недискримінації та гендерної рівності в освіті з охорони та управління нематеріальною культурною спадщиною, як правило, через політику рівності, різноманітності та інклюзивності різних провайдерів [23, с. 36].

Звідси актуалізується проблема формування, окрім Етичних принципів загальної політики та управління сферою охорони НКС, принципів та змісту освіти в цій сфері.

Важливо звернути увагу на гендерний підхід в управлінні сферою охорони НКС. Деякі приклади освіти, пов'язаної з нематеріальною культурною спадщиною, сприяли гендерній рівності [23, с. 37].

Важливим інструментом у роботі з людьми, залученими до сфери охорони НКС є виховання. Нематеріальна культурна спадщина також була пов'язана з вихованням глобального громадянства, наприклад, через програму середньої освіти «Досвід з біженцями і для біженців», яку реалізовувала школа в Патрах, Західна Греція [23, с. 32].

Самоповага та взаємоповага виховуються серед громад, груп та окремих осіб за допомогою планів і програм охорони нематеріальної культурної спадщини в цілому та/або окремих елементів нематеріальної культурної спадщини, як внесених, так і не внесених до Списку, а також за допомогою

планів і програм збереження нематеріальної культурної спадщини [23, с. 75]. Так, Дні європейської спадщини – це спільна акція Ради Європи та Європейської Комісії, яка проводиться щороку протягом тижня у вересні. Це дало можливість багатьом країнам, що подали звіти, сприяти проведенню спільних культурних заходів, які підвищують обізнаність про нематеріальну культурну спадщину і знайомлять широку громадськість з громадами, майстернями, місцями і просторами, які часто не є легкодоступними або доступними [23, с. 90].

Підсумуємо, функція роботи з персоналом у сфері ОНКС є важливою для успішної реалізації політики збереження та управління спадщиною. Її основне завдання полягає у розвитку професійних та позапрофесійних компетентностей людей, залучених до охоронних заходів, а також у формуванні управлінських здібностей, необхідних для ефективного планування, прийняття рішень, організації, комунікації та контролю.

Таким чином, на основі дослідження Аналітичної доповіді 2023 року знайдено та ідентифіковано систему функцій публічного управління, що формується та реалізується у багатьох країнах світу в практиці охорони та захисту НКС. Ідентифіковані функції публічного управління можуть бути аналогічним чином обґрунтовані для формування та реалізації публічного управління аналогічною сферою в Україні. Аналітична доповідь 2023 року детально розглядає різноманітні аспекти публічного управління в контексті охорони сфери нематеріальної культурної спадщини (НКС). Емпірично доведено, що функції планування (формування політики, бюджетування), прийняття рішень, мотивації, організації (координації), комунікації, контролю (оцінки) та роботи з суб'єктами практичної діяльності, носіями нематеріальної культурної спадщини тісно взаємопов'язані та відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного збереження та розвитку НКС.

Планування та формування політики, коли розробляються стратегії та плани охорони НКС, які враховують як національні, так і міжнародні пріоритети. Особлива увага приділяється залученню громадськості до процесу

розробки політики та планування, також бюджетуванню, коли виділяються фінансові ресурси для реалізації заходів з охорони НКС, розробляються механізми розподілу коштів та їх ефективного використання.

Формування та здійснення функції прийняття рішень дозволяє приймати рішення щодо пріоритетних напрямків діяльності, вибору інструментів та методів роботи, а також стосовно контролю та оцінки ефективності реалізованих заходів.

Функція мотивації та стимулювання означає застосування різноманітних методів мотивації, як матеріальні (фінансова підтримка, премії), так і нематеріальні (визнання, можливості для професійного зростання) для залучення та утримання кваліфікованих кадрів, а також для стимулювання активної участі громадськості й волонтерів.

Організація та координація передбачає створення ефективних інструментів та механізмів координації діяльності різних зацікавлених сторін (державних органів, органів місцевого самоврядування, громад, громадських організацій, закладів освіти, бізнесу, приватного сектору) в розподілі відповідальності та повноважень.

Комунікація забезпечує ефективний зворотний зв'язок, адаптування прийнятих рішень та політик між усіма учасниками процесу охорони НКС, що сприяє підвищенню компетентності громадськості, залученню нових партнерів та зміцненню довіри до державних інституцій.

Контроль та оцінка в охороні нематеріальної культурної спадщини є ключовими інструментами забезпечення ефективного моніторингу, звітності та стратегічного планування, що сприяють підвищенню компетентності, створення умов та посилення міжсекторальній співпраці, інклюзивності та адаптації охоронних заходів до потреб спільнот та громад.

Функція роботи з персоналом сфокусована на системній роботі з суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини, та спрямована на підвищення його компетентності та кваліфікації,

сформованості мотиваторів до роботи та залучення до вирішення завдань охорони НКС.

Важливим аспектом є використання морально-етичних принципів у процесі управління сферою охорони НКС. Потрібно ставити та вирішувати питання про принципи публічного управління охороною НКС. Доповідь 2023 року підкреслює необхідність дотримання етичних норм під час взаємодії з місцевими громадами, забезпечення рівності та інклюзивності, а також поваги до культурного різноманіття.

Загалом, Аналітична доповідь 2023 року демонструє, що ефективна охорона нематеріальної культурної спадщини є складним процесом, який вимагає застосування широкого спектру інструментів публічного управління. Завдяки комплексному підходу, що поєднує в собі планування, організацію, мотивацію, комунікацію та інші функції, можна досягти значних результатів у збереженні культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Висновки до розділу 2

У розділі досліджено закордонні, українські правові та інші офіційні та неофіційні джерела з проблеми охорони НКС. Це було зроблено з метою аналізу, синтезу національної та міжнародної практики у сфері охорони НКС для виявлення, ідентифікації та оцінки можливостей застосування певних інструментів публічного управління в даній сфері в практику України з формулюванням в розділі 3 даної дисертації конкретних пропозицій. Здійснене дослідження комплексу джерел нормативно-правового, звітнього та наукового характеру виявило й дозволило теоретично обґрунтувати з посиланням на міжнародну практику ключових функціональних та процесно-управлінських аспектів ОНКС в публічному управлінні.

1. На міжнародному рівні інституційний дизайн охорони нематеріальної культурної спадщини (НКС) сформовано навколо основних цінностей та принципів, що зосереджуються на захисті культурного різноманіття та

визнанні культурної ідентичності спільнот. Конвенція ЮНЕСКО 2003 року є основним документом, який закладає юридичну основу для захисту НКС, базуючись на концепції культурної спадщини як невід'ємної складової людської ідентичності та прав людини. Цей інструмент наголошує на значенні сфери НКС як живої спадщини, що потребує особливих підходів у межах правового забезпечення, відмінних від тих, що застосовуються до матеріальної спадщини.

Проте, структура Конвенції, збудована за моделлю охорони матеріальної культурної спадщини (1972 р.), виявилася недостатньо гнучкою для охоплення динаміки та специфіки НКС. Для подолання цієї недосконалості міжнародні зусилля пропонують інтеграцію норм прав людини з акцентом на культурні права, що передбачає забезпечення умов для самобутнього розвитку культурних традицій та їх передачі наступним поколінням. Такий підхід вважається необхідним для збереження культурного різноманіття в умовах глобалізації, що несе загрозу одноманітності культурних проявів.

Охорона нематеріальної культурної спадщини є складним і багатофункціональним управлінським процесом, який вимагає системного підходу та залучення зусиль різних суб'єктів політики та політичних інститутів. Публічне управління відіграє в цьому процесі ключову роль, забезпечуючи планування (формування політики, бюджетування), прийняття рішень, мотивацію, організацію (координацію), комунікацію, контроль (оцінювання) та роботу з персоналом – суб'єктами практичної діяльності та носіями НКС. Для успішної реалізації заходів у сфері охорони НКС в Україні необхідно подолати існуючі проблеми та створити ефективну систему публічного управління, яка би базувалась на процесних характеристиках та результатах, пов'язаних з функціями управління.

Україна має значний потенціал для збереження та розвитку своєї нематеріальної культурної спадщини. Для досягнення цієї мети необхідно формувати професійне та системне публічне управління, активізувати

соціальне партнерство та міжсекторальну взаємодію, створити сприятливі умови для інвестицій у культуру та залучати до цього процесу всі зацікавлені сторони.

2. Здобуття Україною незалежності відкрило нові перспективи для охорони культурної спадщини. Була прийнята нова Конституція, яка закріпила правові основи для збереження культурних цінностей. Однак, перехідний період та економічні труднощі ускладнили ефективну реалізацію цих положень.

Нормативно-правова база України щодо охорони нематеріальної культурної спадщини перебуває на стадії формування. Хоча існують певні позитивні зрушення, загалом вона є недостатньо розвиненою та потребує подальшого вдосконалення. В Україні існують закони щодо охорони культурної спадщини, зокрема Закон «Про охорону культурної спадщини», і закріплено поняття нематеріальної культурної спадщини. Україна також є учасником міжнародних конвенцій.

Однак законодавство не містить достатньо детальних норм для охорони нематеріальної культурної спадщини, бракує інтеграції з іншими галузями права, а наявні норми часто не застосовуються через відсутність інструментів і фінансування. НКС потребує єдиної державної політики та цілісної системи публічного управління цією сферою, а також законодавства щодо кримінальної відповідальності за порушення. Аналіз правових колізій та неузгодженостей у нормативно-правовій базі щодо охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні дозволив виділити такі основні правові колізії та неузгодженості в ній:

А. Загальність визначень та недостатня конкретизація і відсутність деталізації поняття «нематеріальна культурна спадщина». Законодавство, як правило, використовує загальні формулювання, не надаючи чіткого та вичерпного визначення поняття «нематеріальна культурна спадщина». Це ускладнює його застосування на практиці та може призводити до різних тлумачень. Нормативно-правові акти України не містять визначених критеріїв

для елементів нематеріальної культурної спадщини, що потребує додаткової конкретизації.

Б. Розпорошеність нормативних положень, недостатня координація і відсутність єдиного Закону. Правові норми щодо охорони нематеріальної культурної спадщини розкидані по різних законах та підзаконних актах, що ускладнює їх систематизацію та застосування. Відсутність чіткої координації між різними нормативно-правовими актами, що регулюють питання охорони культурної спадщини, призводить до невідповідностей та прогалин у правовому регулюванні.

В. Проблеми з визначенням суб'єктів охорони, нечіткий розподіл їх повноважень. Не визначено повноваження різних органів влади та інших суб'єктів у сфері охорони НКС, що призводить до «білих плям» у відповідальності. Недостатньо уваги приділено участі інститутів громадянського суспільства в охороні НКС. Хоча законодавство України передбачає участь громадськості в охороні культурної спадщини, інструменти та механізми такої участі не завжди прописані достатньо детально.

Г. Недостатнє та нестабільне фінансування сфери охорони НКС. Нестабільне фінансування заходів щодо охорони культурної спадщини ускладнює реалізацію нормативно-правових актів. Загалом виділяється недостатня кількість коштів на охорону культурної спадщини, особливо нематеріальної.

3. Проблеми з застосуванням норм права за порушення у сфері ОНКС. Встановлено недостатні захищеність від порушень, таких як несанкціоноване використання, комерціалізація тощо та складність доведення авторства, а саме виникнення труднощів при доведенні авторства на елементи нематеріальної культурної спадщини. Законодавство України не передбачає правових норм стосовно захисту від цих порушень. Україна потребує значного доопрацювання та адаптації до сучасних викликів свого законодавства.

Визначено ключові напрями, процеси, аспекти, тенденції розвитку у світовій практиці охорони НКС, в аспектах публічно-управлінському та

міжсекторальному. Узагальнення та дослідження ідентифікованих в Аналітичному звіті ЮНЕСКО 2023 року функцій публічного управління ОНКС та ключових аспектів міжсекторальної взаємодії у сфері охорони культурної спадщини в країнах з розвиненою економікою, надало можливість сформулювати принципи (як цілі та бажані результати) публічного управління та міжсекторальної взаємодії в охороні НКС: партнерство та демократичність; прозорість та публічність; стійкість; системність та ефективність; соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; законодавче стимулювання та легітимація діяльності; громадянська активність.

Публічне управління відіграє ключову роль у формуванні та реалізації політики в сфері охорони НКС. Розширений аналіз Аналітичної доповіді 2023 року з метою ідентифікації в ньому дій, напрямків роботи та структурованих результатів діяльності дозволив ідентифікувати та довести наявність в них функцій публічного управління у сфері охорони НКС. На цій основі можна виділити ключові функції публічного управління у сфері охорони НКС:

Перший аспект, функція, напрям діяльності та компонент дій – планування (стратегічне) або напрям розробки та формування політики, комплексної стратегії:

А. Створення стратегічного документу (розробка довгострокових стратегій збереження НКС), який визначить цілі, пріоритети та механізми реалізації заходів з охорони НКС за участю всіх зацікавлених сторін.

Б. Нормативно-правове регулювання: розробка та вдосконалення законодавчої бази, що визначає поняття НКС, її значення для суспільства та інструменти й механізми її охорони; створення чітких критеріїв для визначення об'єктів НКС та процедур їх включення до національних та міжнародних реєстрів; регулювання відносин у сфері використання, передачі та комерціалізації НКС; створення сприятливого інвестиційного клімату: забезпечення прозорих правил гри, мінімізація бюрократичних процедур та створення сприятливих умов для ведення бізнесу; розробка та прийняття законів, які б стимулювали інвестиції в культуру, легітимізували діяльність

суб'єктів практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини, надавали податкові пільги меценатам та соціальним підприємствам, спрощували процедури реєстрації благодійних організацій.

В. Фінансування (розподіл бюджетних коштів та залучення додаткових ресурсів), законодавче забезпечення для створення правового поля, яке регулює відносини в сфері охорони НКС та стимулює залучення ресурсів, забезпечення стабільного фінансування заходів з охорони НКС з державного бюджету, розвиток інструментів та механізмів залучення позабюджетних коштів (меценатство, спонсорство, міжнародна допомога), створення фондів для підтримки проектів з охорони НКС.

Другий аспект, функція, напрям діяльності та компонент дій – прийняття рішень. Процес прийняття рішень є важливим для визнання культурної спадщини як ресурсу для сталого розвитку та гарантування доступу громад до екосистем, необхідних для її збереження.

Основними інструментами прийняття рішень, як доводить світова практика, є: політичні інструменти та механізми, що включають закони та стратегії охорони; комунікації, консультації з громадами через зустрічі, опитування та цифрові інструменти; залучення зацікавлених сторін, включаючи громади та неурядові організації, до процесів планування та звітності.

Третій аспект, функція, напрям діяльності та компонент дій – мотивація, створення стимулів для праці у даній сфері. Основними завдання мотивації є: створення внутрішніх мотиваторів у суб'єктів діяльності та носіїв нематеріальної культурної спадщини, таких як: почуття приналежності (створення спільноти, яка підтримує збереження культурної спадщини); самореалізація (забезпечення можливостей для професійного й особистісного розвитку); соціальна відповідальність (усвідомлення важливості внеску кожного у збереження культурного надбання).

Інструменти зовнішньої мотивації у сфері ОНКС це: матеріальні стимули: фінансова підтримка (гранти, премії, підтримка проектів); соціальне

визнання: публічне визнання, нагороди, почесні звання; зростання в професійній або позапрофесійній сфері: можливості для професійного та ділового розвитку у сфері охорони культурної спадщини. Більшість країн (95%) впроваджують політики, спрямовані на підвищення обізнаності та визнання практиків і носіїв нематеріальної культурної спадщини. Це досягається через призи, нагороди та церемонії вшанування. Використання офіційних логотипів та емблем ЮНЕСКО сприяє популяризації елементів НКС.

Конкретні мотиваційні заходи: програми менторства для молодих фахівців; конкурси на кращі проєкти з охорони нематеріальної культурної спадщини; навчальні семінари з інтерактивними методами; онлайн-платформи для обміну знаннями та досвідом; системи оцінки роботи та надання зворотного зв'язку; навчання: тренінги та семінари для підвищення компетентності щодо етичних принципів; визнання та нагороди: за дотримання етичних норм; мережі співпраці: платформи для обміну досвідом та найкращими практиками.

Формуванню інституційної поведінки у сфері ОНКС сприяють Етичні кодекси для різних сфер (туризм, освіта, дослідження).

Четвертий аспект – функція, напрям діяльності та компонент дій – організація (координація):

А. Інституційне забезпечення: створення спеціалізованих державних органів або структурних підрозділів, відповідальних за охорону НКС; координація діяльності різних рівнів влади (центрального, регіонального, місцевого) у сфері охорони НКС.

Б. Інвентаризація та документація: проведення систематичної інвентаризації об'єктів НКС; створення національного реєстру НКС; розробка методик документації та збереження інформації про НКС.

В. Охорона та збереження: розробка та реалізація програм з охорони та збереження НКС, включаючи заходи з фізичного захисту, документації,

передачі знань та відтворення; створення сприятливих умов для передачі знань про НКС наступним поколінням.

Г. Співпраця з науковими установами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Забезпечення ефективної взаємодії різних державних органів, а також з іншими зацікавленими сторонами.

П'ятий аспект – функція та напрям діяльності та компонент дій «комунікація». Формування комунікації відбувається через:

А. Розвиток громадянського суспільства через підтримку громадських ініціатив, залучення громадян до процесу прийняття рішень та контролю за використанням бюджетних коштів.

Б. Створення платформ для діалогу: організація регулярних зустрічей, конференцій та форумів для обговорення проблем та пошуку спільних рішень. Активна інформаційна кампанія для підвищення обізнаності громадськості про важливість збереження культурної спадщини та можливості участі у цьому процесі.

В. Популяризацію та просування: проведення інформаційних кампаній з метою підвищення обізнаності громадськості про значення НКС; організація культурних заходів, фестивалів та виставок, присвячених НКС; сприяння розвитку культурного туризму.

Г. Міжнародне співробітництво: участь у міжнародних програмах та проектах з охорони НКС; обмін досвідом з іншими країнами; представлення національної НКС на міжнародній арені.

Шостий аспект – функція, напрям діяльності та компонент дій – контроль та оцінка. Функція контролю та оцінки є важливою складовою процесу охорони НКС, оскільки забезпечує систематичний моніторинг та оцінку ефективності заходів з її збереження. Основні інструменти цієї функції включають законодавчі, регламентаційні та адміністративні заходи, регулярне самозвітування країн-учасниць, інвентаризації та циклічну звітність, що допомагає відстежувати прогрес у збереженні спадщини. Важливим елементом є також моніторинг участі державних органів, громадянського

суспільства, місцевих громад, ЗМІ, бізнесу у виконанні програм та проектів, оцінка їх ефективності, оновлення переліків елементів НКС та впровадження онлайн-звітності для кращого моніторингу індикаторів та встановлення цілей на майбутнє.

Ця функція не лише допомагає оцінювати ефективність заходів охорони, але й сприяє формуванню політики, орієнтованої на сталий розвиток, інтеграції НКС у соціальні, екологічні та економічні сфери, а також забезпеченню поваги до культурного розмаїття. Постійне вдосконалення механізмів збору даних і моніторингу дозволяє краще враховувати потреби різних громад і груп, включаючи маргіналізовані та меншини, що сприяє інклюзивності в охоронній діяльності.

Сьомий аспект – функція, напрям діяльності та компонент дій – робота з персоналом (суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини). Іншими словами, мова йде про умовне «управління персоналом» (суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини).

Функція роботи з персоналом у сфері ОНКС має важливе значення для успішного формування та впровадження політики щодо збереження та управління цією спадщиною. Головна мета цієї діяльності полягає у розвитку професійних і позапрофесійних компетентностей людей, які беруть участь у процесах охорони, а також у формуванні управлінських вмінь, необхідних для здійснення інших функцій публічного управління.

Головні інструменти цієї функції включають: освіту та підвищення кваліфікації – формальну та неформальну освіту, яка сприяє передачі знань і розвитку компетенцій (особлива увага приділяється збереженню зв'язку між формальною та неформальною освітою для ефективного захисту НКС); залучення громад – залучення спільнот та носіїв НКС до процесів управління та передачі знань, оскільки саме вони продовжують практикувати і передавати спадщину; підтримку наукових та мистецьких досліджень – заохочення досліджень у сфері охорони НКС і документування елементів спадщини;

виховання самоповаги та взаємоповаги – формування взаємоповаги між групами та спільнотами через програми, спрямовані на збереження та популяризацію спадщини; політику недискримінації та гендерної рівності – інтеграції принципів інклюзивності та рівності у всі аспекти освіти і роботи з персоналом у сфері НКС.

Завдяки таким інструментам країни-учасниці сприяють створенню умов для передачі та збереження НКС, одночасно забезпечуючи ефективне управління та планування у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Бородін Є. І., Першина Н. Г. Еволюція інституціонального дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини. *Аспекти публічного управління*. 2023. Том 11. № 4. С. 35-41. DOI <https://doi.org/10.15421/152350>
2. Верховна Рада України прийняла Постанову про утворення Тимчасової слідчої комісії з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства України у сферах культури, охорони культурної спадщини, туризму, фізичної культури і спорту. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. Опубліковано 12 березня 2025, о 15:48. <https://www.rada.gov.ua/news/razom/259754.html>
3. Вечерський В. В. Сучасні проблеми методики містобудівної охорони культурної спадщини. *Теорія та історія архітектури та містобудування*. Київ : НДІТІАМ, 2005. С. 273-282.
4. Закон України «Про збереження архітектурної та містобудівної спадщини». Проект вноситься народними депутатами України: Ю. С. Сербіним, В. О. Яворівським, Я. І. Джоджиком. Проект Закону України від 09. 11. 2009 р. № 5329 (Одержаний ВР України). <https://ips.ligazakon.net/document/view/jf44100a?an=3>
5. Закон України «Про корінні народи України» від 1 липня 2021 р. № 1616-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2021. № 38. Ст. 319. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>
6. Закон України «Про культуру» від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
7. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. № 1805-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>

8. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» 6 березня 2008 р. № 132-VI.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text>
9. Концептуальні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури : постанова Кабінету Міністрів від 28 черв 1997 р. № 675.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-97-п#Text>
10. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341. III.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
11. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України» від 12 лют. 2018 р. № 105.
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0105734-18#Text>
12. Основи законодавства про культуру від 14 лют. 1992 р. № 2117-XII.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12#Text> (Закон втратив чинність на підставі Закону № 2778-VI (2778-17) від 14.12.2010. ВВР. 2011. № 24. Ст. 168.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної служби охорони культурної спадщини» від 30 березня 2002 р. № 446 (втратив чинність, втрата чинності від 15.03.2006 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2002-п#Text>
14. Прибега Л. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини. Культурологічна думка. 2009. № 1. С. 130-138.
https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD1_Prybieha.pdf
15. Примачук Ю. Відсоткова філантропія в Україні: вимоги до організацій та питання звітності (21.02.2020). Ресурсний центр ГУРТ.
[https://www.gurt.org.ua/news/informator/58445/;](https://www.gurt.org.ua/news/informator/58445/)
16. Про затвердження типових положень про управління культури і туризму обласної, Севастопольської міської, Головне управління культури, Головне управління охорони культурної спадщини, управління туризму і курортів

Київської міської, відділ культури і туризму районної, районної у м. Севастополі, відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини районної у м. Києві державної адміністрації : Постанова Кабінету міністрів України від 25 листоп. 2009 р. № 1415 (втратив чинність – втрата чинності від 20. 02. 2013 р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1415-2009-п#Text>

17. Шалігова І. Ф. Популяризація культурної спадщини як компонент ефективного державного управління об'єктами культурної спадщини. *Софійські читання* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2009. С. 526-529.

18. Що змінить впровадження відсоткової філантропії в Україні? (January 24, 2020). Центр демократії та верховенства права. <https://cedem.org.ua/news/vidsotkova-filantropiya/>

19. Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2020 Edition (2020). Printed in France at UNESCO. 152 p. CLT-2021/WS/5; CLD-758.21.

20. Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (World Heritage Convention), 1037 UNTS 151. (1972, November 23).

21. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, 249 UNTS 240, and its two Protocols, respectively of 1954 (249 UNTS 358) and 1999 (38 ILM 769) (1954, May 14).

22. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. (2003, October 17). UNESCO General Conference. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

23. Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage intergovernmental committee for the safeguarding of the intangible cultural heritage. Analytical Report of the first cycle of periodic reporting on the implementation of the Convention and on the current status of elements inscribed on the Representative

List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity by States Parties in Europe. Eighteenth session Kasane, Republic of Botswana 4 to 9 December 2023. 122 pgs.

24. Decisions adopted by the Executive Board at its 155th Session, Doc. 155 EX/Decisions. (1998, December 3). Executive Board, 155th, Paris and Tashkent. <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001142/114238e.pdf>

25. Declaration on Cultural Policies. (1982). World Conference on Cultural Policies, Mexico City, 26 July–6 Aug. 1982. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505>

26. Francioni, F. (2002). The Protection of Intangible Cultural Heritage: A New Challenge for UNESCO and International Law. Symposium: *The Transmission and Present State of Cultural Heritage*.

27. Globalization and Intangible Cultural Heritage. (2004). International Conference. Tokyo, Japan, 24–26 August 2004. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001400/140090e.pdf> pgs. 49, 51.

28. Kurin R. Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention. *The International Journal of Intangible Heritage*. 2007. Vol. 2. Pgs. 10-20.

29. Lenzerini F. Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. *The European Journal of International Law*. 2011. № 22(1). Pgs. 101-120.

30. Pérez de Cuéllar, J. (1996). Our creative diversity: report of the World Commission on Culture and Development. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000105586>

31. Presentation of Candidature Files of the Masterpieces. (2001). <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001246/124628eo.pdf>

32. Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore. (1989). <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/recommendation-safeguarding-traditional-culture-and-folklore>

33. Report of the World Commission on Culture and Development. (1996).
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000104333>
34. The Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity. (2006).
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147344>
35. The oral heritage of humanity. Res. No. 23. (1997, November 12).
36. UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity. (2001, November 2).
UNESCO General Conference. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
37. UNESCO, 'Brief history of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003)'.
www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00007, 943 UNTS 178
38. Williams R. Border County (1960). Parthian Books. 450 pgs. ISBN 978-1-902638-81-2.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

3.1. Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні

У цьому підрозділі розкрито тему використання процесного підходу як безперервного, циклічного процесу, побудованого на виконанні системи функцій управління, в публічному управлінні у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні. Інструмент процесного підходу, який слугує основою технології процесного публічного управління, надає можливості проаналізувати свої сильні та слабкі сторони, переваги та недоліки процесу управління; оцінити проміжні та остаточні результати; розробити план з урахуванням конкретних дій аби досягти своїх цілей, налаштувавши відповідні процеси у вигляді функцій (дій).

НКС – це безцінний скарб, що сягає глибин людської історії та формує унікальну ідентичність кожного народу. Вона охоплює не лише мову, фольклор, традиції та звичаї, але й колективні знання, навички, інструменти, артефакти та культурні простори, які передаються з покоління в покоління. Ця спадщина живить почуття етнокультурної самобутності, єднає людей та дає їм відчуття приналежності до чогось більшого. Актуальною науковою проблемою є розробка наукових підходів до управління у сфері охорони НКС в Україні.

Процесний підхід – це важливий відомий інструмент управління для будь-якої соціальної організації, включеної у різноманітні соціальні процеси, включаючи сферу охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні. Цей інструмент, який виступає основою технології процесного управління, надає можливості проаналізувати свої сильні та слабкі сторони, переваги та

недоліки процесу управління; оцінити результати; розробити план з урахуванням конкретних дій аби досягти своїх цілей, налаштувавши відповідні процеси. Реалізація планів у життя вимагає організації та залучення різних ресурсів та людей для реалізації процесу та результату управління.

На основі досліджень В. Бакуменка [2-4]; В. Воронкової [13]; В. Куйбіди, І. Шпекторенка [30; 31]; Т. Сидорчук [59]; І. Черленяка [71]; Т. Christensen et al. [88, с. 104]; J. Ferdous [93], Н. George Frederickson, В. Smith Kevin, W. Larimer Christopher, J. Licari Michael [94, с. 101-102] можна зробити попередній висновок, що процесний підхід в управлінні – це безперервний, циклічний процес, побудований на виконанні системи функцій управління, який допомагає організаціям: визначити свої можливості, цілі, напрямки та зміст необхідних дій з урахуванням бажаних результатів згідно з місією у контексті адаптивності до зовнішнього середовища та довгострокової перспективи, а також з'ясувати, наскільки успішною була організація у досягненні своїх цілей. Актуальним та доступним є процесний підхід в публічному управлінні у сфері ОНКС в Україні.

Основними принципами та перевагами процесного підходу в публічному управлінні у сфері ОНКС обґрунтовано:

1. Системність: системний підхід до формулювання змісту управлінських дій надає чіткості та зрозумілості процесу управління, що складається з функцій, які розкривають змістовну та результативну частину процесу управління; чіткість управлінських ролей. Розгляд охорони НКС як системи взаємопов'язаних і циклічних функцій, дій та процесів; визначення та розуміння взаємозв'язків між функціями, процесами та результатами діяльності; управління процесами як системою для досягнення поставлених цілей. Процесний підхід надає можливість спрощення формування організаційної структури.

У межах процесного підходу може бути реалізований системний підхід у сфері охорони НКС (всі процесні аспекти управління повинні бути узгоджені з її стратегією та результатами). Зазначений підхід в управлінні може

здійснюватися з акцентом на принцип гнучкості (коли процеси повинні бути і системними і гнучкими [30-31; 72; 73], щоб краще адаптуватися до змін у середовищі) та принцип участі (всі члени організації, а також зацікавлені сторони повинні бути залучені до процесу процесного управління). Гнучкість означає здатність адаптувати процеси до мінливих умов; готовність до внесення змін до процесів у міру необхідності; заохочення інновацій та нових підходів до покращення процесів; впровадження процесного підходу в управлінні може допомогти організаціям; підвищити результати своєї роботи.

2. Орієнтація на результат: визначення чітких і вимірних проміжних цілей та загальної мети для кожного процесу всередині управління у сфері охорони НКС; контроль (моніторинг) та вимірювання результатів процесів, до яких можуть залучатись внутрішні та зовнішні сторони, що беруть участь в процесі; внесення змін до процесів для оцінювання проміжних та остаточних результатів.

3. Неперервність покращення управління сферою охорони НКС: постійний пошук можливостей для покращення змісту відомих процесів з урахуванням очікуваних результатів; впровадження змін та інновацій для оптимізації процесів; заохочення культури постійного вдосконалення системи процесів та взаємозв'язків між ними.

4. Циклічність: розгляд процесів як циклічних, що системно повторюються з іншими функціями управління; визначення та аналіз етапів кожного процесу у розумінні системності функцій; вдосконалення кожного етапу процесу для покращення загального результату.

5. Відповідальність: визначення чіткої відповідальності за кожен процес та його поєднаність з іншими процесами; забезпечення ресурсами та підтримкою власників процесів; контроль (моніторинг) та оцінка ефективності роботи власників процесів.

6. Взаємодія: забезпечення ефективної взаємодії та комунікації зі зворотним зв'язком між учасниками процесів; створення середовища, що сприяє співпраці, прийняттю рішень та обміну інформацією; заохочення

командної роботи та участі зовнішніх партнерів для досягнення загальних цілей; можливість спеціалізації для людей, залучених до роботи.

7. Документування: чітке документування процесів, включаючи їх цілі, етапи, послідовність та поєднуваність, інституційну легітимність та перспективу; відповідальність та ресурси; забезпечення доступності документації для всіх зацікавлених сторін; оновлення документації при внесенні змін до процесів.

8. Вимірювання: визначення та вимірювання ключових процесів, операцій показників виконання поставлених завдань стосовно кожного процесу (операції); внесення змін до процесів на основі результатів вимірювань; розробка пропозицій для поліпшення координації та комунікації; підвищення гнучкості системи та циклів управління, адаптивності цього процесу; формування мотивів та залучення громадян та експертів.

9. Пріоритизація: визначення пріоритетних процесів в охороні НКС та їх комбінацій для організації; зосередження напрямів діяльності, ресурсів та уваги на пріоритетних процесах; забезпечення того, що пріоритетні процеси відповідають стратегічним цілям та результатам діяльності.

Можна також вказати на недоліки процесного підходу, коли робота організовується некомпетентно, з обмеженою гнучкістю та адаптивністю, найчастіше не враховуються взаємозв'язки між функціями (системність функцій), що може призводити до бюрократизації та неефективності, зайвої формалізації діяльності, що обмежує позитивні очікування від процесного управління.

Узагальнення та дослідження у розділі 2 ідентифікованих в Аналітичному звіті ЮНЕСКО 2023 року ключових аспектів, напрямів, функцій та бажаних цілей і результатів міжсекторальної взаємодії у сфері охорони нематеріальною культурною спадщиною в країнах з розвиненою економікою, надало можливість сформулювати принципи (як цілі та бажані результати) публічного управління та міжсекторальної взаємодії в охороні НКС, які подаються у розширеному варіанті:

1. Партнерство та демократичність, які означають спільну роботу з ефективною охорони НКС лише за умови тісної комунікації, співпраці держави, громадського суспільства, місцевих громад, ЗМІ та бізнесу на основі легітимації, взаємної поваги та відповідальності;

2. Прозорість та публічність, через відкритість інформації про інструменти та механізми залучення, прийняття рішень, використання коштів, результати проектів тощо;

3. Стійкість, коли створюються умов для довгострокового збереження культурної спадщини.

4. Системності та ефективності, коли орієнтація на досягнення конкретних результатів поєднується з оптимізацією використання ресурсів.

5. Соціальна відповідальність бізнесу. Бізнес все активніше долучається до збереження культурної спадщини, підтримуючи культурні проекти та популяризуючи культурні цінності.

6. Меценатство. Меценатство є одним з ефективних інструментів залучення додаткових коштів на охорону культурної спадщини.

7. Законодавче стимулювання та легітимація діяльності. Для заохочення приватних інвестицій в культуру в багатьох країнах діють податкові пільги, спрощені процедури реєстрації благодійних організацій та інші стимули.

8. Громадянська активність, яка відіграє важливу роль у збереженні культурної спадщини. Громадські організації ініціюють проекти, беруть участь в обговоренні та прийнятті рішень, комунікації, контролюють діяльність державних органів і бізнесу.

Стислий зміст процедур та процесів в межах функцій публічного управління в управлінні у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини з позицій процесного підходу, як було доведено у розділі 2, такий.

Планування:

– визначення політики, стратегічних цілей та завдань, що відповідають місії та баченню організації;

- розробка чіткого плану дій стосовно підтримки та здійснення гнучкого планування, прийняття рішень, організації, мотивування та стимулювання, взаємного контролю (оцінки, моніторингу) учасниками процесів охорони НКС, комунікації та додаткового навчання волонтерів, експертів, що описує можливі етапи, ресурси, бюджети та відповідальних за реалізацію плану дій або стратегії.

Організація (координація):

- структурування та розподіл напрямів роботи та завдань між різними підрозділами та зовнішніми учасниками управління;
- забезпечення ресурсами та інструментами;
- прийняття рішень, комунікація, створення атмосфери співпраці та партнерства органів публічного управління з носіями елементів НКС та інститутами громадянського суспільства;
- формування чіткої системи мотивування та стимулювання на досягнення процесної досконалості та результативності процесу управління;
- заохочення ініціативи та відповідальності.

Комунікація:

- забезпечення чіткої та ефективної комунікації;
- детермінація (створення внутрішніх умов у об'єкта управління) для управлінського впливу;
- створення каналів прямого та зворотного зв'язку для адаптації управлінських рішень;
- підтримка форм та методів відкритої та прозорої комунікації [61; 64; 74, с. 185-186; 77].

Контроль (облік):

- встановлення гнучкої системи контролю (оцінки та моніторингу) за процесом управління та поточним контролем учасниками процесів охорони НКС;
- регулярне проведення аналітичних звітів та оцінювання;

- координація процесу управління шляхом внесення необхідних коректив та адаптація стратегії до мінливих умов, які враховуються як ризики;
- обговорення та прийняття рішень;
- використання даних та аналітики для координації планів дій;
- залучення до процесу прийняття рішень різних зацікавлених відповідальних сторін;
- врахування ризиків та невизначеності при здійсненні функцій управління [67; 69; 75; 78].

Робота з суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини (експертами, волонтерами, залученої громадськістю):

- розвиток та додаткова підготовка суб'єктів практичної діяльності та носіїв нематеріальної культурної спадщини;
- забезпечення відповідності кваліфікації виконуваних робіт (навчання; формування початкової обізнаності та подальше набуття досвіду);
- створення та удосконалення сприятливих умов для роботи представників громадянського суспільства [43-45; 68; 74; 79; 83-86].

Обґрунтуємо основні компоненти публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в контексті процесного підходу.

Політика, функція планування та адміністративно-правові заходи, або розробка та прийняття політики та/або правових та адміністративних заходів, які інтегрують нематеріальну культурну спадщину та заходи з її охорони.

Напрямки формування та реалізації функції планування з охорони нематеріальної культурної спадщини (політика охорони НКС, правові та адміністративні заходи (політичні, правові та адміністративні методи публічного управління):

- створення політики та законодавства, стратегій та планів дій, що сприяють охороні нематеріальної культурної спадщини на національному рівні (закони, стратегії, плани дій) та субнаціональному рівні (регіональні, місцеві стратегії, плани дій);

- забезпечення ресурсів для охорони нематеріальної культурної спадщини та умов для стійкого фінансування охорони нематеріальної культурної спадщини: державні, приватні, громадські джерела;
- забезпечення справедливої державної фінансової та/або технічної підтримки охорони нематеріальної культурної спадщини або за рахунок міжсекторального партнерства;
- заохочення активної участі громад, груп та окремих осіб у формуванні політики, адміністративних заходів;
- включення нематеріальної культурної спадщини до політики та програм та/або правових та адміністративних заходів в інших сферах розвитку, окрім культури та освіти: екосистеми; економічний розвиток; соціальний розвиток; зміна клімату; охорона здоров'я; гендерна рівність; інклюзивний розвиток; сталий розвиток;
- справедливий розподіл вигід від використання НКС;
- захист звичаєвих прав громад і груп на екосистеми, необхідні для практики та передачі НКС.

Функція прийняття рішень (системно, насамперед з комунікацією та участю громадськості):

- створення умов для участі громадськості у прийнятті рішень, формуванні, реалізації та контролі політики та адміністративних заходів (рівень участі громадськості може варіюватися від комунікацій та публічних дискусій до залучення до роботи в комітетах, комісіях та органах публічного управління, що формують політику);
- створення умов для забезпечення участі громад у процесах інвентаризації та номінації;
- розробка інструментів та форм участі громад у управлінні нематеріальною культурною спадщиною;
- інформування та культурна просвіта про цінність участі громадян в охороні нематеріальної культурної спадщини;

- сприяння самоповазі та взаємоповазі через інклюзивні плани та програми;
- забезпечення визнання, поваги та примноження нематеріальної культурної спадщини в освітній політиці та/або правових та адміністративних заходах;
- зміцнення передачі та практики використання нематеріальної культурної спадщини;
- сприяння навчанню рідною мовою та багатомовній освіті;
- розробка, обговорення та прийняття національної (державної) політики, що інтегрує елементи НКС та заходи з її охорони;
- створення адміністративних органів в системі публічного управління та заходів або рамок для імплементації Конвенції ООН про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003) [84].

Систематизація заходів з виконання функції мотивації в охороні нематеріальної культурної спадщини. Основними завданнями у здійсненні зазначеної функції є: формування і/або підвищення рівня сформованості мотиваторів та мотивів до збереження та охорони нематеріальної культурної спадщини; зростання поваги до практиків і носіїв елементів нематеріальної культурної спадщини; внутрішня детермінація суб'єктів політики до збільшення участі громадськості в процесах збереження та охорони нематеріальної культурної спадщини; зміцнення міжнародного співробітництва в галузі охорони нематеріальної культурної спадщини.

Напрямок – визнання та вшанування: проведення церемоній вшанування практиків та носіїв елементів нематеріальної культурної спадщини; використання символів: розробка та використання інших символів та емблем.

Напрямок – підтримка та стимулювання. Фінансова підтримка: надання грантів та субсидій на проекти з охорони нематеріальної культурної спадщини; забезпечення податкових пільг для спонсорів та меценатів; освітня та методична підтримка; проведення семінарів, тренінгів та інших заходів для

підвищення кваліфікації практиків; надання методичних матеріалів та рекомендацій.

Підтримка традиційних знань і практики:

- сприяння передачі традиційних знань і практики новим поколінням;
- заохочення молоді до вивчення та практикування нематеріальної культурної спадщини.

Функція організації (координації). Мова йдеться про інституційну спроможність та інституційні перспективи системи охорони НКС згідно зі схваленою політикою та плануванням:

- створення та підтримка компетентних органів з охорони нематеріальної культурної спадщини;
- створення консультативних органів та координаційних механізмів для залучення громад та інших зацікавлених сторін;
- підтримка інших установ та закладів, таких як культурні центри, музеї, архіви та бібліотеки, які можуть сприяти охороні нематеріальної культурної спадщини.

Діяльність з охорони нематеріальної культурної спадщини:

- розробка та впровадження заходів з охорони НКС;
- залучення носіїв елементів НКС до процесів прийняття рішень щодо охорони.

Заходи з передачі НКС наступним поколінням:

- сприяння передачі НКС новим поколінням;
- підтримка практиків та носіїв елементів НКС;

а також:

- забезпечення збереження нематеріальної культурної спадщини;
- запобігання втраті нематеріальної культурної спадщини, забезпечення доступу до нематеріальної культурної спадщини, поважаючи при цьому звичайну практику, що регулює доступ до конкретних аспектів такої спадщини;

- ефективне залучення широкого кола учасників до охорони нематеріальної культурної спадщини, включаючи зацікавлені спільноти, групи, неурядові організації, приватний сектор, науковців та експертів;

- перелік основних показників та факторів для організації оцінювання (моніторингу) діяльності з охорони нематеріальної культурної спадщини.

Важливо мати на увазі такі критерії участі інститутів громадянського суспільства в охороні НКС:

- ступінь залучення зацікавлених сторін до ОНКС;
- участь спільнот, груп та окремих осіб в ОНКС;
- участь неурядових організацій та інших суб'єктів громадянського суспільства в ОНКС;
- участь суб'єктів приватного сектору в ОНКС;
- ступінь участі громадянського суспільства у моніторингу ОНКС.

Іншими завданнями та критеріями оцінювання функції організації в охороні НКС встановлено:

- сприятливе середовище для зацікавлених спільнот, груп та окремих осіб для моніторингу та проведення досліджень програм і заходів з ОНКС;
- сприятливе середовище для неурядових організацій та інших органів інститутів громадянського суспільства для моніторингу та проведення досліджень програм і заходів з ОНКС;
- сприятливі умови для науковців, експертів, науково-дослідних установ та експертних центрів для моніторингу та проведення досліджень програм і заходів з ОНКС.

Світова практика охорони НКС вказує на те, що більшість країн досягли значного прогресу в залученні громадськості та громадянського суспільства до ОНКС. В Україні існує потреба в подальшому розвитку інституційної спроможності та залученні приватного сектору до ОНКС [14; 16; 22; 27; 32; 36]. Ефективна співпраця між різними зацікавленими сторонами є ключовим фактором успіху організації та здійснення охорони НКС.

Систематизація заходів зі здійснення функції комунікації в охороні елементів НКС вказує на те, що основним завданням здійснення зазначеної функції є забезпечення доступності інформації та знань, зворотного зв'язку у формуванні та реалізації політики охорони НКС.

Напрямок – підтримка традиційних знань і практики через заохочення передачі традиційних знань і практики новим поколінням; підтримку практиків НКС; створення сприятливого середовища, зокрема, з використанням цікавого з позиції науки і практики явища мультитемпоральності.

Напрямок – інвентаризація, збереження та передача елементів НКС. Інвентаризація елементів НКС: створення та ведення інвентарів; оновлення та доповнення інвентарів; документація: використання різних методів документації НКС; забезпечення доступу до документації НКС, комунікація між суб'єктами політики охорони НКС; збереження та передача нематеріальної культурної спадщини; документування, запис нематеріальної культурної спадщини у різних форматах, таких як аудіо, відео та текст; оновлення та підтримка баз даних; зберігання документації в безпечних та доступних місцях; забезпечення вільного, постійного доступу до публічної документації; переклад записів інвентаризації та адаптація текстів для широкого загалу читачів; використання децентралізованих процесів [1] інвентаризації для забезпечення різноманіття;

– зміцнення інструментів та досвіду управління, передачі та практики використання НКС (принципи, форми, інструменти, техніки та технології передачі та практики).

Наступний напрямок – комунікація (інформування, просвіта громадськості, що включає в себе такі інструменти та форми взаємодії, комунікативні заходи):

– розробка загальних стратегій для подолання ризиків для життєздатності, виявлених у процесі інвентаризації;

- розробка та впровадження політики та/або правових та адміністративних заходів в галузі освіти, спрямованих на визнання, повагу та примноження НКС;
- організація публічних заходів, присвячених нематеріальній культурній спадщині та Конвенції;
- заохочення та підтримка програм популяризації та поширення належної практики охорони;
- заходи з підвищення обізнаності про НКС серед громадян;
- використання ЗМІ для формування знань та підвищення компетентності про нематеріальну культурну спадщину;
- забезпечення доступності інформації для різних аудиторій, включаючи людей з обмеженими можливостями;
- використання ЗМІ, освітніх програм та інших каналів для інформування про НКС, забезпечення зворотного зв'язку для інститутів громадянського суспільства, бізнесу [6; 9-12; 17; 20].

Напрямок «діджиталізація» – використання цифрових технологій для документування, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини [79; 80; 86; 96; 104; 107].

Напрямок обміну інформацією, що складається зі: створення та підтримки інформаційних мереж; створення мереж між фахівцями з нематеріальної культурної спадщини; сприяння обміну інформацією та досвідом між різними країнами та регіонами; використання онлайн-платформ для полегшення комунікації та співпраці; проведення спільних заходів: (конференції, семінари та інші заходи для обміну знаннями та досвідом); співпраця між різними зацікавленими сторонами, включаючи громадськість, НУО, приватний сектор, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Напрямок – освіта, просвіта, підвищення кваліфікації (підвищення компетентності). За певних умов освіта може виступати окремою функцією управління.

Мета напряму: підвищення компетентності про політику та охорону НКС; заохочення визнання важливості нематеріальної культурної спадщини та її охорони. Об'єкти впливу: громадськість; спільноти; групи (групи інтересів, політичні інститути); окремі особи.

Іншими завданнями та критеріями оцінювання функції комунікації в охороні НКС:

- інтеграція НКС в освітню політику;
- розробка освітніх програм про нематеріальну культурну спадщину для шкіл та інших навчальних закладів;
- підвищення кваліфікації фахівців у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини;
- організація інформаційно-просвітницьких кампаній для широкої громадськості;
- використання ЗМІ для підвищення обізнаності про нематеріальну культурну спадщину.

Напрямок – дослідження нематеріальної культурної спадщини та поширення результатів досліджень серед широкої громадськості: дослідження та моніторинг, мета якого – створення сприятливого середовища для моніторингу та наукових, технічних і мистецьких досліджень у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, до якого залучено громади, групи інтересів, окремі особи, НУО та інші інститути громадянського суспільства.

Напрямок – сприяння повазі та взаєморозумінню:

- підвищення обізнаності про важливість нематеріальної культурної спадщини для культурної ідентичності та різноманіття;
- сприяння навчанню рідною мовою та багатомовній освіті;
- сприяння діалогу та взаєморозумінню між різними культурами;
- боротьба з дискримінацією та культурним привласненням.

Міжнародна співпраця. Основне завдання: сприяння міжнародній співпраці в галузі охорони нематеріальної культурної спадщини, збагачення культурного життя та розширення можливостей для діалогу між культурами.

Напрями:

- обмін інформацією, знаннями, досвідом та найкращими практиками з іншими країнами;
- посилення інституційного потенціалу країн для охорони нематеріальної культурної спадщини;
- участь у міжнародних проектах та програмах;
- сприяння співпраці, розвиток партнерських відносин з міжнародними організаціями;
- підтримка спільних дослідницьких проектів.

Конкретними заходами є: співпраця з іншими країнами; двосторонні та багатосторонні угоди про співпрацю; спільні дослідницькі та освітні програми; обмін експертами; участь у міжнародних програмах та проектах з охорони НКС; розвиток Програми ЮНЕСКО з охорони нематеріальної культурної спадщини; інші міжнародні програми та проекти; обмін науковими розробками, досвідом та найкращими практиками з іншими країнами; конференції, семінари, публікації; створення онлайн-ресурсів; співпраця з іншими міжнародними організаціями, що займаються охороною НКС.

Заходи зі здійснення функції контролю (оцінки, моніторингу) в охороні нематеріальної культурної спадщини.

Напрямок – звітність. Періодична звітність: надання звітів про виконання Конвенції кожні шість років; використання нового методу онлайн-звітності, орієнтованого на результат; розгляд звітів; вдосконалення механізмів збору даних шляхом збору даних про роль нематеріальної культурної спадщини в соціальній, екологічній та економічній сферах.

Напрямок – моніторинг та оцінка:

- інвентаризації: проведення інвентаризацій, орієнтованих на охорону; регулярне оновлення інвентаризацій; забезпечення інклюзивності процесів інвентаризації;
- створення постійних інструментів для контролю (моніторингу) та оцінки прогресу в охороні НКС;

- моніторинг наскрізних питань, пов'язаних з нематеріальною спадщиною (формування та удосконалення політики та координація, корекція планів, поточної організації, комунікації та зв'язків з громадськістю);
- моніторинг заходів зі збереження елементів НКС у конкретній місцевості;
- оцінка гендерної інклюзивності, підвищення поваги до спільнот, груп та окремих осіб, розмаїття та прогресу в різних заходах чи функціях охорони;
- оцінка забезпечення поваги до культурного розмаїття та зміцнення поваги до культурного розмаїття та людської творчості.

Напрям – вжиття додаткових охоронних заходів стосовно:

- подолання негативних наслідків більшої видимості нематеріальної культурної спадщини;
- запобігання комерційному тиску та маркетизації.

Функція роботи з суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини (з залученими активістами, волонтерами, експертами):

- формування представників громадянського суспільства з пріоритетом формування його як кваліфікованого, компетентного, фахового у зазначеній сфері (обізнаність; семінари; додаткове навчання);
- заходи з управління з суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.

Формування компетентності, додаткова освіта та формування компетентності залучених суб'єктів практичної діяльності та носіїв нематеріальної культурної спадщини та інших громадян:

- інтеграція нематеріальної культурної спадщини в навчальні програми початкової, середньої, професійної освіти;
- заохочення досліджень та документації нематеріальної культурної спадщини, забезпечення доступності результатів досліджень та документації для громад.

- підтримка формальної та неформальної освіти для передачі знань та навичок людям, пов'язаних з охороною нематеріальної культурної спадщини;
- залучення громад та активістів до розробки та реалізації освітніх програм.

Підвищення кваліфікації:

- проведення формального професійного навчання для фахівців, які працюють у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини;
- підтримка зв'язків між формальною та неформальною формами професійної освіти.

Інші заходи:

- проведення спільних культурно-виховних заходів, які підвищують компетентність (обізнаність) про нематеріальну культурну спадщину.
- заохочення гендерної рівності та недискримінації в управлінні нематеріальною культурною спадщиною.

Таким чином, застосування процесного підходу в публічному управлінні у сфері охорони НКС сприятиме становленню її ключової ролі у формуванні етно-національної ідентичності, адже саме завдяки їй ми можемо відрізнити себе від інших народів. Нематеріальна культурна спадщина – це те, що робить нашу культуру унікальною та неповторною. Це те, що передається з вуст в уста, з рук в руки, з серця в серце.

Важливо берегти та шанувати нематеріальну культурну спадщину, адже вона є невід'ємною частиною нашої духовності. Це те, що робить нас тим, ким ми є, і те, що дає нам відчуття зв'язку з нашими предками та з нашим майбутнім. Процесний підхід в управлінні розглядається нами як нескладний, зрозумілий та доволі прогресивний підхід, що фокусується на процесах створення цінності для споживачів НКС. Цією цінністю є елементи нематеріальної культурної спадщини. Будь яка соціальна організація або інститут, залучені до охорони НКС (орган публічного управління, політичний, культурний інститут, інститут громадянського суспільства, громадська організація та ін.), розглядається в сукупності взаємопов'язаних принципів та

функцій та пов'язаних з ними управлінських процесів, які нею відтворюються та доводяться до логічного результату.

Принципи (як цілі та бажані результати) публічного управління та міжсекторальної взаємодії в охороні НКС: партнерство та демократичність; прозорість та публічність; стійкість; системність та ефективність; соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; законодавче стимулювання та легітимація діяльності; громадянська активність.

Процесний підхід в публічному управлінні охороною НКС дозволяє використовувати горизонтальні та вертикальні структури управління, політичні інститути та мережі, інститути громадянського суспільства. Охорона НКС, побудована на теоретичній основі процесного підходу та технології процесного управління в багатьох її аспектах відповідає змісту не лише публічного, а й соціального управління.

Процесне управління дає соціальним організаціям доволі чітку основу для кращого прийняття рішень стосовно самого процесу управління, його діяльнісної основи. Процесне управління у сфері охорони НКС – це динамічний процес, який забезпечує організаціям зрозумілий процес розвитку та успіх насамперед у короткостроковій перспективі. Його основою виступає процесний підхід, що фокусується на системному управлінні та координації всіх аспектів діяльності для досягнення чітко визначених цілей.

3.2. Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжтеоретичного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини

У даному підрозділі проблема захисту та охорони НКС розглядається в загальній перспективі міжсекторальної взаємодії в суспільстві. З метою удосконалення зазначеної взаємодії автори дослідили положення «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжтеоретичного збагачення» сучасних європейських дослідників М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі і на їх

основі сформулювали теоретичні підходи до міжсекторального партнерства в охороні нематеріальної культурної спадщини в Україні, окремо звернувши увагу на перспективи залучення до зазначеного процесу молодіжних громадських організацій.

Однією з ключових проблем демократичного розвитку країн Східної Європи та України є дефіцит соціального капіталу та слабка інституціоналізація громадянського суспільства. Відсутність традицій колективної дії, солідарності та довіри, традицій громадянського суспільства взагалі, ускладнює процес легітимації партнерів і партнерства, формування та використання ідентичностей, цінностей, ресурсів, побудови ефективних партнерських відносин між державою і громадянами у сфері охорони та захисту НКС. Це, в свою чергу, є причиною та наслідком гальмування процесів демократизації та становлення відкритого і прозорого суспільства.

У Східній Європі та Україні проблема формування громадянського суспільства є унікальною, адже східноєвропейці знайшли на Заході доречну та необхідну назву феномену, аби позначити те, чого в дійсності у них не існувало. Тобто для всього східноєвропейського і не тільки простору постає проблема пошуку, а може й створення таких форм взаємодії політичних інститутів з інститутами громадянського суспільства, відпрацювання таких механізмів, за яких сутнісний зміст поняття «громадянське суспільство», яке історично «виросло» та сформувалось на американському та західноєвропейському ґрунті, ефективно працюватиме на нашій, східноєвропейській, українській, території, що має свою самобутню історію, культуру, своє певним чином влаштоване суспільство. О. С. Коврига вважає, що «виникає порівняно нова функція державного управління – зв'язки з громадськістю, адже влада діє ефективно, якщо її підтримує громадськість» [24]. Підкреслимо особливість: процес формування громадянського суспільства триває одночасно із іншими процесами, не менш складними – розбудовою державності та системи публічного управління.

Для ефективного функціонування сучасних платформ, які складають базу розвитку сучасної політики й суспільства та їхнього позитивного впливу на політичне життя та соціальні процеси у сфері охорони та захисту НКС, необхідна тісна співпраця всіх зацікавлених сторін. Зокрема, нагальною потребою є залучення громадськості до процесу розробки, реалізації та контролю державної стратегії у сфері охорони НКС [90; 92; 98; 100; 101]. Загальмованість такої участі призводить до недовіри громадян до влади та ускладнює формування та реалізацію публічної політики у зазначеній сфері.

Звернемося до цікавого «теоретичного перехрестя» у дослідженні міжсекторального партнерства (далі – МСП), запропонованого Мохаммадом Садрі, Анжелою Арістиду та Давіде Равазі, що поєднує в собі два підходи до «інтегративного міжетеоретичного» збагачення: інформування та взаємодію. Запропонований даними авторами підхід стосується, на їхню думку, в обґрунтуванні нових напрямків дослідження «відкритих питань, щодо ефективності, цінності та впливу МСП» [102].

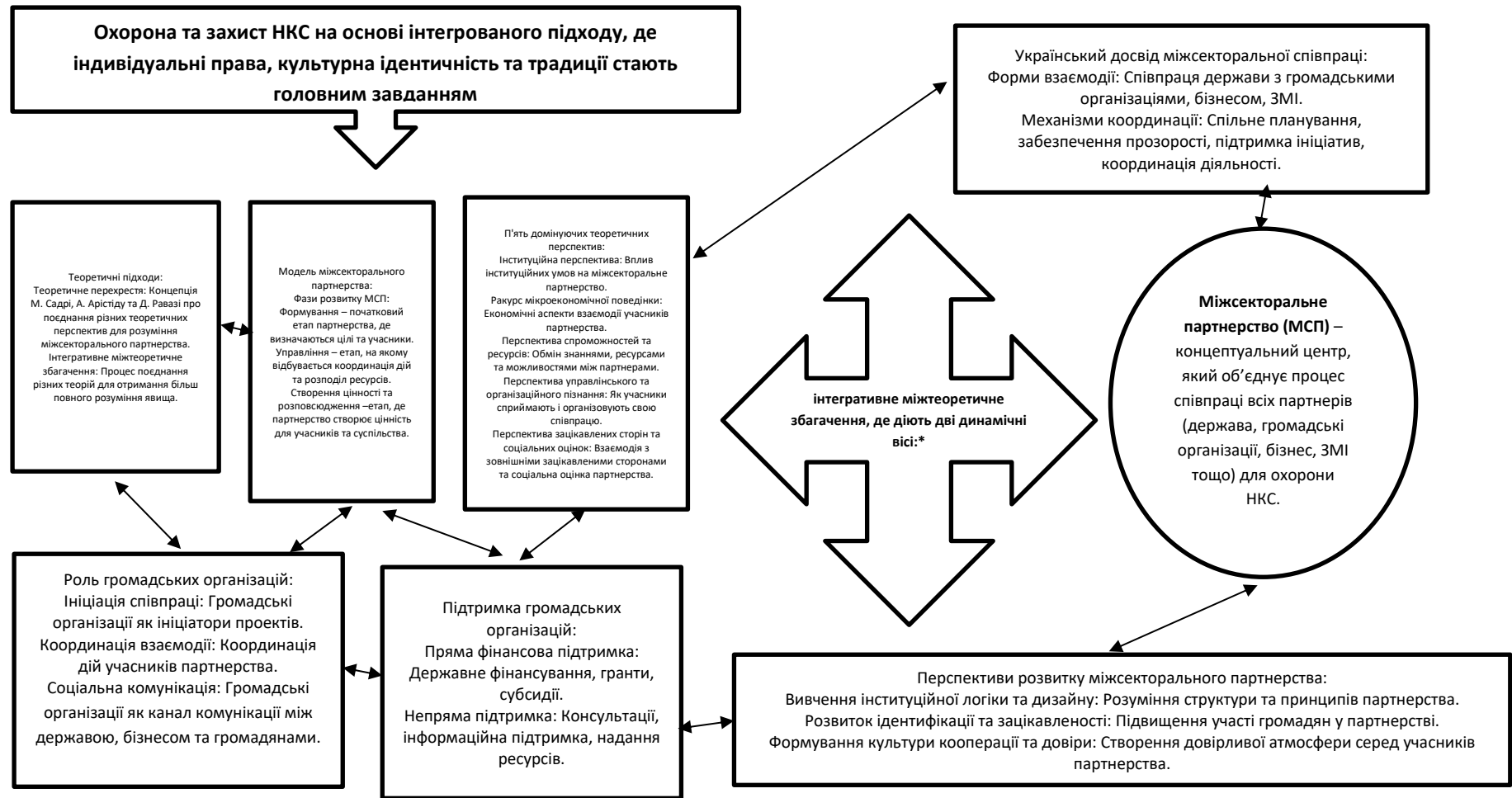
Українська модель громадянського суспільства базується на фундаментальному принципі забезпечення прав і свобод кожного громадянина. Охорона та захист НКС є складовою культурних прав людини та важливою необхідною умовою для забезпечення реальної реалізації та здійснення індивідуальних і колективних прав її носіїв. Охороняти НКС означає зберігати її зв'язок з живими культурами та її роль в ідентичності громад, а також допомагати передавати її майбутнім поколінням [45, с. 22-23].

Саме громадянин, згідно з цією моделлю, є центральною фігурою, права якої мають бути надійно гарантовані. Ефективність такої моделі залежить від наявності чіткого законодавства, відповідних соціальних, політичних інститутів, інституційного дизайну та активної участі громадян у суспільному житті у сфері охорони НКС. М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі на основі узагальнення 561 наукової статті з різних аспектів МСП, відзначили п'ять домінуючих теоретичних перспектив. Такими перспективами вказано п'ять таких: інституційну перспективу; ракурс мікроекономічної поведінки;

перспективу спроможностей та ресурсів; перспективу управлінського та організаційного пізнання; перспективу зацікавлених сторін та соціальних оцінок.

Глибокий аналіз фаз міжсекторального партнерства, проведений М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі, відкриває нові можливості для розуміння взаємозв'язку та нових конфігурацій взаємозбагачення зазначених теоретичних перспектив у сфері охорони НКС. Автори демонструють, як різноманітні способи можуть взаємодоповнюватися та збагачувати кожен окрему перспективу, пропонуючи конкретні змістовні напрями механізми такого збагачення (Рис. 3.1). Вони також застерігають від ризиків та небезпеки ігнорування цих взаємозв'язків, підкреслюючи важливість інтегративного підходу для поглибленого дослідження потенціалу міжсекторального партнерства.

Коли ми вивчаємо різні аспекти соціальних ініціатив в рамках МСП, ми часто забуваємо про роль соціальних та політичних інститутів (організацій, правил, законів). Ця прогалина може призвести до неправильного розуміння того, чому ці ініціативи МСП не завжди досягають успіху. Наприклад, якщо ми не враховуємо, що різні люди та групи мають різні ресурси, погляди, цінності/ідентичності та інтереси, то можемо створити ініціативи в охороні НКС, які будуть неефективними. Крім того, якщо ми не звертаємо увагу на те, як зовнішні умови (наприклад, закони, політика) впливають на ініціативи, то можемо переоцінити значення інших факторів, таких як фінансування (або наявність додаткових ресурсів), підтримка громадськості (або позитивна соціальна оцінка цих МСП).

* Вісь інформування: обмін інформацією, даними, фактичним потенціалом і ресурсами; вісь взаємодії: комунікація, інтеракція, емоційно управлінський компонент, соціальна підтримка та координація

Рис. 3.1. Інтегративний підхід до взаємозв'язку та конфігурації взаємозбагачення теоретичних перспектив МСП у сфері охорони НКС

М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі розробили модель МСП між різними секторами, яка описує її розвиток у три етапи: формування, управління та створення цінності та розповсюдження МСП. Всі ці етапи МСП формуються на перетині взаємодії факторів партнерства: інституційна перспектива; ракурс мікроекономічної поведінки; перспектива спроможностей та ресурсів; перспектива управлінського та організаційного пізнання; перспектива зацікавлених сторін та соціальних оцінок. Ця модель МСП є комплексною системою, яка враховує різноманітні аспекти співпраці в охороні та захисті НКС. Вона описує, як на формування, управління та результати партнерства впливають як внутрішні фактори (ресурси, управління), так і зовнішні (інституційні умови, соціальні очікування та оцінки).

Отже, кожна з домінуючих теоретичних перспектив, які ми розглядаємо, зосереджується на різних етапах та аспектах співпраці навколо охорони та захисту НКС: інституційна вивчає, як правила та закони впливають на співпрацю, досліджує вплив інституційного контексту та логіки МСП; перспектива мікроекономічної поведінки досліджує та аналізує, скільки коштує співпраця і як партнери можуть конфліктувати; перспектива спроможностей та ресурсів фокусується на тому, як партнери обмінюються та спільно розвивають знання (обізнаність), ресурси та можливості; перспектива управлінського та організаційного пізнання досліджує, як люди сприймають співпрацю в рамках МСП і які емоції вона викликає; перспектива зацікавлених сторін та соціальних оцінок вивчає залучення та оцінку зовнішніми зацікавленими сторонами.

Модель «теоретичного перехрестя» має практичне застосування в охороні та захисті НКС. Вона допомагає управлінцям: оцінити потенціал потенційних партнерів, ресурсів та цінностей, співпраці, визначивши, чи варто починати співпрацю і з ким; ефективно здійснювати функції публічного управління, керувати та координувати співпрацею, вирішувати конфлікти, розподіляти ресурси та координувати дії; оцінити результати співпраці та зрозуміти, наскільки співпраця була успішною.

Коли ми поєднуємо різні погляди на МСП, у нас з'являються нові ідеї та можливості для розвитку. Для керівників це означає, що вони повинні комплексно враховувати різні фактори в охороні та захисті НКС, такі як економічні, соціальні, культурні та політичні. Також важливо вміти вирішувати конфлікти, співпрацювати з різними партнерами та оцінювати вплив зовнішніх умов.

Лідери, активісти та волонтери, залучені до сфери охорони та захисту НКС повинні вміти: аналізувати різні фактори з різних перспектив: розуміти, як економічні, соціальні та політичні умови впливають на співпрацю; вирішувати конфлікти; знаходити компроміси та ефективно взаємодіяти з різними партнерами; створити спільну цінність: розуміти, як створити продукт або послугу, яка буде корисна для всіх учасників; оцінювати інституційний, національний та глобальний контекст МСП, враховувати вплив національних та глобальних трендів на співпрацю [38; 41; 48; 53; 54].

Проаналізуємо український досвід міжсекторальної співпраці «органи державної влади і місцевого самоврядування – політичні інститути – бізнес – громадські організації – ЗМІ», форми взаємодії, механізми координації, а також сучасні виклики та перспективи розвитку такого партнерства з урахуванням п'яти ключових перспектив: інституційної перспективи; ракурсу мікроекономічної поведінки; перспективи спроможностей та ресурсів; перспективи управлінського та організаційного пізнання; перспективи зацікавлених сторін та соціальних оцінок.

Хоча ми вивчаємо, як різні соціальні, культурні та політичні інститути та організації взаємодіють між собою в процесі охорони та захисту НКС, ми не повинні забувати про індивіда. Кожна людина має свої власні цінності та інтереси, які не завжди повністю визначаються суспільством або державою. Громадянське суспільство, тобто об'єднання громадян для досягнення спільних цілей, може слугувати посередником між державою та індивідом, допомагаючи знаходити спільну мову. Хоча соціальні, культурні та політичні інститути та суспільство впливають на наші цінності, кожна людина має право

на власні погляди. Громадянське суспільство забезпечує вираження цих поглядів і захисту індивідуальних прав, коли кожен громадянин має у своєму розпорядженні відповідні цінності, ідентичності, ресурси, знання, емоції, довіру, агентські відносини, опортунізм (незгоду з іншою позицією), форми впливу на державу та взаємодії з державою.

Отже, міжсекторальне партнерство – це взаємодія різних груп у суспільстві, таких як держава (уряд), бізнес, політичні, культурні та громадські організації, ЗМІ. МСП у сфері охорони та захисту НКС – це процес взаємодії різних секторів суспільства, через створення стійких соціальних інститутів та систем та посиленні інституційованих форм зв'язків в цій системі на основі спільних цінностей, інтересів, колективних ідентичностей, національної репутації, цілей, довіри та переконань. Спільні цінності і прагнення до розвитку створюють основу для ефективної співпраці. Ця співпраця є важливою, оскільки вона допомагає утримувати баланс сил у суспільстві та сприяє розвитку демократії [57, с. 251-252]. Держава, з одного боку, повинна відігравати ключову роль у розвитку міжсекторального партнерства, створювати умови для взаємодії різних груп інтересів: підтримувати цю співпрацю, сприяти легітимізації партнерів у МСП; регулювати діяльність інститутів МСП; підтримувати розвиток громадянського суспільства, будувати демократичну державу і сприяти розвитку вільного ринку, а з іншого – регулювати її, щоб захистити інтереси всіх громадян. Розвиток громадянського суспільства, демократії та вільного ринку є важливими факторами для успішного міжсекторального партнерства у сфері охорони та захисту НКС. З іншого боку, держава має забезпечувати баланс між різними інтересами та запобігати домінуванню однієї групи над іншими.

Громадянське суспільство є важливим партнером держави у розвитку МСП [18; 99-101; 105; 106]. Воно забезпечує протидію державній владі, органам місцевого самоврядування, висловлює інтереси громадян і сприяє розвитку демократії. Для ефективної співпраці між державою і громадянським суспільством необхідні: демократично обрана державна влада та органи

місцевого самоврядування, сильні громадські організації, взаємна довіра і розуміння.

МСП передбачає використання технології соціального партнерства. Зміни в суспільстві привели до того, що держава більше не може сама вирішувати всі соціальні проблеми. Виникла потреба в залученні інших секторів: бізнесу, громадських організацій та ЗМІ. Системна співпраця цих секторів стала необхідною для ефективного вирішення сучасних викликів у сфері охорони та захисту НКС. Для держави та політичних партій співпраця з громадськими організаціями в рамках МСП є вигідною з кількох причин. По-перше, це дозволяє залучити додаткові ресурси та експертизу для вирішення соціальних проблем. По-друге, співпраця сприяє підвищенню довіри громадян до влади.

Міжсекторальне партнерство – це взаємовигідний процес. Держава отримує підтримку громадянського суспільства, бізнес – можливість впливати на формування державної політики, а культурні та громадські організації – ресурси для реалізації своїх проєктів у сфері охорони та захисту НКС.

Громадські та культурні організації часто беруться за ті самі проблеми, що й держава: допомога нужденним, освіта, культура, охорона культурної спадщини. Вони роблять те, що не може зробити ринок. Люди створюють такі організації, бо хочуть зробити світ кращим і внести свій вклад у розв'язання важливих проблем [51; 60; 63; 66; 70]. Люди створюють громадські організації, оскільки хочуть не просто виконувати свої обов'язки перед суспільством, а й зробити щось більше. Їх мотивують власні цінності та бажання позитивно вплинути на світ навколо. Третій сектор (громадські організації) доповнює державу і ринок. Він займається вирішенням соціальних та соціокультурних проблем, які не завжди є прибутковими для бізнесу і які держава не завжди встигає вирішити.

Громадські та культурні організації часто можуть вирішувати соціальні та соціокультурні проблеми краще і дешевше, ніж державні установи. Тому державі вигідно співпрацювати з ними, передаючи їм частину

відповідальності та ресурсів. Така співпраця дозволяє ефективніше використовувати бюджетні кошти і залучати волонтерів. Співпраця держави з громадськими організаціями підвищує ефективність використання бюджетних коштів. Громадські організації часто більш гнучкі і можуть швидше реагувати на зміни в суспільстві. Співпраця з громадськими організаціями сприяє розвитку громадянського суспільства і зміцненню демократії. Це дозволяє залучати громадян до вирішення проблем, підвищує довіру до влади і робить суспільство більш відкритим.

Згідно з концепцією «інтегративного міжетеоретичного збагачення», взаємодія між державою, громадянським суспільством та іншими секторами може бути значно ефективнішою, якщо всі соціальні інститути і сторони будуть діяти в єдиному руслі. Громадянське суспільство, підтримуючи державні ініціативи, не лише сприяє досягненню спільних цілей, але й зміцнює власну позицію. Держава, здійснюючи прозорий контроль, як одну з функцій публічного управління над діяльністю громадських організацій, забезпечує прозорість та ефективність використання ресурсів і підвищує довіру громадян, запобігає зловживанням [46, с. 217-218; 76, с. 5]. Громадянське суспільство відіграє важливу роль у зміцненні інститутів державної влади. Надаючи моральну та матеріальну підтримку, громадські організації допомагають державі досягати кращих результатів у формуванні та реалізації національної політики у сфері культури та захисту культурної спадщини. Таке взаємовигідне партнерство сприяє розвитку демократичного суспільства.

На основі аналізу закордонної практики МСП рекомендовані два типи форм взаємодії держави, політичних, культурних інститутів та інститутів громадянського суспільства, хоча вони можуть вважатись інструментами підтримки й співпраці органів публічної влади України з організаціями третього сектору. Для ефективної співпраці між державою та громадським сектором необхідно створити сприятливі умови для розвитку інституційних спроможностей громадських організацій. Виходячи з міжнародного досвіду, пропонуємо дві основні форми підтримки громадських організацій в Україні:

1. Пряма фінансова підтримка: податкові пільги для організацій та їхніх донорів; бюджетне фінансування проектів та операційних витрат; пільгове кредитування; надання грантів; субсидій; податкових пільг; безкоштовного майна; ресурсів тощо.

2. Непряма підтримка (нефінансова підтримка): консультації та інформаційна підтримка; надання в оренду приміщень та обладнання; сприяння у розвитку інституційних спроможностей.

Ці заходи допоможуть громадським організаціям стати більш ефективними і самостійними, а також посилити їхню роль у вирішенні проблем охорони та захисту НКС.

Для ефективної співпраці з громадськими організаціями важливо, щоб держава та місцева влада були гнучкими і могли швидко адаптуватися до змінних умов [26; 29; 34-35; 58; 62]. Це означає, що держава та місцева влада повинні бути готові змінювати свої плани і пріоритети в залежності від потреб громади та носіїв НКС. Пропонуємо такі форми взаємодії: спільне планування під час розробки програм за участю громадських організацій; забезпечення прозорості потреб (публікація інформації про потреби та можливості для співпраці; проведення відкритих конкурсів для виконання завдань у Планах охорони елементів НКС); підтримка ініціатив (фінансування проектів громадських організацій в рамках різних програм; фінансування проектів громадських організацій в рамках міжнародних, державних та муніципальних програм; співфінансування проектів з приватним сектором); координація діяльності (створення координаційних рад для обговорення спільних питань та ухвалення рішень).

Отже, для громадських і культурних організацій «міжсекторальне партнерство» – це спільна робота з носіями НКС, органами влади та бізнесом для вирішення важливих суспільних проблем, таких як охорона та захист НКС. Ця співпраця базується на взаємній повазі, спільних цінностях і розумінні того, що разом можна досягти більшого. Співпраця між державою та громадськими організаціями є багатогранним процесом, який залежить від

безлічі факторів. Конкретні форми та способи такої взаємодії визначаються інституційним контекстом, міжсекторальною поведінкою, наявними національними ресурсами та спроможностями, рівнем управлінських та організаційних знань та компетентностей учасників з усвідомленням перспективи участі зацікавлених сторін та соціальних оцінок. Саме на перетині цих чинників відбувається співпраця в рамках МСП, формується унікальна модель міжсекторальної взаємодії в Україні навколо питань охорони та захисту НКС.

МСП передбачає: солідарність, кооперацію та спільні цілі, коли усі учасники партнерства об'єднані спільним бажанням покращити захист та охорону НКС; розподіл відповідальності, коли кожен партнер бере на себе певні обов'язки і вносить свій внесок; взаємоповагу, коли учасники партнерства поважають один одного і визнають важливість внеску кожного; дотримання закону, коли вся діяльність здійснюється в рамках чинного законодавства; соціальний характер партнерства, коли сформовано спрямованість на охорону та захист НКС.

Громадські організації відіграють ключову роль у міжсекторальному партнерстві [28; 33; 42; 50; 55; 56]. У контексті міжсекторального партнерства громадянське суспільство бере на себе відповідальність за: ініціацію співпраці, коли громадські організації часто пропонують рішення та виступають ініціаторами проєктів, програм та планів з охорони та захисту елементів НКС; координацію взаємодії, координуючи дії різних учасників партнерства; соціальну комунікацію: громадські організації є важливим каналом комунікації між державою, бізнесом і громадянами. Однак, держава часто використовує громадські організації для виконання власних соціальних функцій, перекладаючи на них частину відповідальності. Часто громадські організації розглядаються як додатковий інструмент державного регулювання, за допомогою якого необхідні послуги можна надавати більш дешево.

Наприклад, наведемо кілька потенційних напрямів участі молодіжних громадських організацій в охороні та захисті НКС: документування та

збереження: збір інформації; створення архівів; розробка інтерактивних платформ; популяризація та просування: організація заходів; створення інформаційних матеріалів; проведення лекцій та семінарів; відродження та ревіталізація: залучення молоді; створення молодіжних гуртків; співпраця з носіями традицій; захист та адвокація: моніторинг стану спадщини; розробка стратегій захисту; адвокація інтересів спільнот; міжнародне співробітництво: участь у міжнародних проектах; обмін досвідом; створення міжнародних мереж [7, с. 12-13].

Конкретна суспільна потреба, яка є актуальною для суспільства в цілому чи його певної частини називається «соціальне замовлення» [21, с. 56], як комплекс заходів організаційно-правового характеру з розробки та реалізації загальнодержавних і місцевих соціальних програм та соціальних проектів за рахунок бюджетних та інших коштів шляхом укладення соціальних контрактів на конкурсній основі.

Соціальне замовлення – це форма, інструмент та механізм, який дозволяє залучати громадські організації до вирішення соціальних проблем. Соціальне замовлення починається з визначення соціальної проблеми. Далі проводиться конкурс, в якому беруть участь різні соціальні та культурні інститути та організації, щоб запропонувати найкраще рішення (соціальна програма, соціальний проєкт). Після вибору переможця укладається угода (соціальний контракт), і починається реалізація проєкту. На кожному етапі здійснюється контроль, моніторинг та оцінка ефективності виконання проєкту, щоб перевірити, чи досягнуто поставлених цілей.

Окрім соціального замовлення, існують інші форми співпраці між державою, громадськими організаціями та бізнесом. Ці форми взаємодії між державою, громадянським суспільством та бізнесом у рамках міжсекторального партнерства можуть бути різноманітними: цільове фінансування (пряма фінансова підтримка конкретних організацій, що займаються вирішенням соціальних проблем); конкурсне фінансування (проведення конкурсів на гранти для залучення широкого кола учасників та

стимулювання інноваційних підходів); створення спільних структур (формування асоційованих структур (організацій, фондів, партнерств) для більш ефективної координації зусиль); тимчасові угоди (укладання короткострокових угод для реалізації конкретних проектів); довгострокові угоди (закріплення принципів співпраці на тривалий період для забезпечення стабільності та прогнозованості).

Таким чином, нині відбувається зміна ролі держави, коли вона перестала бути єдиним суб'єктом, відповідальним за вирішення суспільних проблем. Зростає роль різних акторів: держави, бізнесу, громадських організацій та молоді, політичних партій, ЗМІ. Поєднання різних теоретичних перспектив у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі відкриває нові горизонти для дослідження співпраці з охорони НКС. Менеджери, які використовують цей підхід, зможуть: поглибити свої знання, розуміючи, як працюють складні соціальні системи; приймати більш обґрунтовані рішення, враховуючи різні фактори при прийнятті рішень; сприяти розвитку співпраці та впроваджувати інноваційні підходи до управління проектами.

Існує багато форм взаємодії в межах міжсекторального партнерства. Кожна форма має свої переваги та підходить для вирішення різних завдань та проблем: відсутність довіри, конкуренція за ресурси, різні інтереси тощо.

Вибір форми співпраці залежить від конкретних умов та цілей в охороні та захисті НКС. Конкретні форми взаємодії: партнерства, коаліції, мережі, платформи тощо; механізми координації: спільні проекти, робочі групи, консультації тощо; перспективи: можливості для розширення співпраці, створення нових соціальних інститутів та організацій тощо.

Для управління сферою охорони та захисту НКС це означає актуальність інституціалізації співпраці, аби співпраця між різними секторами набувала системного характеру; фінансову стабілізацію шляхом надання стабільного фінансування для забезпечення довгострокового розвитку; розвиток інституційних механізмів через підтримку впровадження ефективних систем управління, звітності та контролю; співпрацю з державними органами шляхом

створення механізмів взаємодії та обміну досвідом. Реалізація цих заходів дозволить громадським організаціям стати більш професійними та ефективними партнерами держави в охороні та захисті НКС. Актуальними аспектами розвитку МСП у сфері охорони та захисту НКС є: вивчення та побудова інституційної логіки та дизайну, спроможностей та ресурсів МСП; розвиток ідентифікації та зацікавленості громадян і молоді зокрема; формування культури, кооперації та довіри у суспільстві.

3.3. Концептуальна модель публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії

Цей підрозділ зосереджений на тому, як різні соціальні, політичні, культурні інститути суспільства можуть об'єднати свої зусилля для збереження нематеріальної культурної спадщини України, такої як народні пісні, танці, ремесла тощо. Метою підрозділу є моделювання концептуальних підходів до здійснення функцій публічного управління у сфері охорони НКС за участю міжсекторальної взаємодії.

НКС – це живі традиції, знання та практики, що передаються з покоління в покоління. Вона охоплює широкий спектр вираження, включаючи мову, музику, танці, ремесла, кулінарію та усні традиції. НКС є важливою частиною ідентичності та культурної різноманітності спільнот [43; 97; 99; 103; 108]. Нагадаємо, що Аналітична доповідь ЮНЕСКО 2023 року підкреслює важливу роль громадянського суспільства у збереженні та популяризації НКС. Звіт ґрунтується на даних з 41 країни і описує численні приклади успішної співпраці між державними органами, громадами, НУО та приватним сектором в цій сфері [89]. Актуальність даної статті для України обумовлена такими викликами: слабкою інституційною спроможністю учасників процесу, різними інтересами учасників процесу, коли існує необхідність легітимації діяльності та пошуку компромісів між різними інтересами учасників

партнерства; відсутністю досвіду співпраці, необхідністю розробки ефективних механізмів взаємодії; обмеженими ресурсами, недостатнім фінансуванням та дефіцитом кадрових ресурсів.

Окрім того, НКС набула більшого визнання як важлива частина культурної спадщини світу. Це призвело до зростання попиту на заходи з її охорони. Деякі люди критикують державне домінування в сфері охорони НКС, стверджуючи, що воно може призвести до бюрократизації. В останні роки з'явилося багато нових акторів, які беруть участь в охороні НКС, включаючи НУО, ОГС та приватний сектор. Зміна клімату може негативно вплинути на елементи НКС, пов'язані з природною спадщиною та традиційними практиками. Це може призвести до втрати знань та практик, а також до економічних та соціальних проблем для носіїв НКС. Існує ризик комерційної експлуатації НКС, що може призвести до її втрати. Важливо розробляти та впроваджувати етичні принципи, які регулюють комерційне використання НКС.

Тема участі громадянського суспільства в охороні НКС має свою історію та традиції. Протягом століть громади та групи людей брали участь у збереженні та популяризації своїх культурних цінностей та традицій. Однак важливість ролі громадянського суспільства в цій сфері зросла в останні роки. Громадянське суспільство відіграє важливу роль у збереженні та популяризації НКС. Громади, громадські (неурядові) організації (ГО, НУО) та інші організації громадянського суспільства (органи місцевого самоврядування, політичні партії, профспілки) можуть брати участь в інвентаризації, дослідженні, номінації та охороні елементів НКС. Вони також можуть сприяти підвищенню компетентності людей та учасників процесу охорони та захисту НКС власне про НКС та заохочувати до її використання в сучасному житті.

Процес управління у сфері охорони та захисту НКС є складним та багатогранним, який вимагає залучення широкого кола зацікавлених сторін [8; 44; 65; 84; 102]. Міжсекторальна взаємодія є ключовим фактором успіху в цій

сфері, оскільки кожен сектор вносить унікальний внесок, збільшує легітимність політики та має свої інструменти впливу. Перевагами міжсекторального партнерства нами визначено: комплексний підхід, що забезпечує розгляд проблеми з різних сторін; синергія зусиль та об'єднання ресурсів та компетенцій різних учасників; підвищення ефективності, коли синергія та комплексний підхід до формування та реалізації функцій публічного управління дозволяють досягти кращих результатів за менших витрат; легітимність учасників процесу забезпечує кращу інституційну спроможність та широку підтримку суспільства; сталий розвиток сприяє кращому розвитку регіонів та країни в цілому.

Елементи моделі обумовлені політичними акторами, політичними інститутами, серед яких провідне місце посідають інститути державної влади, президенства, виконавчої влади, місцевого самоврядування, судочинства; інститути громадянського суспільства, ЗМІ, громадяни як суб'єкти політики.

Основними ролями зазначених зацікавлених сторін є такі. Державна законодавча влада розробляє та вдосконалює законодавчу базу у сфері збереження та охорони НКС, передбачаючи судовій владі необхідні повноваження з захисту прав і свобод зацікавлених сторін. Виконавча влада займається реалізацією державної політики в галузі охорони НКС, фінансуванням проєктів, організацією та координацією діяльності різних соціальних, політичних та культурних інститутів. Судова влада забезпечує захист прав інтелектуальної власності та вирішення спорів, пов'язаних з НКС. Органи місцевого самоврядування розробляють та реалізують місцеві програми з охорони та захисту НКС; створюють умови для залучення громадськості до процесу управління; співпрацюють з державними органами та іншими зацікавленими сторонами. Політичні партії формують політичну волю та підтримку для охорони та захисту НКС, включають питання охорони та захисту НКС до своїх програм.

Громадські організації здійснюють моніторинг стану НКС та захист прав носіїв НКС, проводять дослідження та розробку рекомендацій; залучають

громадськістю до участі в процесі охорони та захисту НКС [15; 19; 32;]. Профспілки захищають права працівників, зайнятих у сфері культури та мистецтва, сприяють збереженню традиційних знань та ремесел. ЗМІ поширюють інформацію про НКС та її значення, сприяючи прозорості політики у цій сфері, формуючи громадську думку.

Бізнес здійснює інвестування в проекти з охорони та захисту НКС, створює фонди, спонсорує проекти, використовує елементи НКС у своїй діяльності з дотриманням законодавства та етичних норм, використовує корпоративну соціальну відповідальність для популяризації НКС.

Громадяни України як суб'єкти політики мають широкі можливості для індивідуальних дій у сфері охорони та захисту НКС [50; 52-54]. Існує багато способів, якими громадяни можуть брати участь у збереженні НКС:

1. Дізнатися про НКС, сформувати власні знання та компетентності у цій сфері. Першим кроком до збереження НКС є розуміння її змісту та значення. Громадяни можуть дізнатися про НКС свого регіону, досліджуючи її історію, традиції та цінність. Це можна зробити, читаючи книги, статті та інші матеріали про НКС, відвідуючи музеї, фестивалі та інші заходи, де можна познайомитися з НКС, а також розмовляючи з носіями НКС. Коли громадяни дізнаються про НКС і поділяються своїми знаннями з іншими, це допомагає підвищити обізнаність про НКС та її значення.

2. Передати знання та компетентності. Після того, як громадяни дізнаються про НКС, вони можуть поділитися своїми знаннями, уміннями з іншими. Це можна зробити, розповідаючи про НКС друзям, родині та сусідам, публікуючи інформацію про НКС у соціальних мережах, а також навчаючи своїх дітей про НКС.

3. Підтримувати носіїв НКС. Носії НКС – це люди, які володіють знаннями та практиками НКС. Важливо підтримувати носіїв НКС, купуючи вироби ручної роботи, створені носіями НКС, відвідуючи виступи та інші заходи, організовані носіями НКС, а також жертвуючи кошти організаціям, які

підтримують носіїв НКС. Підтримка носіїв НКС допомагає їм зберегти свої знання та практики НКС.

4. Брати участь у заходах з охорони НКС. Існує багато заходів з охорони НКС, в яких громадяни можуть взяти участь. Це може включати волонтерство на проектах з охорони НКС, участь у громадських слуханнях з питань охорони НКС, а також обговорення та підтримка політики, спрямованої на захист НКС [37; 39; 40; 46]. Участь у збереженні НКС може збагатити життя людей, надаючи їм відчуття зв'язку зі своїми культурними коренями та спільнотою.

5. Бути прикладом. Один із найважливіших способів, якими громадяни можуть брати участь у збереженні НКС, – це бути прикладом для інших. Це означає використовувати НКС у своєму повсякденному житті, дотримуватися традицій та практик НКС, а також показувати іншим, що НКС є важливою частиною вашого життя [23; 25; 47].

Отже, індивідуальна участь громадян у політиці та публічному управлінні у сфері ОНКС є важливою для забезпечення життєздатності НКС для майбутніх поколінь. Кожна людина може зробити свій внесок у збереження НКС, навіть якщо це невеликий крок. Збереження НКС є важливим для створення стійкого майбутнього, оскільки вона може допомогти людям краще зрозуміти та цінувати різноманіття, а також сприяти соціальній згуртованості.

Процеси взаємодії соціальних, політичних, культурних інститутів та інститутів громадянського суспільства формуються та розвиваються головним чином навколо функцій публічного управління у сфері охорони НКС. Так, функція планування (формування політики, бюджетування) здійснюється навколо артикуляції, акцентуації, агрегації, спільної розробки стратегій, рішень та планів дій з охорони та захисту НКС. Бюджетне планування здійснюється через спільне визначення пріоритетів та розподіл бюджетних коштів між різними проектами та контролю за ними. Функції планування та бюджетування системно поєднуються з комунікацією як регулярним обміном інформацією та досвідом між усіма учасниками процесу, встановленням та

підтримкою прямих та зворотних зв'язків між суб'єктами політики – учасниками процесу, що здійснюється.

Здійснення функції комунікації потрібне для: 1. Створення інформаційних ресурсів: розробка веб-сайтів, публікацій, відеоматеріалів для популяризації НКС; 2. Проведення інформаційних кампаній: організація конференцій, семінарів, фестивалів, виставок для підвищення обізнаності громадськості; 3. Використання соціальних інтернет-мереж: активне використання соціальних мереж для комунікації з різними соціальними спільнотами.

Реалізація публічного управління у сфері охорони НКС відбувається через функції прийняття рішень, організації та координації зусиль різних зацікавлених сторін для виконання запланованих заходів. Контроль (моніторинг та оцінка) полягають розробці системи критеріїв, показників та індикаторів для оцінки ефективності заходів з охорони НКС, у спільному моніторингу ефективності реалізації проектів та внесення необхідних коректив. Особливе значення надається створенню умов для залучення громадськості до моніторингу виконання програм та проектів та регулярного аудиту [49, с. 115-117; 54; 63], навчання, інших заходів, спрямованих на покращення професіоналізму діяльності органів публічного управління, відповідальних за охорону НКС.

Розвиток людських ресурсів полягатиме в: програмах навчання та підвищення кваліфікації, розробці та реалізації програм для фахівців, які працюють у сфері охорони НКС; заснуванню стипендій та грантів з метою підтримки молодих дослідників та фахівців; сприянні обміну досвідом між фахівцями з різних країн.

Пропонуємо критерії і показники для оцінки ефективності заходів з охорони НКС, що дозволяє не лише контролювати їх реалізацію, а й вносити необхідні корективи на основі зворотного зв'язку.

Табл. 3.1

Критерії та показники для оцінки ефективності заходів з охорони нематеріальної культурної спадщини (НКС)

№ п/п	Критерії	Показники	Індикатори
1.	Кількість заходів та активностей	Кількість проведених заходів (фестивалів, семінарів, виставок) на підтримку НКС	
		Кількість учасників цих заходів	
2.	Залучення громади	Кількість волонтерів та їхня активність у проектах з охорони НКС	
		Відсоток населення, яке бере участь у громадських слуханнях або обговореннях	
3.	Освітня та просвітницька діяльність	Кількість навчальних програм та тренінгів, спрямованих на підвищення обізнаності про НКС	
		Кількість навчальних матеріалів (публікацій, відео, онлайн-курсів) про НКС	
4.	Соціальні показники	Зростання інтересу до традиційних практик у громаді (вимірюється через опитування)	
		Зміна ставлення до НКС у різних соціальних групах	
5.	Економічні показники	Обсяг інвестицій у проекти з охорони НКС	
		Вплив охорони НКС на місцеву економіку (зростання туристичного потоку, створення робочих місць)	
6.	Інфраструктура та ресурси	Кількість ресурсів (фінансових, матеріальних) виділених для охорони НКС	
		Створення або модернізація інфраструктури для підтримки НКС (музеї, культурні центри, бібліотеки)	
7.	Моніторинг та оцінка	Рівень задоволеності учасників заходів (опитування)	
		Оцінка ефективності заходів з боку експертів та фахівців у сфері культури	
Продовження табл. 3.1			
8.	Цифрові технології	Кількість цифрових ресурсів, розроблених для популяризації НКС (веб-сайти, мобільні додатки)	

		Взаємодія через соціальні мережі (кількість підписників, активність у коментарях)	

Загалом, ці критерії та показники допоможуть забезпечити цілісний підхід до оцінки заходів управління у сфері охорони НКС, дозволяючи не лише контролювати реалізацію проектів, а й вносити корективи в стратегії та плани дій на основі отриманих результатів і зворотного зв'язку від громади та інших зацікавлених сторін.

Громадянське суспільство може бути джерелом інноваційних підходів до охорони НКС. НУО та ОГС можуть розробляти нові методи документування, дослідження, охорони та популяризації НКС.

Світова практика у сфері охорони та захисту НКС вказує на найбільш результативні принципи, напрями та інструменти міжсекторальної взаємодії [44; 80-82; 84; 85; 87; 89; 91; 95]:

- децентралізація управління з метою передачі частини повноважень на місцевий рівень для більш ефективного управління НКС;
- створення робочих груп, координаційних та консультативних рад на різних рівнях (національному, регіональному, місцевому) з представників різних секторів для розробки рекомендацій щодо політики в галузі охорони НКС та забезпечення ефективної взаємодії між усіма учасниками процесу;
- залучення громадськості до обговорення важливих питань, пов'язаних з охороною НКС;
- укладання угод між державними органами, громадськими організаціями та бізнесом для спільного реалізації проектів;
- створення та розвиток мереж співпраці між музеями, бібліотеками, архівами, освітніми закладами та іншими організаціями, що займаються охороною та захистом НКС;
- розробка та реалізація спільних проектів, що об'єднують зусилля різних секторів;

- організація форумів та конференцій для обміну досвідом та налагодження контактів між різними зацікавленими сторонами;
- використання цифрових технологій для фасилітації спілкування та співпраці.

Таким чином, особливість процесного підходу полягає у можливості забезпечити динамічний характер публічно-управлінських функцій, рішень та результатів, адаптованих до змінних умов. Для успішної реалізації цього підходу необхідно враховувати специфіку кожного учасника, їхні інтереси та ресурси. Громадські та культурні організації, місцеві громади можуть ініціювати проекти, координувати дії учасників та виступати каналом комунікації між державою, бізнесом, ЗМІ та громадянами. Це, у свою чергу, дозволяє запобігти перекладенню соціальних функцій держави на неурядові структури без належного фінансування та ресурсної підтримки.

В рамках міжсекторального партнерства важливо створити інституційні інструменти та механізми, які забезпечують ефективне прийняття рішень та комунікацію між усіма учасниками. Наприклад, спільне планування програм з участю громадських організацій та місцевої влади може привести до більшої прозорості потреб та можливостей для партнерства. Взаємоповагу та довіру між партнерами можна зміцнити через систематичний моніторинг та оцінку ефективності спільних проектів, що сприятиме покращенню управлінських рішень, довіри та підтримки.

Використання «інтегративного міжетеоретичного збагачення» допомагає об'єднати різні підходи, сприяючи глибшому розумінню складних соціальних систем, що оточують НКС. Таке збагачення відкриває нові горизонти для дослідження та практичного застосування, де кожен учасник може внести свій унікальний внесок, ґрунтуючись на своїх знаннях та досвіді, розширенні легітимності. Співпраця між державою, бізнесом і громадянським суспільством не лише сприяє вирішенню актуальних соціальних проблем, але й формує культуру довіри та кооперації у суспільстві.

Процесний підхід у публічному управлінні у сфері охорони НКС повинен реалізуватися через формування та здійснення функцій: планування (формування політики, бюджетування), прийняття рішень, мотивації, організації (координації), комунікації, контролю (оцінки), роботи з суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини та міжсекторальне партнерство, яке забезпечує гнучкість та адаптивність управлінських рішень. Залучення всіх учасників до спільної роботи з охорони та захисту НКС є ключовим для ефективної реалізації соціальних проектів. Це партнерство базується на взаємоповазі, спільних інтересах, цілях, ресурсах і готовності адаптуватися до змін, що є особливо важливим у контексті охорони НКС.

Розглядаючи формування та застосування функцій публічного управління у сфері ОНКС через призму перспектив міжсекторального партнерства, обґрунтуймо найголовніші принципи публічного управління у сфері охорони НКС в контексті ключових аспектів МСП.

Принципи (як нормативна основа, цілі та бажані результати діяльності) публічного управління та міжсекторальної взаємодії у сфері охорони НКС, сформульовані на основі дослідження закордонної практики в попередніх розділах нами були обґрунтовані такі: партнерство та демократичність; прозорість та публічність; стійкість; системність та ефективність; соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; законодавче стимулювання та легітимація діяльності; громадянська активність. Для вирішення цілей та завдань ОНКС на основі процесного підходу в публічному управлінні та теоретичних перспектив МСП у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі ці принципи збагатяться:

– принципом інституційної перспективи. У рамках цього принципу та перспективи важливо створити чітку інституційну структуру, яка б забезпечувала взаємодію між державними органами, соціальними, політичними, культурними інститутами, громадськими організаціями та бізнесом. Це може включати планування, організацію розробки законодавчих

актів і нормативно-правових документів, що регламентують процеси у сфері охорони НКС. Створення асоційованих структур або координаційних рад дозволить систематизувати зусилля всіх учасників партнерства, забезпечуючи їхню комунікацію та інтеграцію в загальну стратегію охорони;

– принципом мікроекономічної поведінки. У цій перспективі важливо враховувати економічні стимули для залучення різних учасників. Наприклад, пропозиція грантів або фінансових заохочень для соціальних, культурних інститутів, громадських організацій та підприємств, які беруть участь у програмах охорони НКС, може мотивувати (стимулювати) їхню активність. Залучення бізнесу до соціально відповідальних ініціатив також може знизити витрати на охорону НКС і підвищити їхню відповідальність;

– принципом спроможностей та ресурсів. З цієї точки зору важливо визначити, легалізовувати, створювати умови для мобілізації ресурсів, необхідних для ефективної охорони НКС. Це може включати не лише фінансові ресурси, а й людські, управлінські (методологічні), технологічні та інформаційні. Наприклад, громадські організації можуть брати участь у зборі даних та документуванні культурних практик, в той час як державні органи можуть забезпечити фінансування та технічну підтримку. Спільне використання ресурсів в межах здійснення функцій планування, організації (координації) дозволяє підвищити ефективність зусиль усіх учасників;

– принципом управлінського та організаційного пізнання. Цей принцип як мета – перспектива та результат акцентує увагу на важливості розуміння, обміну досвідом, управлінськими практиками та організаційних структур, що застосовуються в охороні НКС. Менеджери та учасники проєктів повинні бути навчені працювати в умовах міжсекторального партнерства, що вимагає компетентностей специфіки кожного сектора та вміння налагоджувати співпрацю через участь у формування та виконанні функцій публічного управління. Створення навчальних програм та обміну досвідом між учасниками може сприяти розвитку ефективних управлінських практик;

– принципом зацікавлених сторін та соціальних оцінок. Важливим аспектом формування та реалізації зазначеного принципу як норми, цілі та результату публічного управління є врахування інтересів та потреб усіх зацікавлених сторін, що беруть участь у процесі управління у сфері охорони НКС шляхом їхньої комунікації та спільного прийняття рішень, контролю та взаємодії. Діалог і консультації з громадою, носіями традицій та культурними інститутами та організаціями можуть забезпечити врахування їхніх поглядів у розробці політики та програм. Регулярні оцінки ефективності проектів і ініціатив, засновані на відгуках громади, також дозволять адаптувати стратегії охорони відповідно до змінюваних потреб.

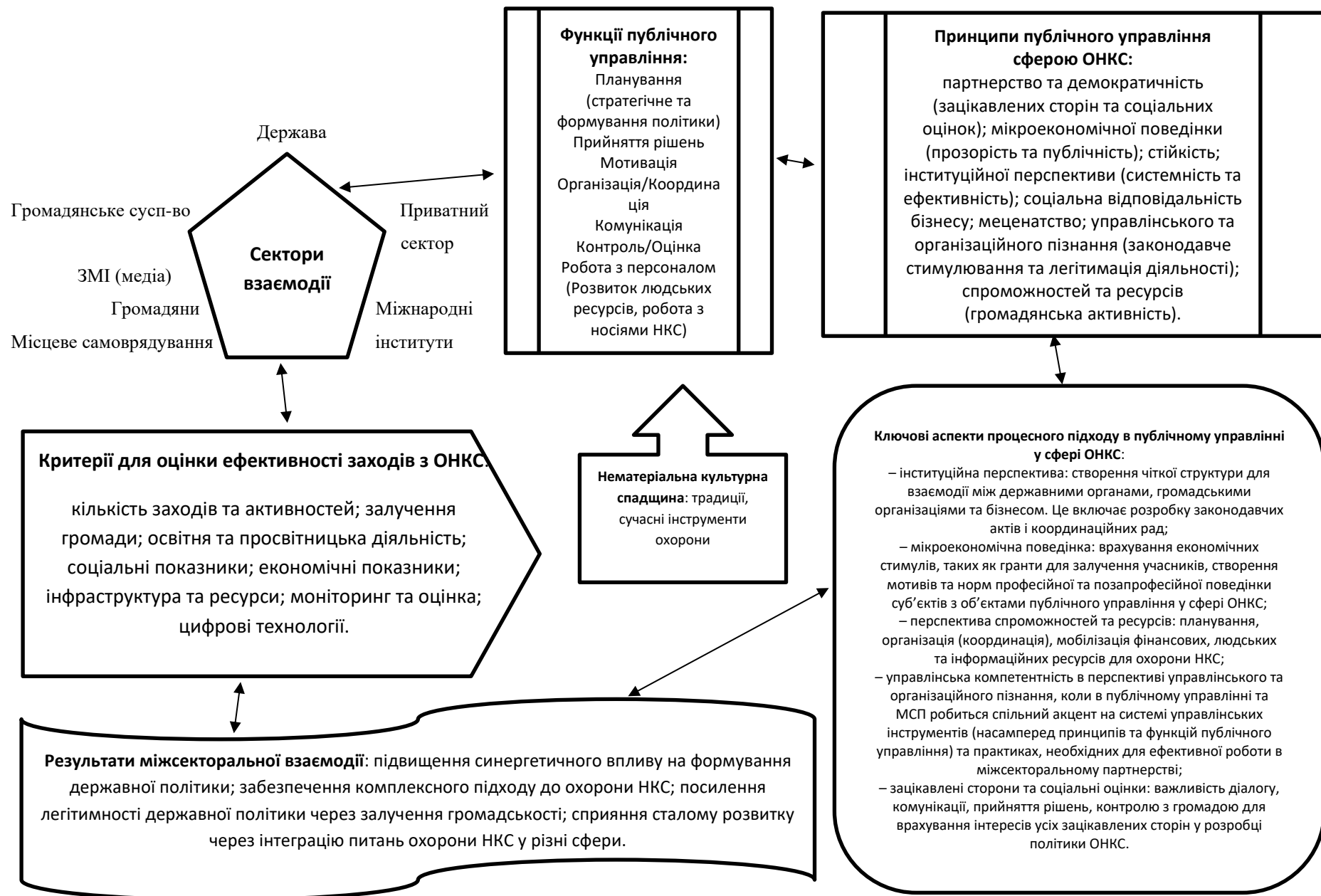

Рис. 3.2. Концептуальна модель публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії

Для нормативно-правового регулювання сфери охорони нематеріальної культурної спадщини потрібна розробка проекту Закону України «Про охорону нематеріальної культурної спадщини». Оскільки при забезпеченні заходів з охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини потрібна міжсекторальна взаємодія, необхідно внесення змін в законодавство, яке регулює інші сфери, наприклад освіти, сільського господарства, охорони здоров'я тощо. Необхідне внесення змін до Закону України «Про корінні народи України» (Табл. 3.2):

Табл. 3.2

Зміни до Закону України «Про корінні народи України»

Зараз	Нова редакція
Стаття 3 пункт 6	
Корінні народи України мають право відроджувати, використовувати, розвивати і передавати майбутнім поколінням свої історію, мови, традиції, писемність і літературу, відновлювати та зберігати об'єкти матеріальної та нематеріальної культурної спадщини.	Корінні народи України мають право відроджувати, використовувати, розвивати і передавати майбутнім поколінням свої історію, мови, традиції, писемність і літературу, відновлювати та зберігати об'єкти матеріальної культурної спадщини, відтворювати елементи нематеріальної культурної спадщини.
Стаття 4 пункт 1	
Корінні народи України мають право на дотримання, відродження та розвиток своїх духовних, релігійних та культурних традицій і звичаїв, збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини.	Корінні народи України мають право на дотримання, відродження та розвиток своїх духовних, релігійних та культурних традицій і звичаїв, збереження матеріальної культурної спадщини та практикування елементів нематеріальної культурної спадщини.

Пропонується розробити проект постанови Кабінету Міністрів України щодо визначення критеріїв елементів, які пропонуються для включення до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини.

Отже, гібридизація процесного підходу в публічному управлінні та теоретичні перспективи у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі дозволяють сформулювати такі принципи публічного управління у сфері ОНКС в Україні: партнерство та демократичність (зацікавлених сторін та соціальних оцінок); мікроекономічної поведінки (прозорість та

публічність); стійкість; інституційної перспективи (системність та ефективність); соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; управлінського та організаційного пізнання (законодавче стимулювання та легітимація діяльності); спроможностей та ресурсів (громадянська активність).

Даний висновок доводить про логіку та обґрунтованість концепту про системність інструментів публічного управління [30; 31] насамперед в частині про взаємопов'язаність та співвідношеність принципів управління з його функціями. Причому зазначені принципи публічного управління співвідносяться з функціями публічного управління, наприклад, принцип інституційної перспективи найбільше змістовно співвідноситься з функцією планування та процесом формуванням політики; принцип мікроекономічної поведінки – в першу чергу з функцією мотивації та організації; принцип спроможностей та ресурсів насамперед реалізовується в умовах функцій планування, організації (координації); принцип управлінського та організаційного пізнання реалізовується в умовах усього управлінського циклу як циклу функцій, а не лише завдяки функції організації (координації) та обміну досвідом; принцип зацікавлених сторін та соціальних оцінок якнайперше виступатиме результатом функцій комунікації, прийняття рішень, контролю.

Формування та застосування функцій публічного управління у сфері охорони НКС в контексті міжсекторального партнерства вимагає не лише в теорії, а й на практиці системного підходу, що включає інтеграцію всіх вказаних перспектив з усіма функціями публічного управління. Це дозволяє створити системний підхід нового діяльнісного змісту до охорони НКС, що враховує різні аспекти, інструменти (перспективи МСП як принципи публічного управління, функції публічного управління), потреби, можливості, мотиви, ресурси всіх учасників процесу.

Міжсекторальне партнерство нами обґрунтовано як ключовий елемент в моделюванні сучасного публічного управління у сфері ОНКС. Воно дозволяє

забезпечити збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь за участі публічного управління та МСП. Ефективна охорона НКС можлива лише за умови тісної співпраці між усіма зацікавленими сторонами навколо формування та реалізації основних функцій публічного управління. Реалізація зазначених функцій публічного управління у сфері охорони НКС за участю міжсекторальної взаємодії вимагає системного підходу, організації та координації зусиль різних суб'єктів політичного процесу, суб'єктів з об'єктами публічного управління у сфері ОНКС. Важливо створити сприятливе середовище для співпраці, забезпечити прозорість процесів прийняття рішень та залучати громадськість до участі в управлінні у сфері охорони НКС.

Міжсекторальна взаємодія дозволяє досягти кількох важливих результатів:

1. Посилити синергетичний вплив політичних акторів на формування та реалізацію державної політики у сфері охорони та захисту НКС. Об'єднані зусилля різних секторів дозволяють досягти більших результатів у збереженні НКС.

2. Забезпечити комплексний підхід формування та реалізацію державної політики у сфері охорони та захисту НКС. Різні сектори громадянського суспільства вносять унікальні перспективи та знання, що дозволяє розглядати питання охорони НКС з різних потреб та інтересів.

3. Посилити легітимність державної політики у сфері ОНКС. Залучення громадськості до процесу прийняття рішень підвищує легітимність та ефективність заходів з охорони НКС.

4. Сприяти сталому розвитку країни. Охорона та захист НКС є важливим компонентом сталого розвитку, а міжсекторальна взаємодія сприяє інтеграції питань сфери ОНКС в інші сфери життя.

Висновки до розділу 3

1. Процесний підхід забезпечує динамічність управлінських рішень, адаптованих до змінних умов, з акцентом на специфіку учасників і їхні інтереси. Соціальні, політичні, культурні інститути, громадські організації та місцеві громади відіграють ключову роль у ініціації проектів, організації та координації дій та комунікації між державою, бізнесом і громадянами. Це дозволяє запобігти перекладенню соціальних функцій держави на неурядові структури без належного фінансування.

2. Методологічний підхід автора, що базується на гібридизації процесного підходу в публічному управлінні та теоретичних перспектив у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі, дозволив обґрунтувати принципи публічного управління у сфері ОНКС в Україні: партнерство та демократичність (зацікавлених сторін та соціальних оцінок); мікроекономічної поведінки (прозорість та публічність); стійкість; інституційної перспективи (системність та ефективність); соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; управлінського та організаційного пізнання (законодавче стимулювання та легітимація діяльності); спроможностей та ресурсів (громадянська активність).

Цей авторський підхід підтвердив логічність і обґрунтованість методологічного концепту про системність інструментів публічного управління, особливо щодо взаємозв'язку та співвідношення принципів управління з його функціями. Зокрема, вказані принципи публічного управління корелюють із функціями управління: наприклад, принцип інституційної перспективи найбільш змістовно пов'язаний із функцією планування та формування політики; принцип мікроекономічної поведінки – передусім із функцією мотивації та організації; принцип спроможностей і ресурсів головним чином реалізується через функції планування та організації (координації); принцип управлінського та організаційного пізнання охоплює весь управлінський цикл як набір функцій, а не лише завдяки функції

організації (координації) та обміну досвідом; принцип зацікавлених сторін і соціальних оцінок найперше виявляється через функції комунікації, прийняття рішень, контролю.

У рамках міжсекторального партнерства рекомендовано створити інституційні інструменти для прийняття рішень та ефективної комунікації. Спільне планування з громадськими організаціями та місцевою владою покращує прозорість потреб і можливостей для партнерства. Взаємоповага та довіра зміцнюються через моніторинг і оцінку ефективності спільних проєктів, що покращує управлінські рішення.

Критеріями для оцінки ефективності заходів з охорони нематеріальної культурної спадщини (НКС): кількість заходів та активностей; залучення громади; освітня та просвітницька діяльність; соціальні показники; економічні показники; інфраструктура та ресурси; моніторинг та оцінка; цифрові технології.

3. Ключовими аспектами процесного підходу в публічному управлінні у сфері ОНКС є:

- інституційна перспектива: створення чіткої структури для взаємодії між державними органами, громадськими організаціями та бізнесом. Це включає розробку законодавчих актів і координаційних рад;

- мікроекономічна поведінка: врахування економічних стимулів, таких як гранти для залучення учасників, створення мотивів та норм професійної та позапрофесійної поведінки суб'єктів з об'єктами публічного управління у сфері ОНКС;

- перспектива спроможностей та ресурсів: планування, організація (координація), мобілізація фінансових, людських та інформаційних ресурсів для охорони НКС;

- управлінська компетентність в перспективі управлінського та організаційного пізнання, коли в публічному управлінні та МСП робиться спільний акцент на системі управлінських інструментів (насамперед

принципів та функцій публічного управління) та практиках, необхідних для ефективної роботи в міжсекторальному партнерстві;

– зацікавлені сторони та соціальні оцінки: важливість діалогу, комунікації, прийняття рішень, контролю з громадою для врахування інтересів усіх зацікавлених сторін у розробці політики ОНКС.

Результати міжсекторальної взаємодії: підвищення синергетичного впливу на формування державної політики; забезпечення комплексного підходу до охорони НКС; посилення легітимності державної політики через залучення громадськості; сприяння сталому розвитку через інтеграцію питань охорони НКС у різні сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Ахмеров О. О. Теоретичні аспекти децентралізації влади як дієвого механізму демократизації політичної системи: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 5-10.
2. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
3. Бакуменко В. Д., Бондар І. С., Горник В. Г., Шпачук В. В. Особливості публічного управління та адміністрування : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2016. 167 с.
4. Бакуменко В. Д., Усаченко Л. М., Червякова О. В. Теоретичні засади державного управління : навч. посіб. За заг. ред. Л. М. Усаченко. Київ : Інтерсервіс, 2013. 174 с.
5. Бакуменко В., Князєв В., Сурмін Ю. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку. *Вісн. УАДУ*. 2003. № 2. С. 68-81.
6. Безпалько О. М. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку: теоретичні засади дослідження. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1(33). С. 116-123. DOI [10.31558/2307-2318.2019.1.13](https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.1.13)
7. Бородін Є. І., Першина Н. Г. Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжтеоретичного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства в охороні нематеріальної культурної спадщини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Том 35 (74). № 4. С. 8-15. С. 12-13. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/02>
8. Бородін Є. І., Седнева Н. М., Борисова Ю. В., Хохрякова І. В. Сучасний європейський досвід формування та реалізації молодіжної політики : навч. посіб. Дніпропетровськ : Пороги, 2008. 116 с.

9. Ващенко А. С. Моделі взаємодії громадянського та політичного суспільства: теоретико-концептуальний аспект. *Політичне життя*. 2019. № 4. С. 4-9.
10. Влада і суспільство: діалог через громадські ради : монографія. Шайгородський Ю. Ж., Андрійчук Т. С., Дідух А. Я. та ін. За заг. ред. Шайгородського Ю. Ж. Київ : Паливода А. В., 2011. 148 с.
11. Водолазкий В. А. Формування зв'язків із громадськістю в органах місцевого самоврядування України: соціологічний аналіз моделей : автореф. дис. ... канд. соц. наук: спец. 22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини. Київ, 2003. 21 с.
12. Волошина А. В., Лациба М. В. Ефективна організація роботи громадської ради : метод. рек. Укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Агентство «Україна», 2011. 76 с.
13. Воронкова В. Г. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-антропологічні виміри) : монографія. Запоріжжя : РВВ ЗДІА, 2008. 254 с.;
14. Герасимів Б. Моделі громадянського суспільства: проблема взаємовідносин людини та держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. Вип. 4. № 861 (13). <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/may/12710/16.pdf> с. 97-104
15. Громадський моніторинг літнього оздоровлення дітей : poradnik для небайдужих. Кіровоград : Творче об'єднання «ТОРО», 2008. 102 с.
16. Домбровський О. І., Багірянц Д. П. Участь громадськості у здійсненні публічного адміністрування на місцевому рівні: поняття та механізми забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 610-613. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/145>
17. Дубов Д. Засоби масової інформації як якісно нові суб'єкти політичних комунікацій. *Політичний менеджмент*. 2007. № 1. С. 57- 65.

18. Євтушенко О. Місцеве самоврядування – інститут громадянського суспільства та демократичної політичної системи. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2009. Вип. 21. С. 66-70.
19. Ємельянова О. М., Водяний О. М., Дзега В. Д. Діяльність суб'єктів управління на місцевому рівні в сучасних умовах. *Наукові перспективи*. 2023. № 8(38). С. 135-145. DOI [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-135-145](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-135-145)
20. Єремєєва І. А., Шаповал В. А. Групи інтересів як суб'єкти політики. *Політикус. Науковий журнал*. 2016. № 2. С. 76-80.
21. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. Київ : Ваіте, 2016. 280 с.
22. Карп'як О. Громадянське суспільство в сучасній Україні (політико-правовий аспект). *Вісник Львівського університету. Серія філософо-політологічні студії*. 2017. Вип. 14. С. 126-133.
23. Кириченко В. М., Соколенко Ю. М. Функції політичних партій та проблеми їх виконання в Україні. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 1. С. 94-101.
24. Коврига О. С. Взаємодія органів державної влади з громадськістю в системі державного управління України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Т. 31(70). № 2. С. 109-114. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/18>
25. Колодій А. Українські політичні партії перед викликами ХХІ століття. *Політичні партії і вибори: українські та світові практики* : Збірник статей і тез за результатами наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Ю. Р. Шведа) від 8 жовтня 2016 р. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С. 107-129.
26. Колосовська І. І. Засоби впливу на формування іміджу місцевих державних адміністрацій. *Ефективність державного управління в контексті*

- європейської інтеграції* : матер. наук.-практ. конф. 23 січня 2004 р. За заг. ред. А. О. Чемериса. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2004. Ч. 2. С. 194-197.
27. Кормич Л. І., Шелест Д. С. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України. Київ : АВРІО, 2004. 177 с.
28. Краплич Р. Стратегія впровадження моделей регіонального розвитку в контексті співпраці трьох секторів. *Вісник*. Рівне : Волинський ресурсний центр. 2000. № 8. С. 6-7.
29. Кузіна І. І. Довіра до політичних інститутів в Україні: концептуалізація феномену та фактори формування : дис. ... канд. соціол. наук.: 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. Міністерство освіти і науки України, Харківський нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2015. 96 с.
30. Куйбіда В. С., Шпекторенко І. В. Методологія публічного управління як система: теоретичні та практичні аспекти. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 29. С. 7-12. DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.29.1>
31. Куйбіда В. С., Шпекторенко І. В. Методологія публічного управління: аспекти її структури, співвідношення, взаємозалежності законів, закономірностей та функцій управління. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 28. С. 14-18. DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.28.2>
32. Лациба М., Хмара О., Орловський О. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади: крок за кроком. Укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Агентство «Україна», 2010. 96 с.
33. Лебідь А. Є, Назаров М. С. Інструменти громадської участі в Україні : навчально-методичний посібник. Суми : Вид-во СумДУ, 2020. 73 с.
34. Лясота А. Групи інтересів як один з основних інститутів позапарламентського представництва інтересів. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2016. № 1. С. 20-28. <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/799>

35. Лясота А. Є. Групи інтересів як один з основних інститутів парламентського представництва інтересів. *Вісник Дніпропетровського університету. Політологія*. 2016. № 1. С. 20-28.
36. Маслов Ю. К. Місцеве самоврядування як структурний елемент системи влади сучасних країн Європи. *Грані. Політологія*. 2014. Листопад. № 11(115). С. 101-105.
37. Матвієнків С. Вплив масової комунікації на політичну сферу перехідного суспільства. *Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія*. 2009. Вип. 13. С. 278-281.
38. Морарь М. В. Толерантність як принцип політичної діяльності партійних лідерів. *Грані. Політологія*. 2014. Травень. № 5(109). С. 152-157.
39. Несвіт Г. П. Інформаційна політика держави як чинник реформування суспільства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02. Одеса : Одеська нац. юрид. академія, 2001. 18 с.
40. Несвіт Г. П. Інформаційна політика як фактор трансформації суспільства. *Актуальні проблеми політики : Зб. наук. пр.* Відп. ред. Кормич Л. І. Вип. 10. Одеса : Астропринт, 2001. С. 326-332.
41. Нестерович В.Ф. Поняття виборчої системи та її основні розуміння в конституційному праві. *Публічне право*. 2019. № 1. С. 17-19.
42. Першина Н. Г. Концептуальна модель публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії. *Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 4. С. 12-16. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.4.2>
43. Першина Н. Г. Нематеріальна культурна спадщина як чинник формування національної ідентичності. *Національна ідентичність на новому етапі розвитку українського суспільства : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 листоп. 2023 р.)*. За заг. ред. В. В. Корнієнко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 148 с. С. 95-97. <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/13297>

44. Першина Н. Г. Основні компоненти публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини в контексті сталого розвитку. *«Наукова весна» 2024* : матер. XIV Міжнар. наук.-техн. конф. аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27-29 бер. 2024 р. / Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2024. С. 313-315.
45. Першина Н. Г. Охорона нематеріальної культурної спадщини як складова захисту прав людини. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 5. С. 19-23. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.3>
46. Покоłodна О. В. Особливості здійснення зв'язків з громадськістю в органах державного управління. *Теорія та практика державного управління*. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. Вип. 3 (12). С. 214-218.
47. Політичні партії та перехід до демократії : посібник з демократичного будівництва політичної партії для лідерів, організаторів та активістів. Нац. Демократичний Ін-т Міжнародних Відносин. Київ, 2016. 89 с.
48. Поліщук І. О. Модернізація політичної системи як засіб демократизації політичного режиму в Україні. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 81-84.
49. Поліщук І. О. Партія як соціально-політичний інститут. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2019. № 4(43). С. 101-117. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.43.187922>
50. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
51. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19/page>
52. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. ВВРУ. 1997. № 24. Ст. 170. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
53. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-III. ВВРУ. 2001. Ст. 254. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>

54. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
55. Рейтерович І. В., Парфенюк Т. В. Концептуальні підходи дослідження місця та ролі груп інтересів у виробленні публічної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 18. С. 92-98. DOI [10.32702/2306-6814.2021.18.92](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.18.92)
56. Рубан Д. Муніципальні відкриті громадські простори (хаби) як інноваційні інструменти розвитку місцевої демократії (на прикладі міста Києва). *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2022. № 1(15). С. 33-36. DOI <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2022/15-7/9>
57. Русиняк А. Виникнення неформальних інститутів в Україні як результат деінституалізації та деформалізації та специфіка їх впливу на формування політичного режиму. *Вісник Львівського ун-ту. Серія філософсько-політологічні студії*. 2017. Вип. 12. С. 245-252.
58. Савко Ю. Громадські організації та їх вплив на суспільно-політичний процес сучасної України. *Вісник Львівського ун-ту. Філософські науки*. 2004. Вип. 6. С. 201-211.
59. Сидорчук Т. В. Теоретичні питання методології державного управління в Україні. Дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2013. 181 с.
60. Старикова Г. Д. Діяльність політичних партій на місцевому рівні та їх вплив на демократизацію. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 12. 7 с. DOI [10.32702/2307-2156-2021.12.72](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.12.72)
61. Ткачук А. Населення чи громада або як впливати на місцеву владу. Київ: Ін-т громадянського суспільства, 2001. 78 с.
62. Тодоріко А. Особливості формування політичної довіри в Україні: макрорівень політичних відносин. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2017. № 35-36. С. 372-383. <https://doi.org/10.31861/mhpi2017.35-36.372-383>

63. Третій сектор в Україні та організації, що розбудовують його інфраструктуру. 2-ге доп. Видання. Фонд Євразія. Міжнар. Фонд «Відродження». Київ, 1997. 98 с.
64. Турченко Ю. ЗМІ як впливовий чинник реалізації політичного процесу. *Політичний менеджмент*. 2009. № 4. С. 115-118.
65. Федорищак Х., Мосора Л. Місце та роль засобів масової інформації у сфері публічної політики. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 1(61). С. 86-91. DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1\(61\)-13](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1(61)-13)
66. Фісун А. Типології політичних систем: основні підходи. *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 39-50.
67. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Наук. праці*. Вип. 24. Київ : НАДУ, 2016. 247 с.
68. Ханстантинов В. О. Політичні інститути і процеси : курс лекцій. Миколаїв : МНАУ, 2017. 144 с.
69. Чабанна М. В. Довіра до політичних інститутів: передумови та наслідки для демократії. *Магістеріум*. 2014. № 58. С. 8-14.
70. Чальцева О. М. Роль громадянського суспільства у проєктуванні публічної політики в Україні. *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса. Сер.: Політичні науки*. 2020. С. 102-107. DOI <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.10>
71. Черленяк І. І. Синергетичні моделі оптимізації системи державного управління : монографія. Ужгород : Ліра, 2010. 656 с.
72. Шпекторенко І. В. (Уклад.). Методологія публічного управління : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 120 с.
73. Шпекторенко І. В. Сучасні версії процесного підходу в управлінні, менеджменті та державному управлінні. *Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України (присвяченої 25 річчю незалежності України та 20-річчю кафедри менеджменту організацій та управління проектами)* : матер.

міжнар. наук.-практ. конф. (23-24 верес. 2016 р.). Ред.-упорядн.: В. Воронкова та ін. Запоріжжя : РВВ ЗДІА, 2016. С. 42-46.

74. Шпекторенко І. В. Участь неурядових організацій як інституту громадянського суспільства в охороні нематеріальної культурної спадщини: світовий досвід. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип. 44. С. 184-188. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.31>

75. Якубовський Я. С. Теоретичні підходи до формування трансформаційної моделі громадянського суспільства в державі. *Вісник ХНТУ*. 2023. № 3(86). С. 184-188.

76. Ярема Л. В., Замора О. І. Управління розвитком територіальної громади. *Економіка*. 2021. № 5. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/106.pdf

77. Яровой В., Гладков Е. Зв'язки з громадськістю. Хмельницький : Молод. ліга за підтримкою альянсу Партнерства Каунтерпат, 2002. 95 с.

78. Ярош Я. Політичні партії як суб'єкти громадянського суспільства. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2018. № 2 (4). С. 146-156.

79. Arcos-Pumarola J., Conill-Tetuà M. Promoting intangible cultural heritage through social networks: a case study of the Fête de l'ours in France. *Tourism marketing in Western Europe*. 2021. Pgs. 210-227. DOI <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/10.1079/9781789248753.0011> DOI <https://doi.org/10.1079/9781789248753.0011>

80. Afolasade A. Adewumi. Protecting intangible cultural heritage in the era of rapid technological advancement. *International Review of Law, Computers & Technology*. 2022. Vol. 36. № 1. Pgs. 3-16. DOI <https://doi.org/10.1080/13600869.2021.1997084>

81. Arizpe L. Anthropological perspectives on intangible cultural heritage (Springer briefs in environment, security, development and peace, Vol. 6). Springer; 2013th edition (June 4, 2013). 145 pgs.

82. Arizpe L. The Cultural Politics of Intangible Cultural Heritage. *Art, Antiquity and Law*. 2007. Vol. 12. Is. 4.

83. Artese M. T., Gagliard I. UNESCO Intangible Cultural Heritage Management on the Web. *Encyclopedia of Information Science and Technology*. Third Edition. 2015. 14 pgs. DOI [10.4018/978-1-4666-5888-2.ch527](https://doi.org/10.4018/978-1-4666-5888-2.ch527) <https://www.igi-global.com/chapter/unesco-intangible-cultural-heritage-management-on-the-web/112982>
84. Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2020 Edition (2020). Printed in France at UNESCO. 152 p. CLT-2021/WS/5; CLD-758.21.
85. Blake J. Engaging «Communities, Groups and Individuals» in the International Mechanisms of the 2003 Intangible Heritage Convention. *International Journal of Cultural Property*. 2019. Vol. 26. Pgs. 113-137. DOI <https://doi.org/10.1017/S0940739119000134>
86. Bortolotto C., Demgenski P., Karampampas P., & Toji S. Proving participation: vocational bureaucrats and bureaucratic creativity in the implementation of the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Social Anthropology*. 2020. № 28(1). Pgs. 66-82. <https://www.researchgate.net/publication/> DOI <http://dx.doi.org/10.1111/1469-8676.12741>
87. Chengzhi Yi, Xinyi Qiu. From local government to local governance: A systematic literature review and future research agenda. *Australian Journal of Public Administration*. First published: 26 May 2024. <https://doi.org/10.1111/1467-8500.12644>
88. Christensen T., Lægreid P., Roness, P. G., Røvik K. A. Organization theory and the public sector. Published in the USA and Canada by Routledge, 2007. 191 pgs.
89. Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage intergovernmental committee for the safeguarding of the intangible cultural heritage. Analytical Report of the first cycle of periodic reporting on the implementation of the Convention and on the current status of elements inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity by States Parties in Europe.

Eighteenth session Kasane, Republic of Botswana 4 to 9 December 2023. 122 pgs.

<https://ich.unesco.org/en/committee-documents-and-in-depth-studies-00862>

90. Dijk Gerda van, Mangai Mary S. Hybrid governance and intersectional discrimination: An examination of women's experiences in South Africa. *Australian Journal of Public Administration*. 2024. Pgs. 1-23. DOI [10.1111/1467-8500.12662](https://doi.org/10.1111/1467-8500.12662)
91. Donelli C. C., Fanelli S., Mozzoni I. Managing and enhancing the intangible heritage: the experience of «Literary Parks». *European Journal of Cultural Management & Policy*. 2019. Vol. 9. Is. 1. Pgs. 52-63.
92. Esfehiani Minoo H., Albrecht Julia N. Planning for Intangible Cultural Heritage in Tourism: Challenges and Implications. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. 2019. Vol. 43, Iss. 7. DOI <https://doi.org/10.1177/1096348019840789>
93. Ferdous J. Organization theories: from classical perspective. *International Journal of Business, Economics and Law*. 2016. Vol. 9. Issue 2 (Apr.). P. 1-6.
94. Frederickson H. George, Kevin B. Smith, Christopher W. Larimer, Michael J. Licari. *The public administration theory prime*. 2nd ed. Published by Westview Press, 2012. 308 ps.
95. Giglitto D. Community empowerment through the management of intangible cultural heritage in the Isle of Jura, Scotland. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)*. 2017. Vol. 3. Iss. 5. Pgs. 567-578.
96. Hammou I., Aboudou S., Makloul Y. Social Media and Intangible Cultural Heritage for Digital Marketing Communication: Case of Marrakech Crafts. *Marketing and Management of Innovations*. 2020. № 1. Pgs. 121-127. DOI <https://doi.org/10.21272/mmi.2020.1-09>
97. Konach T. Intangible cultural heritage projects – National policies and strategies. The creation of intangible cultural heritage inventories. *ENCATC Journal of Cultural Management and Policy*. 2016. Vol. 5. Iss. 1. Pgs. 67-79. <https://www.encatc.org/media/2669-2015encatcjournalvol5issue16779.pdf>
98. Licsandru T., Meliou E., Steccolini I., Chang SinMun . Citizens' Inclusion in Public Services: A Systematic Review of the Public Administration Literature and

Reflection on Future Research Avenues. *Public Administration*. 2025. 0:1-23. DOI <https://doi.org/10.1111/padm.13049>

99. Logan W. Playing the Devil's Advocate: Protecting Intangible Cultural Heritage and the Infringement of Human Rights. *Historic environment*. 2009. Vol. 22. Num. 3. Pgs. 14-18. https://www.researchgate.net/publication/306256667_Playing_the_devil%27s_advocate_protecting_intangible_cultural_heritage_and_the_infringement_of_human_rights

100. Logue D., Edwards M. and McAllister G. Hybridity in Non-profits: Innovating for Social Value Creation. *Journal of Management Studies*. 0:0 Month 2025. DOI [doi:10.1111/joms.13179](https://doi.org/10.1111/joms.13179)

101. Mannak Remco S., Murk M., Bomho I. Citizen Acceptance of Co-Designed Public Sector Innovation. *Public Administration*. 2025. 0:1-15. DOI <https://doi.org/10.1111/padm.13054>

102. Sadri Mohamad, Aristidou Angela, and Ravasi Davide. Cross-Sector Partnership Research at Theoretical Interstices: Integrating and Advancing Theory across Phases. *Journal of Management Studies*. 0:0 Month 2024. P. 1-34. DOI [doi:10.1111/joms.13046](https://doi.org/10.1111/joms.13046)

103. Shakya M., Vagnarelli G. Creating value from intangible cultural heritage – the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development. *European Journal of Cultural Management and Policy*. 2024. 14:12057. DOI [10.3389/ejcmp.2024.12057](https://doi.org/10.3389/ejcmp.2024.12057)

104. Sun J. Intangible Cultural Heritage Management and Protection Based on Spatial Information Technology under the Background of Internet of Things. *Hindawi Computational Intelligence and Neuroscience*. Vol. 2022. Article ID 4941617. Pgs. 1-10. DOI <https://doi.org/10.1155/2022/4941617>

105. Weber C., Grewe-Salfeld M., Göbel M., Harsman B., Matsuo Y. and Rick Vogel. Cyclical Change of Partnership Practices in Hybrid Settings. *Journal of Management Studies*. 0:0 Month 2025. DOI [doi:10.1111/joms.13185](https://doi.org/10.1111/joms.13185)

106. Wolff Johnathan Noah. Is It Going Above and Beyond or Breaking the Rules? How Clients' Identities, Perceived Deservingness, and Outcomes Affect Citizens' Judgments of Bureaucrats' Rule Decisions. *Public Administration*. 2025. 0:1-28. DOI <https://doi.org/10.1111/padm.13052>
107. Ziku M. Digital Cultural Heritage and Linked Data: Semantically-informed conceptualisations and practices with a focus on intangible cultural heritage. *LIBER Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries*. 2020. № 30. Pgs. 1-16. DOI <https://doi.org/10.18352/lq.10315>
108. Zwemstra M. Which Tools Can Aid the Management of Intangible Cultural Heritage in Community Based Heritage Organizations in Cairo? A Case Study of Shubr Case Study of Shubra's Archive. A thesis submitted by Mienke Zwemstra. To the Department of Middle East Studies. Supervised BY Professor Pascale Ghazaleh May 2024 in partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters in Middle East Studies. American University in Cairo, 2024. 138 pgs. <https://fount.aucegypt.edu/etds/2352/>

ВИСНОВКИ

У даному дослідженні досягнуто мету – обґрунтовано теоретичні основи застосування процесного підходу в публічному управлінні у сфері ОНКС та міжсекторального партнерства.

Поставленої мети досягнуто завдяки розв'язанню таких дослідницьких завдань:

1. Визначено зміст і сутність нематеріальної культурної спадщини та її охорони в контексті наукової та управлінської проблем, схарактеризовано основні етапи в історії становлення та розвитку галузі культурної спадщини в Україні; проаналізовано нормативно-правові засади у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в нормативно-правових актах України.

Наукові дослідження мають значущу роль у збереженні культурної спадщини України. Аналіз матеріалів дає змогу зробити декілька важливих висновків. По-перше, дослідження в галузі охорони культурної спадщини в Україні мають відносно недавнє походження, особливо стосовно нематеріальної культурної спадщини. Це зумовлено історичними особливостями розвитку держави та зміною наукових пріоритетів. По-друге, сучасні наукові роботи відзначаються міждисциплінарним підходом, що дозволяє всебічно аналізувати складні питання збереження культурної спадщини через ефективне публічне управління та міжсекторальну взаємодію. Однак, основний акцент традиційно ставився на матеріальній спадщині, тоді як дослідження у сфері нематеріальної спадщини лише починають набирати обертів.

Важливим елементом є нормативно-правове та організаційне забезпечення сфери охорони культурної спадщини, при цьому функціональні й процесні аспекти управління охороною НКС майже не вивчаються. Науковці активно займаються аналізом чинного законодавства та розробляють пропозиції щодо його вдосконалення. Крім того, помітна тенденція до

розвитку регіональних досліджень, що дозволяє врахувати специфіку різних регіонів України.

Проте, для досягнення кращих результатів необхідно посилити координацію між науковцями, державними органами та громадськими організаціями, зокрема шляхом активізації досліджень НКС у напрямку систематизації та узагальнення найкращих управлінських практик, а також обґрунтування та перевірки найбільш ефективних процесів управління, методів, підходів і технологій публічного управління.

Визначено та схарактеризовано основні етапи в історії становлення та розвитку пам'яткоохоронної галузі в Україні. Охорона культурної спадщини в Україні – це складний процес, який формувався протягом багатьох століть і зазнав значних змін під впливом політичних, соціальних та економічних факторів.

Охорона культурної спадщини в Україні пройшла кілька ключових етапів, починаючи з середини XIX ст., коли були закладені основи державної системи захисту історичних та культурних об'єктів. Важливу роль на початковому етапі відігравала Київська археографічна комісія, створена в 1843 році, яка займалася дослідженням та обліком пам'яток. Паралельно, в західноукраїнських землях, що входили до складу Австро-Угорської імперії, також здійснювалися пам'ятко-охоронні заходи.

Період радянської влади (1917-1991 рр.) став складним для охорони культурної спадщини через ідеологічні та політичні утиски. Хоча були створені правові засади, такі як декрет 1920 року «Про охорону пам'яток мистецтва та старовини», збереження об'єктів часто було вторинним у контексті атеїстичної політики держави, що призводило до значних втрат культурної спадщини. Водночас були створені науково-дослідні та реставраційні інститути, які підтримували охорону культурних об'єктів.

У 1990-х роках, після здобуття незалежності, в Україні почалися нові процеси збереження культурної спадщини, закріплені в Конституції 1996 року. Але тривалий час відсутність належного обліку та регулювання

залишалася проблемою. Лише з 2002 року, коли була створена Державна служба з питань національної культурної спадщини, ситуація почала покращуватись.

Сучасний етап охорони спадщини включає декомунізаційні заходи, ухвалені після 2015 року, коли був прийнятий закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного режимів». Однак, законодавче регулювання досі залишається неповним, а питання збереження історичних міст та елементів нематеріальної культурної спадщини потребують більшої уваги.

Проаналізовано нормативно-правові засади охорони нематеріальної культурної спадщини в нормативно-правових актах України. Законодавство України щодо охорони культурної спадщини, зокрема нематеріальної, залишається недостатньо деталізованим та інтегрованим з іншими правовими сферами. Попри існування базових законів і міжнародних зобов'язань, специфічні норми, що регулюють охорону НКС, потребують доопрацювання. Проблеми включають загальні визначення, відсутність єдиного закону, розпорошеність правових норм, нечіткий розподіл повноважень, слабку участь громадськості, нестабільне фінансування та складнощі із захистом від порушень. Необхідне вдосконалення нормативно-правової бази для підвищення ефективності охорони НКС.

2. Досліджено зарубіжний досвід публічного управління у сфері ОНКС виявлено особливості інституційного дизайну сфери охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні. Аналіз практичних прикладів та джерел дозволив виділити низку основних аспектів міжсекторальної взаємодії у сфері захисту культурної спадщини в країнах із розвиненою економікою: системний підхід; соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; законодавче стимулювання; створення сприятливих умов для інвестицій; розвиток громадянського суспільства та активності громадян. Ініціативна громадянська позиція має вирішальне значення для збереження культурної спадщини. Громадські організації, зокрема молодіжні об'єднання, запускають

проекти, контролюють роботу державних органів влади та установ, органів місцевої влади та бізнесу.

Варто підкреслити, що міжсекторальна взаємодія – це більше, ніж просто співпраця між різними секторами, це спільне створення цінностей та бачення майбутнього, в якому культурна спадщина є невіддільною частиною суспільного життя.

Багато країн Європи мають значний досвід у сфері ОКС, що відображається у їхньому законодавстві, структурі інституцій та практичних заходах у сфері публічного управління. Основними ознаками європейської політики у сфері охорони культурної спадщини є: єдина державна політика у сфері охорони культурної спадщини; міжсекторальна взаємодія; фінансова підтримка; міжнародна співпраця.

Заходи з охорони культурної спадщини мають ґрунтуватися на її важливості для творців та носіїв, як це визначено у розумінні НКС. Для досягнення цієї мети необхідно створити відповідні соціальні передумови та соціальний ґрунт, у якому етнічні меншини, що зберігають значну частину світової культурної спадщини, можуть насолоджуватися належними умовами життя на своїй рідній землі та мати вирішальне слово у прийнятті рішень щодо управління своєю спадщиною.

Це ключова проблема, яка виникає при забезпеченні охорони НКС як на національному, так і міжнародному рівнях, оскільки держави часто застосовують інший підхід – такий, що сприяє структурі та змісту НКС, але в якому пріоритет надається суспільним інтересам. Хоча це зрозуміло – адже НКС може стати потужним стимулом для економічного розвитку (особливо через туризм) і підвищення міжнародного іміджу держави, – цей підхід може суперечити основним цінностям НКС, а саме її ключовій ролі у забезпеченні культурної ідентичності творців та носіїв, а також правам людини членів груп та громад, що дбають про її захист.

Крім того, такий підхід може призвести до поступового збіднення культурного різноманіття на шкоду всьому людству. Тому при захисті НКС

точка зору місцевих громад має переважати над суспільними та державними інтересами. Головною цінністю міжнародного права є людська гідність людей, які розглядають НКС як складову своєї ідентичності та самобутності. Охорона НКС означає збереження її зв'язку з живими культурами, роль у ідентичності її власників та можливість передати її багатогранність майбутнім поколінням.

Виявлено особливості інституційного дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному рівні. Державний підхід до управління у сфері НКС може виявитися недостатньо ефективним для забезпечення її належного захисту, оскільки спадщина є складовою частиною ідентичності спільнот та груп, чий інтереси не завжди узгоджуються з державними. Хоча держави можуть створити загальну стратегію захисту НКС на своїй території, вона може не враховувати різноманітність проявів цієї спадщини.

З часом впровадження єдиного підходу може призвести до стандартизації культурної спадщини або до адаптації її елементів до вимог загальної національної моделі, що негативно позначиться на НКС, знижуючи цінність культурного розмаїття і впливаючи на систему її захисту. Однак, практика імплементації Конвенції ЮНЕСКО про охорону НКС 2003 року може позитивно змінити цю ситуацію. Позитивним сигналом у цьому напрямку є Оперативні директиви з імплементації Конвенції, схвалені Генеральною Асамблеєю держав-учасниць у червні 2008 року та оновлені в червні 2010 року (Operational Directives, 2010). Згідно з ними, Міжурядовий комітет із захисту НКС (утворений на основі ст. 5 Конвенції) має стимулювати держави до «налагодження співпраці між громадами, групами та, у відповідних випадках, окремими особами, які створюють, підтримують і передають НКС».

Також державам-учасницям рекомендується «заснувати консультативний орган або координаційний механізм для забезпечення участі» зазначених суб'єктів у процесах ідентифікації та управління НКС, а також вживати інші заходи для сприяння їхній участі у виконанні цілей Конвенції. Важливо, що у другому пункті Оперативних директив включена

вимога для елементів, які номінуються до Репрезентативного списку НКС людства, щодо їх висування за широкої участі спільноти, груп або зацікавлених осіб і за їхньою вільною, попередньою та усвідомленою згодою, хоча держави залишаються основними суб'єктами ухвалення рішення про номінування елементів НКС.

3. Досліджено та ідентифіковано інструменти формування та реалізації публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року. Аналіз Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року та світового досвіду ОНКС показав важливість публічного управління й міжсекторальної взаємодії у цій справі. Основні принципи управління у цій сфері включають партнерство, демократичність, прозорість, стійкість, соціальну відповідальність бізнесу, законодавче стимулювання та громадянську активність. Ключові функції охорони НКС охоплюють стратегічне планування (розробка стратегій і правових основ), організацію та координацію (створення спеціалізованих органів і реєстрів, а також інвентаризацію та міжнародне співробітництво.), фінансування (державне та залучення меценатів), прийняття рішень, мотивацію, комунікацію та популяризацію знань та досвіду, контроль і роботу з персоналом як важливими аспектами цього процесу. Зокрема, заохочення учасників через гранти, навчання, нагороди та визнання сприяє збереженню і передачі культурної спадщини. Функція контролю включає моніторинг та оцінку ефективності заходів, а робота з персоналом – підвищення компетенцій і залучення спільнот до управління спадщиною.

Зроблено висновок, що важливими інструментами в методології публічного управління у сфері ОНКС визначено функції управління, як окремі компоненти (напрями, аспекти, результати) дій певного змісту та спрямування у загальному процесі управління з поставленими метою, цілями та завданнями: планування (стратегічне) або напрям формування політики; прийняття рішень; мотивація (мотивування), створення стимулів, мотиваторів, мотивів для праці у даній сфері; організація (координація); комунікація;

контроль (оцінка); робота з персоналом (суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини).

4. Визначено публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні. Застосування процесного підходу в публічному управлінні у сфері охорони НКС сприяє зміцненню етно-національної ідентичності, роблячи культуру унікальною. Такий підхід забезпечує адаптивність управлінських рішень, орієнтуючись на учасників та їхні інтереси, залучаючи громадські організації та місцеві громади до ініціації проектів і координації між державою, соціальними інститутами, бізнесом і громадянами. Це запобігає перекладанню соціальних обов'язків на неурядові структури без належного фінансування.

Принципи (як цілі та бажані результати) публічного управління та міжсекторальної взаємодії у сфері охорони НКС: партнерство та демократичність; прозорість та публічність; стійкість; системність та ефективність; соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; законодавче стимулювання та легітимація діяльності; громадянська активність. Процесний підхід підтримує інтеграцію горизонтальних і вертикальних структур управління, соціальних, політичних, культурних та громадянських інститутів, створюючи основу для ефективного прийняття рішень та розвитку. Його застосування фокусується на системному управлінні для досягнення чітких цілей, забезпечуючи успішну діяльність як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

5. Адаптовано зарубіжний досвід шляхом використання «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міждеоретичного збагачення» (М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі) у формуванні міжсекторального партнерства в ОНКС до процесного підходу в публічному управлінні. Міжсекторальне партнерство є невід'ємною частиною запровадження та реалізації процесного підходу в публічному управлінні в Україні. Воно дозволяє об'єднати зусилля різних суб'єктів для досягнення спільних цілей, а саме:

– посилити вплив на розробку та реалізацію державної політики завдяки об'єднанню ресурсів та знань, коли різні сектори партнерства можуть ефективніше впливати на формування та втілення державної політики у сфері охорони НКС через партнерство навколо здійснення функцій публічного управління даною сферою;

– забезпечити системний підхід в публічному управлінні, завдяки тому, що учасники процесу вносять унікальні перспективи та досвід, що дозволяє розглядати питання охорони НКС з різних сторін;

– підвищити легітимність – залучення громадськості до процесу прийняття рішень підвищує довіру до державних політик та інституту публічного управління;

– сприяти сталому розвитку: охорона НКС є важливим компонентом сталого розвитку, а міжсекторальна взаємодія сприяє інтеграції питань охорони НКС в інші сфери життя.

6. Розроблено й обґрунтовано концептуальну модель публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі міжсекторальної взаємодії. Процесний підхід у публічному управлінні у сфері ОНКС вимагає комплексного бачення, яке об'єднує інституційну, економічну, управлінську та соціальну перспективи міжсекторального партнерства. Це дозволяє інтегрувати інструменти міжсекторального партнерства з функціями публічного управління, забезпечуючи ефективне вирішення соціально значущих проблем.

Синтез інструментів міжсекторального партнерства (МСП) з функціями публічного управління, враховуючи їх системний та циклічний характер дозволить здійснювати публічне управління у такий спосіб:

Планування (стратегічне) та формування політики здійснюються шляхом залучення та партнерства, об'єднання ресурсів зацікавлених сторін. Під час розробки політики та планування управління важливо включати голоси громадських активістів і представників різних секторів, що допомагає

формувати комплексні стратегії. Аналіз соціальних оцінок допомагає формувати стратегії, які враховують громадську думку та потреби партнерів.

Прийняття рішень має здійснюватися з урахуванням інституційних факторів, коли рішення мають прийматися на основі врахування інституційних умов, що можуть впливати на реалізацію партнерств. Управлінське та організаційне пізнання в прийнятті рішень включатиме знання та компетентності про ефективні інструменти та практики управління в процес прийняття рішень.

Мотивація пов'язується насамперед з позитивними соціальними оцінками, а створення стимулів, формування мотиваторів та мотивів для партнерів повинна відбуватися через позитивні соціальні оцінки, які спонукають до співпраці та активної участі в МСП.

Організація (координація) діяльності у сфері ОНКС здійснюються з перспективою взаємодоповнюваності ресурсів, коли ефективна координація між секторами забезпечує оптимальне використання ресурсів, що є важливим аспектом організації МСП. Аспект та перспектива спільних принципів, цінностей та інтересів покладено в основу формування координаційних механізмів на основі спільних цінностей.

Комунікація в контексті МСП передбачає створення соціальними, політичними, культурними інститутами та інститутами громадянського суспільства відкритих каналів для комунікації між державою та громадськими організаціями для сприяння кращому розумінню потреб і пріоритетів усіх учасників ОНКС. У ракурсі мікроекономічної поведінки, наприклад, це означає чітку комунікацію в сенсі економічних можливостей та ризиків та допомагає партнерам краще взаємодіяти.

Контроль та оцінка дозволяють контролювати легітимність учасників МСП у сфері ОНКС. Інституційний контроль за діяльністю партнерств є важливим для оцінки їхньої ефективності та запобігання зловживанням. А перспектива соціальних оцінок стимулюватиме регулярну оцінку та

управлінський контроль з метою виявлення можливих проблем та корегування стратегій.

Робота з персоналом спрямовується на стимулювання компетентності у сфері ОНКС та підтримку навчання суб'єктами практичної діяльності та носіями нематеріальної культурної спадщини для покращення співпраці та управління. Агентські відносини збагачуватимуться створенням довіри та ефективних партнерств у формуванні позитивного робочого середовища.

Критерії для оцінки ефективності заходів з охорони НКС такі: кількість заходів та активностей; залучення громади; освітня та просвітницька діяльність; соціальні показники; економічні показники; інфраструктура та ресурси; моніторинг та оцінка; цифрові технології.

Отже, поєднання процесного підходу в публічному управлінні «теоретичним перехрестям» та «інтегративним міждеоретичним збагаченням» М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі дозволяє інтегрувати інструменти МСП в структуру інструментів публічного управління, що сприяє ефективному розв'язанню соціально значущих проблем та розвитку громадянського суспільства. Наукова новизна концептуальної моделі полягає в інтеграції багатосторонніх інтересів, системному підході до управління, залученні громадянського суспільства та використанні сучасних інструментів та технологій. Це сприяє охороні нематеріальної культурної спадщини, підвищуючи компетентність та активність суб'єктів практичної діяльності та носіїв нематеріальної культурної спадщини населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В. І. Злочин проти пам'яті. Про нищення культурних цінностей на Україні (1927-1941 рр.). Київ : Видавництво т-ва «Знання» України, 1991. С. 15-16.
2. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні (1917-1990) : монографія. Київ : Вища школа, 1991. 274 с.
3. Андрес Г. О. Охорона культурної спадщини України в контексті Європейської інтеграції. Проблеми і шляхи їх вирішення. *Сугдейский сборник*. 2008. Вып. III. С. 524-533.
4. Андрес Г. О. Охорона культурної спадщини України в контексті світових інтеграційних процесів (друга половина XX – початок XXI століття). Автореф. дис. ... к. і. н. : 26.00.05 – музеєзнавство, пам'яткознавство. Національна академія наук України, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства. Київ, 2009. 22 с.
5. Ахмеров О. О. Теоретичні аспекти децентралізації влади як дієвого механізму демократизації політичної системи: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 5-10.
6. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
7. Бакуменко В. Д., Бондар І. С., Горник В. Г., Шпачук В. В. Особливості публічного управління та адміністрування : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2016. 167 с.
8. Бакуменко В. Д., Усаченко Л. М., Червякова О. В. Теоретичні засади державного управління : навч. посіб. За заг. ред. Л. М. Усаченко. Київ : Інтерсервіс, 2013. 174 с.
9. Бакуменко В., Князєв В., Сурмін Ю. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку. *Вісн. УАДУ*. 2003. № 2. С. 68-81.

10. Безпалько О. М. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку: теоретичні засади дослідження. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1(33). С. 116-123. DOI [10.31558/2307-2318.2019.1.13](https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.1.13)
11. Безугла Л. С., Герасименко Т. В. Державне управління нематеріальною культурною спадщиною як інструмент розвитку туристичного потенціалу. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип. 44. С. 189-195. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.32>
12. Безугла Л. С., Герасименко Т. В. Механізми публічного управління в галузі туризму. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 5. С. 65-72. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.5.8>
13. Безугла Л., Ігнат'єва С., Нікітін Ю. Внесок ЮНЕСКО у розвиток туризму в Україні та країнах Європейського Союзу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-67>
14. Бережна Ю. М. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО: поняття, тенденції, український вимір. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 23. С. 93-100.
15. Белобородова М. В., Бессонова А. В., Безугла Л. С. Державне управління культурною спадщиною промислових територій. *Бізнес Інформ*. 2025. № 2. С. 95-101. DOI <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-712-712>
16. Білушак Т. М., Добровольська С. І. Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 41-52.
17. Борисенко В., Борисенко М. Нематеріальна культурна спадщина українців (регіональний аналіз прояву). *Український географічний журнал*. 2022. № 2 (118). С. 73-81. DOI <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.073>
18. Бородін Є. І., Першина Н. Г. Еволюція інституціонального дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини. *Аспекти публічного управління*. 2023. Том 11. № 4. С. 35-41. DOI <https://doi.org/10.15421/152350>

19. Бородін Є. І., Першина Н. Г. Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжтеоретичного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства в охороні нематеріальної культурної спадщини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Том 35 (74). № 4. С. 8-15. С. 12-13. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/02>
20. Бородін Є. І., Сєднєва Н. М., Борисова Ю. В., Хохрякова І. В. Сучасний європейський досвід формування та реалізації молодіжної політики : навч. посіб. Дніпропетровськ : Пороги, 2008. 116 с.
21. Босик З. О. Нематеріальна культурна спадщина України в контексті суспільного розвитку та культурної політики держави. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2015. № 2. С. 35-39. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkm_2015_2_10
22. Бульба В. Г., Меляков А. В. Громадська гуманітарна рада при Президентові України: підсумки року діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 10. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_10_9
23. Буценко О. А. Культурні права як деонтологічний та екзистенційний вимір охорони та відновлення нематеріальної культурної спадщини. *Культурологічна думка*. 2024. № 25. С. 50-57. DOI <https://doi.org/10.37627/2311-9489-25-2024-1.50-57>
24. Буценко О. Питання культури й культурної спадщини в проекції цілей сталого розвитку. *Мистецтвознавство України*. 2020. № 20. С. 8-13. DOI <https://doi.org/10.31500/2309-8155.20.2020.220912>
25. Ващенко А. С. Моделі взаємодії громадянського та політичного суспільства: теоретико-концептуальний аспект. *Політичне життя*. 2019. № 4. С. 4-9.
26. Верменич Я. Теоретико-методологічні проблеми історичної урбаністики. *Український історичний журнал*. 2004. № 3. С. 21-38. <http://history.org.ua/JournALL/regions/3/1.pdf>;

27. Верховна Рада України прийняла Постанову про утворення Тимчасової слідчої комісії з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства України у сферах культури, охорони культурної спадщини, туризму, фізичної культури і спорту. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. Опубліковано 12 березня 2025, о 15:48. : <https://www.rada.gov.ua/news/razom/259754.html>
28. Вечерський В. В. Сучасні проблеми методики містобудівної охорони культурної спадщини. *Теорія та історія архітектури та містобудування*. Київ : НДІТІАМ, 2005. С. 273-282.
29. Влада і суспільство: діалог через громадські ради : монографія. Шайгородський Ю. Ж., Андрійчук Т. С., Дідух А. Я. та ін. За заг. ред. Шайгородського Ю. Ж. Київ : Паливода А. В., 2011. 148 с.
30. Водолазкий В. А. Формування зв'язків із громадськістю в органах місцевого самоврядування України: соціологічний аналіз моделей : автореф. дис. ... канд. соц. наук: спец. 22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини. Київ, 2003. 21 с.
31. Волошина А. В., Лациба М. В. Ефективна організація роботи громадської ради : метод. рек. Укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Агентство «Україна», 2011. 76 с.
32. Воронкова В. Г. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-антропологічні виміри) : монографія. Запоріжжя : РВВ ЗДІА, 2008. 254 с.;
33. Ворошилова Г. О., Рокитько Ю. А. Місце нематеріальної культурної спадщини України в розвитку туризму. *Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації* : тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 листопада 2019 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 51-54. https://tourlib.net/statti_ukr/voroshylova6.htm
34. Герасименко О. М. Дослідження сутності нематеріальної культурної спадщини в контексті її бухгалтерського обліку. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2017. № 2. С. 290-295.

35. Герасимів Б. Моделі громадянського суспільства: проблема взаємовідносин людини та держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. Вип. 4. № 861 (13). <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/may/12710/16.pdf>
36. Герус Л. Збереження нематеріальної культурної спадщини: український досвід. *Народознавчі зошити*. 2020. № 1 (151). С. 3-14. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2020.01.003>
37. Горбик В. О., Денисенко Г. Г. Діяльність державних інституцій і громадських організацій з охорони культурної спадщини: історія, теорія, практика. *Проблеми збереження історико-культурної спадщини Києва* : зб. наук праць. Відп. ред. В. О. Горбик. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2009. С. 5-42.
38. Горбик В. Про підготовку багатотомного «Зводу пам'яток історії та культури України». *Вісник Українського товариства охорони пам'яток історії та культури*. 2002. № 1-2. С. 10-18.
39. Громадський моніторинг літнього оздоровлення дітей: poradnik для небайдужих. Кіровоград : Творче об'єднання «ТОРО», 2008. 102 с.
40. Дем'ян В. В. Генеза критеріїв і принципів охорони нематеріальної культурної спадщини у світлі аналізу міжнародних документів. *Культурологічна думка*. 2022. № 21. С. 138-147. DOI <https://doi.org/10.37627/2311-9489-21-2022-1.138-147>
41. Дем'ян В. В. Нематеріальна культурна спадщина у національному та міжнародному законодавстві. *Культурологічна думка*. 2024. № 25. С. 79-88. DOI <https://doi.org/10.37627/2311-9489-25-2024-1.79-88>
42. Дем'ян В. В. Нематеріальна культурна спадщина як поле міждисциплінарної взаємодії. міжнародний огляд. *Культурологічна думка*. 2018. № 14. С. 161-169.
43. Дем'ян В. Понятійний апарат нематеріальної культурної спадщини в сучасному науковому дискурсі. *Мистецтвознавство України*. 2020. № 20. С. 14-19. DOI <https://doi.org/10.31500/2309-8155.20.2020.220915>

44. Демиденко О. О. Увічнення та збереження історії козацтва в пам'ятках культури України (1945-2005 рр.). Автореф. дис. ... к. і. н. : 07.00.01 – історія України. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2006. 19 с.
45. Домбровський О. І., Багір'янц Д. П. Участь громадськості у здійсненні публічного адміністрування на місцевому рівні: поняття та механізми забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 610-613. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/145>
46. Древаль Ю. Д. Діяльність ЮНЕСКО у сфері охорони культурної спадщини. *Державне будівництво*. 2014. № 1. http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_27
47. Дубов Д. Засоби масової інформації як якісно нові суб'єкти політичних комунікацій. *Політичний менеджмент*. 2007. № 1. С. 57- 65.
48. Дутчак О. І. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму. *Карпатський край*. 2017. № 1 (9). С. 165-170.
49. Дьомін М. Першочергові заходи для виявлення та охорони нерухомих пам'яток культурної спадщини. *Вісник Українського товариства охорони пам'яток історії та культури*. 2003. № 1. С. 65-70.
50. Євтушенко О. Місцеве самоврядування – інститут громадянського суспільства та демократичної політичної системи. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2009. Вип. 21. С. 66-70.
51. Ємельянова О. М., Водяний О. М., Дзєга В. Д. Діяльність суб'єктів управління на місцевому рівні в сучасних умовах. *Наукові перспективи*. 2023. № 8(38). С. 135-145. DOI [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-135-145](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-135-145)
52. Єремєєва І. А., Шаповал В. А. Групи інтересів як суб'єкти політики. *Політикус. Науковий журнал*. 2016. № 2. С. 76-80.
53. Жарких М. І. Досвід наповнення бази даних Державного реєстру національного культурного надбання. *Культурна спадщина Києва: дослідження та охорона історичного середовища*. Київ : АртЕк, 2003. С. 70-74.

54. Закон України «Про збереження архітектурної та містобудівної спадщини». Проект вноситься народними депутатами України: Ю. С. Сербіним, В. О. Яворівським, Я. І. Джоджиком. Проект Закону України від 09.11.2009 р. № 5329 (Одержаний ВР України).
<https://ips.ligazakon.net/document/view/jf44100a?an=3>
55. Закон України «Про корінні народи України» від 1 липня 2021 р. № 1616-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2021. № 38. Ст. 319.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>
56. Закон України «Про культуру» від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
57. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. № 1805-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
58. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» 6 березня 2008 р. № 132-VI.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text>
59. Залізняка Л. Л., Моця О. П., Зубар В. М. та ін. Археологія України : курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. За ред. Л. Л. Залізняка. Київ : Либідь, 2005. 502, [1] с. : іл.
60. Заремба С. Нариси з історії українського пам'яткознавства : монографія. Київ : ТОВ «Видавництво Аратта», 2002. 204 с.
61. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. Київ : Ваіте, 2016. 280 с.
62. Карп'як О. Громадянське суспільство в сучасній Україні (політико-правовий аспект). *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2017. Вип. 14. С. 126-133.
63. Катаргіна Т. І. Історико-культурна спадщина національних меншин у Києві. *Проблеми збереження історико-культурної спадщини Києва*. Горбик

В. О. (відп. ред.), Даниленко В. М., Денисенко Г. Г., Катаргіна Т. І. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2009. С. 165-199.

64. Катаргіна Т. І. Розвиток системи збереження пам'яток історії та культури у Великобританії, США, Канаді (1960-80-ті рр.). Автореф. дис. ... к. і. н. : 07.00.02 – всесвітня історія. НАН України; Ін-т історії України. Київ, 2001. 16 с. <https://www.dissertation.com.ua/ru/node/645266>

65. Кириченко В. М., Соколенко Ю. М. Функції політичних партій та проблеми їх виконання в Україні. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 1. С. 94-101.

66. Коврига О. С. Взаємодія органів державної влади з громадськістю в системі державного управління України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Т. 31(70). № 2. С. 109-114. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/18>

67. Козловська М. В. Свято як елемент нематеріальної культурної спадщини. *Культура і сучасність : альманах*. 2021. № 2. С. 74-79.

68. Колодій А. Українські політичні партії перед викликами ХХІ століття. *Політичні партії і вибори: українські та світові практики* : Збірник статей і тез за результатами наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Ю. Р. Шведа) від 8 жовтня 2016 р. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С. 107-129.

69. Колосовська І. І. Засоби впливу на формування іміджу місцевих державних адміністрацій. *Ефективність державного управління в контексті європейської інтеграції* : матер. наук.-практ. конф. 23 січня 2004 р. За заг. ред. А. О. Чемериса. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2004. Ч. 2. С. 194-197.

70. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-вр. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

71. Концептуальні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури : постанова Кабінету Міністрів від 28 черв 1997 р. № 675. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-97-п#Text>

72. Кормич Л. І., Шелест Д. С. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України. Київ : АВРІО, 2004. 177 с.
73. Король Д. О. Нематеріальна культурна спадщина [електронний ресурс]. *Велика українська енциклопедія*. 2020. 19 жовтня.
<https://ekmair.ukma.edu.ua/items/0756ef6f-6ccc-413c-9dc6-b5bbbecb7603>
74. Кот С. І. Культурна спадщина. *Енциклопедія історії України*: Т. 5: Кон – Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : Вид-во «Наукова думка», 2008. 568 с.: іл..
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Kulturna_Spadschina
75. Краплич Р. Стратегія впровадження моделей регіонального розвитку в контексті співпраці трьох секторів. *Вісник*. Рівне : Волинський ресурсний центр. 2000. № 8. С. 6-7.
76. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341. III.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
77. Кудерська Н. І., Кудерська І. О. Охорона нематеріальної культурної спадщини в Україні. *Наше право*. 2016. № 1. С. 27-35.
78. Кузіна І. І. Довіра до політичних інститутів в Україні: концептуалізація феномену та фактори формування : дис. ... канд. соціол. наук.: 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. Міністерство освіти і науки України, Харківський нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2015. 96 с.
79. Куйбіда В. С., Шпекторенко І. В. Методологія публічного управління як система: теоретичні та практичні аспекти. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 29. С. 7-12. DOI
<https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.29.1>
80. Куйбіда В. С., Шпекторенко І. В. Методологія публічного управління: аспекти її структури, співвідношення, взаємозалежності законів, закономірностей та функцій управління. *Публічне управління і*

адміністрування в Україні. 2022. Вип. 28. С. 14-18. DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.28.2>

81. Курило Т. В. Становлення та розвиток законодавства про охорону культурної спадщини в Україні: історико-правове дослідження. Автореф. дис. ... к. ю. н.: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2003. 16 с.

82. Курило Т. Становлення та розвиток законодавства про охорону культурної спадщини України в сучасний період. *Право України*. 2001. № 3. С. 108-110.

83. Лациба М., Хмара О., Орловський О. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади: крок за кроком. Укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Агентство «Україна», 2010. 96 с.

84. Лебідь А. Є, Назаров М. С. Інструменти громадської участі в Україні : навчально-методичний посібник. Суми : Вид-во СумДУ, 2020. 73 с.

85. Ленченко В. Палац гетьмана І. Мазепи в Батурині. *Пам'ятки України*. 2003. Ч. 3. С. 19-27.

86. Липовська Н. А., Сахарова К. О. Інструменти публічного управління вихованням патріотів-пасіонаріїв засобами позашкільної освіти. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 3 (13). С. 508-515. DOI [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3\(13\)-508-515](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3(13)-508-515)

87. Липовська Н. А., Сахарова К. О. Публічне управління розвитком нематеріальних ресурсів громади засобами неформальної освіти. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2024. № 4. С. 242-247. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.4.36>

88. Липовська Н., Сахарова К., Шевченко О. Координація взаємодії держави та суспільства для формування та реалізації сучасної публічної політики в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. 4. С. 23-28. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.4.4>

89. Литовченко В. В. Роль ЮНЕСКО в охороні та збереженні культурної спадщини в Україні (1954-2010 рр.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 – всесвітня історія. Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України. Київ, 2015. 242 с.
90. Литовченко В., Дем'ян В. Нематеріальна культурна спадщина як найголовніший інструмент збереження української нації : монографія. Київ : Креативна агенція «Артіль», 2023. 180 с.: іл.
91. Лосицький Ю. Відтворення церкви Різдва Христового на Подолі у Києві. *Пам'ятки України*. 2003. Ч. 4. С. 63-73.
92. Лясота А. Групи інтересів як один з основних інститутів позапарламентського представництва інтересів. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2016. № 1. С. 20-28. <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/799>
93. Лясота А. Є. Групи інтересів як один з основних інститутів парламентського представництва інтересів. *Вісник Дніпропетровського університету. Політологія*. 2016. № 1. С. 20-28.
94. Мадей А. Охорона історико-культурної спадщини України у контексті соціальних комунікацій: історіографія проблеми. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 11. С. 46-49. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2014_11_12
95. Максимов В. В. Правова охорона культурних цінностей у Конвенціях ЮНЕСКО. Автореф. дис. ... к. ю. н. : 12.00.11 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 1997. 16 с.
96. Манаєв О. Ю. Охорона та використання пам'яток історії та культури в Автономній Республіці Крим (1991-2006 рр.). Автореф. дис. ... к. і. н. : 26.00.05 – музеєзнавство, пам'яткознавство. НАН України, Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства. Київ, 2008. 20 с.
97. Маслов Ю. К. Місцеве самоврядування як структурний елемент системи влади сучасних країн Європи. *Грані. Політологія*. 2014. Листопад. № 11(115). С. 101-105.

98. Матарассо Ф., Лендрі Ч. Пошук рівноваги: двадцять одна стратегічна дилема культурної політики. Відділ досліджень та розвитку культурної політики. Аналітична розробка № 4. Рада Європи, 1999. www.britishcouncil.org.ua
99. Матвієнків С. Вплив масової комунікації на політичну сферу перехідного суспільства. *Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія*. 2009. Вип. 13. С. 278-281.
100. Мельничук О. І. Концепція нематеріальної культурної спадщини. Формування в міжнародному праві. *Па м'ятки України: історія та культура*. 2003. № 3. С. 12-17.
101. Мельничук О. І. Статус всесвітньої культурної та природної спадщини людства в міжнародному праві. Автореф. дис. ... к. юр. н. : 12.00.11 – міжнародне право. НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2006. 19 с.
102. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень у науці з державного управління. *Теорія і практика державного управління*. 2012. Вип. 1 (36). С. 218-224.
103. Мерещаков В. В. Сучасні підходи до вдосконалення механізмів державного регулювання зі збереження та популяризації історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_9_14
104. Михальчишин І. Археологічна спадщина – проблеми і специфіка дослідження, збереження та пропаганди. *Вісник Українського товариства охорони пам'яток історії та культури*. 2003. № 1. С. 84-87.
105. Мінкультури презентує проект Дорожньої карти – «Культура 2025. Довгострокова національна культурна стратегія». Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. (Опубліковано 06 листопада 2014 року о 15:05). <https://www.kmu.gov.ua/news/247731309>
106. Морарь М. В. Толерантність як принцип політичної діяльності партійних лідерів. *Грані. Політологія*. 2014. Травень. № 5(109). С. 152-157.

107. Наказ Міністерства культури України «Про внесення змін до Порядку обліку об'єктів культурної спадщини від 22 жовтня 2015 р. за № 838.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1406-15#Text>
108. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України» від 12 лют. 2018 р. № 105.
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0105734-18#Text>
109. Несвіт Г. П. Інформаційна політика держави як чинник реформування суспільства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02. Одеса : Одеська нац. юрид. академія, 2001. 18 с.
110. Несвіт Г. П. Інформаційна політика як фактор трансформації суспільства. *Актуальні проблеми політики. Зб. наук. пр.* Відп. ред. Кормич Л. І. Вип. 10. Одеса : Астропринт, 2001. С. 326-332.
111. Нестерович В. Ф. Поняття виборчої системи та її основні розуміння в конституційному праві. *Публічне право*. 2019. № 1. С. 17-19.
112. Норріс Л., Ланкеліне В. Доповідь про розвиток сектору культурної спадщини в Україні. Culture & Creativity EU-Eastern Partnership Programme. 2017. 46 с.
https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Subsector_report_Ua_ukrainian_Fin.pdf
113. Опалько Ю. В. Збереження культурно-історичної спадщини в сучасній Україні: проблеми та перспективи. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 1(2). С. 83-88.
114. Основи законодавства про культуру від 14 лют. 1992 р. № 2117-XII.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12#Text> (Закон втратив чинність на підставі Закону № 2778-VI (2778-17) від 14.12.2010. ВВР. 2011. № 24. Ст. 168.
115. Паньонко І., Тарнавська М., Бльок Н. Юридичний захист національного мистецького надбання за конвенцією про охорону нематеріальної культурної спадщини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 377-381.

116. Пахлова С. Є. Специфіка публічного управління у сфері культури: український та європейський досвід. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 4. С. 343-350. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_4_52
117. Першина Н. Г. Концептуальна модель публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії. *Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 4. С. 12-16. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.4.2>
118. Першина Н. Г. Нематеріальна культурна спадщина як чинник формування національної ідентичності. *Національна ідентичність на новому етапі розвитку українського суспільства* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 листоп. 2023 р.). За заг. ред. В. В. Корнієнко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 148 с. С. 95-97. <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/13297>
119. Першина Н. Г. Основні компоненти публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини в контексті сталого розвитку. «*Наукова весна*» 2024 : матер. XIV Міжнар. наук.-техн. конф. аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27-29 бер. 2024 р. / Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2024. С. 313-315.
120. Першина Н. Г. Охорона нематеріальної культурної спадщини як складова захисту прав людини. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 5. С. 19-23. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.3>
121. Першина Н. Г. (2023). Інституціалізація охорони культурної спадщини на міжнародному рівні. Молодь: наука та інновації : матеріали XI Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 22-24 листоп. 2023 року. У 2-х т. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» Дніпро : НТУ «ДП». Т. 2. С. 203-204. https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/166633/3бїрник_Молодь_2023_том_2_final_v-207-208.pdf?sequence=1&isAllowed=y

122. Покоłodна О. В. Особливості здійснення зв'язків з громадськістю в органах державного управління. *Теорія та практика державного управління*. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. Вип. 3 (12). С. 214-218.
123. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. Наук. ред. Руденко Л. Г. Київ : Інститут географії НАН України. 2012. 208 с.
124. Політичні партії та перехід до демократії : посібник з демократичного будування політичної партії для лідерів, організаторів та активістів. Нац. Демократичний Ін-т Міжнародних Відносин. Київ, 2016. 89 с.
125. Поліщук І. О. Модернізація політичної системи як засіб демократизації політичного режиму в Україні. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 81-84.
126. Поліщук І. О. Партія як соціально-політичний інститут. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2019. № 4(43). С. 101-117. DOI <https://doi.org/10.21564/2075-7190.43.187922>
127. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списку історичних населених місць України» від 26 липня 2001 р. № 878. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2001-п#Text>
128. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної служби охорони культурної спадщини» від 30 березня 2002 р. № 446 (втратив чинність, втрата чинності від 15. 03. 2006 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2002-п#Text>
129. Поступна О. В. Забезпечення життєдіяльності нематеріальної культурної спадщини шляхом позашкільної освіти: стан висвітлення проблеми у дискурсі наукових досліджень. *Суспільство та національні інтереси : журнал*. 2025. № 3 (11). С. 890-905. DOI [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3\(11\)-890-905](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3(11)-890-905)
130. Поступна О. В. Проблеми збереження та захисту нематеріальної культурної спадщини України в умовах військової агресії: публічно-

- управлінський аспект. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 3 (13). С. 576-591. DOI [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3\(13\)-576-591](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3(13)-576-591)
131. Прибега Л. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини. *Культурологічна думка*. 2009. № 1. С. 130-138. https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD1_Prybieha.pdf
132. Примачук Ю. Відсоткова філантропія в Україні: вимоги до організацій та питання звітності (21.02.2020). Ресурсний центр ГУРТ. <https://www.gurt.org.ua/news/informator/58445/>;
133. Принь О. В. Становлення і розвиток державної системи охорони культурної спадщини у Донбасі (1945-1991 рр.). Автореф. дис. ... к. і. н.: 26.00.05 – музеєзнавство, пам'яткознавство. НАН України, Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства. Київ, 2009. 20 с.
134. Принь О. В. Становлення і розвиток державної системи охорони культурної спадщини у Донбасі (1945-1991 рр.): історіографія проблеми. Питання історії науки і техніки. 2010. № 4. С. 46-60. <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000000243>
135. Присяжнюк О. М. Історія формування системи охорони пам'яток культурної спадщини в Одеській області (20-80-ті рр. XX ст.). *Інтелегенція і влада. Серія : Історія*. 2008. Вип. 13. С. 136-148. http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2008_13_16
136. Присяжнюк О. М. Охорона культурної спадщини : навчальний посібник. Ч. 1. Одеса : ПНПУ імені Ушинського, 2019. 226 с.
137. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
138. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19/page>
139. Про затвердження типових положень про управління культури і туризму обласної, Севастопольської міської, Головне управління культури, Головне управління охорони культурної спадщини, управління туризму і курортів

Київської міської, відділ культури і туризму районної, районної у м. Севастополі, відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини районної у м. Києві державної адміністрації : Постанова Кабінету міністрів України від 25 листоп. 2009 р. № 1415 (втратив чинність – втрата чинності від 20. 02. 2013 р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1415-2009-п#Text>

140. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. ВВРУ. 1997. № 24. Ст. 170. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

141. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-ІІІ. ВВРУ. 2001. Ст. 254. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>

142. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-ІІІ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

143. Рейтерович І. В., Парфенюк Т. В. Концептуальні підходи дослідження місця та ролі груп інтересів у виробленні публічної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 18. С. 92-98. DOI [10.32702/2306-6814.2021.18.92](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.18.92)

144. Рекомендація з охорони на національному рівні культурної та природної спадщини. *Охорона культурної спадщини : Зб. міжнародних документів*. Київ: АртЕк, 2002. С. 34-35.

145. Рекомендація із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів. *Охорона культурної спадщини : Зб. міжнародних документів*. Київ: АртЕк, 2002. С. 45-46.

146. Рибчинський О. Аналіз програм збереження культурної спадщини України. Проект «CHOICE: культурна спадщина і сучасність». <https://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/Heritage.pdf>

147. Рубан Д. Муніципальні відкриті громадські простори (хаби) як інноваційні інструменти розвитку місцевої демократії (на прикладі міста Києва). *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2022. № 1(15). С. 33-36. DOI <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2022/15-7/9>

148. Руденко Л. Г., Поливач К. А. Збереження і використання культурної спадщини в Україні: проблеми та конструктивні пропозиції. *Український географічний журнал*. 2018. № 2 (102). С. 51-61. DOI <https://doi.org/10.15407/ugz2018.02.051>
149. Русиняк А. Виникнення неформальних інститутів в Україні як результат деінституалізації та деформалізації та специфіка їх впливу на формування політичного режиму. *Вісник Львівського ун-ту. Серія філософсько-політологічні студії*. 2017. Вип. 12. С. 245-252.
150. Рябчикова Ф. Музейний предмет: правова дефініція та новітні тенденції розвитку музейної справи. *Краєзнавство*. 2017. № 3-4. С. 229-238.
151. Савко Ю. Громадські організації та їх вплив на суспільно-політичний процес сучасної України. *Вісник Львівського ун-ту. Філософські науки*. 2004. Вип. 6. С. 201-211.
152. Сергєєва Н. В. Проблеми збереження традиції народної культури в умовах євроінтеграційних процесів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. № 6 (59). С. 166-172. http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2013_6_22
153. Сидорчук Т. В. Теоретичні питання методології державного управління в Україні. Дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2013. 181 с.
154. Скуратівський В., Трощинський В., Чукут С. Гуманітарна політика в Україні : навч. посіб. Київ: УАДУ; Міленіум, 2002. 262 с.
155. Старикова Г. Д. Діяльність політичних партій на місцевому рівні та їх вплив на демократизацію. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 12. 7 с. DOI [10.32702/2307-2156-2021.12.72](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.12.72)
156. Терес Н. Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини: світовий та український досвід. *Етнічна історія народів Європи : збірник наукових праць*. 2011. Вип. 36. С. 58-63. http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2011_36_12

157. Ткачук А. Населення чи громада або як впливати на місцеву владу. Київ: Ін-т громадянського суспільства, 2001. 78 с.
158. Тодоріко А. Особливості формування політичної довіри в Україні: макрорівень політичних відносин. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2017. № 35-36. С. 372-383. DOI <https://doi.org/10.31861/mhpi2017.35-36.372-383>
159. Традиційна культура українців у дослідженнях відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України (1992-2018 рр.) : бібліографічний покажчик. Відп. ред. С. П. Павлюк; голов. ред. Л. М. Герус; ред.-упор. О. С. Федорчук. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2019. 196 с.: іл.
160. Третій сектор в Україні та організації, що розбудовують його інфраструктуру. 2-ге доп. Видання. Фонд Євразія. Міжнар. Фонд «Відродження». Київ, 1997. 98 с.
161. Турченко Ю. ЗМІ як впливовий чинник реалізації політичного процесу. *Політичний менеджмент*. 2009. № 4. С. 115-118.
162. Українська культура і європейська інтеграція : Зб. аналіт. матеріалів. Наук. ред. О. А. Гриценко. Київ: УЦКД, 2007. 99 с.
163. Уська У. Р. Конвенції ЮНЕСКО як базова складова національної системи правового регулювання пам'яткоохоронної діяльності: понятійно-термінологічний аспект. *Historical and cultural studies*. 2014. Vol. 1. Num. 1. С. 101-106. http://nbuv.gov.ua/UJRN/hcs_2014_1_1_20
164. Фальковський А. О. Кримінальна відповідальність за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини. *Приватне та публічне право*. 2022. № 2. С. 40-45. DOI [10.32845/2663-5666.2022.2.7](https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.2.7)
165. Фальковський А. О. Організаційно-правові засади охорони нематеріальної культурної спадщини: досвід країн Європейського союзу. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 356-364. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.8>

166. Фальковський А. О. Особливості доступу до нематеріальних культурних цінностей у період пандемії COVID-19: організаційно-правові аспекти. *Публічне право*. 2023. № 2 (50). С. 28-36. DOI [10.32782/2306-9082/2023-50-3](https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-50-3)
167. Фальковський А. О. Структура методології дослідження адміністративно-правового механізму захисту культурної спадщини в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 357-360. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/82>;
168. Федорищак Х., Мосора Л. Місце та роль засобів масової інформації у сфері публічної політики. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 1(61). С. 86-91. DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1\(61\)-13](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1(61)-13)
169. Фісун А. Типології політичних систем: основні підходи. *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 39-50.
170. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Наук. праці*. Вип. 24. Київ : НАДУ, 2016. 247 с.
171. Ханстантинов В. О. Політичні інститути і процеси : курс лекцій. Миколаїв : МНАУ, 2017. 144 с.
172. Худолей О. С. Зміни та перспективи пам'яткоохоронної справи незалежної України: історіографія проблеми (2000–2007рр.). *Гілея*. 2012. № 57 (2). С. 155-157.
173. Худолей О. С. Трансформаційні процеси у сфері пам'яткоохоронної справи в Україні (1991 р. – початок ХХІ ст.). Автореф. дис. ... к. і. н. : спеціальність 07.00.01 – історія України. Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ, 2007. 20 с.
174. Чабанна М. В. Довіра до політичних інститутів: передумови та наслідки для демократії. *Магістеріум*. 2014. № 58. С. 8-14.
175. Чальцева О. М. Роль громадянського суспільства у проектуванні публічної політики в Україні. *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса. Сер.: Політичні науки*. 2020. С. 102-107. DOI <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.10>

176. Черленяк І. І. Синергетичні моделі оптимізації системи державного управління : монографія. Ужгород : Ліра, 2010. 656 с.
177. Чорна Н. М. Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2021. Вип. 59. С. 29-33.
178. Шалігова І. Ф. Популяризація культурної спадщини як компонент ефективного державного управління об'єктами культурної спадщини. *Софійські читання : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 2009. С. 526 – 529.
179. Шведун В. О., Поступна О. В. Публічне управління підтримкою нематеріальної культурної спадщини в межах позашкільної освіти. *Державне управління: удосконалення та розвиток : Електронний журнал*. 2025. № 3. DOI <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.3.3>
180. Шпекторенко І. В. (Уклад.). Методологія публічного управління : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 120 с.
181. Шпекторенко І. В. Інститути: соціальні, культурні, соціокультурні, ідеологічні, політичні: до проблеми взаємовпливів. *Таврійський науковий вісник*. 2024. № 6. С. 77-84. DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.6.9>
182. Шпекторенко І. В. Сучасні версії процесного підходу в управлінні, менеджменті та державному управлінні. *Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України (присвяченої 25 річчю незалежності України та 20-річчю кафедри менеджменту організацій та управління проектами) : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (23-24 верес. 2016 р.). Ред.-упорядн.: В. Воронкова та ін.* Запоріжжя : РВВ ЗДІА, 2016. С. 42-46.
183. Шпекторенко І. В. Сучасні напрями публічної політики з охорони нематеріальної культурної спадщини: світовий досвід, узагальнений ЮНЕСКО. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип. 42. С. 171-174. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.42.30>

184. Шпекторенко І. В. Участь неурядових організацій як інституту громадянського суспільства в охороні нематеріальної культурної спадщини: світовий досвід. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип. 44. С. 184-188. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.31>
185. Що змінить впровадження відсоткової філантропії в Україні? (January 24, 2020). Центр демократії та верховенства права. <https://cedem.org.ua/news/vidsotkova-filantropiya/>
186. Якубовський Я. С. Теоретичні підходи до формування трансформаційної моделі громадянського суспільства в державі. *Вісник ХНТУ*. 2023. № 3(86). С. 184-188.
187. Ярема Л. В., Замора О. І. Управління розвитком територіальної громади. *Економіка*. 2021. № 5. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/106.pdf
188. Яровой В., Гладков Е. Зв'язки з громадськістю. Хмільницький : Молод. ліга за підтримкою альянсу Партнерства Каунтерпат, 2002. 95 с.
189. Ярош Я. Політичні партії як суб'єкти громадянського суспільства. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2018. № 2 (4). С. 146-156.
190. Afolasade A. Adewumi. Protecting intangible cultural heritage in the era of rapid technological advancement. *International Review of Law, Computers & Technology*. 2022. Vol. 36. № 1. Pgs. 3-16. DOI <https://doi.org/10.1080/13600869.2021.1997084>
191. Afolasade A. Renewing the Crippled and Crippling Heritage – A Clarion Call to Action for the Unwary Giants of the Law (2014). *Journal of Law and Diplomacy*. Vol. 11. Num. 1. 2014. ISSN: 1117-1669. Pgs. 9-18. <https://ssrn.com/abstract=3758812>
192. Arcos-Pumarola J., Conill-Tetuà M. Promoting intangible cultural heritage through social networks: a case study of the *Fête de l'ours* in France. *Tourism marketing in Western Europe*. 2021. Pgs. 210-227.

<https://www.cabidigitallibrary.org/doi/10.1079/9781789248753.0011>

DOI

<https://doi.org/10.1079/9781789248753.0011>

193. Arizpe L. Anthropological perspectives on intangible cultural heritage (Springer briefs in environment, security, development and peace, Vol. 6). Springer; 2013th edition (June 4, 2013). 145 pgs.

194. Arizpe L. The Cultural Politics of Intangible Cultural Heritage. *Art, Antiquity and Law*. 2007. Vol. 12. Issue 4.

195. Artese M. T., Gagliardi I. UNESCO Intangible Cultural Heritage Management on the Web. *Encyclopedia of Information Science and Technology*. Third Edition. 2015. 14 pgs. DOI [10.4018/978-1-4666-5888-2.ch527](https://doi.org/10.4018/978-1-4666-5888-2.ch527) <https://www.igi-global.com/chapter/unesco-intangible-cultural-heritage-management-on-the-web/112982>

196. Artese M., Gagliardi I. Cataloging intangible cultural heritage on the web. *Proceedings of the 4th international conference on Progress in Cultural Heritage Preservation (EuroMed'12)*. Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg. 2012. Pgs. 676-683. https://dl.acm.org/doi/abs/10.1007/978-3-642-34234-9_71 DOI https://doi.org/10.1007/978-3-642-34234-9_71

197. Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2020 Edition (2020). Printed in France at UNESCO. 152 pgs. CLT-2021/WS/5; CLD-758.21.

198. Blake J. Engaging «Communities, Groups and Individuals» in the International Mechanisms of the 2003 Intangible Heritage Convention. *International Journal of Cultural Property*. 2019. Vol. 26. Pgs. 113-137. DOI <https://doi.org/10.1017/S0940739119000134>

199. Blake J. On defining the cultural heritage. *International & Comparative Law Quarterly*. 2008. Vol. 49. Pgs. 61-85. DOI <https://doi.org/10.1017/S002058930006396X>

200. Bortolotto C., Demgenski P., Karampampas P., & Toji S. Proving participation: vocational bureaucrats and bureaucratic creativity in the implementation of the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible

- Cultural Heritage. *Social Anthropology*. 2020. № 28(1). Pgs. 66-82.
<https://www.researchgate.net/publication/> DOI <http://dx.doi.org/10.1111/1469-8676.12741>
201. Chengzhi Yi, Xinyi Qiu. From local government to local governance: A systematic literature review and future research agenda. *Australian Journal of Public Administration*. First published: 26 May 2024. DOI <https://doi.org/10.1111/1467-8500.12644>
202. Christensen T., Lægreid P., Roness, P. G., Røvik K. A. Organization theory and the public sector. Published in the USA and Canada by Routledge, 2007. 191 p.
203. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions on a European agenda for culture in a globalizing world. Brussels, 10.5.2007, COM (2007) 242 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007SC0570&from=GA>
204. Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (World Heritage Convention), 1037 UNTS 151. (1972, November 23).
205. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, 249 UNTS 240, and its two Protocols, respectively of 1954 (249 UNTS 358) and 1999 (38 ILM 769) (1954, May 14).
206. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. (2003, October 17). UNESCO General Conference. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
207. Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage intergovernmental committee for the safeguarding of the intangible cultural heritage. Analytical Report of the first cycle of periodic reporting on the implementation of the Convention and on the current status of elements inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity by States Parties in Europe. Eighteenth session Kasane, Republic of Botswana 4 to 9 December 2023. 122 pgs.
<https://ich.unesco.org/en/committee-documents-and-in-depth-studies-00862>

208. Decisions adopted by the Executive Board at its 155th Session, Doc. 155 EX/Decisions. (1998, December 3). Executive Board, 155th, Paris and Tashkent.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001142/114238e.pdf>
209. Declaration on Cultural Policies. (1982). World Conference on Cultural Policies, Mexico City, 26 July – 6 Aug. 1982.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505>
210. Dijk Gerda van, Mangai Mary S. Hybrid governance and intersectional discrimination: An examination of women's experiences in South Africa. *Australian Journal of Public Administration*. 2024. 1-23. DOI [10.1111/1467-8500.12662](https://doi.org/10.1111/1467-8500.12662)
211. Donelli C. C., Fanelli S., Mozzoni I. Managing and enhancing the intangible heritage: the experience of «Literary Parks». *European Journal of Cultural Management & Policy*. 2019. Vol. 9. Is. 1. Pgs. 52-63.
212. Esfehiani Minoo H., Albrecht Julia N. Planning for Intangible Cultural Heritage in Tourism: Challenges and Implications. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. 2019. Vol. 43. Iss. 7. DOI <https://doi.org/10.1177/1096348019840789>
213. Falkovsky A. Administrative and legal protection of intangible cultural heritage in the countries of the European Union. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2024. Вип. 3 (71). С. 53-59. DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.3.8>
214. Ferdous J. Organization theories: from classical perspective. *International Journal of Business, Economics and Law*. 2016. Vol. 9. Iss. 2 (Apr.). Pgs. 1-6.
215. Francioni, F. (2002). The Protection of Intangible Cultural Heritage: A New Challenge for UNESCO and International Law. Symposium: *The Transmission and Present State of Cultural Heritage*.
216. Frederickson H. George, Kevin B. Smith, Christopher W. Larimer, Michael J. Licari. The public administration theory prime. 2nd ed. Published by Westview Press, 2012. 308 pgs.

217. Giglito D. Community empowerment through the management of intangible cultural heritage in the Isle of Jura, Scotland. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)*. 2017. Vol. 3. Iss. 5. Pgs. 567-578.
218. Globalization and Intangible Cultural Heritage. (2004). International Conference. Tokyo, Japan, 24-26 August 2004.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001400/140090e.pdf> pgs.
219. Hammou I., Aboudou S., Makloul Y. Social Media and Intangible Cultural Heritage for Digital Marketing Communication: Case of Marrakech Crafts. *Marketing and Management of Innovations*. 2020. № 1. Pgs. 121-127. DOI <https://doi.org/10.21272/mmi.2020.1-09>
220. Janikowski R. Kultura osi ą zrównoważonego rozwoju. Kultura a zrównoważony rozwój. Środowisko, ład przestrzenny, dziedzictwo. R. Janikowski, K. Krzysztofek (eds.). Warszawa : Polski Komitet do spraw UNESCO, 2009. Pgs. 17-39.
221. Konach T. Intangible cultural heritage projects – National policies and strategies. The creation of intangible cultural heritage inventories. *ENCATC Journal of Cultural Management and Policy*. 2016. Vol. 5. Iss. 1. Pgs. 67-79.
<https://www.encatc.org/media/2669-2015encatcjournalvol5issue16779.pdf>
222. Kurin R. Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention. *The International Journal of Intangible Heritage*. 2007. Vol. 2. Pgs. 10-20.
223. Lenzerini F. Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. *The European Journal of International Law*. 2011. № 22(1). Pgs. 101-120.
224. Licsandru T., Meliou E., Steccolini I., Chang SinMun . Citizens' Inclusion in Public Services: A Systematic Review of the Public Administration Literature and Reflection on Future Research Avenues. *Public Administration*. 2025. 0:1-23. DOI <https://doi.org/10.1111/padm.13049>
225. Logan W. Playing the Devil's Advocate: Protecting Intangible Cultural Heritage and the Infringement of Human Rights. *Historic environment*. 2009. Vol.

22.	Num.	3.	Pgs.	14-18.
- https://www.researchgate.net/publication/306256667_Playing_the_devil%27s_advocate_protecting_intangible_cultural_heritage_and_the_infringement_of_human_rights
226. Logue D., Edwards M. and McAllister G. Hybridity in Non-profits: Innovating for Social Value Creation. *Journal of Management Studies*. 0:0 Month 2025. DOI [doi:10.1111/joms.13179](https://doi.org/10.1111/joms.13179)
227. Mannak Remco S., Murk M., Bomho I. Citizen Acceptance of Co-Designed Public Sector Innovation. *Public Administration*. 2025. 0:1-15. DOI <https://doi.org/10.1111/padm.13054>
228. Pérez de Cuéllar J. (1996). Our creative diversity: report of the World Commission on Culture and Development. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000105586>
229. Presentation of Candidature Files of the Masterpieces. (2001). <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001246/124628eo.pdf>
230. Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore. (1989). <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/recommendation-safeguarding-traditional-culture-and-folklore>
231. Report of the World Commission on Culture and Development. (1996). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000104333>
232. Sadri Mohamad, Aristidou Angela, and Ravasi Davide. Cross-Sector Partnership Research at Theoretical Interstices: Integrating and Advancing Theory across Phases. *Journal of Management Studies*. 0:0 Month 2024. P. 1-34. DOI [doi:10.1111/joms.13046](https://doi.org/10.1111/joms.13046)
233. Shakya M., Vagnarelli G. Creating value from intangible cultural heritage – the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development. *European Journal of Cultural Management and Policy*. 2024. 14:12057. DOI [10.3389/ejcmp.2024.12057](https://doi.org/10.3389/ejcmp.2024.12057)

234. Sun J. Intangible Cultural Heritage Management and Protection Based on Spatial Information Technology under the Background of Internet of Things. *Hindawi Computational Intelligence and Neuroscience*. Vol. 2022. Article ID 4941617. Pgs. 1-10. DOI <https://doi.org/10.1155/2022/4941617>
235. The Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity. 2006. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147344>
236. The oral heritage of humanity. Res. No. 23. (1997, November 12).
237. UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity. (2001, November 2). UNESCO General Conference. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
238. UNESCO, 'Brief history of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003)'. www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00007 , 943 UNTS 178
239. UNESCO, 2012. Culture: a driver and an enabler for sustainable development: Thematic Think Piece. UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda, New York. 10 pgs. https://www.un.org/millenniumgoals/pdf/Think%20Pieces/2_culture.pdf
240. Weber C., Grewe-Salfeld M., Göbel M., Harsman B., Matsuo Y. and Rick Vogel. Cyclical Change of Partnership Practices in Hybrid Settings. *Journal of Management Studies*. 0:0 Month 2025. DOI [doi:10.1111/joms.13185](https://doi.org/10.1111/joms.13185)
241. Williams R. Border County (1960). Parthian Books. 450 pgs. ISBN 978-1-902638-81-2.
242. Wolff Johnathan Noah. Is It Going Above and Beyond or Breaking the Rules? How Clients' Identities, Perceived Deservingness, and Outcomes Affect Citizens' Judgments of Bureaucrats' Rule Decisions. *Public Administration*. 2025. 0:1-28. DOI <https://doi.org/10.1111/padm.13052>
243. Ziku M. Digital Cultural Heritage and Linked Data: Semantically-informed conceptualisations and practices with a focus on intangible cultural heritage. *LIBER*

Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries. 2020. № 30. Pgs. 1-16. DOI <https://doi.org/10.18352/lq.10315>

244. Zwemstra M. Which Tools Can Aid the Management of Intangible Cultural Heritage in Community Based Heritage Organizations in Cairo? A Case Study of Shubr Case Study of Shubra's Archive. A thesis submitted by Mienke Zwemstra. To the Department of Middle East Studies. Supervised BY Professor Pascale Ghazaleh May 2024 in partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters in Middle East Studies. American University in Cairo, 2024. 138 pgs. <https://fount.aucegypt.edu/etds/2352/>

**ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ**

вул. Двірцева, 37, м. Краматорськ, 84301, тел. (095)729 53 43, ЄДРПОУ 33966850
E-mail: kul.d@dn.gov.ua Веб-сайт:
kultura.dn.gov.ua

№ _____ На № _____ від _____

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
Першиної Наталії Геннадіївни на тему
«Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини
в Україні», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»**

Результати дисертаційного дослідження аспірантки кафедри державного управління і місцевого самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» Першиної Наталії Геннадіївни на тему: «Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» впроваджуються в практичну діяльність Управлінням культури і туризму Донецької обласної державної адміністрації.

Запропоновані результати, висновки та результати дослідження щодо концептуальної моделі публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі міжсекторальної взаємодії та процесного підходу в публічному управлінні були апробовані під час реалізації заходів з охорони культурної спадщини в області в 2024 році.

Начальник управління

Вікторія ТОЧЕНА

ДОНЕЦЬКА ОДА
управління культури і туризму
64-17-177/0/191-25 від 13.02.2025
сн

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

просп. Поля, 2, м. Дніпро, 49004, тел.: 742-84-51, факс 742-84-51
e-mail: doaoms@gmail.com

«14» січня 2025 р. № 63/с-2025

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспірантки Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Першиної Наталії Геннадіївни

на тему «Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної
спадщини в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Надана Першиній Наталії Геннадіївни про те, що пропозиції щодо нормативно-правового та організаційного забезпечення міжсекторального партнерства громадських організацій України з інститутами політичної влади, зокрема, обґрунтовані нею принципи публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні: партнерство та демократичність (зацікавлених сторін та соціальних оцінок); мікроекономічної поведінки (прозорість та публічність); стійкість; інституційної перспективи (системність та ефективність); соціальна відповідальність бізнесу; меценатство; управлінського та організаційного пізнання (законодавче стимулювання та легітимація діяльності); спроможностей та ресурсів (громадянська активність) були впроваджені в роботі Дніпропетровської обласної асоціації органів місцевого самоврядування у вигляді наступних заходів: практичні семінари щодо охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини як відповідь на виклики сучасності; обласної освітньо-культурної конференції «Збережемо спадщину разом» з метою об'єднання зусиль для поширення знань серед молоді, пробудження суспільного інтересу до живої культури та дослідження нематеріальної культурної спадщини Дніпропетровщини, де також були прийняті Рекомендації щодо першочергових заходів.

Зазначені пропозиції були підготовлені за результатами дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії з державного управління «Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні» на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Заступник голови ДООАМС,
Виконавчий директор

А.П.АДАМСЬКИЙ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний технічний
університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут
державного управління

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE
Dnipro University of Technology
Educational and Research
Institute of Public
Administration

30.12.2024 № 12-34/185

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Першиної Наталії Геннадіївни

«Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини
в Україні», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»

Надана аспірантці кафедри державного управління і місцевого самоврядування Першиній Н. Г. про те, що результати її дисертаційного дослідження на тему: «Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні» були враховані під час вдосконалення навчально-методичного забезпечення освітніх програм, що реалізуються в Навчально-науковому інституті державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», а саме:

– у межах реалізації освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» до ОК «Методологія публічного управління» були внесені результати дослідження у вигляді методологічного підходу авторки, що базується на гібридизації процесного підходу в публічному управлінні з теоретичними перспективами МСП у контексті дослідження М. Садри, А. Арістиду та Д. Равазі (опубліковано у статтях: Бородин Є. І., Першина Н. Г. Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міждисциплінарного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства в охороні нематеріальної культурної спадщини. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2024. Т. 35 (74). № 4. С. 8-15. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/02>; Першина Н. Г. Концептуальна модель публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії. Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Публічне управління

та адміністрування. 2024. № 4. С. 12-16. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.4.2>);

– у межах реалізації освітньо-професійної програми спеціальності 231 «Соціальна та молодіжна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти було розширено зміст дисципліни «Публічне управління в соціально-гуманітарній сфері».

Першина Н. Г. брала активну участь у розробленні навчально-методичних матеріалів до проведення лекцій, конференцій, круглих столів та тренінгів за програмами підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема за тематикою публічного управління в сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі узагальнення та аналізу зарубіжного досвіду й кращих практик, узагальнених ЮНЕСКО.

В. о. директора Навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

 Ірина ЧИКАРЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут
державного управління

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE
Dnipro University of Technology
Educational and Research
Institute of Public Administration

30.12.2024 № 12-34/186

ДОВІДКА про участь у науково-дослідних роботах

Видана *Першиній Наталії Геннадіївні* – аспірантці 4 року навчання за освітньо-науковою програмою «Публічне управління та адміністрування», про те, що вона дійсно брала участь у виконанні науково-дослідних робіт (далі – НДР) кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», а саме:

– 01.03.2022 до 29.12.2024 – виконавець теми НДР «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні», номер державної реєстрації 0122U002375 (рішення кафедри державного управління і місцевого самоврядування ННІ державного управління НТУ «Дніпровська політехніка», протокол № 8 від 21.01.2022; затверджена Вченою радою університету 12.05.2022 р., протокол № 5);

– 01.03.2022 до 29.12.2024 – виконавець теми НДР «Цифрова трансформація публічного управління», номер державної реєстрації 0122U002236 (рішення кафедри державного управління і місцевого самоврядування ННІ державного управління НТУ «Дніпровська політехніка», протокол № 8 від 21.01.2022; затверджена Вченою радою університету 12.05.2022 р., протокол № 5).

Особистий внесок: наукове обґрунтування підходу та інструментів публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні. Результати дослідження також увійшли до наукових публікацій Першиної Н.Г., що готувалися під час виконання наукових тем.

В. о. директора
навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Ірина ЧИКАРЕНКО
Ірина ЧИКАРЕНКО

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

статті у наукових фахових виданнях України

1. Першина Н. Г. Охорона нематеріальної культурної спадщини як складова захисту прав людини. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 5. С. 19-23. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.3>
2. Бородін Є. І., Першина Н. Г. Еволюція інституціонального дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини. *Аспекти публічного управління*. 2023. Том 11. № 4. С. 35-41. DOI <https://doi.org/10.15421/152350> Авторкою на основі документів ЮНЕСКО та наукової літератури надано нормативний аналіз права, побудови та стосунків соціальних інститутів, відповідальних за охорону НКС.
3. Першина Н. Г. Управління охороною нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. № 41. С. 99-106. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.13>
4. Бородін Є. І., Першина Н. Г. Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжетеоретичного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства в охороні нематеріальної культурної спадщини. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Т. 35 (74). № 4. С. 8-15. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/02> Авторкою гібридизовано основи процесного підходу в публічному управлінні з теоретичних перспектив у контексті дослідження М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі, що дозволило обґрунтувати принципи публічного управління у сфері ОНКС в Україні.

5. Першина Н. Г. Концептуальна модель публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії. *Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 4. С. 12-16. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.4.2>

*Опубліковані праці у виданнях апробаційного характеру
(тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій):*

6. Першина Н. Г. Формування державної політики України у сфері нематеріальної культурної спадщини. *«Наукова весна» 2023* : матеріали XIII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 1-3 березня 2023 р. / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2023. С. 326-328. <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164162>

7. Першина Н. Г. Формування державної політики у сфері нематеріальної культурної спадщини як частини європейської культурної політики в країнах-членах ЄС. *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України* : матеріали XX наук.-практ. конф. 18 травня 2023 р., м. Дніпро. За заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро : НТУ ДП, 2023. С. 91-92. https://ipt.nmu.org.ua/ua/publications/Матеріали%20конференції_18_05_2023.pdf

8. Першина Н. Г. Інституціалізація охорони культурної спадщини на міжнародному рівні. *Молодь: наука та інновації* : матеріали XI Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 22-24 листоп. 2023 року. У 2-х т. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» Дніпро : НТУ «ДП», 2023. Т. 2. С. 203-204. https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/166633/3Бірник_Молодь_2023_том_2_final_v-207-208.pdf?sequence=1&isAllowed=y

9. Першина Н. Г. Нематеріальна культурна спадщина як чинник формування національної ідентичності. *Національна ідентичність на новому етапі розвитку українського суспільства* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 листоп. 2023 р.). За заг. ред. В. В. Корнієнко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 95-97. <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/13297>

10. Першина Н. Г. Основні компоненти публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини в контексті сталого розвитку. *«Наукова весна» 2024* : матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27-29 березня 2024 р. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ «ДП», 2024. С. 313-315. <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167186>

11. Першина Н. Г. Формування процесного підходу в публічному управлінні охороною нематеріальної культурної спадщини в синхронізації з «інтегративним міжетеоретичним збагаченням» М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі. *«Безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада»* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Дніпро, 16-18 жовтня 2024 р. / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2024. С. 257-260. <https://science.nmu.org.ua/ua/conferences/Forum/Zbirnyk2024.pdf>

12. Першина Н. Г. «Модель публічного управління охороною нематеріальної культурної спадщини на основі міжсекторальної взаємодії. *«Молодь: наука та інновації» 2024* : матеріали XII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 13-15 лист. 2024 р. У 3-х т. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2024. Т. 3. С. 45-46. <https://rmv.nmu.org.ua/ua/arkhiv-zbirok-konferentsiy/molod-nauka-ta-innovatsii-2024/molod-2024-vol3.pdf>